

№ 1 (87) 2018

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

ISSN 2077-1827

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

№ 1 (87) 2018

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Державний вищий навчальний заклад

“Донбаський державний педагогічний університет”

**ГУМАНІЗАЦІЯ
НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ**

Збірник наукових праць

**Виходить 6 разів на рік
Заснований у вересні 1996 р.**

№ 1 (87) 2018

За загальною редакцією проф. В. І. СИПЧЕНКА

**Харків
ТОВ «Видавництво НТМТ»
2018**

УДК 371.13

Засновник, редакція –
Державний вищий навчальний заклад
“Донбаський державний педагогічний університет” (ДДПУ)

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації
серія КВ № 21279-11079ПР, видано 26.03.2015 р.
Державною реєстраційною службою України

Затверджено Рішенням Атестаційної колегії
Міністерства освіти і науки України від 30.06.2015 р.
як наукове фахове видання із педагогічних наук

Збірник наукових праць містить результати дисертацій аспірантів, здобувачів, які вивчають проблеми розвитку сучасної освіти та науково-педагогічної думки в теоретичному, історичному та практичному аспекті; у виданні висвітлено наукові здобутки, практичні рекомендації учених, які працюють у науково-дослідних установах і вищих навчальних закладах національної системи освіти та зарубіжжя; представлено дослідження із проблем вищої школи, інтеграції України до європейського та світового освітнього простору.

The collection of scientific papers contains the results of the theses of the postgraduates, researchers who study the problems of modern education and scientific-pedagogical ideas in the theoretical, historical and practical aspect; in the publication there are covered the scientific achievements and practical recommendations of the scientists working at research institutions and universities of the national education system and abroad; it is presented the research on the problems of higher school, Ukraine's integration into the European and global educational space.

Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

Друкується за рішенням Вченої ради
ДВНЗ “Донбаський державний педагогічний університет”
(протокол № 7 від 15.02.2018 р.)

Адреса редакції:

ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
вул. генерала Батюка, 19,
м. Слов'янськ, Донецької області, Україна, 84116.
Тел.: + 380509898962 (в робочі дні та години).
E-mail: kaf.phsdspu@gmail.com.

Редакційна колегія:

- Сипченко В.І.** – завідувач кафедри педагогіки вищої школи ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», кандидат педагогічних наук, професор (відповідальний редактор);
- Кузьміна О.В.** – завідувач кафедри педагогіки ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор (заступник відповідального редактора);
- Омельченко С.О.** – ректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Євтух М.Б.** – дійсний член НАПН України, академік-секретар відділення вищої освіти, доктор педагогічних наук, професор; почесний професор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»;
- Пономарьова Г.Ф.** – ректор Харківської гуманітарно-педагогічної академії, доктор педагогічних наук, професор;
- Набока О.Г.** – перший проректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Курінна С.М.** – завідувач кафедри дошкільної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Дмітрієва І.В.** – завідувач кафедри технологій корекційної та інклюзивної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» доктор педагогічних наук, професор;
- Коношенко С.В.** – декан педагогічного факультету ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, доцент;
- Мамічева О.В.** – декан факультету спеціальної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор психологічних наук, професор;
- Біличенко О.Л.** – завідувач кафедри української мови та літератури ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор наук із соціальних комунікацій, професор;
- Панасенко Е.А.** – завідувач кафедри практичної психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Гаврілова Л.Г.** – завідувач кафедри теорії і практики початкової освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Стешенко В.В.** – завідувач кафедри педагогіки і методики технологічної та професійної освіти ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, професор;
- Бондаренко В.І.** – завідувач кафедри загальнотехнічних дисциплін, промислових технологій та безпеки життєдіяльності ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», доктор педагогічних наук, доцент.

ВИЩА ШКОЛА

УДК 37.064.2: 373.5.091.2

ОМЕЛЬЧЕНКО Світлана

д-р пед. н., проф., ректор ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

вулиця Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: saomel.ddpu@gmail.com

ШУЛИК Тетяна

канд. пед. н., ст. викл. кафедри математики та інформатики, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

вулиця Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: Schulik111@gmail.com

ПЕДАГОГІЧНА ФАСИЛІТАЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНИХ ЗАКЛАДІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті розкрито сутність понять «фасилітатор», «фасилітація», «педагогічна фасилітація», окреслено необхідність дослідження процесу педагогічної фасилітації, урахувавши пріоритетність принципу людиноцетризму в основних нормативних документах, що визначають правові засади діяльності закладів освіти – Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту» та ін. Обґрунтовано вплив педагогічної фасилітації на взаємодію між учителем та учнями, особливості спілкування між учасниками освітнього процесу. Авторами визначено три установки вчителя-фасилітатора: конгруентність, безумовне прийняття учня, емпатичне розуміння; проаналізовано три головні складові процесу фасилітації: валідна складова, вільний і компетентний вибір, внутрішня відповідальність за вибір. Також у статті запропоновано рекомендації, що сприятимуть оптимізації процесу педагогічної фасилітації в освітньому процесі сучасної школи.

Ключові слова: фасилітатор, учитель-фасилітатор, фасилітація, педагогічна фасилітація, освітній процес, нова українська школа.

Постановка проблеми... Вибір Україною європейської інтеграції як шляху модернізації освіти, економіки, соціальної та інших сфер потребує їх якісного реформування. В освіті довготривалий процес реформування вже розпочато й Міністерством освіти і науки України спільно із різними цільовими аудиторіями (учителі, батьки, директори шкіл, представники районних управлінь освіти тощо) розроблено Проект «Нова українська школа», який містить концептуальні засади реформування середньої

© Омельченко С., Шулик Т., 2018

освіти. Крім того, на початку вересня 2017 року прийнято Закон України «Про освіту», що значно розширює можливості в подальшому оновленні змісту освіти.

В усі часи кардинальні зміни в освітньому середовищі викликали занепокоєння, пов'язане з їх впливом на освітній процес (наприклад, уведення 12-бальної шкали оцінювання, запровадження зовнішнього незалежного оцінювання тощо). Реформування середньої освіти в сучасних умовах, із одного боку, свідчить про якісно нові зміни в освітньому процесі, а з іншого боку, залишає відкритим питання впровадження цих змін і їх майбутніх наслідків. Усе частіше ми чуємо, що сучасний учитель має бути коучем, фасилітатором, тьютором тощо. При цьому не чуємо відповіді на питання «Як ними стати?». Тому вважаємо, що в теперішніх умовах особливу увагу необхідно приділити поступовому розкриттю ролі сучасного вчителя.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Теоретичним підґрунтям для дослідження явища фасилітації в освітньому процесі є праці американського психолога, одного із засновників гуманістичної психології К. Роджерса, який у 50-х рр. ХХ ст. створив власну концепцію навчання та виокремив два типи навчання: традиційне й людиноцентроване. Реалізація гуманістичного підходу в освітньому процесі, зокрема популяризація особистісно-орієнтованого навчання, також пов'язані з іменами таких зарубіжних науковців, як: Е. Берн, А. Маслоу, Р. Мей, Дж. Олпорт, В. Сатір, В. Франкл та ін.

Фахівці з питань забезпечення фасилітації в педагогічній діяльності Є. Врублевська, О. Димова, І. Жижина та ін. довели, що цей феномен передбачає організацію взаємодії, при якій створюються оптимальні умови для саморозвитку й самореалізації учнів. Дослідники новітніх педагогічних технологій С. Котова, С. Смирнов, Є. Шиянов зазначають, що фасилітація – зміна ефективності діяльності учня у взаємодії з учителем або іншими учнями.

Мета статті – розкрити сутність понять «фасилітатор», «фасилітація», «педагогічна фасилітація», навести рекомендації, які сприятимуть оптимізації процесу педагогічної фасилітації в освітньому процесі сучасної середньої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Згідно з Законами України «Про загальну середню освіту» [2] та «Про освіту» [3], загальна середня освіта спрямована на забезпечення всебічного розвитку особистості через навчання, виховання та розвиток, які ґрунтуються на загальнолюдських цінностях та принципах, серед яких людиноцентризм, верховенство права, забезпечення якості освіти та якості освітньої діяльності, академічна доброчесність, гуманізм тощо. Відповідно до статті

б закону «Про освіту» очолює список принципів освітньої діяльності – людиноцентризм. Також відзначимо, що серед компонентів формули Нової української школи – орієнтація на потреби учня в освітньому процесі, дитиноцентризм [1, с. 7]. І це не випадково, бо все частіше сучасне суспільство починає усвідомлювати цінність і гідність кожної людини, і учні закладів освіти – не є винятком. Тому дослідження та впровадження в освітній процес педагогічної фасилітації є необхідною умовою успішного становлення Нової української школи.

Зазначене вище робить виклик традиційній школі, у якій відбувається надмірна переоцінка ролі вчителя, і в той же час недооцінка ролі свідомого учня, здатного до саморозвитку та самореалізації. Саме тому сьогодні виникають нові для української школи поняття (фасилітація тощо), у яких у минулому не було потреби. Отже, вважаємо за необхідне поступово розкрити їх сутність та шляхи впровадження в освітній процес.

Фасилітатор (від *facilitator* – посередник, помічник) – це людина, яка забезпечує успішну групову комунікацію. Серед його основних вмінь виокремлюють:

- уміння слухати, спостерігати й запам'ятовувати не лише вимовлені фрази учасників процесу фасилітації, а й їхній стиль поведінки;
- налагоджувати просту й зрозумілу комунікацію між членами групи;
- аналізувати й синтезувати все сказане ними щодо різноманітних проблем;
- діагностувати, заохочувати (корегувати) ефективну (неефективну) поведінку;
- створювати модель ефективної поведінки;
- забезпечувати зворотний зв'язок між учасниками процесу, не допускаючи при цьому агресивних і захисних форм спілкування;
- відстежувати й оптимізувати індивідуальні способи поведінки усередині групи;
- викликати довіру до себе;
- заохочувати зусилля членів групи й схвалювати їх;
- бути терплячим [5, с. 442 – 443].

Щодо педагога-фасилітатора, зауважимо, що на відміну від традиційної системи освіти, у якій позиція вчителя і учня є формальною, в людиноцентрованій педагогіці – учитель і учень відкриті один для одного, як у процесі навчання, так і поза цим процесом.

К. Роджерс виокремлює три установки вчителя-фасилітатора:

1. Конгруентність (справжність, щирість) – здатність людини контролювати й розуміти власні почуття та здатність їх щиро висловлювати. Важливою є конгруентність між тим, що людина відчуває, як вона це сприймає, і як вона це виражає.

2. Безумовне прийняття учня, безумовне позитивне відношення. Ця установка вчителя-фасилітатора є внутрішньою впевненістю вчителя в можливостях і здібностях кожного учня.

3. Емпатія, емпатичне розуміння, тобто бачення вчителем внутрішнього світу й поведінки кожного учня з його внутрішньої позиції (позиції учня) [4, с. 54].

Тобто серед основних особистісних якостей учителя-фасилітатора відзначимо: орієнтацію на особистості учня; забезпечення навчання; створення для учнів можливостей поділитися власним досвідом; захист їхніх інтересів; створення безпечного середовища навчання; усунення перешкод у навчанні; позиціонування себе як члена команди.

Мета фасилітації (від *facilitate* – допомагати, полегшувати, сприяти) – організація ефективної роботи учнів на засадах гуманізму, особистісного саморозвитку, конструктивної взаємодії, глибокої довіри педагога до учнів та їхніх можливостей.

К. Роджерс під фасилітацією розумів і полегшення, і стимулювання процесу навчання для учня, тобто створення інтелектуальної та емоційної обстановки в аудиторії, а також атмосфери педагогічної та психологічної підтримки.

Процес фасилітації ґрунтується на трьох основних складових:

1. Валідна (прийнятна, адекватна) інформація. Передбачає, що члени групи діляться всією корисною інформацією, якою вони володіють, намагаючись її зробити максимально зрозумілою для інших.

2. Вільний і компетентний вибір. Передбачає чітке формулювання та спільне розуміння учасниками процесу цілей і задач, що в подальшому сприяє їх кращій реалізації; відсутність тиску та маніпулятивного впливу; здійснення вибору, спираючись на валідну інформацію.

3. Внутрішня відповідальність за вибір. Передбачає відчуття особистої відповідальності за прийняте рішення кожним суб'єктом фасилітаторського процесу; здійснення вибору на основі внутрішніх переконань [5, с. 444].

Поняття педагогічної фасилітації є відносно новим, проте вже активно обговорюваним у педагогіці та психології. Під педагогічною фасилітацією розуміють процеси взаємодії між учителем та учнем, що ґрунтуються на засадах гуманізму, полісуб'єктності та толерантності, а здатність педагога до створення такого освітнього простору стає мірилом його професіоналізму. У той же час, опора на суб'єктний досвід учнів стає основним фасилітативним фактором, бо лише за таких умов уможливорюється особистісний їхній розвиток [6, с. 258 – 259].

Поступовий перехід учителя традиційної школи в учителя Нової української школи неможливий без трансформування системи освіти

загалом та переструктурування діяльності кожного вчителя відповідно до нових вимог. Тому, вважаємо необхідним запропонувати рекомендації, які сприятимуть оптимізації процесу педагогічної фасилітації в освітньому процесі сучасної школи:

- зосередження уваги вчителя, насамперед, не на зміні змісту й методів навчання, а на становленні й зміцненні основних особистісних установок та постійному особистісному зростанні вчителя-фасилітатора;

- використання методів фасилітації, які стимулюють продуктивну роботу групи: практика презентацій, мозковий штурм, ділові та рольові ігри, дискусії, дебати, дослідницький метод тощо;

- удосконалення навичок комунікації, які є визначальними для успішної фасилітації: активне слухання, моделювання, підведення підсумків, концентрація уваги й стимулювання, визнання прогресу, спостереження, інклюзія та ін.

- створення психологічного клімату довіри між усіма учасниками освітнього процесу, забезпечення співпраці в прийнятті рішень;

- психологічна підготовка з розвитку гуманістичних установок і цінностей, спрямована на формування навичок створення атмосфери позитивного прийняття, активного слухання, управління груповою динамікою, переконаності в особистісній гідності кожної людини тощо (особливо цей аспект потрібно врахувати в системі підвищення кваліфікації вчителів);

- формування різних зворотних зв'язків між викладачем й учнями в процесі навчання, що, з одного боку, сприятиме збереженню незалежності і свободи учня, а з іншого – допоможе вчителю зрозуміти внутрішній світ учня й побачити його таким, яким він є насправді;

- створення серед учнів груп вільного спілкування для підвищення рівня психологічної культури міжособистісного спілкування та актуалізації особистісних установок;

- дослідження та творче використання вчителями педагогічних ідей зарубіжного досвіду й адаптація їх до нових соціокультурних умов.

Отже, отримані в процесі дослідження результати свідчать про досягнення поставленої мети та дозволяють сформулювати висновки.

Ураховуючи реформу освіти, сучасні вчителі у своїй діяльності мають приділяти більше уваги створенню сприятливої атмосфери для учнів, яка позитивно вплине на їхній особистісний розвиток. Учителю має стати тією людиною, яка повірить у здібності дитини до навчання та допоможе їй задовільнити свої інтелектуальні та соціокультурні запити.

Наведені рекомендації дозволять учителям сучасної школи поступово змінювати свій індивідуальний стиль діяльності, який

відповідатиме викликам сучасного суспільства, сприятиме активізації, забезпеченню й підтримці свідомого навчання.

Подальші дослідження в цьому напрямі потрібно присвятити розширенню таких рекомендацій із урахуванням наукових напрацювань та досвіду поступового впровадження нововведень в освітній процес; вивченню поняття педагогічної фасилітації як суттєвої характеристики особистісно-орієнтованого навчання; аналізу чинників формування фасилітативної компетентності тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Концептуальні засади реформування середньої школи «Нова українська школа» [Текст]. – Міністерство освіти і науки України, 2016. – 34 с. – Режим доступу: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>.
2. Про загальну середню освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 13.05.1999 р. № 651-XIV. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/651-14/page>.
3. Про освіту [Електронний ресурс] : Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page>.
4. Сиразеева А. Ф. Человекоцентрированная технология обучения Карла Роджерса / А. Ф. Сиразеева // Фундаментальные исследования. – 2007. – №6. – С. 54-55.
5. Чумиков А. Н. Связи с общественностью : теория и практика : учеб. пособие / А. Чумиков, М. Бочаров. – М. : Дело, 2003. – 496 с.
6. Шевченко К. О. Педагогічна фасилітація у контексті професійної компетентності вчителя / К. О. Шевченко // Збірник наукових праць. Психологічні науки. – 2014. – випуск 2.13 (109). – С. 258-263

Стаття надійшла до редакції 25.01.2018.

ОМЕЛЬЧЕНКО Светлана

д-р пед. н., проф., ректор ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

улица Г. Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: saomel.ddpu@gmail.com

ШУЛИК Татьяна

канд. пед. н., ст. преп. кафедры математики и информатики, ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

улица Г. Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: Schulik11@gmail.com

**ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ФАСИЛИТАЦИЯ В
ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ СОВРЕМЕННЫХ
УЧРЕЖДЕНИЙ СРЕДНЕГО ОБРАЗОВАНИЯ**

Резюме. В статье раскрыта сущность понятий «фасилитатор», «фасилитация», «педагогическая фасилитация», обозначена необходимость исследования процесса педагогической фасилитации, учитывая приоритетность принципа человекоцентризма в основных нормативных документах, определяющих правовые основы деятельности учреждений образования – Законы Украины «Об образовании», «Об общем среднем образовании» и др. Обосновано влияние педагогической фасилитации на взаимодействие между учителем и учениками, особенности общения между участниками образовательного процесса. Авторами определены три установки учителя-фасилитатора: конгруэнтность, безусловное принятие ученика, эмпатическое понимание; проанализированы три главные составляющие процесса фасилитации: валидная составляющая, свободный и компетентный выбор, внутренняя ответственность за выбор. Также в статье предложены рекомендации, способствующие оптимизации процесса педагогической фасилитации в образовательном процессе современной школы.

Ключевые слова: фасилитатор, учитель-фасилитатор, фасилитация, педагогическая фасилитация, образовательный процесс, новая украинская школа.

OMELCHENKO Svitlana

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Rector, SHEE “Donbas State Teacher’s Training University”,

St. H. Batiuka, 19, Sloviansk, 84116, Ukraine

E-mail: saomel.ddpu@gmail.com

SHULYK Tetiana

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer of the Department of Mathematics and Informatics, SHEE “Donbas State Pedagogical University”,

St. H. Batiuka, 19, Sloviansk, 84116, Ukraine

E-mail: Schulik111@gmail.com

**PEDAGOGICAL FACILITATION IN THE EDUCATIONAL
PROCESS OF MODERN EDUCATIONAL INSTITUTIONS**

Summary. The essence of the concepts of "facilitator", "facilitation", "pedagogical facilitation" is disclosed in the article, the necessity of studying the process of pedagogical facilitation is outlined, taking into account the priority of the principle of human-centeredness in the main normative documents defining the legal principles of the activity of educational institutions. The influence of pedagogical facilitation on the interaction between the teacher and students, the peculiarities of communication between the participants in the educational

process are substantiated. The authors identified three settings teacher-facilitator: congruence, unconditional acceptance of the student, empathic understanding and analyzed three main components of the process of facilitation: a valid component, a free and competent choice, internal responsibility for the choice. Also, the article proposes the recommendations that will optimize the process of pedagogical facilitation in the educational process of the modern school.

Key words: facilitator, teacher-facilitator, facilitation, pedagogical facilitation, educational process, new Ukrainian school.

Abstract. European integration serves as catalysts for large-scale reforms taking place in Ukraine. Not an exception is the sphere of education. Thus, the Ministry of Education and Science developed the "New Ukrainian School" project, which contains the conceptual framework for reforming secondary education. In early September 2017, the Law of Ukraine "On Education" was adopted, which greatly expands the possibilities for further updating the content of education.

In the middle of the twentieth century american psychologist C. Rogers created his own learning concept and identified two types of learning: traditional and human-centered. The popularization of the personality-oriented approach to learning is also associated with the names of such foreign scholars as E. Bern, A. Maslow, R. May, J. Allport, V. Satire, V. Frankl et al. Among contemporary researchers who continue to study the essence, content and structure of facilitation, we also note V. Abramov, O. Andreev, A. Bolotov, O. Vrublevsky, O. Kondrashikhin, P. Lushin, G. Mezhin, L. Petrovsky, O. Shakhmatov etc.

The purpose of the article is to reveal the essence of the concepts of "facilitator", "facilitation", "pedagogical facilitation", the introduction of recommendations that will help to optimize the process of pedagogical facilitation in the educational process of modern high school.

The article outlines the necessity of studying the process of pedagogical facilitation, taking into account the priority of the principle of human-centeredness in the main normative documents defining the legal principles of the activity of educational institutions - the Laws of Ukraine "On Education", "On General Secondary Education", etc. The influence of pedagogical facilitation on the interaction between teacher and students, peculiarities of communication between participants in the educational process is substantiated. The authors identified three settings of the teacher-facilitator: congruence, unconditional acceptance of the student, empathic understanding; three main components of the process of facilitation are analyzed: valid component, free and competent choice, internal responsibility for the choice.

The article proposes recommendations that will optimize the process of pedagogical facilitation in the educational process of the modern school, in

particular, creating a psychological climate of trust among all participants in the educational process, ensuring cooperation in decision making, using the methods of facilitation that stimulate the productive work of the group: the practice of presentations, brainstorming, business and role games, discussions, debates, research method, etc. The given recommendations will allow the teachers of modern school to gradually change their individual style of activity, which will meet the challenges of modern society, will promote the activation, provision and support of conscious learning.

Further research in this direction should be devoted to the study of the concept of pedagogical facilitation as an essential characteristic of personality-oriented learning, analysis of factors for the formation of facilitative competence, etc.

REFERENCES

1. Kontseptualni zasady reformuvannia serednoi shkoly «Nova ukrainska shkola» [Conceptual Principles of Reforming the Secondary School «New Ukrainian School»] (2016). Ministerstvo osvity i nauky Ukrainy. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf> [in Ukrainian].
2. Zakon Ukrainy pro zahalnu seredniu osvitu № 2145-VIII vid 05.09.2017 [The Law of Ukraine “On General Secondary Education” № 651-XIV of 13.05.1999]. (1999). Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/651-14/page> [in Ukrainian].
3. Zakon Ukrainy pro osvitu № 2145-VIII vid 05.09.2017 [The Law of Ukraine “On Education” № 2145-VIII of 05.09.2017]. (2017). Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/page> [in Ukrainian].
4. Sirazeeva, A. F. (2007). Chelovekotsentrirovannaya tehnologiya obucheniya Karla Rodzhersa [Person and centered technology teaching Karl Rogers]. *Fundamentalnyie issledovaniya – Basic research*, № 6, 54 – 55 [in Russian].
5. Chumikov, A., & Bocharov, M. (2003). *Svyazi s obschestvennostyu : teoriya i praktika [Public Relations: theory and practice]*. Moskva : Delo [in Russian].
6. Shevchenko, K. O. (2014). Pedagogichna fasylytatsiia u konteksti profesiinoi kompetentnosti vchytelia [Pedagogical facilitation in the context of teacher's professional competence]. *Zbirnyk naukovykh prats. Psykholohichni nauky – Collection of scientific works. Psychological sciences*, № 2.13 (109), 258 – 263 [in Ukrainian].

(переклад на англ. зроблено к.пед.н. Шулик Т.)

УДК 378.123:005

НОСКО Микола

доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України, заслужений діяч науки і техніки України, Національний університет «Чернігівський колегіум» ім. Т. Г. Шевченка, ректор

вул. Гетьмана Полуботка, 53, м. Чернігів, 14013

E-mail: rektor@chnpu.edu.ua

ДОЛІНСЬКА Людмила

завідувачка навчально-методичною лабораторією Одеського коледжу комп'ютерних технологій Одеського державного екологічного університету

вул. Ак. Корольова, 5/2, м. Одеса, 65101

E-mail: lslvvas@ukr.net

**РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ
ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ В СИСТЕМІ ОСВІТНЬОГО
СЕРЕДОВИЩА КОЛЕДЖУ**

Анотація. У статті проведено аналіз проблеми за темою дослідження. Виокремлено педагогічні умови, сформульовані показники, визначені рівні розвитку професійної компетентності фахівців технічного профілю в системі освітнього середовища коледжу. Теоретично обґрунтовано та експериментально доведено, що запропоновані педагогічні умови є дієвими і забезпечують безперервність професійно-педагогічного вдосконалення викладачів означеної групи.

Ключові слова: педагогічні умови, коледж, розвиток, професійна компетентність, технічний профіль.

Постановка проблеми. Аналіз досліджень. Проблема розвитку професійної компетентності молодого покоління випускників закладів вищої освіти (ЗВО) технічного профілю (ТП) - в системі освітнього середовища коледжу до сьогодні не була предметом широкої наукової рефлексії, хоча деякі її аспекти значно актуалізувались останнім часом. Так, досліджувалися: зміст, форми і методи організації професійної підготовки інженерних кадрів у ЗВО (*О. Антонов, Т. Білоусова, І. Мархель та ін.*); шляхи і способи їхньої предметної й соціально-психологічної адаптації до змінених умов професійної діяльності та сучасного ринку праці (*С. Казьмірчук, В. Коноплев, І. Ліпатов, О. Савченко, В. Штифурак, Т. Щербан та ін.*); особливості формування інженерного стилю мислення (*І. Битинас, Д. Чернишова, М. Шубас та ін.*), а також професійної культури і

педагогічної компетентності фахівців інженерного профілю (*Р.Гуревич, В.Воронцова, І.Колесникова, Г.Ларіонова, Н.Крилова та ін.*).

Незважаючи на вагомий доробок вітчизняних і зарубіжних науковців, до сьогодні, були і залишаються наявними протиріччя між: *високими вимогами* сучасного глобалізованого ринку праці щодо професійної компетентності випускника ЗВО ТП до процесу викладацької діяльності і *невідповідністю* їх особистого ставлення до виконання педагогічної роботи; *новими кваліфікаційними вимогами* сучасних ЗВО ТП, які орієнтовані на збільшення національного інженерно-виробничого потенціалу, і *неспроможністю* випускника ЗВО ТП вчасно адаптуватися (на посаді викладача) до них, реалізувати свій професійно-особистісний потенціал; *необхідністю* докорінної перебудови змісту, форм, методів навчально-методичної, організаційно-виховної, психолого-педагогічної підготовки вітчизняного викладача (з інженерною освітою) на засадах світових стандартів і *неспроможністю* її впровадження в практику НВП у ЗВО ТП взагалі, і коледжу, зокрема.

Таким чином, проведення дослідження проблеми розвитку професійної компетентності випускника ЗВО ТП до процесу викладацької діяльності в системі освітнього середовища коледжу є надзвичайно важливим і актуальним.

Мета роботи полягала у розробці педагогічних умов розвитку професійної компетентності фахівців ТП в системі освітнього середовища коледжу.

Відповідно до поставленої мети, в роботі вирішувалися такі **задачі**:

1. Впорядкувати та проаналізувати літературу за темою дослідження.
2. Запропонувати педагогічні умови розвитку професійної компетентності фахівців ТП до викладацької діяльності в системі освітнього середовища коледжу.

Предметом дослідження стали педагогічні умови розвитку професійної компетентності фахівців ТП до викладацької діяльності в системі освітнього середовища коледжу розвитку професійної компетентності фахівців ТП до викладацької діяльності в системі освітнього середовища коледжу.

Об'єкт дослідження ми пов'язали із процесом трансформації фахової підготовки випускників ЗВО НВП до їх конкретної науково-методичної, психолого-педагогічної готовності щодо забезпечення освітнього процесу коледжу.

Виклад основного матеріалу. Освітнє середовище ЗВО ТП має свої особливості, що обумовлені специфікою професійно-технічної підготовки спеціаліста, яка вимагає від них глибоких знань, вмінь та навичок у різних сферах інженерно-виробничої діяльності: від складних приладів та

пристроїв машинобудівної, радіоелектронної, електронної та інших галузей до ІТ-технологій і програмного забезпечення будь-якого процесу (адміністративного, економічного, банківського та ін.). І якщо фаховій, інженерній, технічній підготовці у ЗВО ТП приділяється надзвичайно велика увага, то для тих випускників, які обирають педагогічну роботу у майбутньому, навчально-методична та організаційно-виховна підготовка має надзвичайно великі прогалини, що даються взнаки вже у перші роки їх педагогічної роботи.

Зазначене вище обумовило необхідність розробки педагогічних умов розвитку професійної компетентності фахівців ТП в системі освітнього середовища коледжу. *Базовим матеріалом* нашого дослідження стали: положення про те, що у молодих викладачів сформована позитивна мотивація до педагогічної роботи, поглиблення загальних та професійних знань (Л. Г. Подоляк, В. О. Сухомлинський та ін.); положення про навчально-методичне забезпечення як один з ресурсних аспектів підвищення якості підготовки майбутніх фахівців (Ю. К. Бабанський, Г. С. Костюк, І. Я. Лернер та ін.) [1]; досвід педагогічної роботи викладачів в умовах коледжу на протязі 1-2 років [2].

Для визначення педагогічних умов розвитку професійної компетентності фахівців ТП в системі освітнього середовища коледжу насамперед було взято до уваги значення поняття, власне, «умови». Ефективність педагогічного процесу залежить від умов, у яких він відбувається, а педагогічними умовами слід вважати необхідні й достатні обставини, від яких залежить ефективність навчально-виховного процесу [3]. Інші визначення категорії «умови» є наступними. Це - динамічний регулятор інформаційних, особистісних, психологічних і педагогічних факторів навчання [4], або – це сукупність соціально-педагогічних і дидактичних фактів, які впливають на навчальний процес, дають змогу управляти ним, організувати його раціонально, відповідно до предметного змісту із застосуванням ефективних форм, методів та прийомів [5].

З точки зору психолого-педагогічних досліджень, педагогічні умови ми розуміємо як обставини, від яких залежить та відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців.

У нашому дослідженні виходили з того, що поняття «умова» трактують як обставину, від наявності якої залежить досягнення бажаного результату, або як середовище, в якому щось відбувається [4]. З точки зору філософії, це поняття відображає відношення певного предмета (явища, процесу) до оточуючих його явищ і процесів. Відтак, педагогічні умови розуміємо як якісну характеристику об'єктивних чинників освітнього середовища, що відображають основні вимоги до його організації; це

сукупність об'єктивних можливостей, обставин педагогічного процесу, що цілеспрямовано створюються і реалізуються в освітньому середовищі та гарантовано забезпечують досягнення визначеної мети. З аналізу досліджень, у яких подано обґрунтування педагогічних умов, правомірно дійти висновку, що вони об'єднуються за трьома основними групами. Це педагогічні умови: 1) інформаційного спрямування, що базуються на вдосконаленні змісту освіти або когнітивної (інтелектуальної) складової педагогічного процесу; 2) технологічного спрямування, що передбачають удосконалення форм, методів, засобів організації освітньої або навчальної діяльності; 3) особистісного спрямування, що передбачає активізацію, персоніфікацію, індивідуалізацію поведінки і діяльності суб'єктів освітнього процесу.

З метою вирішення задач, представлених вище, була організована дослідницька робота (протягом 2014–2017 рр.), на експериментальній платформі, яку утворили шість ЗВО I–II рівня акредитації: Одеський коледж комп'ютерних технологій (ОККТ) Одеського державного екологічного університету (ОДЕКУ); Одеський автомобільно-дорожній коледж (ОАДК) Одеського національного політехнічного університету (ОНПУ); Одеський коледж транспортних технологій (ОКТТ); Черкаський політехнічний технікум (ЧПТ), Харківський гідрометеорологічний технікум (ХГМТ) ОДЕКУ, Київський механіко-технологічний коледж (КМТК). Загальна кількість задіяних в експерименті молодих (недосвідчених) викладачів склала 108 осіб, які утворили експериментальну (55 осіб) та контрольну (53 особи) групи (далі – ЕГ та КГ). Група досвідчених педагогів (група – ДП) склала 53 особи. Також в опитуванні та анкетуванні взяли участь 384 студенти III–IV курсів коледжів та технікуму (віком 16–19 років).

Були виокремлені педагогічні умови, визначені показники та рівні готовності випускників ЗВО ТП до навчально-виховного процесу (НВП) в системі освітнього середовища коледжу технічного напрямку освіти.

Перша педагогічна умова – науково-методичний супровід. Підґрунтям до цієї умови стала необхідність створення покращених можливостей для опанування секретами викладацької роботи. Організована робота «Школи молодого викладача», де ДП, ділилися своїм науково-методичним, навчальним досвідом та виховними здобутками. Протягом кожного першого семестру, починаючи з 2014 р., проводилися вебінари, теоретичні семінари, круглі столи, майстер-класи, тренінги та інші заходи. Найбільшу зацікавленість викликали результати проведення бінарних занять, де були задіяні представники ЕГ і групи ДП одночасно. Така організація освітнього процесу отримала назву навчального заняття за участю динамічної педагогічної пари (ДПП). Наприклад, у подвійному

комп'ютерному класі заняття з інформаційних технологій з однією підгрупою проводив молодий викладач (ЕГ), а поруч, з іншою підгрупою, – проводив педагог, який володіє багаторічним навчально-методичним досвідом (ДП). Насичення спеціальною, фаховою, новою інформацією перетиналося з ефективними методичними прийомами, методами, підходами. У цій ДПП відбувалося як навчання, так й інформаційне доповнення одночасно. Було з'ясовано, що одним із важливих показників освітнього процесу є *взаємодоповнюваність* викладачів. Диференціація колективу молодих викладачів на основі створення ДПП дозволяє краще визначитися з вибором технік, методів, форм, прийомів і технологій навчання, а також гнучко змінювати стратегію освітнього процесу з урахуванням індивідуальних особливостей молодого (недосвідченого) викладача, рівня його розвитку, здібностей та можливостей.

Другою педагогічною умовою є організаційно-інформаційна, яка орієнтована на реалізацію творчої свободи молодого викладача, у сенсі відповідальності за кінцевий результат. Тобто, суб'єкти освітнього процесу (викладач-викладач, викладач-студент) приречені на саморозвиток, внутрішня сила якого є джерелом й імпульсом розвитку кожного з них.

Третя педагогічна умова – супровід з організаційно-виховної роботи – передбачала роботу молодого викладача, як асистента куратора студентської групи та асистента психолога. Ця діяльність молодого (недосвідченого) викладача знаходилася повністю під контролем не лише ДП, але й адміністрації, тобто тих осіб, які несуть відповідальність за виховну роботу зі студентами. Особливістю сучасного етапу розвитку вищої освіти є те, що широкий вплив на людей, і молоду людину, зокрема, набули соціальні мережі, інформація з яких, часто, є неконтрольованою. Тому актуальним завданням класного керівника, куратора, практичного психолога, заступника директора з виховної роботи, директора коледжу є контроль за формуванням психології кожного студента – молодої людини, особливо, віком 14–17 років – у період переходу від тінейджерства до юності та молодості.

Зауважимо, що педагогічне становлення молодого (учорашнього випускника магістратури ЗВО ТП) викладача на початковому етапі характеризується величезним обсягом роботи, яку він має виконати особисто. Це й освоєння форм і методів навчання, і подолання перешкод, які пов'язані з віковою близькістю до суб'єкта навчання (студента), і надмірною різницею у віці з досвідченими педагогами. Рівень зацікавленості до процесу навчання, його організації у останніх двох вікових груп викладачів (молодих і досвідчених) є різним. Різними виявляються і педагогічні цінності. У більшості своїй непомірні амбіції молодої людини, що продиктовані модою соціальних мереж на

популярність, існуючий ще недостатньо великий обсяг знань, формує в них «хибних кумирів», сприяє знеціненню цінностей, власне, педагогічної праці, багатолітнього досвіду, накопиченого не одним поколінням видатних науковців-педагогів. Багатьом молодим викладачам (особливо тим, хто не пройшов курс з історії педагогіки) немає діла до педагогічної антропології. Молодий викладач, який не має вищої педагогічної освіти, скоріше приймає позицію студента, аніж точку зору і досвід мудрого педагога, до якого ставиться, іноді, не як до партнера або колеги.

Для виявлення сформованості компонентів професійної компетентності фахівців ТП в системі освітнього середовища коледжу використано анкетування, опитування, методи математичної статистики та теорії ймовірності.

Компоненти, що дозволили оцінити рівні професійної компетентності фахівців ТП ми вибрали відповідно до специфіки і структури системи освітнього середовища коледжу. А саме: професійної компетентності (володіння психолого-педагогічними знаннями, дидактична підготовленість тощо) – когнітивний компонент; ставлення до обраної педагогічної роботи – мотиваційно-цінісний компонент; науково-методичний стиль мислення – діяльнісний компонент.

Відповідно до наявності компонент професійної компетентності фахівців ТП в системі освітнього середовища коледжу були виокремлені рівні сформованості педагогічної майстерності, якій відповідає максимально можливий показник - 100 балів.

Визначення компонент і показників професійної компетентності фахівців ТП в системі освітнього середовища коледжу дозволяє належним чином перевірити й оцінити досягнення поставленої мети наукового дослідження, встановити рівень педагогічної майстерності від еталона, а також спрогнозувати можливі результати на основі інформації про поточний стан готовності викладача ТП.

На основі модельного підходу у науково-педагогічних та психологічних дослідженнях, була запропонована модель розвитку цієї професійно важливої властивості («компетентності») молодих викладачів-технарів у процесі їх безпосередньої педагогічної діяльності в системі освітнього середовища коледжу. Зазначена модель охоплювала сукупність різнорівневих компонентів, ієрархічно пов'язаних між собою загальним змістом педагогічної діяльності з урахуванням усіх складових розвитку компетентності в системі освітнього середовища коледжу [5].

Окрім цього, для визначення показників сформованості готовності фахівців ТП до НВП в системі освітнього середовища коледжу скористалися думкою досвідчених науковців, викладачів, які входили до складу групи ДП. Шляхом анкетування групи ДП були визначені

показники критеріїв, а також особистісні якості, знання, уміння та здібності, що необхідні для формування висококласного викладача ТП. Для цього проводили співбесіду з кожним викладачем групи ДП. Після узгодження компонент та їх показників ДП брали участь у створенні професійної психолого-педагогічної картки молодого (недосвідченого) викладача з метою оцінки його готовності до НВП у коледжі. Результатом цієї роботи став розподіл молодих викладачів ТП за рівнями готовності.

Враховуючи специфіку НВП в системі освітнього середовища коледжу, нами були визначені не лише компоненти та відповідні до них показники, але й *рівні* сформованості готовності до педагогічної діяльності. А саме: *недостатній*: репродуктивний; *низький*: адаптивний; *середній*: локально-методологічний; *високий*: системно-моделюючий; *найвищий*: системно-моделюючий діяльність і поведінку. Зауважимо, що рівень розвитку професійної компетентності фахівців ТП в системі освітнього середовища коледжу у нашому дослідженні характеризується першими трьома показниками. Високий і найвищий рівень продемонстрували лише ДП.

Практичним результатом на констатувальному етапі педагогічного експерименту стало створення і введення в дію кваліфікаційних характеристик молодих педагогів, які мають спеціальну фахову непедагогічну освіту на рівні магістратури (інженери: техніки, радіотехніки, технологи, електромеханіки, програмісти, системотехніки, економісти та ін.), але не мають досвіду педагогічної роботи. До її складу увійшли також фахівці, які мали величезний стаж роботи у промисловості (у минулому – керівники підприємств, головні енергетики, технологи, головні інженери та ін.) і до цього моменту ніколи не були задіяні у педагогічній роботі. На цьому етапі дослідження ми провели диференціювання усіх молодих (недосвідчених) викладачів ТП на дві групи: КГ та ЕГ. Такий розподіл здійснювався на основі виявлених особливостей розвитку кожного учасника експерименту. До КГ увійшли ті викладачі, які виявили на констатувальному етапі найкращі показники за означеними вище критеріям формування готовності до НВП. Для досягнення максимально коректної обробки експериментальних даних, використовуючи критерій Колмогорова-Смірнова [6], з'ясовано, що КГ і ЕГ були однорідними щодо володіння усіма показниками готовності до НВП в системі освітнього середовища коледжу.

Результати констатувального етапу дослідження засвідчили, що локально-методологічний (середній) рівень готовності до НВП в системі освітнього середовища коледжу був характерним лише для 23,5 % молодих (недосвідчених) викладачів усієї вибірки. Переважна більшість з учасників

експерименту мала адаптивний – (35,3 %) та репродуктивний (41,2 %) рівні готовності.

Проведення формувального етапу педагогічного експерименту передбачало активізацію НВП за участю молодих викладачів шляхом впровадження у навчальну роботу ДПП, формулювання та виконання досліджень у рамках науково-дослідної та науково-методичної роботи під керівництвом ДП, наставницька опіка у безпосередній роботі зі студентськими групами під керівництвом викладачів-кураторів з багаторічним стажем педагогічної роботи. Впроваджувалася системна консультаційна допомога із залученням керівників навчально-методичних кабінетів і лабораторій, методистів. Були розроблені та впроваджені для цієї роботи методичні рекомендації з основ педагогіки, психології та дидактики для викладачів ТП.

Після впровадження моделі [5] та педагогічних умов розвитку професійної компетентності фахівців ТП в системі освітнього середовища коледжу, зазначених вище, кількість молодих викладачів в ЕГ з локально-методологічним (середнім) рівнем збільшилася на 23,6 % за рахунок тих викладачів, які до цього мали адаптивний рівень. Водночас відмічена тенденція зниження репродуктивного рівня на величину 8,7 %. На жаль, жоден із молодих викладачів не вийшов на рівень, який є системно-моделюючим (високий). Це свідчить про необхідність довшої тривалості процесу формування їх готовності до НВП. Слід відзначити, що найбільших змін зазнали показники когнітивної компоненти розвитку професійної компетентності у вибірці ЕГ респондентів. Показники зросли на 22,33 % та 27,8 % ($p \leq 0,001$) відповідно.

Визначені нами відмінності відповідали статистично значущому рівню [6] і засвідчили ефективність проведеного нами формувального етапу експерименту.

На прикінцевому етапі, було з'ясовано, що відбулися значні позитивні зміни з викладачами ЕГ у напрямку їх готовності до НВП в системі освітнього середовища коледжу. в системі освітнього середовища коледжу. Респонденти ЕГ демонстрували виражену потребу у пошуковій активності при генеруванні педагогічних ідей, що виявлялася в цілеспрямованій участі у науково-дослідницьких проектах, розробці методичних рекомендацій. Це доводили науково-методичні семінари, де розглядалися питання насичення освітнього процесу інформацією, орієнтованою на педагогічне вдосконалення молодих викладачів, їх участь в розробках структури та змісту лекційних, практичних, лабораторних, семінарських занять з орієнтацією на взаємозбагачення, на взаємне інформаційно-пізнавальне доповнення у форматі роботи ДПП.

Таблиця 1 кількісно ілюструє вплив запропонованих нами педагогічних умов на розподіл фахівців ТП в ЕГ і КГ на констатувальному і формульальному етапах дослідження.

Таблиця 1

Порівняльний розподіл фахівців ТП КГ та ЕГ за рівнями професійної компетентності на констатувальному і формульальному етапах

Розподіл викладачів за рівнями	Рівні професійної компетентності	Кількість респондентів	Етапи педагогічного експерименту		
			$n_1=55, n_2=53$		
			Наприкінці Констатувального етапу	Наприкінці формульального етапу	Приріст
ЕГ $n_1 = 55$	Локально-методологічний (41-60)	абс.	13	21	+8
		%	23,6	38,2	+ 14,6
	Адаптивний (21-40)	абс.	19	25	+6
		%	34,6	45,4	+10,8
	Репродуктивний (0-20)	абс.	23	9	- 14
		%	41,8	16,4	-25,4
КГ $n_2 = 53$	Локально-методологічний (41-60)	абс.	20	21	+1
		%	37,7	39,6	+1,9
	Адаптивний (21-40)	абс.	17	19	+2
		%	32,1	35,8	+ 3,7
	Репродуктивний (0-20)	абс.	16	13	-3
		%	30,2	24,6	-5,6

Висновки. Результати дослідження дозволяють зробити висновки у наступний спосіб. 1. Проаналізовано література за темою дослідження. 2. Виокремлено педагогічні умови, сформульовано показники, визначені рівні розвитку фахової компетентності фахівців ТП в системі освітнього середовища коледжу.

Крім цього, визначені стійкі, повторювані, об'єктивно існуючі зв'язки, які сприяли ефективному зростанню готовності молодих (недосвідчених) викладачів – випускників ЗВО ТП до НВП у коледжі. Експериментальна перевірка довела, що запропоновані нами педагогічні умови та модель є дієвими, інноваційними й забезпечують безперервність

та ефективність професійно-педагогічного вдосконалення викладачів означеної групи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабанский Ю. К. Оптимизация процесса обучения (общедидактический аспект) / Ю. К. Бабанский. – Москва: Педагогика, 1977. – 252 с.
2. Ковальчук В. В. Основи наукових досліджень. Становлення категоріальних форм міждисциплінарного знання / В. В. Ковальчук. – Одеса : видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2012. – 148 с.
3. Выготский Л. С. Педагогическая психология. / Л.С. Выготский. – Москва: Педагогика, 1999. – 536 с.
4. Ягупов В. В. Педагогіка / В.В. Ягупов. - Київ: Либідь, 2002. - 560 с
5. Nosko M.O., Dolins'ka L.V. Результати використання моделі формування педагогічної компетентності випускників технічного профілю в освітньому середовищі коледжу (польською). Miedzynarodowy project kulturalno-edukacyjny. Opole: Publ. «Wyzsej Szkoły Zarzadzania i Administracji» (Poland). August, 19-26, 2017. P.22
6. Ковальчук В.В. Вступ в теорію інформаційно-вимірjuвальних систем. Використання статистичних методів / В. В. Ковальчук, Л.В. Долінська, А.М. Клименко. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2011. – 102 с.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2018.

НОСКО Николай

доктор педагогических наук, профессор, действительный член АПН Украины, заслуженный деятель науки и техники Украины, национальный университет «Черниговский коллегиум» им. Т. Г. Шевченко, ректор,
ул. Гетьмана Полуботка, 53, г. Чернигов, 14013

E-mail: rektor@chnpu.edu.ua

ДОЛИНСКАЯ Людмила

заведующая учебно-методической лабораторией Одесского колледжа компьютерных технологий Одесского государственного экологического университета

ул. Королева 5/2, г. Одесса, Украина, 65101

E-mail: lslvvas@ukr.net

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ ТЕХНИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ В СИСТЕМЕ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ СРЕДЫ КОЛЛЕДЖА

Резюме. В статье определены педагогические условия развития профессиональной компетентности специалистов технического профиля

(ТП) в системі освітньої середовища коледжу (ОСК). Відзначено, що актуальною задачею була і залишається проблема професійно-педагогічної адаптації молодих спеціалістів ТП в систему освіти. К цій групі належать також і спеціалісти, які вже мають великий стаж практичної роботи на виробництві, але, в силу певних обставин, зайнялися педагогічною діяльністю. Тут гарною педагогічною платформою може виступити система ОСК. В цьому контексті процеси розвитку викладацької компетентності спеціаліста ТП набувають статус фундаментальної складової не тільки особистого успіху, але і соціальної відповідальності. В цій зв'язі, в роботі були поставлені і вирішені наступні задачі: а) провести аналіз ступеня готовності молодих спеціалістів ТП (випускників інженерних спеціальностей) до участі в навчально-педагогічній роботі в системі ОСК; б) визначити знання, вміння і навички, які необхідно розвинути для успішного участя в навчально-виховному процесі в системі ОСК; в) сформулювати педагогічні умови, які сприяють розвитку професійної компетентності викладачів ТП в системі ОСК. Для вирішення поставлених завдань, проведені дослідження, пов'язані з процесом трансформації педагогічних підходів до конкретної методичної концепції в навчальному процесі ОСК ТП. Експериментальною майданчиком процесів самореалізації викладача в навчально-виховному процесі виступили технічні коледжі м. Одеси, Черкаси, Харків, Києва. Загальна кількість учасників педагогічного експерименту становила 161 особу. З урахуванням запропонованих педагогічних умов, розроблена і введена модель розвитку професійної компетентності спеціалістів ТП в системі ОСК. Результати педагогічного експерименту підтвердили ефективність розробленої нами моделі. Запропоновані педагогічні умови є дійсними і забезпечують неперервність професійно-педагогічної підготовки викладачів, виділеної нами групи, безпосередньо в освітньому середовищі коледжу. Одним з найважливіших аспектів самосовершенствования є участь молодого спеціаліста ТП в виконанні науково-дослідницької роботи в системі ОСК. Зроблено висновки про те, що багато визначає не тільки когнітивна складова, але і особистий потенціал педагога, його організаторські здібності.

Ключові слова: педагогічні умови, коледж, розвиток, професійна компетентність, технічне управління.

NOSKO Nikolai

Doctor of Education, Professor, Member of NAPS of Ukraine, education of Ukraine, Honored Scientist of Ukraine, Rector National University "Chernihiv Collegium" Shevchenko.

st. Polubotko Getman, 53, Chernigov, 14013

E-mail: rektor@chnpu.edu.ua

DOLINSKAYA Lyudmila

is the manager of educational and methodical laboratory of the Odessa College of Computer Technologies (OCCE) of the Odessa State Environmental University (OSEU))

Koroleva St. 5/2, Odessa, Ukraine, 65101,

E-mail: slvvvas@ukr.net

DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL COMPETENCE OF SPECIALISTS OF THE TECHNICAL PROFILE OF SYSTEM OF THE EDUCATIONAL ENVIRONMENT OF COLLEGE

Abstract. In article pedagogical conditions of development of professional competence of specialists of the technical profile (TP) of system of the educational environment of college (EEC) are defined. It is noted that the problem of professional and pedagogical adaptation of young specialists of TP in an education system was and remains an urgent task. Treat this group as well specialists who already have a long standing of practical work on production, but, owing to certain circumstances, were engaged in pedagogical activity. Here the OSK system can act as a good pedagogical platform. In this context developments of teaching competence of the specialist of TP acquire the status of a fundamental component not only personal success, but also social responsibility. In this regard, in work the following tasks have been set and solved: a) carry out the analysis of degree of readiness of young specialists of TP (graduates of engineering specialties) for participation in educational and pedagogical work in the EEC system; b) define knowledge, skills which need to be developed for successful participation in teaching and educational process in the EEC system; c) formulate pedagogical conditions which promote development of professional competence of teachers of TP of the EEC system. For the solution of objectives, the researches connected with process of transformation of pedagogical approaches to the specific methodical concept in educational process of EEC TP are conducted. As an experimental site of processes of self-realization of the teacher in teaching and educational process technical colleges of Odessa, Cherkass, Kharkiv, Kiev have acted. The total quantity of participants of a pedagogical experiment has made 161 persons. Taking into account the offered pedagogical terms, the model of development of professional competence of specialists of TP of the EEC system is developed and implemented. Results of a pedagogical experiment have confirmed

efficiency of the model developed by us. The offered pedagogical terms are efficient and provide a continuity of the professional pedagogical training of teachers allocated with us groups, directly in the educational environment of college. One of the most important aspects of self-improvement is participation of the young specialist of TP in performance of research work in the EEC system. Conclusions are drawn that a lot of things are defined not only by a cognitive component, but also personal potential of the teacher, its organizing abilities.

Keywords: pedagogical conditions, college, development, professional competence, Technical direction

REFERENCES

1. Babanskii Iu. K. Optimizatsiia protsessa obuchenii (obshchedidakticheskii aspekt) / Iu. K. Babanskii. – Moskva: Pedagogika, 1977. – 252 s. [in Russian].
2. Koval`chuk V. V. Osnovy` naukovy`x doslidzhen`. Stanovlennya kategorial`ny`x form mizhdy`scy`plinarnogo znannya /V. V.Koval`chuk. – Odesa : vy`davecz` Bukayev Vady`m Viktorovy`ch, 2012. – 148 s. [in Ukrainian].
3. Vygotskii L. S. Pedagogicheskaiia psikhologiiia. / L.S. Vygotskii. – Moskva: Pedagogika, 1999. – 536 s. [in Russian].
4. Yagupov V. V. Pedagogika / V.V. Yagupov. - Ky`yiv: Ly`bid`, 2002. - 560 s. [in Ukrainian].
5. Nosko M.O., Dolins'ka L.V. Rezul`taty` vy`kory`stannya modeli formuvannya pedagogichnoyi kompetentnosti vy`puskny`kiv texnichnogo profilyu v osvith`omu seredovy`shhi koledzhu (pol`skoyu). Miedzynarodowy project kulturalno-edukacyjniy. Opole: Publ. «Wyzsej Szkoły Zarzadzania i Administracji» (Poland). August, 19-26, 2017. R. 22 [in Ukrainian].
6. Koval`chuk V.V. Vstup v teoriyu informacijno-vy`miryval`ny`x sy`stem. Vy`kory`stannya staty`sty`chny`x metodiv /V.V. Koval`chuk, L.V. Dolins`ka, A.M. Kly`menko. – Odesa: vy`davecz` Bukayev Vady`m Viktorovy`ch, 2011. – 102 s. [in Ukrainian].

(переклад на англ.зроблено особисто авторами статті)

УДК 378-024:004

МАЛИХІН Володимир

асистент кафедри комп'ютерних технологій в управлінні та навчанні
й інформатики, Бердянський державний педагогічний університет

вул. Шмідта, 4, м. Бердянськ, 71106, Україна

E-mail: iberda@gmail.com

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ
КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ
КОМП'ЮТЕРНОГО ПРОФІЛЮ У ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ
ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ**

Анотація. В даній статті автором детально розглянута методика формування професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю у галузі безпеки інформаційних систем. Методику представлено у вигляді взаємопов'язаних етапів, на кожному з яких вирішуються конкретні завдання з використанням комплексу педагогічних методів і прийомів, серед яких: проблемний виклад навчального матеріалу, евристичні бесіди, дискусії, вправи, ділові та рольові ігри, моделювання професійних ситуацій, веб-квести, кейс-стадії, навчальне моделювання; дидактичні ігри, метод проектів.

Ключові слова: безпека інформаційних систем, інженер-педагог комп'ютерного профілю, методика формування професійної компетентності, професійна компетентність, професійна компетентність майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю у галузі безпеки інформаційних систем

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасний етап розвитку інформаційного суспільства характеризується не тільки широким спектром можливостей доступу до сучасних інформаційних ресурсів, але і вельми специфічними проблемами, що виникають у цій галузі. Сьогодні особливий інтерес педагогічних досліджень зосереджений на проблемі формування професійної компетентності фахівців різних професій, у тому числі й інженернопедагогічних, обґрунтування підходу до об'єктивного її вирішення, що враховує логіку реформування системи освіти України.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Формування професійної компетентності в системі вищої освіти є предметом наукового дослідження як українських (С. Ніколаєнко, О. Овчарук, М. Пілагейченко, О. Пометун, Т. Смагіна, Г. Терещук, Н. Фоменко та інші), так і науковців близького та далекого зарубіжжя (А. Бермус, В. Болотов, Е. Бондаревська, І. Зимня, В. Серіков, Е. Шорт, А. Хуторський та інші).

Розв'язок деяких проблем формування компетентності знаходимо у зарубіжних дослідженнях учених, серед яких найбільш відомі Дж. Боуден, М. Лейтер, С. Маслач, Дж. Равен.

Окремо вітчизняними науковцями В. Артеменко, М. Глибовець, Д. Гломозда, В. Гриценко, М. Жук, А. Карпа, А. Колгатин, О. Кузьмінська, Т. Мазурок, Г. Маклаков, Н. Морзе, О. Полотай, С. Титенко, Ю. Триус досліджувалося освітнє середовище як об'єкт проектування та засіб набуття компетентностей фахівцями.

Певні аспекти формування професійної компетентності інженера-педагога знайшли відображення в дослідженнях С. Артюх, А. Ашерова, Е. Зеєра, О. Коваленко, М. Лазарева, О. Маленко, Н. Ничкало, В. Хоменка. Але, нажаль, проблема формування професійної компетентності інженера-педагога комп'ютерного профілю є ще недостатньо досліджено, зокрема в аспекті компетентності в галузі безпеки інформаційних систем. У зв'язку із цим залишається недостатньо розробленим питання методики формування професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю у галузі безпеки інформаційних систем.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою данної статті є розкриття сутності та змісту методики формування професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю у галузі безпеки інформаційних систем.

Виклад основного матеріалу дослідження. Професійна компетентність майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю у галузі безпеки інформаційних систем розглядається нами як інтегральна характеристика особистості фахівця, що володіє спеціальними компетенціями професійного комплексу фахівця комп'ютерного профілю, які визначають його готовність і здатність до виконання професійних функцій у сфері безпеки інформаційних систем, прийняття оптимальних рішень із застосуванням професійних знань і попереднього досвіду для досягнення потрібного результату через володіння технологіями захисту інформації, а також особиста відповідальність за прийняті рішення.

З метою реалізації розробленої нами моделі формування професійної компетентності майбутнього інженера-педагога комп'ютерного профілю в галузі безпеки інформаційних систем та визначених організаційно-педагогічних умов була розроблена методика формування означеної професійної компетентності, яка передбачає використання можливостей засобів комп'ютерних технологій (КТ), що мають наступні переваги:

- створення однакових умов для всіх суб'єктів навчання;
- охоплення значної кількості студентів,
- швидкий зворотний зв'язок;

- індивідуалізацію навчання;
- можливість багаторазового відпрацювання навчального матеріалу та його застосування на будь-якому етапі навчального процесу.

Ефективність процесу формування професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів у галузі безпеки інформаційних систем визначається характеристиками професійних компетентностей, що мають бути сформованими під час навчальної діяльності з використанням запропонованих нами в методиці технологій у поєднанні з традиційним навчанням.

Методика формування професійної компетентності в галузі безпеки інформаційних дисциплін передбачає певну послідовність наступних етапів: 1) організаційно-спонукального 2) пізнавально-діяльнісного, 3) рефлексивно-продуктивного. Кожен із зазначених етапів передбачає реалізацію відповідних напрямів педагогічного супроводу процесу формування професійної компетентності.

Слід підкреслити, що виокремлення визначених етапів було умовним, оскільки на всіх етапах ми використовували методи та педагогічні прийоми формування професійної компетентності в галузі безпеки інформаційних систем (БІС), що певним чином дублюють та доповнюють один одного. Деякі методи і прийоми, спрямовані на формування багатьох спеціальних умінь, застосовані нами впродовж усіх етапів процесу формування професійної компетентності в галузі БІС. Слід зазначити, що кожен з трьох етапів не мав чітких часових обмежень. Організаційно-спонукальний етап, наприклад, можна схарактеризувати як наскрізний, що триває упродовж усього періоду фахової підготовки, оскільки завдання формування інтересу, потреби в компетентності в галузі БІС завжди залишалося актуальним, проте кожен з етапів має свої відмінності та особливості, що були враховані нами під час організації професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю.

Докладно розглянемо кожен із зазначених етапів методики формування професійної компетентності в галузі БІС.

Організаційно-спонукальний етап методики формування професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю в галузі БІС передбачає розвиток у студентів інтересу до оволодіння інформаційно-комп'ютерних технологій (ІКТ), формування потреби в компетентності в галузі БІС, сприяння усвідомленню особистісного сенсу та значущості компетентності в галузі БІС для майбутньої фахової діяльності, розвиток прагнення до професійного самовдосконалення стосовно забезпечення БІС. Головне завдання організаційно-спонукального етапу полягало в перетворенні заданих ззовні цілей

формування компетентності в галузі БІС у внутрішні потреби майбутніх інженерів-педагогів, у розвитку готовності майбутніх педагогів до змін. Цей етап спрямований, в основному, на формування мотиваційно-ціннісного та когнітивного компонентів досліджуваної якості.

Основні методи і прийоми, які слід використовувати на організаційно-спонукальному етапі, є наступні: проблемний виклад навчального матеріалу, евристичні бесіди, дискусії, вправи, ділові й рольові ігри, моделювання професійних ситуацій, їх аналіз, візуалізація навчального матеріалу, імітаційне моделювання проблем, що вивчаються, метод проектів, індивідуальні й диференційовані завдання (вирішення задач із забезпечення безпеки ІС з використанням КТ, виконання вправ, спрямованих на оволодіння вміннями вирішення проблем пов'язаних із безпекою ІС), що дозволяє викладачам спрямовувати навчальний процес на особистість майбутнього інженера-педагога, розкриття його здібностей та творчого потенціалу, а також на забезпечення максимальної продуктивної роботи всіх студентів. У запропонованій нами методиці студенти мають можливість виявляти максимальну самостійність у навчанні, будувати самостійну траєкторію освітнього процесу, спрямованого на оволодіння відповідними компетенціями. Орієнтація викладача на підтримку автономності студентів призводить до актуалізації в останніх внутрішньої мотивації, пробудженню інтересу до застосування КТ для вирішення відповідних задач, особистісної відповідальності, усвідомлення значущості оволодіння вміннями із забезпечення БІС для майбутньої фахової діяльності. «Завдяки цьому стимулюється мотиваційний клімат у групі: а) особиста відповідальність за ухвалення рішення; б) внутрішній контроль у студентів» [1, с. 103], а також стимулюється вміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз та самооцінку у вирішенні проблем пов'язаних із забезпеченням безпеки ІС, виявляється здатність до рефлексії. Завдяки відповідній організації навчально-пізнавальної діяльності студентів природньо створюються умови для формування ціннісного ставлення до професійної діяльності, самопізнання й рефлексії власних дій, спрямованих на здобуття умінь застосування КТ для успішного вирішення задач забезпечення безпеки ІС.

З метою розв'язання завдань організаційно-спонукального етапу викладач має підтримати кожного студента в прагненні до професійного зростання, до само актуалізації, розвитку готовності до оволодіння професійною компетентністю в галузі БІС. Для цього мають постійно створюватися ситуації успіху для студентів, організовуватися та підтримуватися об'єктивна взаємоперевірка та рецензування виконаних на комп'ютері завдань, прогнозуватися майбутня професійна діяльність, що сприяє формуванню вміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз та

самооцінку відповідних знань та умінь із забезпечення безпеки інформаційних систем.

Реалізація в процесі навчання принципів особистісно-орієнтованого навчання (постійне узгодження змісту знань з індивідуальним досвідом майбутніх інженерів-педагогів, можливість вибору способів виконання завдань на комп'ютері, рефлексія студентами особистих досягнень в оволодінні вміннями і навичками забезпечення безпеки ІС) в поєднанні з вивченням майбутніми інженерами-педагогами особливостей використання ІКТ в професійній діяльності, особливостей застосування відповідних програмних засобів у професійній діяльності набуло форми змістово-процесуальної інтеграції: зміст навчального матеріалу стосовно забезпечення безпеки ІС подавався за допомогою методів, які відповідали його сутності. Таким чином, студенти мають можливість одержувати не лише важливі для набуття компетентності в галузі БІС знання, а й бачити практичне підтвердження доцільності й ефективності їх застосування.

Результатом організаційно-спонукального етапу є відновлення інтересу до оволодіння майбутніми інженерами-педагогами останніми досягненнями КТ в галузі забезпечення безпеки ІС, актуалізації значущості для студентів професійної компетентності в галузі БІС, закладаються основи формування мотивації досягнення, орієнтації особистісних домагань на самовдосконалення стосовно оволодіння відповідними компетенціями. Усе це загалом стає підґрунтям формування професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів в галузі БІС.

Пізнавально-діяльнісний етап розробленої нами методики ставить на меті оволодіння знаннями студентами, що становлять зміст професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів в галузі БІС. Головне завдання пізнавально-діялісного етапу полягає в здобутті повних, глибинних і системних знань студентів стосовно забезпечення безпеки ІС; оволодінні знаннями про особливості використання КТ у вирішенні завдань забезпечення безпеки ІС під час професійної діяльності. Цей етап спрямований на подальший розвиток мотиваційно-ціннісного компоненту, а також формування когнітивного, діялісного та особистісного компонентів досліджуваної якості, а також, становить період становлення знань й умінь студентів стосовно використання КТ у фаховій діяльності.

На пізнавально-діялісному етапі мають реалізовуватися, головним чином, такі організаційно-педагогічні умови, як забезпечення фундаменталізації учбового матеріалу професійно спрямованих дисциплін та забезпечення взаємозв'язку компетентнісного, системного та діялісного підходів у вивченні фахових дисциплін.

На цьому етапі під час занять з метою формування компетентності в галузі БІС ми обрали методи і засоби навчання, що дозволяють

розв'язувати завдання максимально наближені до професійних: метод проектів, веб-квести, кейс-стаді, навчальне моделювання; дидактичні ігри; рольові ігри, інтерактивні методи, зокрема такі його різновиди, як «мозкові штурми» та «велике коло», проблемне навчання, основою якого є розв'язання проблемних ситуацій у процесі спільної діяльності викладачів і студентів. Використання зазначених методів і засобів навчання дозволяє здійснити перехід «від монологу до діалогу, від одновимірності до багатовимірності, від суб'єктивної до суб'єкт-суб'єктної парадигми, від фіксування до попередження, від пасивного засвоєння знань до активного пошуку з використанням інформаційних технологій» [5, с. 101].

Цей етап розробленої нами методики передбачає використання таких прийом. як комп'ютерна візуалізація об'єкту чи процесу, який необхідно вивчити (використовувалася наочна презентація всіх складових частин об'єкта або їх моделей у різноманітних ракурсах, у деталях з можливістю демонстрації внутрішніх взаємозв'язків частин з яких вона складається. Наприклад, візуалізація алгоритму пошуку шкідливого програмного продукту). У такому випадку усі частини об'єктів вивчаються в розвитку, у часовому і просторовому русі.

На пізнавально-діяльнісному етапі нашої методики забезпечується керівництво формуванням професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів на основі індивідуального підходу, налагодження суб'єкт-суб'єктної взаємодії між викладачами і студентами й діалогізму, який ми розуміємо як уміння слухати й чути студента, здатність вести міжособистісний діалог на основі рівності позицій, взаємної довіри й поваги, подавати навчальний матеріал із забезпечення безпеки ІС у формі відповідей на запитання, що виникають у студентів. Ми вважаємо, що такі взаємини, сприяють гуманізації взаємин викладачів і студентів, що суттєво спрощує процес розвитку у студентів, наприклад, прагнення до професійного самовдосконалення, оволодіння компетенціями із забезпечення безпеки ІС. На наш погляд, особливо корисним, з точки зору формування компетентності в галузі БІС, є висвітлення та аналіз кожної проблеми стосовно забезпечення безпеки інформаційних систем під різними кутами зору, відмову від стереотипу та шаблону, стимулювання творчого нестандартного підходу до вирішення проблем; спрямування студентів на самостійний пошук інформації (у тому числі під час розробки студентами веб-квестів), обмін знаннями та діями, формування навичок роботи з відповідними програмними засобами; взаємодію мікрогруп у студентській аудиторії, з віртуальним партнером; діалог між комп'ютером і студентом.

На цьому етапі необхідно акцентувати увагу на співпраці зі студентом, на вплив на нього в процесі спільної діяльності, спрямованої на

оволодіння відповідними компетенціями, прагнучі налагодити ефективну суб'єкт-суб'єктну взаємодію. У такому випадку викладач виступає не лише носієм інформації, а й організатором і консультантом процесу набуття знань стосовно забезпечення безпеки ІС та особливостей використання КТ у фаховій діяльності, що передусім передбачає надання різнобічної методичної допомоги студентам у процесі оволодіння набором операційних умінь та навичок опрацювання відповідної інформації.

Методики формування професійної компетентності в галузі БІС передбачає використання різних видів практик студентів, зокрема, навчально-ознайомчої практики та виробничої (педагогічної), яку вони проходять у закладах професійної освіти (професійні ліцеї, коледжі). Відповідно до навчальних планів підготовки фахівців спеціальності 015 «Професійна освіта. Комп'ютерні технології», за освітніми рівнями «Бакалавр» та «Магістр»).

Навчально-ознайомча практика організовується і проводиться відповідно до чинної програми, що в значному ступені сприяє систематизації знань, які були набуті студентами під час вивчення дисциплін теоретичного спрямування. Метою навчально-ознайомчої практики є підвищення ефективності професійної діяльності студентів засобами інформаційних технологій шляхом закріплення і поглиблення отриманих знань з дисциплін «Сучасні операційні системи», «Мови та технології програмування», «Сучасні інформаційні технології», «Елементи та пристрої обчислювальної техніки», «Застосування комп'ютерних технологій в навчальному процесі», «Принципи побудови та захист інформації баз даних», «Комп'ютерні мережі», «Адміністрування комп'ютерних мереж» та інші. Студенти повинні застосувати свої знання про процеси перетворення, передачі використання та захисту інформації, забезпечення безпеки ІС. Це у свою чергу сприяє формуванню практичних навичок й умінь вибору і використання технічних і програмних засобів, що забезпечують найбільш ефективні технології обробки інформації в процесі розв'язання прикладних задач із застосуванням сучасних засобів інформаційних технологій у діяльності із забезпечення БІС.

Перед студентам під час проходженням виробничої (педагогічної) практики в професійному закладі освіти ставляться такі завдання: застосування теоретичних знань про особливості використання методів і засобів забезпечення безпеки ІС; вивчення передового досвіду з питань застосування КТ у розв'язанні проблем забезпечення БІС; накопичення методичних матеріалів стосовно використання КТ у забезпеченні БІС на заняттях.

Метою рефлексивно-продуктивного етапу методики формування професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів в галузі БІС є

набуття студентами досвіду її прояву у професійних чи квазіпрофесійних умовах. Головне завдання рефлексивно-продуктивного етапу полягає в перетворенні: заданих ззовні цілей стосовно розвитку компетентності у галузі БІС у внутрішні потреби майбутніх інженерів-педагогів, набутих знань стосовно КТ у оволодіння набором операційних умінь, оволодіння навичками опрацювання інформації, уміння працювати з педагогічними програмними засобами, уміння здійснювати самоконтроль, самоаналіз та самооцінку застосування ІКТ, уміння творчо підходити до проведення занять із застосуванням ІКТ. Цей етап, в основному, спрямований, на формування діяльнісного компоненту професійної компетентності і становить період формування відповідних умінь стосовно забезпечення безпеки ІС.

На рефлексивно-продуктивному етапі реалізовується, головним чином, така педагогічна умова, як організація самостійної роботи студентів з використанням інноваційних технологій.

У науково-методичній літературі метою організації самостійної роботи студентів у ВНЗ визначається формування самостійності як риси особистості й засвоєння знань, умінь і навичок, у цьому випадку, стосовно КТ. Серед методів, що мають використовуватися на цьому етапі є: метод проектів, інтерактивні методи, кейс-метод, навчальне моделювання. Зокрема, метод проектів займає важливе місце у професійній підготовці майбутніх інженерів-педагогів. Цей метод передбачає таку організацію навчання, за якої студенти набувають знань і навичок у процесі планування й виконання практичних завдань – проектів, а також забезпечує організацію дослідницької, творчої, прикладної, практичної, самостійної діяльності, використовуючи при цьому інші відомі методи та форми самостійної пізнавальної та практичної, творчої діяльності. У процесі формування професійних компетенцій фахівців інженерно-педагогічного профілю метод проектів, наприклад, застосовується при визначенні ролі та місця методів і засобів забезпечення безпеки ІС у майбутній професійній діяльності. Як правило в цьому випадку робота має дослідницький й пошуковий характер і полягає в усвідомленні та розв'язанні визначеної проблеми. У процесі професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю організація навчально-пізнавальної діяльності з використанням методу проектів дає можливість розвивати пізнавальні вміння і навички, здатність орієнтуватися в сучасному інформаційному середовищі, здійснювати пошук інформації; сприяє формуванню комунікативних здібностей майбутніх фахівців, культури спілкування; спрямована на розвиток особистісних якостей студентів, таких, як відповідальність, вміння працювати в колективі; сприяє додатковій мотивації за рахунок

позитивного ефекту, що викликаний результатом власної праці.[3] Оскільки самостійна робота має діяльнісний характер, то в її структурі найчастіше виділяють компоненти, що є характерними для будь-якої діяльності: мотивація, постановка конкретного завдання, вибір способів виконання, безпосереднє виконання завдання, контроль. Саме такі компоненти були нами використані, під час організації самостійної роботи студентів з використанням веб-квестів. У загальних рисах веб-квест складається з наступних елементів: вступ, де вказується термін проведення певної самостійної роботи і задаються вихідні умови; завдання різного ступеня складності для самостійного виконання; посилання на ресурси пошукової мережі Інтернет, що надають можливість знайти і «завантажити» необхідний матеріал: книги або методичні посібники, які знаходяться в бібліотеках, тематичні чати, електронні адреси; поетапний опис процесу виконання певного завдання з поясненням принципів переробки інформації, допоміжними питаннями, діаграмами, схемами; висновки, що містять орієнтовні результати виконання завдання із забезпечення безпеки ІС, шляхи подальшої самостійної роботи із зазначеної теми і ті галузі, де можливо застосувати одержані результати. Зазвичай, результатом роботи з веб-квестом є публікація результатів робіт студентів у вигляді веб-сторінок, веб-сайтів, або презентацій, які виконуються в Microsoft Office Power Point. [2, с. 35-37]

На думку Н. Кононец, в результаті навчання за технологією використання веб-квестів студенти мають створити власний веб-квест – веб-сторінку (окремий документ у мережі Інтернет, який має свою адресу, або у локальній мережі навчального закладу), чи веб-сайт (група взаємопов'язаних веб-сторінок, присвячена конкретній тематиці). За своєю суттю, веб-квест як освітній продукт, створений студентами, є своєрідним веб-вузлом, виконаним у спеціальних програмних додатках (Microsoft FrontPage, Publisher тощо), або засобами безкоштовних хостингів (типу <http://www.ucoz.ua/>) і являє собою повноцінне гіпертекстове середовище [4].

Висновки. Розроблена нами методика, має забезпечити ефективність впровадження запропонованої моделі формування професійної компетентності майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю у галузі БІС, створити систему підготовки майбутніх інженерів педагогів комп'ютерного профілю із формуванням відповідних компетенцій в галузі БІС в майбутній професійній діяльності на різних етапах навчання. Подальшим науковим пошуком є перевірка ефективності означеної методики в реальних умовах організації освітнього процесу в сучасному ВНЗ.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бутенко Н.Ю. Комунікативні процеси у навчанні: підручник / Н.Ю. Бутенко. – К. : КНЕУ, 2004. – 383с.
2. Быховский Я.С. Образовательные квест-проекты [электронный ресурс]/ Я.С. Быховский // Материалы международной конференции «Информационные технологии в образовании. ИТО–99» 1999. - Режим доступа: <http://ito.bitpro.ru/1999>.
3. Исмагилова Ф.С. К проблеме психологического анализа профессионального опыта / Ф. С. Исмагилова // Вестник Московского университета. Сер. 14 : Психология. – 2000. – №2. – С. 16-27.
4. Кононец Н. Технологія Веб-квестів у контексті ресурсно орієнтованого навчання студентів [Електронний ресурс]/ Н. Кононец – Режим доступу: http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vpm/2012_10/Konon.pdf
5. Паламарчук В.Ф. Першооснови педагогічної інноватики. В 2 т. Т.2. / В.Ф. Паламарчук. – К. : «Освіта України», 2005. – 504 с.

Стаття надійшла до редакції 05.02.2018.

МАЛЫХИН Владимир

ассистент кафедры компьютерных технологий в управлении и обучении и информатики, Бердянский государственный педагогический университет

ул.Шмидта, 4, г.Бердянск, 71106, Украина

E-mail:iberda@gmail.com

МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ ИНЖЕНЕР-ПЕДАГОГ КОМПЬЮТЕРНОГО ПРОФИЛЯ В ОБЛАСТИ БЕЗОПАСНОСТИ ИНФОРМАЦИОННЫХ СИСТЕМ

Резюме. В данной статье автором подробно рассмотрены методика формирования профессиональной компетентности будущих инженеро-педагогов компьютерного профиля в области безопасности информационных систем. Методика представлено в виде взаимосвязанных этапов, на каждом из которых решаются конкретные задачи с использованием комплекса педагогических методов и приемов, среди которых: проблемное изложение учебного материала, эвристические беседы, дискуссии, упражнения, деловые и ролевые игры, моделирование профессиональных ситуаций, веб-квесты, кейс-стадии, учебное моделирование, дидактические игры, метод проектов.

Ключевые слова: безопасность информационных систем, инженер-педагог компьютерного профиля, методика формирования профессиональной компетентности, профессиональная компетентность,

профессиональная компетентность будущих инженеров-педагогов компьютерного профиля в области безопасности информационных систем.

MALYKHIN Vladimir

Assistant, Department of Computer Technologies in Management and Education and Informatics, Berdyansk State Pedagogical University,

st. Smidta, 4, Berdyansk, 71106, Ukraine

E-mail: iberda@gmail.com

THE METHODIC OF FORMATION PROFESSIONAL COMPETENCE OF FUTURE ENGINEERS-PEDAGOGUES OF THE COMPUTER PROFILE WITHIN THE BRANCH OF THE SAFETY OF THE INFORMATION SYSTEMS

Summary. Within this the author analysis the methodic of formation professional competence of future engineers-pedagogues of the computer profile within the branch of the safety of the information systems. The methodic is presented as the interconnected stages: organizational-incentive; cognitive-active; reflexive-productive. At each of these stages there are realized certain tasks along with the implementation of the complex of the pedagogical methods and means which include: the problematic presentation of the educational material, the heuristic conversations, discussions, exercises, educational-role games, modeling of the professional situations, web-quests, case-studies, didactic games, methods of projects. The author mentions that as the further scientific research could be the checking of the effectiveness of the mentioned methodic within the real conditions of the organization of the educational process at the modern high educational institution.

Key words: safety of the informational systems, the engineer-pedagogue of the computer profile, the methodic of the formation of the professional competence, professional competence, professional competence of the future engineers' pedagogues of the computer profile within the branch of the safety of the information systems.

Abstract. The author states that the modern stage of the development of the informational society is characterized not only by the wide spectrum of the opportunities of access to the modern informational resources, but also it is characterized by certain specific problems which arise in this branch. It is marked that nowadays the especial interest of the pedagogical research is concentrated on the problem of formation of the professional competence of specialists of different levels (including engineer-pedagogical), maintaining of the approach of their solution which considers the logics of the Ukraine's education's reformation.

It is stated that within the research works, which are devoted to the formation of the professional competence of the future engineers-pedagogues of the computer profile, scientist don't reveal the problem of the formation of the

engineers-pedagogues' competence within the field of the safety of the information systems. Thus, we have the question about the research of this problem and about the development of the methodic of the formation of the mentioned competence.

The goal of the article is revealing of the essence and content of the methodic of the formation of the professional competence of the future engineers-pedagogues of the computer profile within the field of the information systems.

The suggested methodic is oriented on the realization of the author's developed model of formation of the professional competence of the future engineer-pedagogue of the computer profile within the field of the safety of the information systems. It is the consequence of such stages: the organizational-incentive; cognitive-active; reflexive-productive. Each of the suggested stages foresees the realization of the appropriate directions of the pedagogical accompaniment of the process of formation of the professional competence of the engineer-pedagogues of the computer profile. The organizational-incentive stage of methodic of the formation of the professional competence of the future engineers-pedagogues of the computer profile within the field of the safety of the information systems is oriented on the development of the students' interest to the mastering informational-computer technologies, formation of the demand in the competence within the field of the safety of the information systems, providing of the recognition of the personal sense and essence, importance of the competence within the field of the safety of the information systems for the future professional activity. This is gained with the help of the implementation of such methods as: the problematic presentation of the educational material, heuristic conversations, discussions, educational-role games, modeling of the professional situations. Method of projects.

The cognitive-activity stage of the methodic is oriented on the mastering full, deep and systematic knowledge of students on the providing the safety of the information systems; mastering knowledge on the peculiarities of the implementation of technologies within the solution of the tasks of the providing of the safety of information systems during their professional activity. At this stage (during the lessons which have as the goal the formation of competence within the reflexive-productive stage of methodic of formation professional competence of the future engineers-pedagogues within the field of the safety of information systems) it is very important the mastering by the students the experience of its revealing within the professional or quasi-professional conditions.

The author has chosen the methods and means, ways of the education which allow to solve the tasks which are very close with the professional: the

method of projects, web-quests, case-studies, didactic games, educational-role games, interactive methods.

At the reflexive-productive stage of the method of the formation of professional competence of future engineers-pedagogues within the field of the safety of the information system the most important is the mastering by the students of the experience of the presentation of this competence within the professional or quasi-professional conditions. Among the methods which were used at this stage there are such of them: method of projects, case-method, interactive methods, educational modeling.

The program, which was developed by the author, is directed on the creation of the system of training future engineers-pedagogues of the computer profile with the formation of the appropriate competences within the field of the safety of the information systems in the future professional activity at different stages of the education. The further scientific research will be devoted to the checking of the effectiveness of the mentioned methodic within the real conditions of the organization of the educational process at modern high educational establishments.

REFERENCES

1. Butenko N. Yu. (2004) *Komunikatyvni protsesy u navchanni: Pidruchnyk* [Communicative learning processes]. Kyiv: KNEU [in Ukrainian]
2. Byihovskiy Ya. S. (1999) *Obrazovatelnyie kvest-proektyi* [Educational Quest Projects] Proceedings from ITE-99: *Materialyi mezhdunarodnoy konferentsii «Informatsionnyie tehnologi v obrazovanii. ITO-99»* – Materials of the international conference “Information technology in education. ITE-99” Retrieved from <http://ito.bitpro.ru/1999/> [in Russian]
3. Ismagilova F.S. (2000) *K probleme psihologicheskogo analiza professionalnogo opyita* [The problem of psychological analysis of professional experience] *Vestnyk Moskovskoho unyversyteta. Ser. 14 : Psikhohyia. – Bulletin of the Moscow University. Series 14: Psychology.* , 2, 16-27. [in Russian]
4. Kononets N. (2012) *Tekhnolohiia Web-kvestiv u konteksti resursno oriietovanoho navchannia studentiv* [Web quest technology in the context of resource-oriented student learning]/ Retrieved from http://archive.nbu.gov.ua/portal/soc_gum/Vpm/2012_10/Konon.pdf [in Ukrainian]
5. Palamarchuk V. F. (2005) *Pershoosnovy pedahohichnoi innovatyky*. [The basic foundations of pedagogical innovation]. (Vols. 2) Kyiv: «Osvita Ukrainy», [in Ukrainian]

(переклад на англ. зроблено особисто автором статті)

УДК 378.637:016

КОЗИР Алла

доктор педагогічних наук, професор факультету мистецтв імені
Анатолія Авдієвського НПУ ім. М.П.Драгоманова, завідувач кафедри
теорії та методики муз. освіти, хорового співу, диригування

вул. Тургенівська, 11, м.Київ, 01054

E-mail: kozyr7@ukr.net

ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ТА ХОРЕОГРАФІЇ

Анотація. Стаття розкриває актуальні питання етнокультурної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії у педагогічних університетах України. Етнокультурний феномен розглядається у процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії на основі вивчення досвіду, що дозволяє з'ясувати можливості використання народної мудрості в педагогічній науці й визначення ефективних шляхів реалізації прогресивних мистецько-педагогічних тенденцій та їх подальшого розвитку. Виокремлено важливість підходу до формування національної свідомості та соціокультурної відповідності майбутніх учителів музики та хореографії.

Ключові слова: етнокультурна підготовка, майбутні вчителі музичного мистецтва та хореографії, свідомість, етнопедагогічна діяльність, культурологічний підхід.

На початку нового століття особливого значення набуває гуманістичний суспільний поступ, котрий базується на триєдиній конструкції: історико-методологічному етнологічному фундаменті, на глобальних проблемах сучасності та на багатовекторному проектуванні майбутнього. Процес розвитку нових міжособистісних відносин супроводжується вирішенням комплексних проблем, багатоаспектним вивченням складних об'єктів, збільшенням інформаційного обсягу, узагальненні та систематизації знань. З цієї позиції важливим є розкриття актуальних питань етнокультурної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва та хореографії у педагогічних університетах України.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сьогодні визначає основним завданням мистецьких факультетів педагогічних університетів підготовку висококваліфікованих фахівців, здатних в умовах сучасного суспільства бути конкурентоспроможними. А це щільно пов'язано з формуванням у майбутніх учителів музики та хореографії

етнопедагогічної культури, що дозволить вільно оперувати оновленими методами і засобами, спиратися на систему цінностей українського народу під час фахової діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи літературу з даного питання, ми дійшли висновку, що визначення етнопедагогічної культури вчителя пропонується вченими з позиції застосування системного, праксеологічного та культурологічного підходів. У працях С.Гончаренка, В.Ніколаєва, Ю.Руденка, Л.Северинової, О.Хоружої етнопедагогічну культуру вчителя визначають в якості складної багатовимірної моделі, що інтегрує в собі єдність етнопедагогічної свідомості, етнопедагогічного мислення та етнопедагогічної діяльності.

Формування цілей статті (постановка завдання) – з позиції розгляду проблеми доцільно проаналізувати та обґрунтувати сутність етнопедагогічної культури вчителів мистецьких дисциплін у педагогічних університетах, що дозволить забезпечити зміст їх фахової підготовки у контексті формування професійної майстерності на основі постійного розвитку національної свідомості та соціокультурної відповідності майбутніх учителів музики та хореографії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема етнопедагогічної культури вчителя музичного мистецтва та хореографії не нова і доволі актуальна. Адже саме система цінностей педагогіки українського народу становить базис етнопедагогічної культури, що впродовж тисячоліть підсумував досвід виховання та навчання підростаючого покоління, створивши феномен паритету основних виховних ідеалів. У цьому процесі важливим є засвоєння майбутніми вчителями музики та хореографії системи цінностей українського народу. Такий підхід до етнокультурної підготовки майбутніх учителів музики та хореографії сприяє перетворенню в свідомості студентів означеної системи цінностей у систему твердих переконань із подальшою побудовою на цій основі принципів засад професійної діяльності майбутніх фахівців.

Етнокультурний контекст підготовки майбутніх учителів музики та хореографії зорієнтований на особистісно-зорієнтовану організацію навчально-виховного процесу, інтегративність, що спрямована на забезпечення фахової цілісності, інтенсифікацію, яка зумовлює функціонування багаторівневої освіти, проектування майбутньої продуктивної діяльності, акмеологічного становлення вчителя музики та хореографії у процесі практичної діяльності.

Доцільно зазначити, що національна спрямованість підготовки майбутніх учителів музики та хореографії виявляється як у вищих сферах формування професійної майстерності, таких, як становлення духовності майбутніх учителів, їх ціннісних орієнтацій (естетичні ідеали, художньо-

музичні смаки, етнопедагогічні пріоритети), так й у конкретиці викладання музично-педагогічних дисциплін (визначення національних зразків музичного мистецтва центральною ланкою навчального репертуару, першочергове, на рівні ментального усвідомлення, вивчення досвіду вітчизняних майстрів музично-педагогічної справи).

Національній спрямованості студентів сприяє як пошук інноваційних технологій в галузі теорії і методики навчання, так і відродження та творче переосмислення багатого досвіду українського народу. Засобами музичного мистецтва національну спрямованість студентів доцільно направляти ускладнюючи завдання естетичного оцінювання навколишньої дійсності, що всебічно охоплює пізнання майбутнім учителем особистісного власного «Я». Здійснювати цю роботу необхідно шляхом залучення студентів до різноманітних видів музично-естетичної діяльності, особливо до досконалого вивчення різноманітних творів національного музичного мистецтва. Такий підхід щільно пов'язаний з нагальним завданням формування національної свідомості майбутніх учителів. Адже свідомість є важливим елементом формування професійної майстерності студентів, який дозволяє усвідомити свої здібностей та якості, дії та почуття тощо. Саме свідомість надає діям особистості цілеспрямованого характеру.

Реалізація підходу до формування національної спрямованості у практичній діяльності майбутніх учителів музики та хореографії враховує природну, слухову установку на українську інтонаційну культуру з опорою на «національне музичне мислення, завдяки чому практикується наскрізне вивчення характерних стильових особливостей українського музичного мистецтва» [3, 147]. Узагальнення метро-ритмічних та ладово-інтонаційних особливостей національної стилістики дає міцну основу для упорядкування знань майбутніх фахівців з курсу теорії музики та виконує роль введення у інтегрований музично-теоретичний курс. Доцільно зауважити, що зазначений принцип сприяє частковому вирішенню проблеми виховання національної свідомості студентів, що в умовах розбудови української державності набуває особливого значення» [2, 35].

Сутність значення формування національної спрямованості студентів полягає в тому, що національна основа мистецької освіти є важливою умовою соціалізації студентів, засвоєння ними національної та загальнолюдської культури. Вивчення культурно-історичного розвитку свого народу, його традицій, міфології, фольклору є важливою умовою реалізації цього принципу в процесі проектування навчально-виховного процесу спрямованого на формування професійної майстерності майбутніх учителів. Музична культура, за своєю сутністю є національною, адже вона

заснована на такому звуковому мисленні та інтонаційній побудові, які притаманні даній народності.

Національна музично-педагогічна школа – історично та соціально обумовлений процес, який відображає характерні риси психологічного складу народу, його музики, поезії, мови, а також художньо-виконавські та педагогічні принципи. Вивчення історико-педагогічної, музично-педагогічної, мистецтвознавчої літератури дозволяє зазначити, що народження та розвиток сучасної національної музично-педагогічної школи – це історично зумовлений, художньо-педагогічний процес, який відбиває психолого-педагогічні та художньо-виконавчі принципи українського народу, а також мовні, поетичні та музичні особливості національної культури. Підґрунтя української музично-педагогічної школи складають народна педагогіка, історія, звичаї, національна музика. Її музично-педагогічними витоками були українська народна пісня та український церковний хоровий спів. Ці два напрями розвивалися одночасно, взаємо впливали та збагачували один одного. Вони стали головним джерелом педагогічних надбань народу, його методів та засобів навчання й виховання молодого покоління. Розвиток ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців соціокультурної сфери неможливий поза глибоким усвідомленням національних витоків художньої культури. Серед конкретних шляхів втілення національних засад мистецького навчання, доцільно виокремити такий як «надання художній творчості національних авторів пріоритетного місця в навчальних програмах. Опора на національні основи мистецького навчання в сучасних умовах означає також формування у студентів особливої професійної відповідальності за розповсюдження кращих зразків національного мистецтва в суспільстві» [2, 16].

Етнокультурний контекст підготовки майбутніх учителів музики та хореографії охоплює соціокультурну відповідність означеного процесу. Такий аспект передбачає внесення змін до системи формування професійної майстерності відповідно до потреб розвитку суспільства. Мотивація нововведень формується під впливом не стільки внутрішніх сил навчального процесу, скільки завдяки усвідомленню сутності зовнішніх факторів, зокрема, рівнем й особливостями розвитку сучасної мистецько-естетичної й психолого-педагогічної культури. Етнокультурний контекст підготовки майбутніх учителів музики та хореографії покликаний знівелювати суперечності між освітньо-фаховими потребами студентів й вимогами суспільства до них та змінними соціальними ситуаціями. Він орієнтує навчально-виховний процес на адаптивні підходи, які б давали змогу враховувати нові культурологічні підходи.

Механізмом забезпечення культуро відповідності мистецької освіти виступає таке її спрямування, яке долає вузькофахові уявлення студентів

про мистецтво як необхідний компонент загальної культури людства, трактує мистецтво як «чинник розширення пізнавальних можливостей особистості, розвитку її світоглядних установок, активізації її внутрішнього емоційного життя, як засіб психологічної розрядки і відновлення духовних сил в умовах напруженого сьогодення» [2, 17]. Особистість майбутнього вчителя розвивається не тільки на основі засвоєної нею культури, а й поповнює її новими елементами культури. У зв'язку з цим засвоєння культурних цінностей є розвитком самої людини та становлення її як творчої особистості.

Етнокультурний контекст підготовки майбутніх учителів музики та хореографії дозволяє визначити співвідношення між освітою та культурою, як середовищем, у якому студент виступає культурною людиною. Це означає, що культурне ядро змісту освіти складається з загальнолюдських, загальнонаціональних й регіональних цінностей культури, а ставлення до студента має визначатися, виходячи із розуміння його як вільної, цілісної особистості, здатної до самостійного вибору цінностей, самовизначення у світі культури й самореалізації своїх творчих задатків та здібностей [1, 391].

Варто підкреслити, що рівень естетичного розвитку суспільства у цілому характеризується відношенням до культурних цінностей минулого, вмінням їх зберігати, сприймати як художню цінність. Адже процес розгляду подій сучасної художньої культури вимагає від майбутніх учителів музики виявлення деяких механізмів і зв'язків, які необхідні для впровадження культурологічних знань для аналізу й оцінки навколишніх явищ.

Такий підхід передбачає інтенсифікацію навчально-виховного процесу підготовки майбутніх учителів музики та хореографії. Його впровадження зумовлено потребами функціонування багаторівневої системи освіти, зокрема, скороченням терміну підготовки на рівні бакалаврату до чотирьох років, необхідністю подолання пасивності викладацьких підходів, схильністю до використання морально застарілих підходів у навчанні студентів тощо. Впровадження етнокультурної підготовки майбутніх учителів музики та хореографії передбачає актуалізацію, насамперед, внутрішніх резервів навчального процесу спрямовано на досягнення його результативності за рахунок опори на високоефективні педагогічні технології. Це сприяє проходженню цілого ряду етапів, протягом яких поступово ускладнюється й урізноманітнюються зміст та напрями розвитку тих утворень, котрі загалом складають цілісну систему характеристик особистості. Інтенсифікація системи багаторівневої освіти запроваджується, в основному, за допомогою інноваційних технологій.

У **висновках** доцільно зазначити, що етнокультурна підготовка майбутнього вчителя музики та хореографії здійснюється за рахунок ефективного застосування таких форм етномузичної діяльності, як імпровізація, варіювання музичного матеріалу, самостійне створення музичних зразків, вирішення етнопедагогічних задач навчально-виховного процесу методами і засобами української народної педагогіки; створення оригінального методичного забезпечення на основі цілеспрямованого долучення методів і засобів української етнопедагогіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаренко С.У. Український педагогічний енциклопедичний словник. Видання друге, доповнене й виправлене. /С.У. Гончаренко. – Рівне: Волинські обереги, 2011. – 519 с.
2. Падалка Г.М. Музична педагогіка: курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти /за ред. В.Г.Бутенка /Г.М. Падалка. – Херсон: ХДП, 1995. – 104 с.
3. Хоружа О.В. Сутність етнопедагогічного мислення майбутнього вчителя музики в контексті мистецької освіти / О.В.Хоружа // Педагогіка і психологія професійної освіти: Науково-методичний журнал №5. – Львів: Національний університет “Львівська політехніка, 2008. – С. 147-156.

Стаття надійшла до редакції 24.01.2018.

КОЗЫРЬ Алла

доктор педагогічних наук, професор факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ ім. М.П.Драгоманова, завідувач кафедри теорії та методики муз. освіти, хорового співу, диригування
вул. Тургенівська, 11, м.Київ, 01054

E-mail: kozyr7@ukr.net

ЭТНОКУЛЬТУРНЫЙ КОНТЕКСТ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ И ХОРЕОГРАФИИ

Резюме. Стаття раскрывает актуальные вопросы этнокультурной подготовки будущих учителей музыкального искусства и хореографии в педагогических университетах Украины. Этнокультурный феномен рассматривается в процессе подготовки будущих учителей музыкального искусства и хореографии на основе изучения опыта, позволяющего выяснить возможности использования народной мудрости в педагогической науке и определения эффективных путей реализации прогрессивных художественно-педагогических тенденций и их дальнейшего развития. Выделены важность подхода к формированию

национального сознания и социокультурной соответствию будущих учителей музыки и хореографии.

Ключевые слова: этнокультурная подготовка, будущие учителя музыкального искусства и хореографии, сознание, этнопедагогическая деятельность, культурологический подход.

KOZYR Alla

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor of the Faculty of Arts named after Anatolii Avdiievskyi of National Pedagogical Dragomanov University, Head of the Department of Theory and Methodology of Musical Education, Choral Singing, Conducting

11 Turhenivska str., Kyiv, 01054

E-mail: kozyr7@ukr.net

ETHNOCULTURAL CONTEXT OF FUTURE MUSIC AND CHOREOGRAPHY TEACHERS' TRAINING

Summary. The article reveals topical issues of ethnocultural training of future teachers of musical art and choreography in the pedagogical universities of Ukraine. The ethnocultural phenomenon is considered in the process of training future teachers of musical art and choreography on the basis of studying the experience that allows to elucidate the possibilities of using folk wisdom in pedagogical science and determining the effective ways of realizing progressive artistic and pedagogical tendencies and their further development. The importance of the approach to the formation of national consciousness and the sociocultural conformity of future music and choreography teachers is singled out.

Key words: ethnocultural training, future teachers of musical art and choreography, consciousness, ethnopedagogical activity, culturological approach.

Abstract. The disclosure of topical issues of future musical art and choreography teachers' ethnocultural education at Ukrainian pedagogical universities is important, as humanistic social progress is of particular importance, and the process of developing new interpersonal relations is accompanied by solving complex problems, multidisciplinary studying complex objects, increasing the information volume, generalizing and systematizing knowledge.

Scholars propose the definition of teacher's ethnopedagogical culture from the point of view of the application of systemic, praxeological and culturological approaches. Scientific studies of S. Honcharenko, V. Nikolaiev, Yu. Rudenko, and others, are devoted to the problem of the teacher's ethnopedagogical culture and define it as a complex multidimensional model that integrates the unity of ethnopedagogical consciousness, ethnopedagogical thinking and ethnopedagogical activity.

The purpose of the article is to analyse and substantiate the essence of ethnopedagogical culture of teachers of artistic disciplines in pedagogical universities of Ukraine.

The author notes that ethnocultural context of the training of future music and choreography teachers is oriented on the person-centred organization of the educational process, integrity aimed at providing professional complexity, intensification, which determines the functioning of multilevel education, the design of future productive activity, the acmeological forming music and choreography teacher in the process of practical activities. The ethnocultural context of the training of future music and choreography teachers encompasses the sociocultural conformity of this process. This aspect involves making changes to the system of forming the professional skills in accordance with the needs of society.

The culturological approach involves the intensification of the educational process of the future music and choreography teachers. Its implementation is conditioned by the needs of the functioning of the multi-level education system, in particular, the reduction of the period of training at the bachelor level to four years, the need to overcome the passivity of teaching approaches, the tendency to use morally outdated approaches in teaching students, etc.

It makes possible to conclude that the ethnocultural training of the future music and choreography teacher is carried out at the expense of the effective use of such forms of ethnomusical activity as improvisation, variation of musical material, independent creation of musical samples, solving ethnopedagogical tasks of the educational process by methods and means of Ukrainian folk pedagogy; creation of the original methodological support on the basis of the purposeful integration of methods and means of Ukrainian ethnopedagogy.

REFERENCES

1. Honcharenko, S.U. (2011). *Ukrainskyi pedahohichnyi entsyklopedychnyi slovnyk [Ukrainian Pedagogical Encyclopedic Dictionary]*. Rivne: Volynski oberehy [in Ukrainian].
2. Padalka, G.M. (1995). *Muzychna pedahohika: kurs lektsii z aktualnykh problem vykladannia muzychnykh dystsyplin v systemi pedahohichnoi osvity [Music Pedagogy: A course on current issues of teaching musical disciplines in the system of pedagogical education]*. Ed. V.G. Butenko. Kherson: CPI [in Ukrainian].
3. Khoruzha, O.V. (2008). Sutnist etnopedahohichnoho myslennia maibutnoho vchytelia muzyky v konteksti mystetskoï osvity [The essence of ethnopedagogical thinking of the future music teacher in the context of artistic education]. *Pedahohika i psykholohiia profesiinoï osvity – Pedagogy and Psychology of Vocational Education*, 5, 147 – 156 [in Ukrainian].

(переклала на англ. О. Є. Ішутіна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДДПУ)

УДК 81'27

МАСЛОВ Валерій

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри початкової освіти МДПУ ім. Б.Хмельницького

72312, м. Мелітополь, вул. М. Грушевського, 19,

E-mail: kaf.po99@gmail.com

МОВНЕ ЗНИЖЕННЯ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН

Анотація. У зв'язку зі зниженням рівня мовної культури суспільства встановлено залежність мови від розвитку соціуму, визначено цілу низку соціально-педагогічних умов цього процесу. Серед них фактичне падіння мовної грамотності, вплив інформаційної революції, ідеологізованості та політизованості суспільства, фактична зняття вимог до мовної культури, тенденція до визнання ненормативної лексики. Визначено шляхи подолання цих процесів: підйом економіки як передумови позитивних змін, всебічне підвищення освітнього та мовного рівня соціального середовища, забезпечення мовної грамотності засобів масової інформації, введення шкільної освіти до системи державних пріоритетів.

Ключові слова: мова, культура, засоби масової інформації, школа, освіта, соціум.

Вступ. Достатньо тривалий час наш народ працює над створенням авторської, принципово нової моделі позитивних умов соціального та особистого життя людини. І все ж порівняння результатів цього процесу з різними попередніми історичними етапами розвитку суспільства, на жаль, не може задовольняти та викликати лише позитивні висновки та оцінки. Незважаючи на наявність деяких досягнень і величезні зусилля системи державного виховання, люди все ж не можуть не знати про об'єктивні показники економічного розвитку країни та свого матеріального життя. Багатьма причинами зовнішнього та внутрішнього характеру можна намагатися пояснити ці негаразди, але висока і благородна суспільна мета слабо реалізується в ситуації недостатньої економічної забезпеченості і соціально-психологічної розрізненості людей. Все це відбивається також і на процесі підготовки професійних кадрів для країни, в цілому на стані освіти та освіченості громадян.

Науковці та педагоги докладають значних зусиль задля всебічного забезпечення якості навчально-виховного процесу в системі освіти. Важливою її складовою, серйозним завданням залишаються культура, культурна і культурологічна підготовка учнів та студентів у закладах освіти та у суспільстві в цілому. Адже добре відомо, що центровою частиною

культурологічного процесу є мова та мовлення. Саме вони виконують цілу низку комунікативних, пізнавальних та розвивальних функцій. Так історично склалося, що в нашій сучасній країні мова стала ще й впливовим інструментом ідеологічного впливу і політичної боротьби. Сумно, але в якості її учасників опинилися також й забагато науковців різних галузей науки. Серед них чимало філологів та лінгвістів. Деяка їх частина замість наукового забезпечення розвитку мовної культури погодилася забезпечувати ідеологічні інтереси різних політичних сил, партій, об'єднань тощо - в будь-якій добрій справі завжди є свої негативні особливості. І все ж в основному наука виконує свою позитивну історичну місію.

Постановка та актуальність проблеми. Сучасна мовна ситуація в нашому соціумі характеризується фактичним зниженням суспільних вимог до культури та грамотності усного і письмового спілкування, невибагливістю щодо поширення обценної лексики на усі сфери людського життя. Причини цього явища перебувають у царині падіння соціально-економічного і морально-психологічного рівня життя громадян. Такий стан мови як стрижня національної культури сигналізує про небезпеку погіршення загальнокультурного становища, руйнування культурологічних та моральних народних надбань. Наука та освіта мають зробити свій професійний внесок у припинення руйнації та відродження мовної культури країни. Найбільший потенціал для вирішення цього завдання мають саме психолого-педагогічні науки.

Виклад основного матеріалу дослідження. В усі часи багатостраждальної людської історії мова посідала важливе місце у житті та виконувала цілу систему функцій і завдань. Серед них міжособистісне спілкування, інформування, управління, координація співробітництва тощо. В той же час мова виконувала і роль візитівки, завдяки чому складалося перше враження та надходила первинна інформація про партнера зі спілкування та взаємодії. З плином часу ці функції коригувалися, з'являлися нові. Але значення мови в житті та продуктивній діяльності людини еволюційно зростало. Не випадково, що мовні та мовленнєві процеси опинилися у полі зору науковців-дослідників.

Багато хто з мовознавців минулого та сучасності (Ш.Баллі, І.А.Бодуен де Куртене, Ф.Брюно, Ж.Вандрієс, Г.О.Винокур, Б.Гавранек, Л.Гуслиста, В.М.Жирмунський, М.Коен, В.Костомаров, А.Мейє, С.Равлюк, Л.Ставицька, О.Тараненко, В.В.Ягупов, Л.П.Якубинський тощо) звертався до мовних проблем. Ще на початку двадцятого сторіччя педагогом-лінгвістом Є.Д.Полівановим було висловлено ідею про залежність темпів мовної еволюції від темпів розвитку суспільства. Однак за сучасних українських умов функції мови значно розширилися. Свого часу В.Костомаров зауважував: «Характеризуючи сьогоденний стилістичний

смак, варто зазначити, що не просто насичення мови сумнівними словами і зворотами малюється його сутністю, але й загальна свобода, не просто зняття заборони, але принциповий допуск будь-яких у даному випадку відповідних засобів вираження у мові газет. Іншими словами, смак характеризується ставкою на змішання, суміщення, з членування будь-яких одиниць мови, на неоднорідність мовної форми спілкування, на гетерогенність кожного окремого тексту» [3, с.5].

Вислів В.Костомарова стає ще значно більш зрозумілим та актуальним після ознайомлення із журналістикою соціальних мереж.

В сучасному полі національному українському соціумі відбуваються різнобарвні зміни, що пов'язані із мовою та її сучасним станом. Цей процес відбувається на тлі відповідних соціально-педагогічних умов:

1. Науковці та педагоги цілком ґрунтовно та неупереджено впродовж останніх десятиліть порушують питання про невиправдане всезагальне зниження рівня мовної грамотності суспільства.

Дійсно, склалася хибна ситуація, коли сучасному громадянину вже достатньо стало користуватися не нормативною літературною українською мовою, а будь-яким мовним гібридом, аби в ньому були б присутні хоча б окремі українські слова. Так звана “мова рідного села” разом із демографічною приналежністю до етнічного українства все більше стає надійною перепусткою як до великого бізнесу, так й до високих владних посад. І все це на тлі того, що якість середньостатистичного українського мовлення еволюційним чином невпинно знижується.

Не кращою є ситуація і з мовами національних меншин. Тривають безкарні, необережні та недалеко бачні дії, некоректні вислови певної частини політиків, які фактично протирічать змісту чинних державних правових актів і засадам світової демократії. Внаслідок такої дисгармонії ці мови фактично майже не підтримуються, незважаючи на позитивні офіційні положення Конституції і Законів країни про їх всебічний розвиток. Це явище генерує конфліктну напруженість у суспільстві, провокує неправомірні дії та стає підставою для ескалації політико-гуманітарного екстремізму.

Важливим та ефективним впливовим засобом навчання мови завжди були засоби масової інформації. Люди старшого покоління ще добре пам'ятають, що посилення на мову, мовлення і говоріння дикторів радіо та телебачення цілком були виправданими, бо їхня мова дійсно була високопрофесійною і висококультурною. Сучасна ситуація кардинально інша і суттєво відрізняється від тогочасного становища.

Неякісне мовлення членів суспільства вельми логічно корелюється із низькою якістю функціонування системи освіти. Тому жодна заборона чи обмеження використання інших мов не зможе дати позитивних результатів,

поки система освіти (і перш за все дошкільна та початкова) не почне генерувати природній інтерес до культури мовного самонавчання у родині. Першій мовний досвід людина набуває у сім'ї. Фундамент мовної, як й будь-якої іншої, освіти та освіченості закладається саме там. І лише потім на цьому фундаменті освіта будує майбутні умови розвитку і саморозвитку особистості. Отже, вільна, грамотна та культурна особистість може бути сформована лише за умов якісної освіти. Але для цього освіта не має бути настільки зарегламентованою, як це відбувається зараз.

Уже не перше десятиліття наше суспільство прагне піднести роль і місце системи освіти, її провідної постаті – вчителя, викладача, створити йому належні умови для будівництва надійного майбутнього всього народу. В світовому досвіді країн є цікаві та змістовні приклади. Так, Німеччина колись намагалася претендувати навіть на світову гегемонію завдяки пріоритетному ставленню до освіти. Вся держава, кожен німець зрозуміли, що економічна і політична могутність завтра – це якість шкільного уроку сьогодні, якість і кількість книг, бібліотек і шкільних будівель, якість здоров'я, високий добробут і позитивний настрій шкільного вчителя. Інша справа, що освіта має бути керованою чесними, порядними та високогуманними людьми. Бо будь-яка претензія на світову гегемонію чи приниження гідності інших народів завжди закінчуються однаково сумно.

Кожна держава, народ, його культура та освіта розвиваються своїм шляхом. Так, у деяких сучасних країнах на рівні державного менеджменту відокремлено вищу та шкільну освіту, що вже дає результати. Сучасна американська освіта робить ставку на практичну значущість її результатів, прикладну підготовку фахівців. Колишня радянська система освіти об'єктивно і сьогодні має високу репутацію у істориків освіти та сучасників за фундаментальну теоретичну підготовку школярів і студентів. Існують й інші цікаві приклади турботи держави і суспільства про своє майбутнє. Справа державної мудрості – зберігати, накопичувати, примножувати позитивний вітчизняний освітній досвід та розумне його використання (за умов необхідності, без сліпого копіювання), вміння запозичувати найкраще в інших з урахуванням своєї історії, культури, традицій, соціально-економічного стану країни та її населення.

2. Сучасна літературна і побутова мови функціонують за умов інформаційної революції. Відповідно до законів історичного розвитку наше суспільство перейшло на новий рівень здобуття інформації та користування нею. Суттєво змінилася роль паперових носіїв інформації, з'явилися нові електронні пристрої. Життя та діяльність людства частково вже перейшли до електронної форми спілкування. Це, в цілому, позитивне явище за умов спонтанного та некерованого поширення потягло за собою цілу низку негативних проявів. Різноманітні гаджети та девайси разом із

соціальними мережами поступово стають сурогатним заміником людини у процесі звичайної взаємодії та спілкування, обсяг якого катастрофічно мінімізувався. За таких обставин значно активізувався комп'ютерний жаргон (так звана підмова). Велика кількість користувачів інтернету вже широко його використовує як розмовну і навіть намагається видати за наукову чи літературну норму. Погляд на це явище є продуктивним за умови переносу уваги з професійної природи цієї «підмови» на аналіз її співвідношення з іншими підсистемами.

В сучасному суспільстві спостерігається психологічна залежність від комп'ютеру, яка особливо поширюється серед дітей і молоді. Звичайним соціальним явищем стали психічні розлади на підґрунті повної та навіть фрагментарної комп'ютеризації життя. Спостерігається деформація мовного апарату, виник і надзвичайно швидко розвивається комп'ютерний сленг.

В історії людства зазвичай величезним традиційним засобом і стимулом розвитку особистості завжди була книга. Комп'ютерна книга повною мірою не може замінити звичайну, але є добрим додатком до неї у разі діалектичного та раціонального поєднання їхніх можливостей. Проте відбулася ідеалізація комп'ютерних засобів читання. Внаслідок цього читачів стає все менше. Людей, які завдяки книзі активно розвивають своє мислення, пам'ять, мову і мовлення, поступово все меншає. Відомо, що саме нормативне читання книг суттєво збагачує словниковий запас, розвиває та формує логіку мислення, ерудицію, підвищує загальнокультурний рівень особистості.

3. Сучасному мовному процесу притаманні такі особливості: заідеологізованість і заполітизованість суспільства та освіти. Певним чином це явище дійсно є порушенням конституційних вимог, за якими освіта має бути деполітизованою. Але за цим фактом справа інша. Звичайне слово поступово втрачає роль елемента знакової системи чи системи інформування людей про події та явища. Це - засіб переконання і політичної діяльності, формування певних переконань, життєвої позиції, навіювання та маніпулювання свідомістю, а іноді й навмисної дезінформації. Головним фактором реалізації цього явища є засоби масової інформації, перш за все телебачення, радіо та комп'ютерні соціальні мережі.

В зв'язку з особливостями українського політичного життя визначального характеру набула вестернізація українського мовного процесу. Мова завжди була залежною від сторонніх впливів. Відкритість обміну інформацією завдяки досягненням науки і техніки, активізація міграційних процесів із прикордонними країнами викликали в людей також природній інтерес до їхніх національних мов. Разом із політичними змінами в суспільстві на побутовому рівні свідомості іноді офіційно

почали домінувати різні варіанти діалектного мовлення, що поступово витісняють класичну літературну мову, тобто фактично закамфльовано рекомендовані сучасною владою. А другий напрям мовної вестернізації, поряд із цим внутрішнім, - вплив зовнішній. Процеси глобалізації, що охопили майже весь світ, активно поширилися також і на людську культуру та її складові, серед яких й мова. З одного боку, відбувається збагачення мовної скарбниці за рахунок спрощеного, зниженого англійського лексикону, його американської моделі, а з іншого – відбувається вимивання та приниження вітчизняної мовної культури. Цей процес, на нашу думку, є діалектичним та історично скоригованим, і саме тому таке взаємопроникнення мов у майбутньому має відбуватися за сценарієм переваг саме для титулованої мови.

4. Виникла ціла низка соціально-педагогічних та лінгвістичних явищ, які можна поєднати спільною назвою «пом'якшення літературної норми». За наявності таких соціально-політичних та економічних змін це об'єктивний і водночас вкрай небезпечний процес, оскільки він значною мірою знижує мовну планку всього українства [5, с. 31]. Політичні події останніх років дають чимало прикладів вседозволеності, неухважності до своїх дій, безкарної поведінки і негативної діяльності представників різних гілок державної влади, що негативно вплинуло на наших простих співгромадян. Поєднання практичної реалізації психолого-педагогічного принципу «Роби, як я!» з явищем психічного зараження продовжує свою ефективну дію. Зниження рівня поведінкової, естетичної, ділової, виробничої, професійної культури, тощо активно відбилося на вербальній сфері людського життя. Система освіти не залишилася осторонь цих процесів. Викладач часто-густо перебуває під адміністративним і популістським тиском. Так звана «прибудова знизу» стала популярною формою взаєностосунків у підсистемі «викладач-студент». Небезпечна ідеалізація та некоректне інструментування опитувань студентської думки типу «Викладач очима студента» під час обрання викладача за конкурсом разом із комерціалізацією освітньої справи підчас призводить до девальвації вчительського професіоналізму та зниження моральної планки педагога. Все більш немодними стають висока грамотність, ерудованість, професіоналізм і вимогливість викладача. Це виявилось в умовах існуючої сучасної кадрової політики, коли на керівні посади системно стали призначатися люди не за фаховими, а за будь-якими іншими ознаками типу «революційної доцільності». Типовим явищем, на жаль, стала ситуація, коли керівник навчального підрозділу чи закладу за своїми фаховими та людськими характеристиками має значно нижчий показник від рядового викладача. Це часто стає мотивом чи стимулом зниження необхідного рівня службового комфорту діяльності викладача а іноді

просто навіть його переслідування таким керівником. Цілком зрозуміло, що подібна ситуація не спонукає до збереження висококваліфікованих і високопрофесійних педагогічних кадрів у вищому закладі освіти.

Людська невибагливість і невідповідальність під красивим гаслом демократизації та боротьби за права людини непомітно ввійшли в офіційну службову діяльність і побут громадян, вони іррадіювали також й на мовну сферу нашого життя. Падіння цієї планки стало причиною появи зниженої лексики. Заміщення мовної грамотності її вульгаризацією та примітивізацією, бажанням повернути до себе увагу, справити враження свідомого модного порушника усталених вербальних норм і правил поведінки викликало низку мовних деградацій традиційного людського життя.

5. Апогеєм зниженої лексики є лихослів'я. Ненормативна лексика (табуїтована, нецензурна, вульгарна лексика, лихомовство, лайка тощо) на тлі культурної стагнації суспільства все більше поширюється. Плутанина між демократією та анархією призвела до всюдозволеності і в мові також. На компенсативному рівні найменш розвинута частина соціуму стала активно користуватися найнижчим рівнем мовної практики [4,с.317]. Так звана обценна лексика іноді стає нормою для окремих молодих і не зовсім молодих людей. Навіть офіційні засоби масової інформації і заклади культури дозволяють собі використання такого лексикону начебто задля "наближення" до простої людини, показу та відбиття сутності «справжнього» нашого життя. При цьому про своє високе педагогічне призначення, виховну місію вони забувають.

Отже, світ змінюється. Рідну мову поступово витісняють слова та жаргонізми зовсім не рідного, а іноді сумнівного походження. Ось лише деякі з них:

- вау, о'кей, сингл (окрема пісня), ремейк (переробка), постер (афіша), сек'юриті (охорона), провайдер (постачальник), тінейджер (підліток), паркінг (стоянка) тощо; характерно, що користувачі цієї лексики цілком серйозно продовжують намагатися доводити свій патріотизм, любов до милозвучної рідної мови;

- класно, прикольно тощо;

Набув неофіційного статусу тюремний жаргон: кинути, запахло, кент, ксива, лох, малява, мент, пахан, по життю, підстава, стебатися, феня тощо. Вельми цікавим є той факт, що найбільш активним поширювачем таборної мови стали саме журналісти. В їхніх опусах зовсім вільно, без будь-яких обмежень застосовується така лексика. Чи не з причини незнання багатих можливостей літературної рідної мови?

Як бачимо, такому мовленню бракує краси і добра. Воно найчастіше за все стимулює агресивні наміри та бажання, які з часом реалізуються під виглядом суспільної незгоди у формі мітингів на площах, потрошених

будинків та машин, скалічених людських життів. Негативний вплив мовних засобів у цих явищах не викликає сумнівів.

Як вийти з цього становища? На нашу думку, ось саме ці окремі шляхи.

1. Підйом економіки країни на тлі підвищення ролі та значення особистості громадянина в цьому процесі. Сучасний стан економіки суттєво гальмує позитивні освітні процеси та активізує негативні. Справа не лише в рівні та якості матеріального забезпечення навчально-виховного процесу у закладах системи освіти. Йдеться, перш за все, про інтереси особистості як члена суспільства. Питання особистісної культури та культурності, освіти та освіченості, лінгвістичної грамотності відходять на задній план, відтісняються з життя будь-якої людини, навіть професіоналів-гуманітаріїв. Лише відновлення стабільного економічного життя може вирішити освітні проблеми. Виведення особистості людини з фактичної тіні, підвищення ролі її культурного та професійного розвитку та значення у процесі економічної стабілізації країни дасть змогу системно досягти соціально-економічної та культурно-освітньої мети будівництва нового суспільства. Нові заводи і фабрики, поля і ферми – це робочі місця, матеріальне забезпечення людини та її родини. Саме правовий захист працівника, забезпечення життєво необхідних житлових умов, охорона його здоров'я та якісне психолого-педагогічне забезпечення – психологічне консультування та супровід, методично інструментоване родинне та громадське виховання, якісна освіта на всіх рівнях – зможуть забезпечити інтерес до самовдосконалення, саморозвитку, в тому числі мовного. Тільки людина, основні потреби якої задоволені, здатна продуктивно розвиватися.

2. Підвищення освітньо-культурного та мовного рівня оточуючого середовища. Виховання особистості у вакуумі неможливо, оскільки саме «обставини формують характер» (К.Д.Ушинський). А ці обставини вельми протирічливі. Останні десятиліття сприяли зниженню фактичної освіченості наших громадян. Виникла значна кількість неграмотних чи напівграмотних громадян, дітей, які взагалі ніколи не відвідували школу. Серед мало навчених зустрічаються й керівники. Ефект психічного зараження спрацьовує так, що напівграмотне мовлення такого начальника може копіюватися та тиражуватися, підсвідомо засвоюватися.

Сама система суспільних відносин дозволяє громадянам користуватися дипломами навчальних закладів, у яких вони ніколи не навчалися, а у візитних картках вказувати наукові ступені, дисертації, яких вони ніколи не писали.

Державна кадрова політика останніх років часто дивує своїм свідомим та кон'юнктурним звертанням до послуг непрофесіоналів. Таким чином, потрібні організаційно-педагогічні заходи задля створення

сприятливих умов та іміджу освіти, мовної освіти та освіченості. І це можливо лише в контексті системного очищення усього суспільства від корумпованості, лицемірства і подвійної моралі, – все це ніколи історично не було притаманні східним слов'янам та українцям безпосередньо.

3. Забезпечення мовної грамотності засобів інформації. Це вкрай важливий напрям нашої проблеми. В редакціях засобів масової інформації накопичилася значна кількість неякісно підготовлених, іноді навіть малограмотних редакторів, дикторів, коментаторів, ведучих тощо. Частіше за все це результат неякісної освіти та безпосередньо мовного навчання. Значна частина цих людей – це ті, хто втратив чи не знайшов роботу за фахом. Багато прикладів того, що добрий інженер чи конструктор робить справу, до якої професійно ніколи не готувався. Система перекваліфікації та підвищення кваліфікації для таких людей часто-густо відсутня. Поручено важливий освітній принцип – «навчання упродовж всього життя». Рідна українська мова потерпає від авторської трансформації таких фахівців. Продовжують лунає такі журналістські перли, як “на протязі” (на сквозняке) замість “протягом” (в течение), “не дивлячись на” замість “незважаючи” тощо. Певна частина цих працівників із урахуванням великого відсотку російськомовних слухачів на «великом и могучем» активно експлуатує розмовний південно-російський діалект. Ось, наприклад, в нечастому російськомовному ефірі постійно неправомірно лунає «ложи» замість “клади”. Для абсолютної більшості дикторів є «не підйомною» ситуація схилення числівників в обох мовах. Особлива ситуація склалася навколо наголосів. З дидактичних міркувань вважається некоректним наводити неправильний варіант, тому... Ось деякі правильні наголоси слів, в яких найбільш часті помилки українською: навчАння, видАння, фенОмен тощо. А ось російською: вЕрба, завИдно, квартАл, каталОг, звонИшь, поняА, сирОты, Иксы, кУхонный, обеспЕчение, трубопровОд, слиВовый» тощо.

І все ж таки рідна українська залишається панівною, єдиною державною. Саме вона в сучасному соціумі потребує поваги та пошани і простого, елементарного вивчення з самого початку людського життя. Становище може покращитися, якщо генераторами цього процесу в освіті та журналістиці перестануть бути колишні двіичники та тріічники, які впродовж дорослого життя не скопенсували шкільні пробіли та не навчилися вчатися. Бо, як колись мудро казали давні греки, коня можна привести до водопою, але пити він має самостійно.

4. Введення шкільної освіти до системи державних пріоритетів. Склалася парадоксальна ситуація з пріоритетами нашої національної системи освіти. Понад чверть століття ведуться суцільні розмови про реформування освіти. Кожен новий міністр намагається зробити якісь

красиві зовнішні зміни, щось зламати, збудувати та відкоригувати заради народної пам'яті про себе. Ось і результат: формальні передові позиції в світі за відносною кількістю економістів без зростання економіки та юристів при зростанні злочинності у державі. А увага суспільства до психології та педагогіки, до педагогічної освіти, які не дають негайного результату у грошовому вимірі, але будують фундамент майбутньої сильної країни, фактично відсутня. Саме школа є сучасною основою майбутнього. На часі відродити основи традиційної високоякісної шкільної освіти, якій заздрили колись американці, оновити її, поєднати педагогічну систему активного мислення учня з продуктивною працею, із засвоєнням, розумінням та раціональним застосуванням інформації. Стрижень такого фундаменту, основна постать цієї системи – вчитель. Почесна, але не визначена в якості пріоритетної у нашого народу професія. І знов меркантильна причина: бо не дає негайного прибутку. Ось таке консервативне і непродуктивне мислення відкидає країну, народ і націю, в решті решт, на багато десятиліть назад. Цей хворобливий етап нашої історії, безумовно, має найскоріше завершитися, а природньої української мудрості – нам вистачить, щоб палаці освіти та храми науки стали, нарешті, об'єктом особливої підвищеної народної уваги, та турботи.

Висновки. Упродовж усього історичного періоду існування людини завжди були прагненням досягти кращого – позитивних змін життя та умов праці, матеріального статку, сприятливої психологічної атмосфери, поваги до найближчого оточення та суспільства, визнання та любові близьких... Але багато чого залежить саме від нас самих. Дійсно, те, що ми вимовляємо, залежить тільки від нас. Але ми самі та всі, хто нас оточує, – всі залежать від того, що і як ми кажемо, як користуємося своєю мовою, чи щиро й формально ставимося до неї. Невипадково в народі кажуть, що словом можна й оживити, й вилікувати, й зробити щасливим, й урятувати, й убити... Саме тому любов до мови, рідного слова, «його краси і милозвучності», мовний патріотизм полягає не в яскравих гаслах про унікальність і неповторність мови, а в правильному й грамотному володінні нею, шанобленому й бережливому ставленні до неї. А це повсякденна праця. Знов нічого нового – праця, праця, праця. Але ж який результат!

На шляху до позитивних змін наша країна опинилася не на перших місцях у своєму економічному та культурному розвитку. Це суттєво вплинуло на мовну ситуацію і стимулювало науковців до її всебічного аналізу. Нами виявлено низку чинників такого мовного зниження. Серед них: бурхливі соціально-політичні події, зовнішні впливи, економічна та психологічна нестабільність соціуму, які й спровокували погіршення культурної ситуації та зниження мовного рівня. Виявлені соціально-

педагогічні умови цього процесу не сприяють розвитку та розквіту національної мови та мов національних меншин, гарантом чого є наш основний Закон. Послаблення, трансформування та скасування негативних умов мовних процесів можуть стати дієвим засобом культурного відродження нашого народу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад.-голов. ред. В.Т.Бусел.-К.: Ірпінь, ВТФ «Перун», 2001. – 1440 с.
2. Ганич Д., Олійник І. Словник лінгвістичних термінів. - К.: Вища школа, 1985. – 360 с.
3. Костомаров В.Г. Языковой вкус эпохи: из наблюдений над языковой практикой масс-медия. – М.: Златоуст, 1999.- 280 с.
4. Ставицька Л.О. Український жаргон: словник // Л.О.Ставицька. - К.: Критика, 2005. - 494 с.
5. Тараненко О.О. Колоквіалізація, субстантизація та вульгаризація як характерні явища стилістики сучасної української мови // Мовознавство. - 2003. - №1. - С.23-41.
6. Татенко В.О. Психологія впливу: суб'єктна парадигма // Наукові студії із соціальної та політичної психології: Збірник статей. – К.: Сталь, 2000. -Вип.3(6). - С.3-18.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2018.

МАСЛОВ Валерій

доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры начального образования МГПУ им. Б.Хмельницкого
улица Грушевского, 19, г. Мелитополь, 72312
E-mail: kaf.po99@gmail.com

ЯЗЫКОВОЕ СНИЖЕНИЕ КАК СОЦИАЛЬНЫЙ ФЕНОМЕН

Резюме. В связи со снижением уровня языковой культуры общества установлена зависимость языка от развития социума, определен целый ряд социально-педагогических условий этого процесса. Среди них фактическое падение языковой грамотности, влияние информационной революции, идеологизированности и политизированности общества, фактическое снятие требований к языковой культуре, тенденция к признанию ненормативной лексики. Определены пути преодоления этих процессов: подъем экономики как предпосылки положительных изменений, всемерное повышение образовательного и языкового уровня социальной среды, обеспечение языковой грамотности средств массовой информации, введение школьного образования в систему государственных приоритетов.

Ключевые слова: язык, культура, средства массовой информации, школа, образование, социум.

MASLOV Valery

the Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Professor of the Department of Primary Education of Bogdan Khmelnytsky Melitopol State Pedagogical University

Hrushevsky str., 19, Melitopol, 72312

E-mail: kaf.po99@gmail.com

LANGUAGE REDUCTION AS A SOCIAL PHENOMENON

Summary. In connection with the decline in the level of the language culture of society, the dependence of language on the development of society has been established, and a number of social and pedagogical conditions for this process have been identified. Among them, the actual decline in linguistic literacy, the impact of the information revolution, the ideologization and politicization of society, the actual removal of the requirements for linguistic culture, the tendency to recognize profanity. The ways of overcoming these processes are determined: economic recovery as prerequisites for positive changes, the all-round increase in the educational and linguistic level of the social environment, ensuring the language literacy of the media, and the introduction of school education in the system of state priorities.

Key words: speech, culture, media, school, education, society.

Abstract. Language and speech are the central part of the cultural process. They perform a range of communicative, cognitive and developmental functions. It has historically been that in our modern country language has become an instrument of ideological influence and political struggle.

The present language situation in our society is characterized by the actual decrease of social requirements for culture and literacy of oral and written communication, the unpretentiousness of the dissemination of meaningful vocabulary to all spheres of human life. Such a state of language as the core of national culture signals the danger of deterioration of the general cultural situation, the destruction of cultural and moral folk heritage.

In modern polynational Ukrainian society there are colourful changes that are related to the language and its state. The author defines the social and pedagogical conditions in which this process is taking place: the general decrease of the level of language literacy of society; modern language functions in the conditions of the information revolution; a lot of innovative features, among which are ideological and politicized society and education; a whole range of social and pedagogical and linguistic phenomena, which can be combined with the common name of “commemoration of the literary norm”; bad language and non-normative vocabulary (tabooed, obscene, vulgar vocabulary, etc.).

The ways of overcoming these processes are determined: economic recovery as prerequisites for positive changes, the all-round increase in the educational and linguistic level of the social environment, ensuring the language literacy of the media, and the introduction of school education in the system of state priorities.

The author points out the factors of the language reduction. Among them are violent social and political events, external influences, economic and psychological instability of society, which provoked a deterioration of the cultural situation and a decrease in linguistic level. The revealed social and pedagogical conditions of this process do not contribute to the process of development and prosperity of the national language and languages of national minorities, which our main law guarantees. The relaxation, transformation and abolition of the negative conditions of linguistic processes can become an effective means of cultural revival of our people.

REFERENCES

1. Busel, V.T. (2001). *Velykyi tлумachnyi slovnyk suchasnoi ukrainskoi movy [Great explanatory dictionary of modern Ukrainian language]*. Kyiv: Irpin, VTF "Perun" [in Ukrainian].
2. Ganych, D., & Oliinyk, I. (1985). *Slovnyk linhvistychnykh terminiv [Glossary of linguistic terms]*. Kyiv: Vishcha shkola [in Ukrainian].
3. Kostomarov, V.G. (1999). *Yazykovoy vkus epokhi: iz nabliudenii nad yazykovoy praktikoy mass-mediia [Language tastes of the epoch: from observation of the language practice of the mass media]*. Moscow: Zlatoust [in Russian].
4. Stavitska, L.O. (2005). *Ukrainskyi zharhon: slovnik [Ukrainian jargon: dictionary]*. Kyiv: Krytyka [in Ukrainian].
5. Taranenko, O.O. (2003). Kolokvializatsiia, substantizatsiia ta vulharyzatsiia yak kharakterni yavlyshcha stylistyky suchasnoi ukrainskoi movy [Colloquation, Substantiation and Vulgarization as Characteristic Stylistics of Modern Ukrainian Language]. *Movoznavstvo – Linguistics, 1, 23 – 41* [in Ukrainian].
6. Tatenko, V.O. (2000). Psykhologiiia vplyvu: subiektna paradygma [Psychology of Influence: Subjective Paradigm]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykhologii – Scientific Studies on Social and Political Psychology, 3(6), 3 – 18* [in Ukrainian].

(переклала на англ. О. Є. Ішутіна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДДПУ)

УДК 371.134.016:78

ВАН Кань

аспірант кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М.П.Драгоманова

вул. Тургенівська, 11, м.Київ, 01054

E-mail: kafedra410@gmail.com

ЗМІСТОВНО-ІНТЕГРАЦІЙНИЙ НАПРЯМОК ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. Статтю присвячено особливостям змістовно-інтеграційного напрямку формування емоційно-образного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі навчання гри на скрипці. Розкрито особливості формування емоційно-образного мислення студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів, що ґрунтується на основі врахування індивідуального рівня розвитку кожного майбутнього вчителя музики. Змістовно-інтеграційний напрямок передбачає: врахування досвіду використання евристичних прийомів і методів навчання, розширення термінологічного багажу, використання виконавських можливостей щодо точного прочитання нотного тексту музичного твору для скрипки; накопичення фахового світогляду, тощо.

Ключові слова: змістовно-інтеграційний напрямок, формування емоційно-образного мислення, майбутні вчителів музичного мистецтва, гра на скрипці, робота з ансамблями.

Сучасна концепція вищої освіти пов'язує хід та результати фахового навчання майбутніх учителів музики з рівнем розвитку їх мислення. На думку науковців, система вищої освіти покликана розвиватись поряд із музичним мисленням і евристичним мисленням, та озброювати майбутніх фахівців методикою евристичного пошуку та творчої роботи з даними. Творче осмислення студентом сутності набутих фахових знань, володіння методологією музичної творчості дозволяє їм набути вмінь свідомого керування процесом генерування нестандартних ідей учнів у майбутній фаховій діяльності. Це обумовлюється практичною необхідністю вчителя музичного мистецтва у загальноосвітній школі використовувати під час музично-естетичного розвитку школярів евристичних методів, які захоплюють учнів цікавим змістом, новими нестандартними способами вирішеннями навчального завдання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Відповідно до сучасних тенденцій мистецького навчання пріоритетною метою є підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва здатного до нестандартного мислення, виявлення вміння залучати учнів загальноосвітньої школи до творчої діяльності. Одним із резервів ефективності підготовки студентів цього напрямку є підвищення ролі емоційно-образного мислення, що ґрунтується на основі врахування індивідуального рівня розвитку кожного учасника навчального процесу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчує, що проблема розвитку музичного мислення широко висвітлюється у працях, присвячених удосконаленню фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва (А. Болгарський, О. Єременко, А. Зайцева, С. Горбенко, А. Козир, Н. Мозгальова, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, В. Федоришин, О. Хоружа, В. Шульгіна та ін.). Особливий інтерес викликає розгляд проблеми формування музичного мислення, загалом та емоційно-образного мислення студентів у процесі інструментального навчання, зокрема вченими: О. Андрейко, К. Завалко, Ю. Кюхлер, Б. Михайловський, В. Міщанчук, К. Мострас, І. Назаров, В. Стеценко, В. Федоришин, О. Шульпяков та ін.

Формування цілей статті (постановка завдання) – аналіз проблеми змістовно-інтеграційного напрямку формування емоційно-образного мислення студентів мистецьких факультетів педагогічних університетів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема *змістовно-інтеграційного* напрямку підготовки майбутніх учителів музики передбачає надання пріоритетного значення процесу навчальної роботи з даними з використанням набутих фахових знань і вмінь, що сприяє максимальній заглибленості у процес за двома аспектами: методичної самостійної роботи вчителя-скрипаля; коригування навчальної діяльності учня. На цьому етапі відбувався цілеспрямований розвиток уміння студентів використовувати можливості комп'ютеру під час навчальної роботи над музичним твором.

У процесі роботи за змістовно-інтеграційним напрямком відпрацьовувалось оволодіння майбутніми вчителями музики засобами та методами розвитку виконавсько-інструментальних умінь та навичок. Змістовно-інтеграційний етап був спрямований на формування рефлексивно-виконавського компонента емоційно-образного мислення майбутніх учителів музики. Методична робота полягала у поступовому розширенні фахових знань студентів щодо педагогічної роботи вчителя-скрипаля з учнем у процесі навчання гри на скрипці, а також із дитячим

ансамблем скрипалів, а саме: розширення термінологічного багажу; досвіду використання евристичних прийомів і методів навчання; виконавських можливостей щодо точного прочитання нотного тексту музичного твору для скрипки; накопичення фахового кругозору.

Важливим на цьому етапі поставав процес узагальнення набутих фахових знань, так і визначення їх практичного значення для майбутньої професійної діяльності студентів. Тут особливе значення надається цілеспрямованості особистості студента під час побудови власної траєкторії виконавської діяльності, що спрямовується на домінування таких форм творчої активності, як визначення кола улюблених музичних творів для скрипки, усвідомлення розвитку технічно-виконавських умінь, пошук власного виконавського стилю, планування колективної виконавської діяльності зі школярами.

У процесі фахового навчання майбутнього вчителя музики у вищому навчальному закладі важливою є підготовка його до викладацької діяльності з учнями шкільного віку з використанням евристичних прийомів. З цією метою нами було розроблено *метод інверсії в парах* (від лат. *inversion* – перевертання, перестановка). Цей метод використовується при вирішенні певного завдання та орієнтований на пошук ідей у нових несподіваних напрямках, що є протилежними традиційним поглядам і переконанням. Д.Чернилевський справедливо відзначає, що «сьогодні мисляча людина зобов'язана спостерігати, аналізувати, вносити пропозиції, відповідати за прийняті рішення і вміти переборювати конфлікти й суперечності» [3, 16]. Зазначений метод базується на принципі дуалізму, тобто діалектичної єдності й оптимального використання прямих і зворотних процедур творчого мислення: аналіз і синтез, логічне та інтуїтивне, статичне й динамічне, що висвітлює зовнішні та внутрішні сторони об'єкта. Цей метод дозволяє знаходити оригінальні, інколи дуже несподівані рішення стосовно різного рівня вирішення педагогічних проблем.

Організація навчальної роботи студентів передбачає розподіл студентів у пари. Кожну пару викладач забезпечував музичним твором для скрипки що призначено для дітей шкільного віку. У кожній створеній парі студенти по чергово виконували роль учителя, а потім роль учня. Викладач розташовував створені пари в окремих аудиторіях. Спочатку студент, який виконував роль «учня» читав із листа музичний твір для скрипки. У цей час студент, який виконував роль «учителя» уважно стежив за діями «учня», аналізуючи музичне звучання за даним методом, передбачалось використання «вчителем» таких евристичних прийомів як аналогія, ідеалізація, мультиплікація, інтеграція, динамізація. Поряд із тим «учитель» повинен був висловлювати поради щодо правильного

інтонування на скрипці нотного тексту. У цьому процесі викладач радив використовувати евристичні питання. Коли «учень» здійснив читання з листа, «вчитель» повинен був запропонувати йому визначити музичну форму твору, гармонійний план, і на цій основі визначити загальну кульмінацію у даному музичному творі та наявність відхилення та модуляції. Далі, «вчитель» пропонував «учню» попрацювати над навчальною вправою для вироблення певного технічного вміння, або визначав фрагмент у даному музичному творі що є складним і залучав «учня» до здійснення навчальної роботи над цим фрагментом. Враховуючи те, що професійне володіння майбутнім учителем музики грою на скрипці розкриває широкі можливості для музично-естетичного виховання учнів загальноосвітніх шкіл, «вчитель» за даним методом використовує музичний інструмент скрипка для демонстрації правильного виконання музичного твору для скрипки, розучування разом із учнем складного фрагменту з цього твору.

На наступному етапі за даним методом студенти обмінювались ролями. Ігрова модель навчання покликана реалізувати комплекс цілей, а саме: набуття студентом навички контролювати й оцінювати музичне звучання, прояв самостійності у виборі евристичних прийомів і методів, надання студенту можливості самовираження у викладацькій діяльності, надання можливості використати набуті методичні знання для висловлення зауважень і порад, або для забезпечення «учня» необхідною навчальною вправою; читання з листа музичного твору для скрипки призначеного для учнів шкільного віку; набуття студентами комунікативних умінь, навичок співробітництва у соціальному аспекті; надання можливості узагальнювати без надмірного спрощення.

За змістово-інтеграційним напрямком студенти повинні навчитись урахувати поставлені навчальні завдання щодо музично-естетичного розвитку учня шкільного віку, особливості музичного твору, вікові особливості учня. Під час навчання учня шкільного віку на скрипці вчитель-скрипаль повинен за допомогою евристичних методів навчання не тільки зацікавлювати його процесом формування виконавського апарату, але й навчальною роботою над інтонацією, звуковибудовуванням, динамікою. Це відбувається порівняно з процесом формування відчуття пластичної організованості рухів і залученням учня до здійснення самоконтролю над процесом якісного відтворення кожної ноти на музичному інструменті скрипка. С. Хентова зазначає, що не всі учні взмозі слухати й чути, а головне це є незвичним для учнів, не виховується в них із дитинства [4, 17].

Музично-педагогічна діяльність учителя музичного мистецтва передбачає виявлення ним самостійності у виборі методів евристичного

навчання. Тому під час фахової підготовки майбутнього вчителя музики у вищому навчальному педагогічному закладі важливо не тільки підготувати студента до оволодіння комплексом методів евристичного навчання учнів загальноосвітньої школи, але й використовувати навички евристичного мислення. У цьому процесі важливим є самостійність мислення особистості, розгляд питання з різних аспектів, вироблення конкретних рішень, висування ідей. Ми спирались на думку Р. Пауля, щодо важливості піддавати сумніву загальноприйняті погляди на певні речі та уникнення особистістю некритичного сприйняття, що визначається в певному суспільстві [1].

Для розвитку самостійності майбутніх учителів музики у виборі методів евристичного навчання нами було розроблено *метод альтернативного вибору*. Цей метод ґрунтується на творчому переосмисленні інтерпретації музичного твору та передбачав використання групової форми навчальної роботи. Викладач забезпечував кожного студента друкованою копією музичного твору для скрипки та пропонував їм прослухати даний музичний твір у виконанні відомого скрипаля. Далі, викладач пропонував студентам скористатись музичним інструментом скрипка та запропонувати, наприклад, виконання іншого штриха технічного прийому, уповільнення або прискорення темпу, рухливої динаміки. Використовуючи скрипку студенти прагнули вдосконалювати чіткість артикуляції, уважно прислухаючись до звучання особистого виконання на скрипці. Сам факт творчого пошуку вдосконалення якості виконання свідчить про те, що студенти оволодівали технічними навичками на ідеальному рівні відображення. Використання в навчальній роботі майбутніх учителів музики методу альтернативного вибору сприяло залученню студентів до комунікативної взаємодії під час продукування ідей, розмірковування, обговорення.

Враховуючи необхідність розвитку самостійності у майбутніх учителів музики під час вибору методів евристичного навчання нами було введено до експериментальної методики формування евристичного мислення майбутніх учителів музики під час навчання гри на скрипці модифікований метод за методикою О. Ролінської *метод реверсного наведення на евристичний пошук*. «Цей метод зорієнтований на вирішення художньої проблеми у зворотному напрямку від усвідомлення результату до пошуку способів вирішення цієї проблеми» [3, 57-58]. Так викладач, використовуючи групову форму навчання, забезпечував кожного студента різним музичним твором для скрипки, що призначено для учнів музичної школи. За допомогою методу реверсного наведення евристичного пошуку студенти навчалися самостійно здійснювати вибір методів навчання з використанням набутих теоретичних знань, і пов'язувати це з практичною

необхідністю музично-естетичного розвитку учня під час гри на скрипці. Важливим поставало врахування можливостей комп'ютеру, а також міжнародної мережі Інтернет.

У **висновках** слід зазначити, що майбутні вчителі музики під час фахового навчання у вищому навчальному педагогічному закладі за змістовно-інтеграційним напрямком оволодівають багатьма методами евристичного навчання. Однак важливо, щоб у процесі такої підготовки студенти навчилися самостійно обирати методи евристичного навчання для того, щоб у подальшій фаховій діяльності виявляти вміння використовувати ці методи відповідно практичній необхідності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Пауль Р. Критическое мышление: Что не обходимо каждому для выживания в быстро меняющемся мире [Электронный ресурс] / Р.У.Пауль. – Режим доступа: <http://evolkov.net/critic.think>].
2. Ролінська О.Г. Евристичні методи і прийоми у навчальній діяльності майбутнього педагога музиканта / О.Г. Ролінська // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти: Збірник наукових праць. – Вип. 17 (22). – К.: НПУ ар. М. П. Драгоманова, 2015 – 216 с.
3. Чернилевский Д. В. Дидактические технологии в высшей школе: Учеб. пособие для вузов. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 437 с.
4. Хентова С. Любовь и музыка. – С.-Петербург: «Адмиралтейство», 1998. – С. 7-19.

Стаття надійшла до редакції 24.01.2018.

ВАН Кань

аспірант кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського НПУ імені М.П.Драгоманова

вул. Тургенівська, 11, м.Київ, 01054

E-mail: kafedra410@gmail.com

СОДЕРЖАТЕЛЬНО-ИНТЕГРАЦИОННОЕ НАПРАВЛЕНИЕ ФОРМИРОВАНИЯ ЭМОЦИОНАЛЬНО-ОБРАЗНОГО МЫШЛЕНИЯ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

Резюме. Стаття посвящена особенностям содержательно-интеграционного направления формирования эмоционально-образного мышления будущих учителей музыкального искусства в процессе игры на скрипке. Раскрыты особенности формирования эмоционально-образного мышления студентов факультетов искусств педагогических университетов,

основанной на основе учета индивидуального уровня развития каждого будущего учителя музыки. Содержательно-интеграционное направление предусматривает: учет опыта использования эвристических приемов и методов обучения; расширение терминологического багажа, использование исполнительских возможностей относительно точного прочтения нотного текста музыкального произведения для скрипки; накопления профессионального мировоззрения и тому подобное.

Ключевые слова: содержательно-интеграционное направление, формирование эмоционально-образного мышления, будущие учителя музыкального искусства, игра на скрипке, работа с ансамблями.

WANG Kan

postgraduate student of the Department of Theory and Methodology of Musical Education, Choral Singing and Conducting of the Faculty of Arts named after Anatolii Avdiievskiy, National Pedagogical Dragomanov University

11Turhenivska str., Kyiv, 01054

E-mail: kafedra410@gmail.com

THE CONTENT AND INTEGRATION DIRECTION OF FORMING THE EMOTIONAL AND IMAGINATIVE THINKING OF FUTURE MUSICAL ART TEACHERS

Summary. The article is devoted to the peculiarity of the content and integrative direction of forming the emotional and imaginative thinking of future musical art teachers in the process of playing the violin. The features of the formation of the emotional and imaginative thinking of students of the art faculties of pedagogical universities, based on the individual level of development of each future music teacher, are revealed. The content and integration direction provides for: taking into account the experience of using heuristic methods and methods of teaching; the expansion of terminological baggage, the use of performing capabilities for the accurate reading of the musical text of a musical work for violin; the accumulation of a professional worldview, etc.

Keywords: content and integrative direction, forming the emotional and imaginative thinking, future teachers of musical art, playing the violin, working with ensembles.

Abstract. Creative thinking by the students of the acquired professional knowledge essence, possession of the methodology of musical creativity allows them to acquire the skills of conscious management of the process of generating non-standard ideas of schoolchildren in future professional activities. This is conditioned by the practical need of a teacher of musical art in a comprehensive school to use during his musical and aesthetic development heuristic methods,

which captivate students with interesting content, new non-standard ways of solving the educational tasks.

The problem of developing musical thinking is widely covered in works devoted to the improvement of the professional training of future musical art teachers (A. Bulgarsky, O. Yeremenko, A. Zaitsev, S. Horbenko, A. Kozyr, N. Mozgalova, G. Padalka, A. Rostovsky, V. Fedoryshyn, and others). The article is aimed at analysis of the problem of the content and integration direction of formation the emotional and imaginative thinking of students of the art faculties of pedagogical universities.

The problem of the content and integration direction of the training of future music teachers involves giving priority to the process of studying work with data using the acquired professional knowledge and skills, which contributes to the maximum depth of the process in two aspects: methodical independent work of the violin teacher; adjustment of student's educational activity. At this stage, there was a purposeful development of students' ability to use the capabilities of the computer during the educational work on the musical composition. During the professional training of the future teacher of music in a higher educational institution, it is important to prepare him for teaching schoolchildren using heuristic techniques. For this purpose, the author developed a method of inversion in pairs. This method is used in solving a certain task and is aimed at finding ideas in new, unexpected ways that are opposed to traditional views and beliefs.

For developing the autonomy of future music teachers in choosing the methods of heuristic learning, the author developed an alternative choice method. This method is based on a creative rethinking of the interpretation of a musical composition and foresees the use of a group form of educational work. Taking into account the need for the development of autonomy for future music teachers in the selection of methods of heuristic learning, we introduced into the experimental method of forming the heuristic thinking of future music teachers while studying playing the violin modified method of reversal guidance on a heuristic search.

The author concluded that future music teachers during the professional training in the higher educational pedagogical institution for the content and integration area mastered many methods of heuristic learning. However, it is important that in the process of such training, students learn to independently choose methods of heuristic learning in order to be able to use these methods in the further professional activity in accordance with practical necessity.

REFERENCES

1. Paul, R. *Kriticheskoe myshlenie: Chto ne obhodimo kazhdomu dlja vyzhivaniya v bystro menjajushhemsya mire [Critical thinking: What is*

- necessary for everyone to survive in a rapidly changing world*] [Electronic resource]. Available at: [http:// evolkov.net/critic. think](http://evolkov.net/critic.think)
2. Rolinska, O.G. (2015). *Evrystychni metody i pryiony u navchalnii diialnosti maibutnoho pedahoha muzykanta* [Heuristic methods and techniques in the educational activity of the future musician] *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 14. Teorii i metodyka mystetskoï osvity – Scientific Journal of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. Series 14. Theory and methodology of artistic education, 17 (22), 216* [in Ukrainian].
 3. Chernilevskiy, D.V. (2002). *Didakticheskie tehnologi v vysshej shkole* [Didactic technologists in higher education]. Moscow: UNITI-DANA [in Russian].
 4. Khentova, S. (1998). *Lubov i muzyka* [Love and music]. St. Petersburg: “Admiralty” [in Russian].

(переклала на англ. О. Є. Ішутіна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДДПУ)

УДК 378.011: 78

ЯН Цзюнь

аспірант кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

вул. Тургенівська, 11, м.Київ, 01054

E-mail: kafedra410@gmail.com

РІВНЕВИЙ АНАЛІЗ СФОРМОВАНOSTІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОГО НАВЧАННЯ

Анотація. У статті здійснена спроба зробити рівневий аналіз сформованості інформаційної культури студентів факультетів мистецтв педагогічних університетів у процесі фахового навчання. За результатами констатувального експерименту визначено та надано характеристики трьом рівням: високому, середньому, низькому. Представлена авторська поетапна методика формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва, що передбачає такий перебіг педагогічної дослідно-експериментальної роботи: інформативно-орієнтаційний, рефлексивно-усвідомлений, проєктивно-трансформаційний.

Ключові слова: інформаційна культура, майбутні вчителі музичного мистецтва, методика, рівневий аналіз, фахове навчання.

© Ян Цзюнь, 2018

Процеси глобалізації, ініційовані наприкінці ХХ століття інтелектуальною елітою людства, зумовили не лише швидкий розвиток інформаційних технологій, але й фактично спрямували світове співтовариство на усвідомлення необхідності переходу на більш високий інформаційний рівень соціальної організації. З цієї позиції інформатизація освіти вимагає відповідності фахової підготовки вчителів сучасному рівню інформатизації суспільства. Тому однією з глобальних цілей інформатизації освіти є підготовка вчителів, які володіють високим рівнем інформаційної культури та беруть активну участь у процесі інформатизації освіти. З цієї позиції формування інформаційної культури майбутніх учителів музики є своєчасним і актуальним.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Одним із основних завдань сьогодення на мистецьких факультетах педагогічних університетів є підготовка висококваліфікованих фахівців, спроможних бути інформаційно освіченими та конкурентоспроможними в сучасних умовах. Складність і неординарність нової суспільної формації вимагають глибокого теоретичного і прикладного осмислення проблем, пов'язаних із стрімким поширенням сучасних інформаційних технологій в усіх сферах людської діяльності та їхнім впливом на трансформацію традиційної соціокультурної організації суспільства. Численні дослідження проблеми взаємодії суб'єктів у суспільстві, які все більше тяжіють до використання засобів віртуальної комунікації, свідчать про те, що зміст й ефективність різноманітних контактів багато в чому залежать від здатності їх учасників розуміти один одного і досягати взаєморозуміння.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуалізуючи значення художньої інформації в музично-виконавській діяльності вчені пов'язують його з культурологічної підготовкою студентів-музикантів (М.Берлянич, Д.Кірнарській, Е.Просолов, О.Шевнюк, О.Щолокова та ін.). Автори такого підходу розуміють інформаційно-культурологічну підготовку майбутніх учителів як: естетичне ставлення до навколишньої дійсності, асоціативно-образний компонент художньої культури, здатність узагальненого сприйняття змістовних образів різних мистецтв, естетичну ерудицію і загально художню компетентність.

Формування цілей статті (постановка завдання) – з позиції розгляду проблеми формування інформаційної культури студентів мистецьких дисциплін у педагогічних університетах доцільно визначити наявні рівні сформованості означеного феномена.

Виклад основного матеріалу дослідження. Виходячи з поставленої мети дослідження нами було проведено діагностувальний експеримент для визначення рівнів сформованості інформаційної культури

майбутніх учителів музичного мистецтва. З цією метою на констатувальному етапі дослідження нами були розроблені методичні вимоги до створення й використання діагностичних завдань [1], що дозволило надати характеристики сформованості інформаційної культури майбутніх учителів музики, а саме: високий, середній, низький.

До **високого рівня** сформованості інформаційної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва були віднесені (5,76 %) інформаційно обізнані студенти стосовно: основних понять інформаційної культури; особливостей інформаційних джерел щодо музично-естетичного виховання учнів; методів, форм і прийомів застосування сучасної інформаційної техніки в навчальному процесі. Такі студенти виявили активну навчальну позицію, та спроможність до реалізації різних за ступенем розвиненості інформаційних потреб, інтересів на основі набутих фахових знань. Інформаційна підготовленість таких студентів виявилась: у розповсюдженні інформації в навчальних цілях; отриманні інформації з різноманітних інформаційних джерел; у вмінні адаптувати та інтерпретувати дані відповідно встановленим навчальним завданням; у здійсненні адекватного і повного викладення необхідних навчальних даних. Студенти мають системні уявлення про можливості пошуку в глобальній мережі Інтернет, і тому постійно застосовують інформаційні технології для пошуку та опрацювання даних. Сформовані навички роботи з комп'ютером виявляють у виконанні основних прийомів роботи з програмним забезпеченням загального призначення та спеціального призначення для розв'язання навчальних завдань.

До **середнього рівня** сформованості інформаційної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва були віднесені студенти (29,76 %), що виявили недостатню інформаційну обізнаність щодо основних понять інформаційної культури, оскільки знання про засвоєння інновацій використовуються епізодично. Студенти тільки частково володіють знаннями щодо особливостей інформаційних джерел, а також щодо методів, форм і прийомів самостійної навчальної роботи над навчальним завданням із застосуванням можливостей сучасної інформаційної техніки. Такі студенти постають як активними суб'єктами навчального процесу, виявляють інформаційні потреби, а також зацікавленість процесом набуття фахових компетенцій. Однак недостатня інформаційна підготовленість постає перешкодою у фаховому саморозвитку. Такі студенти отримуючи інформацію з різних джерел не вміють адаптувати її до особливостей фахового навчання, не здатні до інтерпретації інформації відповідно навчальній темі. Студенти здійснюють пошук нової інформації при додатковому зовнішньому стимулюванні викладача.

До **низького рівня** сформованості інформаційної культури у майбутніх учителів музичного мистецтва були віднесені студенти (64,32%), що виявили відсутність прагнення до нової інформації, інформаційну не обізнаність щодо основних понять інформаційної культури, особливостей використання інформаційних джерел. Характеризується фрагментарними теоретичними знаннями та елементарними вміннями опрацювати інформацію, оскільки такі студенти не мають чіткого уявлення про можливості пошуку даних у глобальній мережі Інтернет. Виявлене епізодичне застосування сучасної інформаційної техніки для пошуку та опрацювання даних. У цьому процесі студенти використовують елементарні навички роботи з комп'ютером, основні прийомами роботи з програмним забезпеченням загального призначення з незначною сторонньою допомогою з боку викладача. Недостатня інформаційна активність студентів пояснюється не знанням методів, форм та прийомів застосування можливостей сучасної інформаційної техніки у навчальній діяльності над музичним твором. Виявлений даними студентами ступінь розвиненості навчальних потреб, їх невмотивованість до набуття інформаційних знань, інформаційна невідповідність суттєво вплинули на прояв самостійності та здатності до творчої діяльності з даними. Такі студенти здатні отримувати інформацію лише з мережі Internet, але не вміють її адаптувати відповідно до навчальних завдань. Інформаційна невідповідність, а також недостатня розвиненість інтелектуальних умінь студентів виявляється у невмінні здійснювати навчальну роботу з даними, повідомляти інформацію. Виявлення студентами стереотипного мислення перешкоджає навчальній творчій діяльності, що потребує вироблення творчого продукту як результату такої діяльності.

Результати проведеного констатувального дослідження дають можливість зробити висновки про середній та низький рівень результативності діяльності вищих навчальних педагогічних закладів із формування інформаційної культури майбутніх учителів музики.

Поетапна методика формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва передбачала такий перебіг педагогічної дослідно-експериментальної роботи: інформативно-орієнтаційний, рефлексивно-усвідомлений, проєктивно-трансформаційний.

Перший етап експерименту – *інформативно-орієнтаційний* – передбачає оволодіння студентами знаннями, поняттями, відомостями щодо інформаційних ресурсів, та їх використання в навчальній роботі. Враховуючи те, що інформаційна культура – це вміння цілеспрямовано працювати з інформацією і для її отримання, обробки і передачі використовувати комп'ютерні інформаційні технології, сучасні технічні

засоби і методи музичного навчання ми на даному етапі здійснювали формування уявлень у студентів про спектр, зміст і операційні форми основних інформаційних процесів та базових навичок їх здійснення, насамперед, через спілкування з іншими учасниками навчального процесу, використання засобів масової інформації, використання світової інформаційної мережі Інтернет, тощо. Процес пізнання нового матеріалу передбачав введення студентів у інформаційне середовище. На цьому етапі нами було застосовано такі організаційні форми і методи, що спрямовані до залучення студентів до аналізу якості отриманих даних, спонукають їх до визначення доцільності використання цих даних у навчальній роботі над завданням, а також було введено такі навчальні методи як «Плюси і мінуси», метод колективного аналізу інформаційних даних, метод свідомої оцінки та ін.

Другий етап експерименту – *рефлексивно-усвідомлений* – позначено практичною підготовкою студентів до проведення самоаналізу щодо результату навчальної діяльності, можливостей самовдосконалення, набуття вмінь діагностувати рівень інформаційної культури учнів. У процесі практичної роботи з даними студенти засвоюють шляхи, способи та засоби застосування теоретичних знань на практиці, у них розвиваються вміння та навички використання інформації в навчальних цілях. Практичні заняття включають попередню підготовку студентів щодо використання комп'ютерних технологій у музично-педагогічній галузі, визначення загальної проблеми та її обговорення, практичне розв'язування завдань, їх перевірку. Зокрема, на практичних заняттях здійснюється детальний розгляд окремих теоретичних положень та формується перелік практичних завдань, які необхідно виконати. Це передбачає чітке визначення теми такого заняття, основних питань, місця та ролі даного заняття як структурної одиниці в загальній системі експериментальної методики. На цьому етапі експериментальної роботи провідними були такі методи, як: метод «Світове кафе», метод «Асоціативний кущ», метод «Пізнавальних ігор» та ін., що спрямовувало студентів до проведення самоаналізу щодо результату навчальної діяльності, можливостей самовдосконалення, набуття вмінь діагностувати рівень інформаційної культури учнів.

Третій етап експерименту – *проективно-трансформаційний* – визначається самостійним здійсненням музично-творчої навчальної діяльності учнів, формуванням їх інформаційної компетентності. На даному етапі здійснюється моделювання навчальних ситуацій, а студенти виконують самостійні творчі завдання з використанням комп'ютерних технологій та різних інформаційних ресурсів. Також вони можуть презентувати результати своєї музично-творчої діяльності. Цей етап ефективно реалізується тоді, коли студент у сукупності наданих йому

неупорядкованих даних не тільки усвідомлює можливу навчальну проблему, а й самостійно її розв'язує. Ми даний етап спрямовували до побудови індивідуальної траєкторії фахового розвитку студентів (з урахуванням специфіки фахової підготовки майбутніх учителів музики) протягом навчання на основі результатів навчальної роботи студентів із використанням сучасної інформаційної техніки та інформаційної мережі Інтернет. Конструювання такої прогностичної моделі дозволяє спроектувати сформованість фахових компетенцій студента наділеного інформаційною культурою, визначити домінанту його фахових можливостей і творчих нахилів, актуалізувати саморозвиток за умов використання можливостей засобів мультимедіа та інформаційної мережі Інтернет, сформулювати суб'єктну позицію щодо закладення інформаційної культури школярам на уроках музичного мистецтва. На цьому етапі експерименту в процес фахової підготовки майбутніх учителів музики було впроваджено: метод «Музичний калейдоскоп», метод проблемного викладення, метод «Віртуальні учні» та ін., що дозволило спонукати студентів до самостійного виконання творчих завдань із використанням комп'ютерних технологій, різних інформаційних ресурсів, презентувати результати своєї музично-творчої діяльності, а також спрямовувати їх до побудови індивідуальної траєкторії фахового розвитку.

У **висновках** варто підкреслити, що процеси інформатизації освіти, що поєднують інформаційні технології навчання, самонавчання, використання електронної інформації у процесі підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в педагогічних університетах потребує корекції змісту фахового навчання [2]. Запропонована авторська методика дозволить ефективно впливати на процес формування інформаційної культури майбутніх учителів музичного мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: методичні поради молодим науковцям /С.У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
2. Падалка Г.М. Музична педагогіка: курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти /за ред. В.Г.Бутенка /Г.М. Падалка. – Херсон: ХДП, 1995. – 104 с.

Стаття надійшла до редакції 24.01.2018.

ЯН Цзюнь

аспірант кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

вул. Тургенівська, 11, м.Київ, 01054

E-mail: kafedra410@gmail.com

УРОВНЕВЫЙ АНАЛИЗ СФОРМИРОВАННОСТИ ИНФОРМАЦИОННОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ МУЗЫКИ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО ОБУЧЕНИЯ

Резюме. В статье предпринята попытка сделать уровневый анализ сформированности информационной культуры студентов факультетов искусств педагогических университетов в процессе профессионального обучения. По результатам констатирующего эксперимента определены и даны характеристики трем уровням: высокому, среднему, низкому. Представлена авторская поэтапная методика формирования информационной культуры будущих учителей музыкального искусства, предполагает ход педагогического опытно-экспериментальной работы: информационно-ориентационной, рефлексивно-осознанный, проективно-трансформационный.

Ключевые слова: информационная культура, будущие учителя музыкального искусства, методика, уровневый анализ, профессиональное обучение.

JUN Yang

postgraduate student of the Department of Theory and Methodology of Musical Education, Choral Singing and Conducting of the Faculty of Arts named after Anatolii Avdiievskiy, National Pedagogical Dragomanov University

11Turhenivska str., Kyiv, 01054

E-mail: kafedra410@gmail.com

LEVEL ANALYSIS OF FORMING INFORMATION CULTURE OF FUTURE MUSIC TEACHERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING

Summary. The article makes an attempt to make a level analysis of forming the information culture of students of the art faculties of pedagogical universities in the process of professional training. By the results of the ascertaining experiment, the characteristics are determined and given to three levels: high, medium, and low. The author's step-by-step method for the formation of the information culture of future musical art teachers is presented. It presupposes the stages of pedagogical experimental work: informative and orientational, reflexive and conscious, projective and transformational.

Key words: information culture, future teachers of musical art, methodology, level analysis, professional training.

Abstract. Informatization of education requires the correspondence of teachers' professional training to the modern level of informatization of society. Therefore, one of the global goals of education informatization is training

teachers who have a high level of information culture and actively participate in the process of informatization of education. From this standpoint, forming of the future music teachers' informational culture is timely and relevant.

M. Berlianchik, D. Kirnarskyi, E. Prosolov, O. Shevniuk, O. Shcholokov, etc. associate the value of artistic information in musical and performing activities with the culturological training of future musicians. The aim of the article is to determine the existing levels of formation of the information culture of students of artistic disciplines in pedagogical universities.

The author conducted a diagnostic experiment to determine the levels of formation of the informational culture of future musical art teachers. At the qualitative stage of the study the author developed methodological requirements for the creation and use of diagnostic tasks, which allowed to provide the characteristics of the formation of information culture of future music teachers, namely: high, medium, and low.

The results of the observational study give an opportunity to draw conclusions about the medium and low level of performance of the higher educational pedagogical institutions in the formation of the information culture of future music teachers.

Staged method of forming the information culture of future teachers of musical art provided for such stages of pedagogical experimental work: informative and orientational, reflexive and conscious, projective and transformational. The construction of such a prediction model allows to design the formation of a student's professional competencies endowed with information culture, to identify the dominant of his professional capabilities and creative inclinations, to actualize self-development in the use of the possibilities of multimedia and Internet information networks, to form a subjective position regarding the introduction of informational culture for schoolchildren at musical art lessons.

In the conclusions the author emphasizes that the processes of informatization of education, combining information technology teaching, self-learning, using electronic information in the process of training future teachers of music art in pedagogical universities requires the correction of the content of professional training. The proposed author's technique will allow to effectively influence the process of forming information culture of future teachers of musical art.

REFERENCES

1. Honcharenko, S.U. (2008). *Pedahohichni doslidzhennia: metodychni porady molodym naukovtsiam [Pedagogical research: methodical advice for young scientists]*. Kyiv-Vinnytsia: "Vinnytsia" [in Ukrainian].

2. Padalka G.M. (1995). *Muzychna pedahohika: kurs lektsii z aktualnykh problem vykladannia muzychnykh dystsyplin v systemi pedahohichnoi osvity [Music Pedagogy: A course on current issues of teaching musical disciplines in the system of pedagogical education]*. Ed. V.G. Butenko. Kherson: CPI [in Ukrainian].

(переклала на англ. О. Є. Ішутіна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДДПУ)

УДК 373.091.3:004

БЕСЕДІН Борис

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри МНМ та МНІ ДВНЗ «ДДПУ»

вул. Г. Батюка, 19, м. Слав'янськ, 84116, Україна

E-mail: besedin_boris@ukr.net

СМОЛЯКОВ Олексій

здобувач вищої освіти 5 курсу, фізико-математичного факультету ДВНЗ «ДДПУ»

вул. Богдана Хмельницького, 28, м. Краматорськ, 84301, Україна

E-mail: vvalekseymolyakovvv@gmail.com

НАВЧАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ: «STEM-ОСВІТА»

Анотація. Стаття присвячена визначенню можливості вдосконалення шкільної освіти, використовуючи методику «STEM-освіта». У ній окреслено проблему освіти сучасної нової школи, проблему пристосування методичної роботи до сучасної школи і сучасних учнів.

Ключові слова: STEM-освіта, НУШ, освіта, методика.

Постановка проблеми. Відповідно до Законів України «Про загальну середню освіту» та «Про освіту», загальна середня освіта спрямована на забезпечення всебічного розвитку особистості через навчання, виховання та розвиток, які ґрунтуються на загальнолюдських цінностях та принципах. З кожним днем у сучасному українському суспільстві освіті відбуваються певні зміни: впроваджуються нові технології у різних сферах життєдіяльності людини, що в свою чергу потребує розробки принципово нових підходів до освіти.

STEM (S - science, T - technology – E-engineering – M-mathematics). Акронім STEM вживається для позначення популярного напрямку в освіті, що охоплює природничі науки (Science), технології (Technology), технічну творчість (Engineering) та математику (Mathematics). Це напрям в освіті,

при якому в навчальних програмах посилюється природничо-науковий компонент + інноваційні технології. Технології використовують навіть при вивченні творчих, мистецьких дисциплін.

У реформації освіти в Україні останнім часом спостерігаються шалені зміни, що викликає позитивні зрушення. Зміни, які мають відбутися та регламентуються державними документами є перспективними, глобальними. До цих змін входить план заходів щодо впровадження STEM-освіти та нової української школи (НУШ).

Нова українська школа (НУШ) – це ключова реформа Міністерства освіти і науки, головна мета якої – створити школу, в якій буде приємно навчатись, і яка даватиме учням не тільки знання, як це відбувається зараз, а й будуть формуватися вміння застосовувати їх у житті.

Впровадження нових методик, вдосконалення та змінення уже існуючих не просто потрібно, а вкрай необхідно для реалізації реформи. Однією з таких методик навчання може бути «STEM-освіта». Ключові компетентності НУШ гармоніюють у системі STEM-освіти, створюючи основу для успішної самореалізації особистості і як фахівця, і як громадянина.

Аналіз останніх досліджень. Сьогодні STEM-підходи реалізуються в багатьох українських школах. Позашкільна STEM-освіта в державі – це й різноманітні олімпіади, і діяльність Малої академії наук, інших закладів позашкільної освіти, і різноманітні конкурси та заходи: Intel Techno Ukraine; Intel Eco Ukraine; Фестиваль науки Sikorsky Challenge; наукові пікніки, хакатони і багато іншого.

Про наявність підвищеного інтересу до різних аспектів STEM-освіти засвідчують численні публікації вітчизняних науковців таких як: Василашко І.П., Морзе Н.В., Шарко В.Д та ін. В методичних рекомендаціях щодо впровадження STEM-освіти в навчальних закладах України зазначається, що викладачам необхідно використовувати у своїй роботі напрацювання таких науково-педагогічних працівників, як Андрущенко Т.І., Буліга С.М., Бревус С.М., Комова О.Б., Гальченко С.А., Глоба Л.С., Гуляєв К.Д., Камишин В.В. та ін.

Мета статті: розглянути особливості реалізації STEM-освіти на уроках у школі, зокрема на уроках математики.

Методи дослідження. Для досягнення мети використані теоретичні (вивчення, аналіз наукової літератури з проблеми дослідження), емпіричні (спостереження за педагогічним процесом) методи дослідження.

Виклад основного матеріалу. Чому STEM-освіта так актуальна? Стрімка еволюція технологій веде до того, що незабаром найбільш популярними та перспективними на планеті фахівцями стануть програмісти, ІТ-фахівці, інженери, професіонали в галузі високих

технологій і т.д. У найближщому майбутньому з'являться професії, про які зараз навіть уявити важко, всі вони будуть пов'язані з технологією і високо технологічним виробництвом на стику з природничими науками. Особливо будуть затребувані фахівці біо- та нано-технологій.

Постає питання - як підготувати таких фахівців? Навчання – це не просто передача знань від учителя до учнів, це спосіб розширення свідомості і зміни реальності.

У STEM-освіті активно розвивається креативний напрямок, який включає творчі та художні дисципліни (промисловий дизайн, архітектура та індустриальна естетика і т.д.). Тому що майбутнє, засноване виключно на науці, навряд чи когось порадує. Але майбутнє, яке втілює синтез науки і мистецтва, хвилює нас уже сьогодні. Саме тому вже зараз слід думати, як виховати кращих представників майбутнього.

Головна мета STEM-освіти полягає в реалізації державної політики з урахуванням нових вимог Закону України «Про освіту» щодо посилення розвитку науково-технічного напряму в навчально-методичній діяльності на всіх освітніх рівнях; створенні науково-методичної бази для підвищення творчого потенціалу молоді і професійної компетентності науково-педагогічних працівників.

Основні ключові компетентності концепції «Нової української школи», а саме: спілкування державною та іноземними мовами, математична грамотність, компетентності в природничих науках і технологіях, інформаційно-цифрова грамотність, уміння навчатися впродовж життя, соціальні й громадянські компетентності, підприємливість, загальнокультурна, екологічна грамотність і здоровий спосіб життя, гармонійно входять в систему STEM-освіти, створюючи основу для успішної самореалізації особистості і як фахівця, і як громадянина.

Здійснення переходу до компетентнісної моделі навчання та впровадження нових методичних підходів, перш за все, передбачає:

- принципово нове цілепокладання у педагогічному процесі, зміщення акцентів у навчальній діяльності з вузькопредметних на загальнодидактичні;
- оновлення структури та змісту навчальних предметів, спец. курсів тощо;
- визначення та оцінювання результатів навчання через ключові та предметні компетентності учня/учениці;
- запровадження наскрізного STEM-навчання, компетентнісно орієнтованих форм і методів навчання, системно-діяльнісного підходу;

- запровадження інноваційних, ігрових технологій навчання, технологій case-study, інтерактивних методів групового навчання, проблемних методик з розвитку критичного і системного мислення тощо;
- корегування змісту окремих тем навчальних предметів із акцентом на особистісно-розвивальні, ігрові методики навчання, ціннісне ставлення до досліджуваного питання;
- створення педагогічних умов для здобуття результативного індивідуального досвіду проектної діяльності та розробки стартапів.

Особливою формою наскрізного STEM-навчання є інтегровані уроки/заняття, які спрямовані на встановлення міжпредметних зв'язків, що сприяють формуванню в учнів цілісного, системного світогляду, актуалізації особистісного ставлення до питань, що розглядаються на уроці.

Інтегровані уроки можуть проводитись двома шляхами:

1. через об'єднання схожої тематики кількох навчальних предметів;
2. через формування інтегрованих курсів або окремих спецкурсів шляхом об'єднання навчальних програм таких курсів або предметів.

Через складність координації діяльності педагогів у другому випадку таких інтегрованих уроків проводиться необґрунтовано мало, тому необхідно планувати їх заздалегідь усіма вчителями паралелі. У випадках, коли програмовий матеріал різних навчальних предметів дозволяє інтегрувати його в межах одного навчального дня, можуть організовуватися «тематичні дні», коли всі уроки за розкладом спрямовують на реалізацію єдиної навчально-виховної мети, досягнення конкретного результату.

З метою залучення учнів до практичної діяльності бажано розширити діапазон організаційних форм, методів навчання, способів навчальної взаємодії та надати пріоритет засвоєнню навчального матеріалу у процесі екскурсій, квестів, конкурсів, фестивалів, хакатонів, практикумів тощо.

Водночас, для формування і перевірки предметних компетентностей учитель має спиратися на систему інтегрованих завдань, спрямованих на застосування учнями способів навчально-пізнавальної діяльності, знань, умінь і навичок для розв'язання певних задач у змодельованих життєвих ситуаціях.

Одним із ефективних засобів формування компетентностей є дослідно-проектна діяльність. Виконання навчальних проектів передбачає інтегровану дослідницьку, творчу діяльність учнів, спрямовану на отримання самостійних результатів під керівництвом учителя. У процесі вивчення різних тем окремі діти або групи упродовж певного часу розробляють навчальні проекти. Учитель здійснює управління такою

діяльністю і спонукає до пошукової діяльності вихованців, допомагає у визначенні мети, завдань навчального проекту, орієнтовних методів/прийомів дослідницької діяльності та пошуку інформації для розв'язання окремих навчально-пізнавальних завдань. Учні самостійно або разом із учителем обирають форму презентації, захисту одержаних результатів. Оцінювання проектної діяльності здійснюється індивідуально, за довільною системою.

Під час виконання навчальних проектів вирішується ціла низка різнорівневих дидактичних, виховних і розвивальних завдань: набуваються нові знання, уміння і навички, які знадобляться в житті; розвиваються мотивація, пізнавальні навички; формується вміння самостійно орієнтуватися в інформаційному просторі, висловлювати власні судження, виявляти компетентність. Проектно-дослідна діяльність сприяє формуванню соціальних компетенцій, дозволяє пройти технологічний алгоритм від зародження інноваційної ідеї до створення комерційного продукту – стартапу, а також навчитися презентувати його потенційним інвесторам. У перспективі це сприяє зміні ціннісних пріоритетів і світоглядної позиції у молоді в бік формування відповідальної, соціально-активної, громадсько-патріотичної врівноваженої поведінки.

Одним із основних завдань сучасної освіти України є надання ґрунтовних знань і вмінь з математики, і цей напрямок має бути пріоритетним. У вітчизняній математичній освіті головну увагу традиційно приділяють формуванню в учнів фундаментальних знань, які необхідні для пояснення закономірностей оточуючого світу, для знаходження зв'язків і пояснення різних феноменів. Міжнародні вимоги щодо якості освіти зорієнтовані на застосування знань у життєвих, повсякденних ситуаціях. Цьому сприятиме посилення ролі прикладної спрямованості математики, збільшення обсягу завдань, які потребують нестандартного підходу. Тому дуже важливим в шкільному курсі математики орієнтація цілей, змісту та засобів навчання в напрямку набуття учнями в процесі математичного моделювання знань, умінь і навичок, що використовуватимуться ними у різних сферах діяльності. На перший план виходять завдання формування інтелектуальної, дослідницької культури школярів: здатності учня самостійно мислити, самому будувати траєкторію здобуття знань, пізнавати ситуацію, що вимагає застосування математики, і ефективно діяти в ній, використовуючи набуті знання в якості особистого ресурсу. Важливим є розвиток математичного мислення й інтуїції, творчих здібностей, необхідних для продовження освіти і для самостійної діяльності при застосуванні математики в майбутній професії.

Запропонуємо декілька прикладів використання STEM-технологій на уроках математики, які, на нашу думку, будуть сприяти підвищенню

ефективності навчально-виховного процесу. Зокрема, на уроці геометрії можна провести невелику лабораторну роботу при вивченні теми «Коло і круг та їх властивості». Скориставшись комп'ютерною програмою (наприклад GeoGebra чи DG або іншою) побудувати декілька різних кіл, провести в них радіуси та діаметри. Потім засобами комп'ютерної програми діти мають виміряти ці радіуси та діаметри. Експериментуючи, учні мають дійти до висновку, що діаметр будь-якого кола вдвічі більший за радіус. Лабораторно-дослідницькі роботи такого плану можна проводити при вивченні різних тем шкільного курсу математики, організувати їх в комп'ютерних лабораторіях разом з вчителем інформатики, використовувати різноманітне програмне забезпечення, інтегруючи таким чином навчальні предмети. Також можна використовувати навіть звичайні смартфони, встановивши на них необхідне програмне забезпечення. Наприклад, використовуючи тільки камеру смартфона, можна знайти відстань до певної точки, виміряти довжину відрізка, виміряти градусну міру кута.

Однією із STEM-технологій навчання математики є використання прикладних задач, які кожен вчитель в достатній кількості може підібрати в мережі Інтернет, або придумати самостійно. Це можуть бути задачі про архітектурні споруди рідного міста, або відомі на весь світ пам'ятки архітектури; це задачі біологічного змісту щодо розмноження бактерій, ріст популяції комах; хімічного змісту – про утворення розчинів, швидкість ходу хімічної реакції; географічного змісту – про площу материків, солоність води в морі, висоту гір над рівнем моря; фізичного змісту – про швидкість руху тіла, виконану роботу, силу струму тощо.

Висновки з даного дослідження. Освіта в галузі STEM є основою підготовки співробітників у галузі високих технологій. Результати проведеного дослідження дають підстави вважати доцільним упровадження STEM-освіти у навчання, що забезпечить більш якісне засвоєння школярами навчального матеріалу. При цьому, освітній процес стає більш відкритим, а учні мають можливість керувати своєю навчальною діяльністю. Такий підхід, на нашу думку, сприяє оптимізації ресурсів і часу, надасть учням більше цікавих можливостей для навчання.

Раннє залучення учнів в STEM може підтримати не лише розвиток креативного мислення та формування компетентності дослідника, а й сприяти кращій соціалізації особистості, тому що розвиває такі навички, як: співробітництво, комунікативність, творчість. По завершенню навчання, ми будемо отримувати молодих, по-новому мислячих талановитих людей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Ботузова Ю.В. Особливості використання stem-технологій в навчанні математики [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktychna-onlain-internet-konferentsiia-problemy-ta-innovatsii-v-pryrodnycho-matematychnii-tekhnologichnii-i-profesiinii-osviti/sektsiia-2-innovatsii-v-osviti-teoretychni-praktychni-ta-metodychni-aspekty/7003-osoblyvosti-vykorystannya-stem-tekhnohiiy-v-navchanni-matematyky>.
2. Інститут модернізації змісту освіти. STEM-освіта: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>.
3. Лист ІМЗО від 13.07.2017 № 21.1/10-1410 “Методичні рекомендації щодо впровадження STEM-освіти у загальноосвітніх та позашкільних навчальних закладах України на 2017/2018 н.р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://imzo.gov.ua/2017/07/13/lyst-imzo-vid-13-07-2017-21-1-10-1410-metodychni-rekomendatsiji-schodo-vprovadzhennya-stem-osvity-u-zahalnoosvitnih-ta-pozashkilnyh-navchalnyh-zakladah-ukrajiny-na-2017-2018-n-r/>.
4. План заходів щодо впровадження STEM-освіти в Україні на 2016-2018 роки/ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://drive.google.com/file/d/0B3m2TqBM0APKQmc4LUd2MmVFckk/view>.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2018.

БЕСЕДИН Борис

кандидат педагогических наук, доцент кафедры МОМ та МОИ ГВУЗ «ДГПУ»

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: besedin_boris@ukr.net

СМОЛЯКОВ Алексей

студент 5 курса физико-математического факультета ГВУЗ «ДДПУ»

ул. Богдана Хмельницкого, 28, г. Краматорск, 84301, Украина

E-mail: vvalekseymolyakovvv@gmail.com

ОБУЧАЮЩИЕ ТЕХНОЛОГИИ XXI СТОЛЕТИЯ: «STEM-образование»

Аннотация. Статья посвящена определению возможности совершенствования школьного образования, используя методику «STEM-образования». В ней обозначены проблемы образования современной новой школы, проблемы приспособления методической работы в современной школе и современных учеников.

Ключевые слова: STEM-образование, НУШ, образование, методика.

BESEDIN Boris

The candidate of pedagogical Sciences, associate Professor of mathematics teaching methods and computer science teaching methods public higher education institutions "DSPU"

St. H. Batiuka, 19, Sloviansk, 84116, Ukraine

E-mail: besedin_boris@ukr.net

SMOLYAKOV Oleksiy

Applicant higher education 5th year, physico-mathematical faculty of "DSPU"

St. Bogdan Khmelnytsky, 28, Kramatorsk, 84301, Ukraine

E-mail: vvalekseysmolyakovvv@gmail.com

TRAINING TECHNOLOGIES OF THE XXI CENTURY: " STEM-EDUCATION"

Summary. The article is devoted to determining the possibility of improving school education, using the method "STEM-education". It outlines the problems of the education of a modern new school, the problem of adapting methodological work to modern school and advanced students.

Keywords: STEM-education, Nursing education, education, methodology.

Abstract. The article consists of two main parts. The first part deals with the study and analysis of theoretical questions, the second part is practical. In the main part of the article it is stated that in the STEM-education a creative direction is actively developing, including creative and artistic disciplines (industrial design, architecture and industrial aesthetics, etc.). Because the future, based entirely on science, is unlikely pleased anyone. But the future that embodies the synthesis of science and art worries us now. The main purpose of STEM-education is to implement the state policy with the new requirements of the Law of Ukraine "On Education".

Authors attribute their own developments which confirm the effectiveness of using STEM-education at school lessons. Which leads to the conclusion that education in the field of STEM is the basis for training staff in the field of high technology. The results of the study give reason to consider the introduction of STEM education in training; it will provide a better assimilation of the school material by students. At the same time, the educational process becomes more open, and students have the opportunity to manage their educational activities.

This approach helps to optimize resources and time, and provides students with more interesting learning opportunities. Early involvement of students in STEM can support not only the development of creative thinking and the formation of researcher expertise, but also contribute to a better socialization because developing such skills as cooperation, communication, creativity. After training, we will receive young, newly thinking talented people.

REFERENCES

1. Botuzova Yu.V. Features of using stem-technologies in teaching mathematics [Electronic resource]. - Access mode: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/v-mizhnarodna-naukovo-praktychna-onlain-internet-konferentsiia-problemy-ta-innovatsii-v-pryrodnycho-matematychnii-tekhnologichnii-i-profesini-Osvitis/Sklia-2-innovatsii-v-osviti-teoretychni-praktychni-ta-metodychni-aspekty/7003-osoblyvosti-vykorystannya-stem-tekhnologiy-v-navchanni-matematyky>
2. Institute for the Modernization of the Content of Education. STEM-education: [Electronic resource]. - Access mode: <https://imzo.gov.ua/stem-osvita/>
3. Letter IMZO dated 07/13/2017 № 21.1 / 10-1410 "Methodical recommendations for implementation of STEM-education in general and non-school educational institutions of Ukraine for 2017/2018 year [Electronic resource]. - Access mode: <https://imzo.gov.ua/2017/07/13/lyst-imzo-vid-13-07-2017-21-1-10-1410-metodychni-rekomendatsiji-schodo-vprovadzhennya-stem-osvity-u-zahalnoosvitnih-ta-pozashkilnyh-navchalnyh-zakladah-ukrajiny-na-2017-2018-n-r/>
4. Action Plan on the Implementation of STEM Education in Ukraine for 2016-2018 / [Electronic Resource]. - Access mode: <https://drive.google.com/file/d/0B3m2TqBM0APKQmc4LUd2MmVFckk/view>

(переклад на англ. зроблено особисто авторами статті)

УДК 159.923:378

КОХАН Інна

старший викладач, Навчально-науковий професійно-педагогічний інститут, Українська інженерно-педагогічна академія,
вул. Мира, 5, м. Бахмут, 84500, Україна
E-mail: kokhaninna@gmail.com

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА

Анотація. У статті проаналізовано проблеми естетичного виховання в процесі особистісного та професійного розвитку майбутніх інженерів-педагогів в умовах закладу вищої освіти на сучасному етапі. Теоретично обґрунтовано роль естетичного виховання в розвитку особистості студентів, показані основні напрямки естетичного виховання в умовах закладу вищої освіти. Розглянуто питання, пов'язані з процесом естетизації предметно-інформаційного середовища вищої школи. Відповідно до визначеної структури навчальних інформаційних ресурсів закладу вищої освіти сформульовані загальні умови його естетизації.

Ключові слова: естетичне виховання студентів, принцип естетизації, естетична культура особистості, естетичний розвиток особистості, інженер-педагог.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Формування нової гуманістичної свідомості українського суспільства на сучасному етапі та його інтеграція в європейську спільноту активізує пошук більш ефективних методів та форм виховання сучасної молоді. В умовах кризового розвитку нашого суспільства особливого значення набуває естетичне виховання, вищим гуманним призначенням якого є всебічний розвиток особистості, що уявляє собою інтелектуальну свободу, багатство її духовного життя, високу моральність, які ведуть до гармонійного її об'єднання з суспільством.

Тому основними завданнями вищої школи на сучасному етапі є формування духовної сфери особистості студента та виховання її етичних та естетичних якостей. Розвиток цих якостей неможливий без створення ефективної навчально-виховної системи. В зв'язку з цим актуалізується пошук нових підходів до організації навчально-виховної діяльності у вищому навчальному закладі, зокрема, реалізації виховної функції навчання, створення сприятливих умов для професійного, особистісного, культурного, творчого саморозвитку й самовиховання, здійснення допомоги в становленні конкурентоспроможної особистості майбутнього фахівця.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми естетичного виховання учнівської та студентської молоді в різних аспектах розроблялися досить плідно. Філософські проблеми естетичного виховання особистості розкрили В.Мазепа, Г.Квасов, В.Михальов, В.Кудін, Л.Левчук, О.Семашко та ін.; загальнопедагогічні та психологічні – А.Алексюк, О.Киричук, І.Зязюн, В.Андрущенко, В.Галузинський, М.Євтух, О.Олексюк, О.Глузман та ін. Проблему естетичного виховання й естетичної освіти учнівської та студентської молоді досліджували С.Жупанін, М.Артеменко, І.Зязюн, Л.Коваль, Н.Миропольська, А.Щербо, Д.Джола, Г.Шевченко, В.Бутенко, А.Капська, Л.Масол, А.Алексюк, О.Рудницька, Г.Падалка, В.Дряпіка, А.Комарова, В.Кудін, Г.Кутузова, М.Лещенко, С.Мельничук, Т.Рейзенкінд, Б.Шляхов, О.Щолокова О.Лармін, Г.Петрова, У.Суна, В.Толстих та ін.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті – теоретичне обґрунтування ролі естетичного виховання як головної складової в процесі формування та розвитку особистості майбутнього інженера-педагога в умовах навчально-виховного процесу вищої школи на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження. Постійні динамічні зміни у політичному, економічному і соціально-культурному устрої суспільства вимагають нових підходів в системі професійної-технічної освіти. Тому виникає необхідність формування особистості інженера-педагога нового типу:

1. гуманної, яка усвідомлює високу цінність людського життя;
2. духовної, яка володіє розвинутими потребами в пізнанні навколишньої дійсності, самопізнанні, пошуку сенсу життя і життєвого кредо, у спілкуванні з мистецтвом, у розумінні самоцінності свого внутрішнього світу;
3. творчої, з розвинутим інтелектом, яка прагне до перетворювальної діяльності й володіє почуттям нового, здатної до активного життя і творчості;
4. прагматичної, яка володіє новітніми технологіями, вміннями та навичками, необхідними для реалізації професійних знань у новій економічній і соціокультурній ситуації.

Сьогоднішні тенденції в розвитку суспільства суперечать вищим естетичним ідеалам, несумісні з ними, про що свідчить падіння престижу освіти, суспільної культури; споживацьке ставлення до художніх цінностей, що відбилося на якості преси, теле- й радіопрограм, засилля «масової культури». З іншої точки зору, в умовах суверенної, незалежної держави створюються справжні умови для естетичного виховання людей. Аргументи теж вагомі: звернення до національних витоків, до джерел

народної культури, мудрості; відкритість суспільства, що надає можливості інтегрувати у світове співтовариство, ознайомлення зі світовими досягненнями в різних галузях, зокрема, в художній творчості; свобода думки; альтернативна система освіти, підвищення уваги до здібних, обдарованих.

У таких суперечливих умовах зростає роль цілеспрямованого естетичного виховання сучасної молоді. Акумуляючи в собі різноманітні аспекти пробудження творчих сил і здібностей людини до вдосконалення дійсності, воно здатне виступити дієвим засобом особистісного формування сучасної молоді, підсилити позитивні впливи і настроїти майбутніх інженерів-педагогів на правильне сприймання і критику негативного, естетично потворного та боротьбу з ним.

Особливо важливе значення для розвитку загальної культури особистості має розвиток стійкого інтересу до естетичних цінностей; розвиток загальної естетичної культури, вироблення ясного розуміння ролі естетичних відносин у формуванні наукового світогляду, моральної і професійної культури; формування естетичної моральності і розвиток відповідних творчих здібностей стосовно змісту різних сфер життєдіяльності; розвиток стійкого інтересу до художньої культури; засвоєння основ теорії й історії мистецтва і літератури, знань про художню культуру різних народів світу; оволодіння знаннями, що стосуються практики мистецтва; формування художнього смаку, здатності самостійно орієнтуватися в явищах художньої культури й оцінювати їх; навчання мові мистецтв у художніх формах діяльності; розвиток різних форм художньої творчості і самодіяльності.

Сила й результативність цих впливів зростає, якщо на всіх етапах формування особистості сучасного фахівця, інженера-педагога зокрема, її спрямовуватимуть на створення в собі істинно людського. Відповідно виникає практична проблема - узгодження естетичних впливів усіх виховних ланок, державних і недержавних закладів і установ, які повинні скласти певну систему естетичного виховання, єдності в розумінні його суті і специфічної ролі в розвитку особистості.

Естетичне виховання розглядається нами як цілеспрямований, організований і контрольований педагогічний процес формування в особистості естетичного ставлення до дійсності та естетичної діяльності. Відповідно, естетичним вихованням є процес цілеспрямованого впливу на особистість, що призводить до виникнення у неї стійких механізмів регуляції естетичної свідомості, естетичних відносин та естетичної поведінки. Таким чином, естетичне виховання спрямовується на формування цілісної творчої особистості, охоплюючи її інтелектуальну, емоційну, вольову, ціннісно-орієнтаційну сторони.

До функціональних завдань естетичного виховання відносимо: прищеплення особистості здатності оцінювати явища дійсності та мистецтва, вибудовувати ієрархічно організовану систему цінностей і вибирати напрями діяльності відповідно до цієї системи, тобто формування ціннісно-орієнтаційної спрямованості; розвиток креативності; відточування і вдосконалення відчуттів та естетичних смаків людини, її емоційності, артистизму, в цілому - підвищення культурного рівня особистості.

Естетичне виховання майбутніх інженерів-педагогів передбачає використання духовно-культурного потенціалу всіх навчальних дисциплін. Тобто кожне лекційне чи семінарське заняття має естетичний потенціал, що розкривається за допомогою творчого підходу до розв'язання пізнавального завдання, виразності слова викладача, підбору та оформлення наочного матеріалу. Естетичний вплив на студентів має бути планомірним, цілеспрямованим і здійснюватися щоденно. Неабиякі можливості естетичного виховання студентів закладені в різних формах поза аудиторної виховної роботи: бесідах на естетичні теми, лекціях, концертах, дискусійних клубах, театралізованих виступах, художніх конференціях та ін. Формування справжніх естетичних цінностей студентської молоді неможливе без усвідомлення ними національних основ культури. Естетичне виховання студентів здійснюється і шляхом міжособистісного впливу між студентами, студентами і викладачами у навчальному процесі і в позанавчальний час.

Специфіка естетичного виховання у вищій школі обумовлюється зв'язком естетичного та професійного розвитку особистості студентської молоді, особливостями студентства як специфічної соціальної групи, сучасним станом соціокультурної, політичної та економічної ситуації в Україні, тенденціями розвитку вищої школи в напрямку виходу її в західноєвропейський простір.

Вирішальну роль у розв'язанні проблеми естетичного виховання майбутніх інженерів-педагогів відіграють як рівень розвитку естетичної теорії як основи естетичного виховання, так і духовні цінності українського суспільства, художньо-естетичні та історико-педагогічні традиції українського народу.

До факторів, що зумовлюють стан естетичного виховання у вищій школі на сучасному етапі слід віднести такі: естетична освіта та естетична інформованість; інтерес до мистецтва і здатність його естетично сприймати та оцінювати з точки зору загальнолюдського і національного естетичного ідеалу; естетичне середовище, освітньо-культурне середовище; естетично-моральні основи культури спілкування; естетичне ставлення до праці; участь студентів у різних видах художньо-естетичної

творчості; засоби масової інформації та особливості сучасного інформаційного простору.

До основних естетичних компонентів, які лежать в основі здійснення естетизації у навчально-виховному процесі вищої школи слід віднести наступні: естетична спрямованість взаємодії викладача і студента; естетичний світ, загальна культура, інтелектуальність викладача і студента; емоційна насиченість, витонченість, естетична виразність викладу матеріалу; культура думки і краса слова; образність мислення, постійне спілкування з мистецтвом як засобом пізнання і естетичних переживань.

Вибір і створення різноманітності форм естетичного виховання - як традиційних, так й інноваційних - при підготовці майбутніх інженерів-педагогів визначається творчим підходом педагогів вищої школи. На зміст, форми і методи естетичного виховання майбутніх фахівців впливає структура цінностей суспільства, соціальне самопочуття, морально-психологічний стан молоді, індивідуальні ціннісні переваги і ціннісні орієнтації, духовні потреби студентської молоді, вивчення естетичного досвіду минулого, історико-культурних традицій естетичного виховання молоді, осмислення естетичних аспектів власної професійної діяльності.

У цілісному, різнобічному процесі виховання і навчання майбутніх фахівців в умовах вищих навчальних закладів України важливого значення набуває розвиток естетичної культури та відношення до потенційно якісно нової дійсності епохи інформаційних технологій. Це означає, що педагогічні аспекти формування інформаційної цивілізації освіти, її сьогодення та майбутнього естетичними засобами стають особливо актуальними.

Інформаційно-технологічні можливості всесвітньої мережі, з одного боку, сприяють духовно-естетичному розвитку молоді, але, з іншого, споживання інтернет-продукції є не зовсім контрольованим і не може гарантувати належні результати в становленні світосприйняття, розвитку естетичних потреб та смаків молоді. Відбувається певна вульгаризація культурно-естетичного середовища, занадто великого значення надається субкультурі, видовищним напрямкам мистецтва на рівні кіно та телебачення, що завдає суттєвої шкоди духовно-естетичному розвитку особистості студента. Своєрідною протидією агресивно-вульгарних викликів сучасного світу має стати впровадження цілісної системи художньо-естетичного виховання студентської молоді, яка сприяла би розвитку творчого мислення, розширювала можливості в пошуку нових шляхів і рішень, у тому числі у сфері науки та виробництва.

Висновки. Проблема естетичного виховання майбутніх інженерів-педагогів – комплексна проблема, що включає психологічний, культурологічний, загально педагогічний і дидактико-методологічний аспекти.

Очевидно, що в нинішніх умовах неможливо здійснювати формування всебічно розвиненої особистості майбутнього інженера-педагога на основі догматичної дидактики, отже, розвиток естетичної культури студентської молоді повинен базуватися на досить широкому науковому соціокультурному фундаменті, ставити собі за мету формування гармонійно розвиненої в етичному та естетичному плані особистості майбутнього фахівця.

Ефективність естетичного виховання майбутніх інженерів-педагогів залежить від умілого використання у навчально-виховній системі різних форм і засобів: створення умов для творчого самоусвідомлення студентом власної професійної діяльності; пріоритетний розвиток культури творчих функцій освіти; зміна стратегічних орієнтирів освіти, а саме формування цілісних інтегративних якостей особистості майбутнього інженера-педагога на тлі забезпечення аксіологічних, когнітивних та діяльнісних аспектів його підготовки; розвиток особистісних потенціалів спеціаліста; гносеологічний, творчий, комунікативний, естетичний підходи до психолого-педагогічного усвідомлення майбутнього фахівця.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бугайов В.І. Естетичне виховання у технічному вищому навчальному закладі / Бугайов В.І. // Проблеми освіти: Наук.-метод. зб. - 2006. - Вип.6. - С. 81-90.
2. Гук Л.В. Аналіз сучасних поглядів на проблему естетичних цінностей у науково-педагогічних дослідженнях / Гук Л.В. // Вісник ЛНУ ім. Т. Шевченка. - 2010. - №6 (193), Ч. I. - С. 21-25.
3. Троцько Г.В. Теоретичні та методичні основи підготовки студентів до виховної діяльності у вищих педагогічних навчальних закладах : дис. докт. пед. наук / Г. В. Троцько. - Харків, 1996. - 421 с.
4. Шевченко Г.П., Джабер Х.М. Естетичне виховання у вищих навчальних закладах України у сучасний період: Монографія - Луганськ: Вид-во СЛУ ім. В. Даля, 2004. – 208с.

Стаття надійшла до редакції 16.01.2018.

КОХАН Інна

старший преподаватель, Учебно-научный профессионально-педагогический институт, Украинская инженерно-педагогическая академия, ул. Мира, 5, г. Бахмут, 84500, Украина
E-mail: kokhaninna@gmail.com

**ЭСТЕТИЧЕСКОЕ ВОСПИТАНИЕ В ПРОЦЕССЕ
ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ БУДУЩЕГО ИНЖЕНЕРА-
ПЕДАГОГА**

Резюме. В статті проаналізовані проблеми естетичного виховання в процесі особистісного і професійного розвитку майбутніх інженерів-педагогів в умовах вищої школи на сучасному етапі. Теоретично обґрунтована роль естетичного виховання в розвитку особистості студента, показані основні напрями естетичного виховання майбутніх інженерів-педагогів в умовах вищої школи.

Ключевые слова: естетичне виховання студентів, принцип естетизації, естетична культура особистості, естетичне розвиток особистості, інженер-педагог.

KOKHAN Inna

AESTHETIC EDUCATION IN THE PROCESS OF FORMATION OF FUTURE ENGINEER-PEDAGOGUE PERSONALITY

Summary. The article deals with the problems of aesthetic education in the process of personal and professional development of future specialists in the conditions of higher educational establishment on modern stage. The role of aesthetic education in the development of the personality of students is substantiated theoretically; the main directions of aesthetic education in the conditions of a higher education institution are shown. The questions connected with the process of aesthetization of the subject-information environment of higher education are considered. In accordance with the determined structure of the educational information resources of the institution of higher education formulated the general conditions of his aesthetization.

Key words: aesthetic education of students, principle of aestheticism, aesthetic culture of personality, aesthetic development of personality, engineer-pedagogue.

Abstract. The article deals with the problems of aesthetic education in the process of personal and professional development of future specialists in the conditions of higher educational establishment on modern stage.

The formation of a new humanistic consciousness of Ukrainian society at the present stage and its integration into the European community will intensify the search for more effective methods and forms of upbringing of modern youth. In the conditions of the crisis development of our society the aesthetic education becomes of paramount importance, the higher humane purpose of which is the comprehensive development of personality. Therefore, the main tasks of higher education at the present stage are the formation of the spiritual sphere of the student's personality and the education of its ethical and aesthetic qualities.

It is established that person's aesthetic attitude to the world is the universal attitude to everything that surrounds him, and therefore the aesthetic knowledge and skills come forward as an aspect of common knowledge and skills. The task of the aesthetic upbringing is not only broadening of the artistic perception but also the spiritual growth of a personality, regulation and

correction of conduct. The aesthetic upbringing is in close co-operation with mental and moral ones which foresee continuous progress of a personality towards perfection.

The effectiveness of the aesthetic education depends on the skillful use of the educational system of various forms and means: creation of conditions for creative self-realization of the student's own professional activity; priority development of cultural education functions; change of strategic guidelines for education, the formation of integral integrative qualities of the personality of the future engineer-s-pedagogues against the background of providing the axiological, cognitive and activity aspects of its preparation; development of personal potential of a specialist; epistemological, creative, communicative, aesthetic approaches to the psychological and pedagogical awareness of the future specialist.

REFERENCES

1. Buhaiov V.I. Estetychne vykhovannia u tekhnichnomu vyshchomu navchalnomu zakladi / Buhaiov V.I. // Problemy osvity: Nauk.-metod. zb. - 2006. - Vyp.6. - S. 81-90.
2. Huk L.V. Analiz suchasnykh pohliadiv na problemu estetychnykh tsinnosti u naukovy-pedahohichnykh doslidzhenniakh / Huk L.V. // Visnyk LNU im. T. Shevchenka. - 2010. - №6 (193), Ch. I. - S. 21-25.
3. Trotsko H.V. Teoretychni ta metodychni osnovy pidhotovky studentiv do vykhovnoi diialnosti u vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladakh : dys. dokt. ped. nauk / H. V. Trotsko. - Kharkiv, 1996. - 421 s.
4. Shevchenko H.P., Dzhaber Kh.M. Estetychne vykhovannia u vyshchykh navchalnykh zakladakh Ukrainy u suchasnyi period: Monohrafiia - Luhansk: Vyd-vo SNU im. V. Dalia, 2004. – 208s.

(переклав на англ. Кохан І. – старший викладач кафедри ІПП ННІПП УІПА)

УДК 37.091.113

КРАСІН Сергій

аспірант, Харківський національний педагогічний університет ім. Г.С. Сковороди,

вулиця Валентинівська, 2, Харків, Харківська область, 61168

E-mail: icdp.org.ua@gmail.com

СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ГОТОВНІСТЬ ДО УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА (МАТЕРИНСТВА)»

Анотація. У статті доведено актуальність проблеми формування усвідомленого батьківства. Уточнено суть понять «готовність» і «усвідомлене батьківство (материнство)». Виокремлено різні позиції науковців щодо визначення поняття «готовність до усвідомленого батьківства (материнства)». Конкретизоване авторське розуміння цього поняття. Схарактеризовано форми цієї готовності (завчасна, ситуативна й тимчасова). Визначено структуру готовності до усвідомленого батьківства (материнства), що включає такі компоненти: мотиваційний, когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти.

Ключові слова: усвідомлене батьківство, усвідомлене материнство, готовність до усвідомленого батьківства (материнства), компоненти готовності.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні фахівці в галузі педагогіки все більше уваги приділяють проблемі батьківства. Зокрема, аналіз наукової літератури засвідчує, що в останні роки проведено чимало досліджень, присвячених різним питанням формування в молоді готовності до батьківства (материнства) [7]. Але більшість учених, розглядаючи ці питання, основну увагу приділяють розкриттю понять «батьківство», «відповідальне батьківство», «усвідомлене батьківство (материнство)», у той час як сама готовність людини до прояву усвідомленого батьківства залишається поза увагою. Відсутність достатньої кількості досліджень з цієї теми і обумовило актуальність теми статті.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Як свідчить аналіз наукової літератури, феномен готовності досліджується фахівцями з різних наукових галузей: психології, педагогіки, фізіології, акмеології тощо. Зокрема, авторські тлумачення терміну «готовність» визначено в працях таких учених, як: К. Абульханова-Славська, В. Алаторцев, Б. Ананьєв, О. Борденюк, А. Ганюшкін, Ф. Генон, А. Деркач, М. Дьяченко, Ю. Забродін, Т. Іванова, Є. Ільїн, Л. Кандилович, І. Кон, М. Краснова,

© Красін С., 2018

Т. Краснянська, В. Крутецький, М. Левітов, О. Леонтєв, І. Машук, Ф. Михайлів, Л. Нерсесян, К. Платонов, А. Пуні, В. Пушкин, О. Смоляренко, В. Столін, Д. Узнадзе, В. Шадріков, О. Шишкіна та ін.

Також під час проведення дослідження з'ясовано, що окремі питання проблеми усвідомленого батьківства (материнства) досліджували науковці І. Бех, Л. Буніна, І. Братусь, О. Безпалько, Г. Ващенко, М. Єрміхіна, О. Кізь, Г. Лактіонова, А. Макаренко, Р. Овчарова, В. Сухомлинський. Психолого-педагогічні аспекти забезпечення в особистості усвідомленого батьківства (материнства) розкрито в працях О. Бодалева, М. Єрміхіної, І. Зверєвої, І. Кона, Г. Лактіонової, Р. Овчарової, В. Століна, Г. Філіпової, І. Хамітової та ін.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – визначити сутність поняття «готовність до усвідомленого батьківства (материнства)». Досягнення цієї мети передбачає вирішення таких завдань: проаналізувати погляди вчених щодо тлумачення терміну «готовність»; розкрити сутність наукової категорії «усвідомлене батьківство»; виокремити різні підходи науковців щодо розкриття поняття «готовність до усвідомленого батьківства (материнства)», уточнити авторське трактування цієї готовності; визначити форми та структуру готовності до усвідомленого батьківства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Як засвідчує аналіз наукової літератури, учені пропонують різні визначення поняття «готовність». Так, у довідковій літературі це поняття тлумачиться як: згода людини робити щось; стан, при якому все зроблено та підготовлено для чогось [11]; спрямованість на щось [5]; з'єднання чинників, що характеризують різні рівні та сторони готовності [3]; стан мобілізації всіх психофізіологічних систем людини, що забезпечують ефективне виконання певних дій [10]; стан, при якому організми краще пристосовуються до асоціювання певних поєднань стимулів та реакцій [6].

Під час проведення педагогічних досліджень проблеми готовності увага дослідників, зазвичай, акцентується увага на виявленні факторів і умов, дидактичних і виховних засобів, що дають змогу керувати становленням і розвитком людини [9]. У психологічних дослідженнях (Л. Виготський, О. Леонтєв, Б. Теплов та ін.) готовність сприймається як особливий психологічний стан особистості на стадії її зорієнтованості на активну дію, що ґрунтується на базі особистісного інтересу [15].

Як з'ясовано, загалом у сучасній науковій літературі можна виокремити чотири основні узагальнюючі підходи до визначення поняття «готовність». Перший із них – це історичний підхід, прихильником якого є І. Гавриш. Два інші підходи – це функціональний та особистісний підходи, їх фундаторами можна вважати М. Дьяченко та Л. Кандилович.

Четвертий підхід, запропонований А. Деркачем, передбачає розподіл досліджень готовності за трьома такими параметрами: індивідуально-особистісній, функціональній, особистісно-діяльній [12].

Так, перший підхід пов'язаний з історичним розподілом в історії розв'язання проблеми готовності до певних форм реагування, поведінки та діяльності. У його межах виокремлюють такі три етапи: 1) кінець XIX – початок XX ст., коли феномен готовності ототожнювався із феноменом настанови та розглядався як психічний стан суб'єкта, що зумовлює його поведінку (діяльність) певного характеру й спрямованості; 2) середина XX ст. – готовність визначалась як якісний показник саморегуляції поведінки людини; 3) друга половина XX – початок XXI ст. – готовність як феномен вивчалась у контексті теорії діяльності взагалі та професійної діяльності зокрема [1, с. 16].

Як визначили науковці М. Дьяченко та Л. Кандилович, прихильники функціонального підходу розглядають готовність у зв'язку з психічними функціями, формування яких вважається необхідним для досягнення потрібних результатів діяльності. Прихильники особистісного підходу розглядають готовність у контексті особистісних передумов успішної діяльності. Цей підхід передбачає вдосконалення психічних процесів, станів і властивостей особистості, які необхідні для ефективної діяльності. В ракурсі цього підходу готовність визначається як інтегративне стійке особистісне утворення, що сприяє успішній діяльності. Науковці розглядали готовність до діяльності як особливий психічний стан, як схильність суб'єкта орієнтувати свою діяльність певним чином. Цей стан включає переконання, судження, відносини, мотиви та почуття особистості, тобто він є інтегральним комплексом різноманітних, пов'язаних між собою елементів [4].

Як визначено в процесі проведення дослідження, у цілісному стані готовності науковці виділяють три різні форми: завчасну готовність (загальну або тривалу), що являє собою раніше придбані установки, знання, навички, вміння, мотиви діяльності; тимчасову готовність (у даний момент часу), що є актуалізацією, пристосуванням усіх сил людини, створенням психологічних можливостей для успішних дій у даний момент; ситуативну готовність (налаштованість діяти в даний ситуації, з урахуванням наявних умов), що відбиває динамічний цілісний стан особистості, її внутрішню налаштованість на певну поведінку, мобілізованість усіх сил на активні й доцільні дії [4].

Будучи цілісними утвореннями, і загальна, і ситуативна готовність включають такі компоненти: мотиваційний (потреба успішно виконати поставлене завдання, інтерес до діяльності, прагнення досягти успіху і показати себе з кращого боку); пізнавальний (розуміння обов'язків,

завдань, оцінки їх значимості, знання засобів досягнення мети, уявлення про ймовірні зміни ситуації); емоційний (відчуття відповідальності, упевненості в успіху, наснаги); вольовий (самоуправління й мобілізація сил, зосередження на завданні, відволікання від сторонніх впливів, подолання сумнівів, страхів) [4].

З точки зору четвертого підходу А. Деркач проводив дослідження готовності у таких трьох площинах: 1) індивідуально-особистісній, коли готовність сприймається як комплекс різноманітних властивостей, інтегральне, цілісне утворення; 2) функціональній, у межах якої готовність досліджується як короткотривалий або довготривалий стан, під час якого активізуються психічні функції та мобілізуються фізичні і психічні ресурси. Функціональна площина виявляється в тимчасовій готовності і працездатності, в якій активізуються психічні функції, уміння мобілізувати всі фізичні і психічні ресурси, необхідні для реалізації діяльності; 3) особистісно-діяльнісній, в якому готовність визначається як цілісний прояв усіх сторін особистості, що забезпечують ефективність діяльності. Особистісно-діялісна площина включає дослідження проблеми готовності до професійної діяльності як особистісно-професійної проблеми [13].

На підставі викладеного зроблено висновок про те, що в контексті дослідження під готовністю розуміється цілісне інтегративне стійке особистісне утворення, що сприяє успішній діяльності та передбачає вдосконалення психічних процесів, станів і властивостей особистості, які необхідні для ефективної діяльності.

Наведені визначення поняття «готовність» стали теоретичною основою для розкриття суті готовності людини до усвідомленого батьківства (материнства). Так, О. Проскурняк визначає готовність жінки до материнства як цілісну систему, що включає такі компоненти: мотиваційно-ціннісний (сприяє прийняттю жінкою усвідомленого та продуманого рішення стати матір'ю, дати життя новій людині на основі мотивації до народження та виховання нової людини); когнітивний (включає наявність системи необхідних знань з питань моралі, фізіології та сексології, з догляду за дитиною та її виховання, а також правничих і господарсько-економічних засад функціонування сім'ї); афективно-регулятивний (передбачає здатність жінки до виділення у своєму житті дитини як особливої цінності, уміння керувати емоційними аспектами свого спілкування з дитиною, адекватні поведінкові прояви); поведінковий (на практиці перевіряє ступінь і характер розвитку інших складових готовності, реалізує цю готовність у поведінці та діяльності жінки, спрямованій на здійснення материнської функції: вагітності, виношуванні та народженні дитини, догляді за нею та її виховання у сім'ї) [14].

О. Васильєва та А. Щербаков сприймають готовність до батьківства як систему, що містить такі складники: когнітивно-рефлексивний (наявність знань про необхідність урахування трьох сфер у діяльності батьків: особистісні якості батьків, уміння й навички виховання, знання закономірностей розвитку дитини); особистісний (віра у власні сили, самостійність, позитивна оцінка своїх можливостей, уміння контролювати власне життя, само прийняття, стійкість до стресів); емоційно-регуляційний (здатність до прояву емпатії, демонстрація аффіліативної поведінки, альтруїзм, високий рівень суб'єктивного контролю та психічної стійкості). [2, с. 72-73].

Як було визначено в попередніх авторських публікаціях [7; 8], усвідомленість батьківства полягає в усвідомленості людиною вибору бути відповідальними батьками, сприймати дитину як особистість та як суб'єкта сімейних відносин з урахуванням її індивідуальних особливостей вже з перших хвилин її народження, усвідомлено оволодівати знаннями, уміннями та навичками позитивної взаємодії на емоційному, когнітивному та регуляційному рівнях взаємодії з дитиною.

Характерними ознаками усвідомленого батьківства є:

- здатність до батьківської рефлексії, а саме здатність розуміти себе, усвідомлено ставитись до своїх реакцій та мотивів поведінки відносно дітей, усвідомлювати сильні й слабкі сторони себе як батька;

- здатність усвідомлювати свої можливості в питаннях навчання, виховання і розвитку дитини, уміння отримати педагогічну та психологічну допомогу, якщо в цьому є необхідність;

- прагнення вдосконалювати свої батьківські компетентності;

- усвідомлення батьками позитивних та негативних проявів свого батьківства на емоційному, когнітивному та регуляційному рівнях взаємодії з дитиною;

- прояв батьками активного прагнення до поповнення своїх знань, розвитку вмінь на навичок, що сприятимуть нейтралізації негативних та посилення позитивних проявів батьківства в межах цих компонентів [7, с. 219].

На основі врахуванням тлумачень різними вченими понять «готовність» та визначення суті усвідомленого батьківства (материнства) зроблено висновок про те, що під готовністю людини до такого батьківства (материнства) розуміється готовність до усвідомленого вибору бути відповідальними батьками, сприймати дитину як особистість та як суб'єкта сімейних відносин з урахуванням її індивідуальних особливостей вже з перших хвилин її народження, готовність усвідомлено оволодівати знаннями, уміннями та навичками позитивної взаємодії на емоційному, когнітивному та регуляційному рівнях взаємодії з дитиною.

Уточнимо, що можна виділити три форми готовності до усвідомленого батьківства: завчасну, тимчасову й ситуативну. Так, завчасна готовність до усвідомленого батьківства актуальна для майбутніх батьків, які ще не мають своїх дітей. Саме на її основі виникає стан готовності до виконання тих чи інших поточних завдань батьківства. Отже, вона є найкращим фундаментом для того, щоб усвідомлено підходити до виховання дитини з перших хвилин її існування.

Тимчасова готовність до усвідомленого батьківства актуальна для батьків, коли виникає нагальна потреба усвідомлених батьківських дій в конкретний момент взаємодії з дитиною. Ситуативна готовність актуальна і для батьків, які вже мають дітей, і для майбутніх батьків. Очевидно, що внутрішню налаштованість на усвідомленні батьківські дії як динамічний цілісний стан особистості потрібно формувати завчасно. Тільки таким чином буде сформовано здатність людини мобілізувати всі сили на усвідомлені батьківські дії з перших хвилин появи дитини на світ.

Будучи цілісними утвореннями, кожен з видів готовності до усвідомленого батьківства включає мотиваційний, когнітивний, емоційний, поведінковий та компоненти. Мотиваційний компонент є важливим для усвідомленості вибору бути відповідальними батьками, усвідомлено оволодівати знаннями, уміннями та навичками позитивної взаємодії на емоційному, когнітивному та поведінковому рівнях взаємодії з дитиною. Когнітивний компонент готовності до усвідомленого батьківства включає уявлення про себе як про суб'єкта, який вміє здійснювати вибір і брати за нього відповідальність; уявлення про дитину як про рівноправного члена сім'ї, думки, емоції, почуття якої є значущими і цінними; погляд на процес виховання як на процес розвитку дитини, а не виправлення її недоліків, як на творчість та можливості для самореалізації; уміння надавати значення діям дитини, та розширювати її досвід.

Готовність до усвідомленого батьківства в межах емоційного компоненту включає прийняття своїх слабкостей і недоліків, розвинене почуття любові й поваги до власної особистості; безоцінкове й безумовне прийняття дитини; уміння проявляти до неї свою любов та повагу; прийняття «внутрішньої позиції батька»; уміння встановлювати психологічний контакт з дитиною, бачити зміни в її розвитку; уміння слідувати за ініціативою дитини, довіряти дитині, учитися приймати її такою, якою вона є; уміння говорити про свої почуття, чути те, що говорить дитина; уміння хвалити та підтримувати дитину; не розмірковувати, а разом з нею відчувати. Поведінковий компонент готовності до усвідомленого батьківства включає дії, спрямовані на самопізнання, саморозвиток, самореалізацію; навички співпраці з

дитиною, вирішування конфліктів на кшталт «виграти – виграти»; висловлювання невдоволення окремими діями дитини, але не дитиною в цілому; вміння висловити в діючій формі любов і прийняття дитини; навички позитивної регуляції поведінки дитини.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. На підставі викладеного зроблено висновок про те, що готовність до усвідомленого батьківства (материнства) є цілісним інтегративним стійким особистісним утворенням, яке включає усвідомленість вибору бути відповідальними батьками і передбачає вдосконалення психічних процесів, станів і властивостей батьків, які необхідні для ефективного виховання дитини. Ця готовність включає мотиваційний, когнітивний, емоційний та поведінковий компоненти та сприяє усвідомленому оволодінню знаннями, уміннями та навичками позитивної взаємодії на емоційному, когнітивному та поведінковому рівнях. У подальшому дослідженні передбачається дослідити процес формування у студентів закладів вищої педагогічної освіти готовності до усвідомленого батьківства (материнства).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гавриш І.В. Теоретико-методологічні основи формування готовності майбутніх учителів до інноваційної професійної діяльності: Дис... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Харківський національний педагогічний ун-т ім. Г.С.Сковороди. – Х., 2006. – 579 с.
2. Васильева Е.Н. Щербаков А.В. Психологическая готовность к родительству: монография. Н. Новгород, НИУ РАНХиГС, 2015. 208 с.
3. Головин С.Ю. Словарь практического психолога . Минск, Харвест, 1998. 800 с.
4. Дьяченко М.И., Кандыбович Л.А. Психологические проблемы готовности к деятельности. Минск, Изд-во БГУ, 1976. 176 с.
5. Ефремова Т. Ф. Новый словарь русского языка: Толково-словообразовательный. В 2 т. Том 1. М., Русский язык, 2000, 1084 с.
6. Коруэлл М. Психологический справочник. М., ФАИР – ПРЕСС, 2002. 448с.
7. Красін С.А. Усвідомлене батьківство: сутність, ознаки, структура та зміст. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школі: зб. наук. праць Класич. приват. ун-ту. 2017. Запоріжжя, № 55. С. 215221.
8. Красін С.А. До питання формування у студентів готовності до усвідомленого батьківства. Психолого-педагогічні проблеми вищої і середньої освіти в умовах сучасних викликів: теорія і практика:

- матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. Харк. нац. пед. ун-т імені Г.С. Сковороди. Харків. «Стиль-Издат», 2018. С. 256-259
9. Линенко А.Ф. Готовність майбутніх учителів до педагогічної діяльності. А.Ф. Педагогіка і психологія. 1995, №1, С. 125–132.
 10. Мещеряков Б., Зинченко В. Большой психологический словарь / Сост. И общ. Ред. Б. Мещеряков, В. Зинченко . СПб., прайм-ЕВРОЗНАК, 2004. 672 с.
 11. Ожегов С.И., Шведова Н.Ю. Толковый словарь русского языка: РАН. Институт русского языка им. В.В. Виноградова. 4-е изд., доп. М., 1999. 944 с.
 12. Остапенко Е. О. Амбівалентність розуміння феномена „готовність” . Вісник Національного технічного університету України „Київський політехнічний інститут”. Філософія. Психологія. Педагогіка : зб. наук. пр. К., ІВЦ „Політехніка”, 2009, №3 (27), Ч.2. С. 152 – 157.
 13. Полетай О. М. Компоненти готовності майбутніх учителів трудового навчання до роботи з технічно обдарованими дітьми. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія: Педагогічні науки. 2014, Вип. 120. С. 171-174.
 14. Проскурняк О. П. Методичні основи дослідження компонентів психологічної готовності жінки до материнства. Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Психологія і педагогіка. 2008, Вип. 11. С. 210-220.
 15. Теплова О.Ю. Формування готовності до творчої самореалізації майбутнього вчителя музики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.02 "Теорія та методика навчання музики та музичного виховання" / О.Ю. Теплова. – Рівне, 2001. – 20 с.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2018.

КРАСИН Сергей

аспірант, Харківський національний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди,

вулиця Валентинівська, 2, Харків, Харківська область, 61000

E-mail: icdp.org.ua@gmail.com

СУЩНОСТЬ ПОНЯТИЯ «ГОТОВНОСТЬ К ОСОЗНАННОМУ РОДИТЕЛЬСТВУ»

Резюме. В статье определена актуальность проблемы формирования осознанного родительства. Уточнена суть понятий «готовность» и «осознанное родительство (материнство)» Выделены различные позиции ученых относительно определения понятия «готовность к осознанному родительству (материнству)». Конкретизировано авторское понимание

этого понятия. Охарактеризованы формы этой готовности (заблаговременная, ситуативная и временная). Определена структура готовности к осознанному родительству (материнству), включающая следующие компоненты: мотивационный, когнитивный, эмоциональный и поведенческий.

Ключевые слова: осознанное родительство, осознанное материнство, готовность к осознанному родительству (материнству), компоненты готовности.

KRASIN Sergey

A postgraduate student, Kharkiv National Pedagogical University named after G.S. Skovoroda

Valentinovskaya street, 2, Kharkiv, Kharkiv region, 61000

E-mail: icdp.org.ua@gmail.com

THE ESSENCE OF A CONCEPT “READINESS TO THE CONSCIOUS PATERNITY”

Summary. The urgency of the problem of a conscious paternity formation was proved in this article. It was clarified the essence of the concepts of “readiness” and “conscious paternity (motherhood)”. It was singled out different scientists’ positions concerning the definition of “readiness for conscious paternity (motherhood)”. The author’s understanding of this concept was concretized. The forms of this readiness (pre-term, situational, and temporal) have been characterized. The structure of readiness for the conscious paternity (motherhood), that includes the following components: motivational, cognitive, emotional and behavioral components, was defined.

Key words: conscious paternity, conscious motherhood, readiness for conscious parenting (motherhood), components of readiness.

Abstract. The importance of the concept’s study of “readiness for conscious paternity” has been proved in the article. It has been pointed out that despite a large number of research phenomena of “readiness” this phenomenon in the context of “readiness for conscious paternity” remains out of focus. The purpose of the article is to determine the essence of the concept of “readiness for conscious paternity (motherhood)”. To accomplish the goal, the following tasks were accomplished. The essence of the concepts of “readiness” and “conscious paternity (motherhood)” was specified. Different positions of the scientists concerning the definition of “readiness” were distinguished and three generalizing approaches were revealed in determining this phenomenon. The views on readiness for motherhood and paternity were reviewed. The essence of conscious paternity was determined. The author’s understanding of this concept was specified. The specifics of the timely, situational and temporal readiness for conscious paternity were solved. It is noted that early readiness for informed parenting is relevant for future parents who are not yet mothers of their

children; temporary readiness for conscious paternity is relevant to parents when there is an urgent need for conscious parent actions at a particular moment of interaction with the child; situational readiness is relevant both for parents who already have children and for future parents. The structure of readiness for conscious paternity (motherhood), that includes the following components: motivational, cognitive, emotional and behavioral components, is determined. It is noted that the motivational component is important for the consciousness of the choice to be responsible parents, to consciously master the knowledge, skills and abilities of positive interaction; the cognitive component includes the representation of myself as a subject that can make choices and take responsibility for him, the perception of the child as an equal member of the family, thoughts, emotions, feelings of which are significant and valuable, a look at the process of education as on the process of development of the child, and not the correction of its disadvantages, as on creativity and the opportunities for self-realization; the emotional component includes the adoption of their weaknesses and disadvantages, a developed sense of love and respect for their own person, a priceless and unconditional adoption of the child, the ability to show her love and respect, the adoption of “the parent’s position of the father”, the ability to build contact with the child, see changes in its development, follow the child’s initiative, trust it, learn how to adopt it, how to talk about your feelings, hear what the child says, his ability to praise and support the child; The behavioral component includes actions aimed at self-knowledge, self-development, self-realization, cooperation skills, a conflict resolution such as “win-win”, expressing dissatisfaction with individual child’s actions, but not the child as a whole, the ability to express in active form love and adoption of a child, positive skills regulation of the child’s behavior.

REFERENCES

1. Havrysh I.V. Teoretyko-metodolohichni osnovy formuvannya hotovnosti maybutnikh uchyteliv do innovatsiynoyi profesiynoyi diyal’nosti: Dys... d-ra ped. nauk: 13.00.04 / Kharkivs’kyy natsional’nyy pedahohichnyy un-t im. H.S.Skovorody. – KH., 2006. – 579 s.
2. Vasyl’eva E.N. Shcherbakov A.V. Psykholohycheskaya hotovnost’ k rodytel’stvu: monohrafiya. N. Novhorod, NYU RANKhyHS, 2015. 208 s.
3. Holovyn S.YU. Slovar’ praktycheskoho psykholoha . Mynsk, Kharvest, 1998. 800 s.
4. D’yachenko M.Y., Kandybovych L.A. Psykholohycheskiye problemy hotovnosty k deyatel’nosty. Mynsk, Yzd-vo BHU, 1976. 176 s.
5. Efremova T. F. Novyy slovar’ russkoho yazyka: Tolkovo-slovoobrazovatel’nyy. V 2 t. Tom 1. M., Russkyy yazyk, 2000, 1084 s.

6. Koruél M. *Psykholohycheskyu spravochnyk*. M., FAYR – PRESS, 2002. 448s.
7. Krasin S.A. *Usvidomlene bat'kivstvo: sutnist', oznaky, struktura ta zmist. Pedahohika formuvannya tvorchoyi osobystosti u vyshchyy i zahal'noosvitniy shkoli: zb. nauk. prats' Klasych. pryvat. un-tu*. 2017. Zaporizhzhya, № 55. S. 215-221.
8. Krasin S.A. *Do pytannya formuvannya u studentiv hotovnosti do usvidomlenoho bat'kivstva. Psykholoho-pedahohichni problemy vyshchoyi i seredn'oyi osvity v umovakh suchasnykh vyklykiv: teoriya i praktyka: materialy III Mizhnarodnoyi naukovopraktychnoyi konferentsiyi*. Khark. nats. ped. un-t imeni H.S. Skovorody. Kharkiv. «Styl'-Yzdat», 2018. S. 256-259
9. Lynenko A.F. *Hotovnist' maybutnikh uchyteliv do pedahohichnoyi diyal'nosti*. A.F. Pedahohika i psykholohiya. 1995, №1, S. 125–132.
10. Meshcheryakov B., Zynchenko V. *Bol'shoy psykholohychesky slovar' / Sost. Y obshch. Red. B. Meshcheryakov, V. Zynchenko*. SPb., praysm-EVROZNAK, 2004. 672 s.
11. Ozhehov S.Y., Shvedova N.YU. *Tolkovy slovar' russkoho yazyka: RAN. Ynstytut russkoho yazyka ym. V.V. Vynohradova*. 4-e yzd., dop. M., 1999. 944 s.
12. Ostapenko E. O. *Ambivalentnist' rozuminnya fenomena „hotovnist'”*. Visnyk Natsional'noho tekhnichnoho universytetu Ukrayiny „Kyyivs'kyy politekhnichnyy instytut”. *Filosofiya. Psykholohiya. Pedahohika* : zb. nauk. pr. K., IVTS „Politekhnik”, 2009, №3 (27), CH.2. S. 152 – 157.
13. Poletay O. M. *Komponenty hotovnosti maybutnikh uchyteliv trudovoho navchannya do roboty z tekhnichno obdarovanymy dit'my*. Visnyk Chernihivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu. Seriya: Pedahohichni nauky. 2014, Vyp. 120. S. 171-174.
14. Proskurnyak O. P. *Metodychni osnovy doslidzhennya komponentiv psykholohichnoyi hotovnosti zhinky do materynstva*. *Naukovi zapysky [Natsional'noho universytetu "Ostroz'ka akademiya"]*. Ser. : Psykholohiya i pedahohika. 2008, Vyp. 11. S. 210-220.
15. Teplova O.YU. *Formuvannya hotovnosti do tvorchoyi samorealizatsiyi maybutn'oho vchytelya muzyky: avtoref. dys. na zdobuttya nauk. stupenya kand. ped. nauk : 13.00.02 "Teoriya ta metodyka navchannya muzyky ta muzychnoho vykhovannya"* / O.YU. Teplova. – Rivne, 2001. – 20 s.

(переклала на англійську мову – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов ХНУРЕ О. В. Парфьонова)

УДК 378.147.88:74

КУЧЕР Світлана

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та методики технологічної освіти, ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет», Кривий Ріг, Україна

E-mail: kucher.svit.leon@gmail.com

СИСТЕМА ДИЗАЙН-ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАСАДАХ ЕТНОДИЗАЙНУ

Анотація. У статті досліджується проблема здійснення професійної підготовки вчителів технологій на засадах етнодизайну як педагогічної системи. Розкрито особливості фахової підготовки майбутніх учителів технологій та з'ясовано взаємозв'язок між: змістом професійної компетентності вчителя технологій, задачами технологічної освіти та можливостями етнодизайну як джерела нових концепцій проектно-перетворювальної діяльності.

Професійна діяльність учителя технологій на засадах етнодизайну передбачає наявність у нього: тезаурусу знань з народного декоративно-прикладного мистецтва і дизайну; володіння традиційною технологією виготовлення виробів; креативного підходу в розробці проектів. Набуття компетентності з етнодизайну вчителем технологій має відбуватися системно, у теоретичній та практичній підготовці.

Ключові слова: фахова компетентність, учитель технологій, етнодизайн, національний дизайн, система.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. В парадигмі проектно-технологічної освіти навчання вчитель повинен вміти вирішувати багато завдань, пов'язаних із розробкою творчих проектів, що в свою чергу потребує виконання ескізів, об'єктів праці з елементами новизни та художньої осмисленості, використання засобів проектно-графіки, комп'ютерних технологій, макетування, сучасних технологій виготовлення продуктів дизайну, а також підготовкою педагогічного і методичного супроводу процесу художньо-практичної діяльності учнів. Ручна обробка матеріалів у промислово-індустріальному світі має сенс лиш тоді, коли продукт цієї діяльності унікальний, оригінальний, функціонально і естетично обґрунтований, тобто має в основі певну концепцію. Однією із концептуальних основ у сучасному дизайні є етнічна культура, тісно пов'язана з екологічним напрямом.

© Кучер С., 2018

Таким чином, розвиток етнодизайну відображає тенденцію ціннісного піднесення етно-культурної ідентичності та звернення до багатовікової спадщини народного мистецтва. Структура професійної компетентності вчителя відповідає структурі його діяльності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема формування професійної компетентності майбутнього фахівця (зокрема вчителя технологій) піднімається у багатьох дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених. Теоретичні засади вітчизняної технологічної освіти зробили внесок П. Атутов, А. Вихрущ, Р. Гуревич, О. Коберник, М. Корець, Л. Оршанський, В. Сидоренко, В. Стешенко, Г. Терещук, О. Торубара, Д. Тхоржевський та ін. Формування професійної компетентності вчителя технологій у різних аспектах і в цілому є предметом досліджень науковців О. Гончаренко, К. Власенко, А. Малихіна, О. Севастьянова, А. Бровченко.

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначення ролі етнодизайну як ціннісної та змістової основи формування компетентності майбутніх учителів технологій у процесі дизайн-підготовки. Згідно системного підходу до дизайн-підготовки поставлено завдання визначити можливості використання концепції етнодизайну в реалізації неперервної дизайн-підготовки студентів в університеті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поняття фахової компетентності вчителя виражає єдність його теоретичної та практичної готовності до професійної діяльності в цілісній структурі особистості й характеризує його професіоналізм. Виходячи з цього, компетентність проявляється не лише у знаннях та уміннях, але й у самостійній, відповідальній, ініціативній взаємодії особистості фахівця в зі світом. Завдяки інтегративному характеру власне компетентність поєднує професійні та особистісні якості, спрямовує їх на опанування знань, цілеспрямоване застосування їх у плануванні і реалізації діяльності, активізує людину до розвитку власних здібностей, самореалізації в соціально корисній діяльності, забезпечує професійне становлення.

На нашу думку, обов'язковою умовою формування належного рівня професійної компетентності майбутнього вчителя технологій є реалізація системи дизайн-підготовки протягом навчання в університеті, результатом якої має бути сприяння усвідомленню студентами рівня власної компетентності в навчальному предметі і прагнення до його підвищення.

Як будь яке комплексне утворення, професійна компетентність вчителя складається з певних елементів, формування яких у взаємозв'язку має утворити своєрідну структуру, систему і послідовність. Зазвичай дослідники виділяють наступні загальні компоненти професійної компетентності: мотиваційно-ціннісний (що передбачає ціннісне ставлення до обраної професії), когнітивний (змістово-понятійний), операційно-діяльнісний. Розглянемо детальніше можливості формування названих компонентів при вивченні етнодизайну студентами.

Процес саморозвитку молодого педагога наповнений виховним змістом, зокрема передбачає: виховання ціннісних орієнтацій по відношенню до культурної спадщини своєї країни; виховання взаєморозуміння і терпимості по відношенню до чужої культури, до іншодумців; розвиток здатності зрозуміти людину іншої культури, віри, мислення; розвиток розуміння соціокультурної приналежності до національної та світової спільноти; розвиток здатності орієнтуватися в ціннісних категоріях сучасного суспільства та долучатися до них; виховання естетичного і комунікативного потенціалу особистості майбутнього фахівця [1].

Мотиваційно-ціннісний компонент у структурі професійної компетентності вчителя технологій передбачає наявність у нього: потреби в самореалізації, системи загальнолюдських та національних цінностей, цілеспрямованості у творчості. Формування цих аспектів професійної компетентності потребує певної ідейної основи, концептуального підходу.

Дизайн як галузь діяльності по створенню прийняттого для людини естетичного середовища надає значні можливості для всебічного розвитку як учнів, так і вчителів. Найбільш близьким до змісту навчального предмету «Трудове навчання та технології» є етнодизайн, як окремий напрям сучасного дизайну.

Етнодизайн по своїй суті – прояв етнічних, національних рис у сучасних творах дизайну. Проте в сучасній культурі етнодизайн можна вважати наднаціональним феноменом, поява якого пов'язана з явищами глобального мислення, змішування культур. Це глобальна тенденція, що набуває рис концепції створення речей на основі використання архетипів, зрозумілих усім.

Передвісниками появи українського національного стилю в дизайні були відомі художники початку ХХ століття (В.Кричевський, Г.Нарбут, М.Бойчук та ін.), які не просто цікавилися, а й ретельно вивчали та намагалися відродити народне мистецтво з його традиціями, мотивами та образами, колористикою та композицією. Але суспільно-історичні передумови не сприяли розвитку дизайну, що спричинило неконкурентоспроможність сучасної вітчизняної промисловості. Тому

вважається, що потреба у формулюванні «етнодизайн» в Україні виникла не більше як двадцять років тому і нині проходить фазу становлення.

Нині в нашій країні національний дизайн перебуває у стані зародження, первинного формування. Теоретики дизайну ведуть пошуки шляхів формування національного характеру сучасного українського дизайну. В.Даниленко вважає перспективною зону дизайнерської діяльності, яка межує з прикладним мистецтвом і має високий рівень художньої складової дизайнерської праці. Порівнюючи вихідні умови для розквіту національного дизайну у країнах Центрально-Східної Європи та в Україні, науковець наголошує на необхідності звернення до глибоких пластів місцевих культур, «адже форми з минулого, що відібрані історією, несуть у собі великий художній потенціал, неповторно складений у тому чи іншому краї» [2, с.34].

Актуальність етнодизайну спричинила його появу у змісті підготовки дизайнерів та викладачів дизайну. Доцільним ми вважаємо використання досвіду дизайн-освіти в галузі етнодизайну для оновлення характеру професійної підготовки вчителя технологій. В розробці методичної системи навчання етнодизайну студентів на засадах взаємодоповнення дизайну і технологій А.Руденченко спиралася на принципи автентичності, конструктивності, проектувальної майстерності [3]. Дослідниця вважає, що етнодизайн необхідно впроваджувати у всі сфери освіти, оскільки це поняття охоплює взаємозв'язок усіх аспектів діяльності зі створення нового виробу – технічного, економічного, естетичного, ергономічного, екологічного, художнього тощо. Саме впровадження етнодизайну в процес підготовки фахівців передбачає активне використання багатовікової спадщини українського мистецтва в сучасному дизайні.

Етнодизайн А.Руденченко характеризує як вид комплексної міждисциплінарної художньо-проектної діяльності, що синтезує в собі регіональні традиції художньо-матеріальної культури, сучасні гуманітарні, мистецькі та технічні знання, методи художнього проектування та технічного конструювання, спрямовується на створення етнокультурного предметного середовища, естетично оцінюваного як цілісне, співмірне та гармонійне. Ця творча діяльність забезпечує розвиток у студентів складної інтегративної внутрішньої якості, що виявляється у формуванні етнічного стереотипу, етнічної самоідентифікації, усвідомленні органічної єдності з етнічною культурою, ландшафтом особистісно-ціннісного етносу. [3]

Останнім часом увагу дослідників підготовки вчителя трудового навчання і технологій привертає проблема підвищення його компетентності у галузі народного, декоративно-прикладного мистецтва, дизайну, у поєднанні яких і виникає етнодизайн. Розглядаючи етнодизайн

як «проектну діяльність зі створення сучасних форм матеріального середовища з використанням традиційних елементів культури певного етносу», Л. Оршанський висловлює переконання, що професійна діяльність учителя технологій має ґрунтуватися саме на засадах етнодизайну [4, с.39]. Для вчителя технологій це означає наявність у нього здатності навчати учнів на засадах національної (поліетнічної) культури, виробляти вміння творчо мислити, пропонувати нові ідеї, використовувати нестандартні рішення, що робитиме досконалою його професійну діяльність. Для цього вчитель технологій має володіти широким колом професійних компетенцій, бути митцем, майстром-наставником, дослідником, творчою особистістю. Етнодизайн синтезує духовне й матеріальне, виступає як система культурно-естетичних зв'язків.

Фахова компетентність майбутніх учителів трудового навчання з основ етнодизайну розуміється А. Бровченко «як здатність і готовність студента до творчої професійно-педагогічної діяльності, що ґрунтується на відповідних знаннях, вміннях та навичках, особистісних здібностях, цінностях та досвіді, які дають можливість, з урахуванням етностильових особливостей декоративно-ужиткового мистецтва та засобів сучасного дизайну, здійснювати ефективну проектну і художньо-трудова підготовку підростаючого покоління, забезпечуючи їхній загальнокультурний та творчий розвиток, формувати в учнів вміння вирішувати завдання в галузі формотворення і декорування матеріальних об'єктів» [5, с. 9-10].

Педагогічна діяльність, творчість і самореалізація співпадають у бутті педагога. Педагогічна діяльність – це творча діяльність з виховання молодих поколінь, самотворення, перетворення інших і самоперетворення. Вона забезпечує основу самореалізації, виступає засобом самореалізації і професійного самоствердження. Потреба у творчому самовираженні, в особистісній самореалізації у процесі професійно-педагогічної діяльності поступово стає домінуючою ціннісною орієнтацією вчителя. Професійна самореалізація особистості педагога – це завжди інтегральна сума можливостей наступного розвитку [6, с. 205].

Теоретична підготовка передбачає засвоєння певного комплексу понять, законів і закономірностей у галузі етнічного напрямку дизайну. Як відомо, «етнодизайн» спочатку мислився як певна стилістика проектування і реалізації задуму засвоєння народних мотивів. Внаслідок згасання народного мистецтва, його традиції стають своєрідною екзотикою, а згодом концепцією стилістичного напрямку. М.Станкевич етнодизайн пропонує кваліфікувати як метод фольклоризації або імітації, на взірць американського «стайлінгу» 1960х років (імітації форми та оздоблення промислових виробів під різні історико-мистецькі стилі – античність, готику, бароко тощо) [2].

Принцип поєднання краси і користі, відомий ще в народному мистецтві, може бути покладений в основу розробки дизайн-проектів, оскільки закони композиційного формотворення у декоративно-прикладному мистецтві та сучасному дизайні дуже близькі за змістом. Мистецтвознавцями доведено, що дизайн і народне мистецтво мають однакову логіку основних рівнів формотворення, що з погляду одного й другого є передовсім проблемою вибору ключових функціональних параметрів, які й відкривають шлях до конкретного задуму. Якщо народний майстер такий вибір спрямовує на означений мистецький стереотип, то дизайнер повинен добре орієнтуватися в ситуаціях взаємозв'язків людини з предметним світом. [2]

У професійній дизайн-освіті, як і у підготовці вчителя технологій, велике значення надається практико-орієнтованому блоку в системі навчання, який включає профільне вивчення дисциплін галузевої і спеціальної підготовки з урахуванням специфіки дизайнерської діяльності, формує знання і алгоритми процесів, що забезпечують виконання конкретних художніх і проектно-творчих завдань, включає мотиваційно-ціннісний, когнітивний, операційний компоненти, що забезпечують готовність до самореалізації і постійного професійного зростання [8, с. 12].

Художньо-проектна діяльність на засадах етнодизайну повинна будуватися на системі культурно-естетичних зв'язків, що значно розширює вміння творчо мислити, забезпечує професійну компетентність і культурний розвиток особистості. Відповідно до цього твердження, І. Сиваш розглядає поняття «етнодизайн» в Україні як такий, що базується на естетичних принципах декоративно-ужиткового мистецтва, трансформованих для концептуальних вирішень в етнодизайні, який повинен стати основним культуротворчим елементом у змісті вищої мистецької освіти [7].

Композиційна цілісність (підпорядкованість, пропорційність); максимальне виявлення у виробі всіх можливостей матеріалу (вибір прийомів обробки і вибір інструментів); вияв задуму через семантику декору і кольору – ці закономірності покладені в основу змісту навчання з дисципліни «Елементи декоративно-прикладного мистецтва», і в подальшому засвоюються студентами у процесі декоративно-практичної діяльності на практикумах з художньої обробки матеріалів та при виконанні курсових та кваліфікаційних проектів.

Під час виконання студентами кваліфікаційних дизайн-проектів з тем «Розробка колекції одягу в етностилі», «Етнодизайн аксесуарів», «Колекція одягу з елементами петриківського розпису» та інших створюються умови для ретельного вивчення і використання мотивів українського традиційного мистецтва у дизайні одягу. Така результативна

пошуково-творча діяльність розвиває художній смак, творчу уяву, фантазію, і сприяє вихованню національної самосвідомості та розвиткові патріотичних почуттів молодого покоління.

У практичній діяльності на засадах етнодизайну об'єктом проектування, макетування і навіть виготовлення на уроках трудового навчання та технологій можуть бути меблі, посуд, технічно-побутові речі, тканини, одяг, усіляке обладнання інтер'єрів та екстер'єрів. Прояви етнодизайну можна зустріти нині в різних сферах художньо-проектної діяльності: графічному дизайні, рекламній продукції, одязі та аксесуарах, інтер'єрах житлового і громадського призначення, художньому оформленні культурних заходів (фестивалів, виставок, тематичних семінарів, презентацій). Професійна діяльність учителя технологій на засадах етнодизайну передбачає наявність у нього: тезаурусу знань із народного декоративно-прикладного мистецтва і дизайну; володіння традиційною технологією виготовлення виробів; креативного підходу в розробці проектів.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Етнодизайн, як ціннісна та змістова основа формування компетентності майбутніх учителів технологій у процесі дизайн-підготовки, має вплив не лише на когнітивну сферу особистості, а й на мотиваційно-ціннісну. Для визначення теоретико-методичних засад процесу такої підготовки з'ясовано взаємозв'язок між: змістом професійної компетентності вчителя технологій, задачами технологічної освіти та можливостями етнодизайну як джерела нових концепцій проектно-перетворювальної діяльності. Визначено можливості використання концепції етнодизайну у системі дизайн-підготовки студентів згідно складових професійної компетентності вчителя технологій: формування мотиваційно-ціннісної сфери у вивченні досягнень народних майстрів та цінності декоративно-прикладного мистецтва, визнаних світом; розвиток когнітивної сфери у процесі опанування історії, традицій та символіки народного мистецтва; базування діяльнісного компонента на активному використанні досліджень народної культури у власних дизайн-проектах. Подальші дослідження будуть спрямовані на вивчення теоретичних і методичних засад дизайн-освіти у країнах Центральної та Північної Європи, Японії, де навчання дизайну будується на ціннісній основі надбань етнічної культури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мамаев В.А. Аксиологический подход в воспитании студенчества // Вестник ЮУрГУ. – 2012. – № 41. – С. 134–136. Режим доступа:

<https://cyberleninka.ru/article/n/aksiologicheskii-podhod-v-vozpitanii-studenchestva>.

2. Нариси з історії українського дизайну ХХ століття : зб. статей / Ін-т проблем сучасного мистецтва НАМ України; за заг. ред. М. І.Яковлева; редкол. : В.Д. Сидоренко (голова), А. О. Пучков, О. В. Сіткарьова та ін. – К. : Фенікс, 2012. – 256 с. : іл.
3. Руденченко А. А. Методологічні основи навчання етнодизайну у вищих мистецьких закладах // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів : ЧНПУ, 2013. – Вип.110. – С. 278–282.
4. Оршанський Л. Етнодизайн як інноваційний художньо-естетичний компонент технологічної освіти // Молодь і ринок. – 2011. – №1. – С.38-41.
5. Бровченко А.І. Формування фахової компетентності з основ етнодизайну у майбутніх учителів трудового навчання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика трудового навчання» / А.І. Бровченко. – К., 2011. – 21 с.
6. Исаев И. Ф. Аксиологический и культурологический подходы к исследованию проблем педагогического образования в научной школе В. А. Слостенина / И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов // Известия Рос. академии образования. – 2000. – № 3. – С. 193–208.
7. Сиваш І. О. Теоретико-методологічні підходи до розуміння етнодизайну на сучасному етапі культури творчості // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2016. – № 2. – С. 105-109.
8. Фалько В.П. Формирование художественно-проектной компетенции педагога профессионального обучения в области дизайна: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук.; спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / В.П. Фалько. – Екатеринбург: Рос. гос. проф.-пед. ун-т, 2009. – 27с.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2018.

КУЧЕР Светлана

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки і методики технологічного образования, ГВУЗ Криворожский государственный педагогический университет (г. Кривой Рог, Украина)

E-mail: kucher.svit.leon@gmail.com

СИСТЕМА ДИЗАЙН-ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ НА ОСНОВЕ ЭТНОДИЗАЙНА

Резюме. В статье исследуется проблема осуществления профессиональной подготовки учителей технологий на основе этнодизайна как важной составляющей содержания технологического образования. Раскрыто содержание профессиональной подготовки

будущих учителей технологий на основе этнодизайна и выяснено взаимосвязь между: содержанием профессиональной компетентности учителя технологии, задачами технологического образования и возможностями этнодизайна как источника новых концепций проектно-преобразовательной деятельности.

Ключевые слова: профессиональная компетентность учителя технологий, этнодизайн, национальный дизайн, система.

KUCHER Svitlana

Candidate of Pedagogic Sciences (Ph. D.), Associate Professor, Associate Professor at the Department of Department of Pedagogy and Methods of Technologies

Kyryvorizhian state pedagogical university, Kryvyi Rih, Ukraine

E-mail: kucher.svit.leon@gmail.com

SYSTEM DESIGN OF PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES ON THE BASIS OF ETHNICDESIGN

Abstract. Introduction. The article solves the problem of studying ethnic design in the system of design training of future technology teachers.

Analysis of publications. The theoretical fundamentals of domestic technological education were contributed by P. Atutov, A. Vichrusch, R. Gurevich, O. Kobernik, M. Korets, L. Orshansky, V. Sidorenko, V. Steshenko, G. Tereshchuk, O. Torubara, D. Tcherzhhevsky etc. The formation of the professional competence of a technology teacher is the subject of research by scholars O. Goncharenko, K. Vlasenko, A. Malikhina, O. Sevastianova, A. Brovchenko.

Purpose. Determination of the role of ethnodizaina as a content and procedural basis for the formation of competence of future technology teachers in the design process.

Results. The essence of the concept of "ethnic design" is clarified in comparison with the decorative arts and design. The main ways of organizing design training on the material of ethnic design are related to the composition of the professional competence of the teacher of technology and the objectives of technological education. The peculiarities of the training of future technology teachers on the basis of ethno-design are revealed, and the relationship between: the content and capabilities of ethnodizaina as a source of new concepts of design and transformation activity are clarified.

The professional activity of the technology teacher on the basis of ethnic design presupposes the presence: a thesaurus of knowledge on folk decorative arts and design; possession of traditional technology of making products; creative approach to project development.

The development of the professional competence of the technology teacher on the basis of national (polyethnic) culture, a way to think creatively, to

offer new ideas, to use non-standard solutions will make his professional work perfect.

Conclusion. The possibilities of using the concept of ethnic design in the system of design training students according to the components of the professional competence of the technologies teachers are determined: formation of the motivational-value sphere in the study of the achievements of folk artists and the value of decorative art recognized by the world; the development of the cognitive sphere in the process of mastering the history, traditions and symbols of folk art; basing the activity component on the active use of folk culture studies in their own design projects.

Key words: professional competence, the technology teacher, ethnic design, national design, system.

REFERENCES

1. Mamaev V.A. (2012). Aksiologicheskiy podkhod v vospitanii studenchestva [Axiological approach in the education of students] Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/aksiologicheskiy-podhod-v-vospitanii-studenchestva> [in Russian].
2. Yakovlev, M. I., Sidorenko V.D. et al. (Eds.). (2012). Narysy z istoriyi ukrayins'koho dyzaynu XX stolittya [Essays on the history of Ukrainian design of the twentieth century]. *Institute of Modern Art Problems of Ukrainian National Academy of Sciences*. K.: Phoenix. [in Ukrainian].
3. Rudenchenko, A. A. (2013). Metodolohichni osnovy navchannya etnodyzaynu u vyshchyykh mystets'kykh zakladakh [Methodological bases of ethnodizaine training in higher artistic institutions]. *Visnyk Chernihivs'koho natsional'-noho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka. – Bulletin of the Chernigov National Pedagogical University named after TG Shevchenko*, 110, 278-282. [in Ukrainian].
4. Orshans'kyy, L. (2011). Etnodyzayn yak innovatsiynnyy khudozhn'o-estetychnyy komponent tekhnolohichnoyi osvity [Ethnodizayn as an innovative artistic and aesthetic component of technological education]. *Molod' i rynok – Youth and Market*, 1,38-41. [in Ukrainian].
5. Brovchenko, A.I. (2011). Formuvannya fakhovoyi kompetentnosti z osnov etnodyzaynu u maybutnikh uchyteliv trudovoho navchannya [Formation of professional competence on the basics of ethnodizaina in future teachers of labor education]. *Extended abstract of candidate's thesis*. K.: National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. [in Ukrainian].
6. Isaev, I.F., Shiyarov E. N. (2000) Aksiologicheskiy i kul'turologicheskiy podkhody k issledovaniyu problem pedagogicheskogo obrazovaniya v nauchnoy shkole V. A. Slastenina [Axiological and culturological approaches to the study of the problems of pedagogical education in the scientific school]

- of VA Slastenin] *Izvestiya Ros. akademii obrazovaniya – News of the Rus. Academy of Education*, 3, 193-208. [in Russian].
7. Sivash, I.O. (2016). Teoretyko-metodolohichni pidkhody do rozuminnya etnodyzaynu na suchasnomu etapi kul'turo tvorchosti [Theoretical and methodological approaches to the understanding of ethnodizaina at the present stage of the culture of creativity]: *Visnyk Natsional'noyi akademiyi kerivnykh kadriv kul'tury i mystetstv – Bulletin of the National Academy of Cultural and Arts Management*, 2, 105-109. [in Ukrainian].
8. Falco V.P. (2009). Formirovaniye khudozhestvenno-proyektnoy kompetentsii pedagoga professional'nogo obucheniya v oblasti dizayna [Formation of the artistic and design competency of the teacher of professional training in the field of design]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Ekaterinburg, Russian State Professional and Pedagogical University. [in Russian].

(англійською переклала Н.Гриняєва – викладач іноземних мов Криворізького коледжу економіки та менеджменту Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана)

УДК 159. 923:378

МАЛАЗОНІЯ Світлана

кандидат психологічних наук, доцент кафедри інженерної педагогіки та психології Навчально-наукового професійно-педагогічного інституту Української інженерно-педагогічної академії,

вулиця Садова, 130 кв.16, м. Бахмут. 84500, Україна

E-mail: svchm888@gmail.com

РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ВИЗНАЧАЄ ВИБІР ПРОФЕСІЇ

Анотація. У статті розглядається розвиток особистості інженера-педагога, що визначає вибір професії та підготовку до неї. Сам вибір і розвиток професійної діяльності визначають стратегію розвитку особистості. Професійний розвиток на різних етапах життєдіяльності людини є то результатом, то засобом розвитку особистості.

Чим раніше почнеться спрямований особистісний і професійний розвиток, тим більшою мірою можна прогнозувати психологічне благополуччя, задоволеність життям і особистісний ріст кожної людини в сучасному, мінливому світі.

Ключові слова: особистість, професійний розвиток, особистісне зростання, творча активність, індивідуальність, професійне самовизначення.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Специфіка психологічних проблем сучасності визначається необхідністю освоєння нового соціально-економічного та професійного досвіду. Модель педагогічного стилю викладача, орієнтованого, перш за все на зміст навчального предмета, на відповідність прийнятним стандартам суспільства та на підготовку майбутніх професіоналів інженерів-педагогів для отримання роботи, що забезпечує бажаний рівень життя, завжди викликає інтерес науковців.

Аналіз досліджень та публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У ХХ столітті одне з кращих пояснень соціальної сутності особистості було здійснено в рамках культурно-історичної теорії Л. С. Виготського [5, с.8], згідно з яким особистість не "дозріває" з внутрішніх передумов, а "формується", добудовується на біологічному фундаменті тієї системи суспільних відносин, в яких розвивається людина. Вищі психічні функції не представлені в людині від народження, а дані лише у вигляді потенційної можливості. Перехід з потенційного в актуальне відбувається завдяки взаємодії природних і соціальних факторів в процесі соціалізації.

Всі індивідуальні прояви особистості людини неможливо пояснити впливом системи суспільних відносин або вивести їх з індивідуальних характеристик. Понять "індивід" і "особистість" недостатньо для опису вищих здібностей людини та яскравих проявів її творчої активності. Це обмеження можна подолати, використовуючи поняття "індивідуальність". Б.Г.Ананьев розглядає "індивідуальність" як над особистісне утворення, вищий прояв людини, інтегративно поєднуючи поняття "індивід", "особистість" і "суб'єкт діяльності".

Самореалізація особистості завжди характеризується ситуацією, коли особистість стає суб'єктом власного розвитку. Це добре підтверджується думкою Ф. Баррона [3, с.153], який вважає здатність проектувати себе головною функцією особистості, що здійснюється за допомогою творчості.

Формування цілей статті (постановка завдання). Якщо особистість – це соціальна сутність людини, виходить, вона несе на собі відбиток суспільної системи і є її продуктом. Для особистості однією з істотних потреб є потреба виконання громадського обов'язку.

Переміщення вимог до інженера-педагога в сторону його результативності робить пріоритетною модель педагогічного стилю викладача, орієнтованого, перш за все на зміст навчального предмета, на

відповідність прийнятим стандартам підготовленості студентів для отримання престижної роботи, що забезпечує бажаний спосіб життя. Але вузи повинні не тільки виконувати соціальне замовлення суспільства: готувати фахівців. Освіта покликана випереджати інші сфери суспільного життя людини і бути фактором розвитку суспільства.

Одна з головних цілей вищої школи полягає в розвитку у студентів зацікавленості і потреби в само зміні. Перетворення студента в суб'єкта, зацікавленого в само зміні, обумовлює в подальшому його становлення як професіонала, здатного до побудови своєї діяльності, її зміни і розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження з обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

Розглядаючи складну діалектику впливу спадковості, середовища і виховання на розвиток особистості, коли придбані якості стають новими внутрішніми умовами розвитку, український психолог Г. С. Костюк прийшов до ідеї саморозвитку: "Виникають вищі форми саморуку особистості, що розвивається, які виражаються в її свідомій цілеспрямованості, в прагненні працювати над собою, виробляти у себе ті чи інші якості, керуючись певним ідеалом, підкоряти своїй владі гру сил своєї власної природи. При наявності такої цілеспрямованості особистість до певної міри сама починає керувати своїм власним психічним розвитком". Професійний розвиток невіддільний від особистісного розвитку. В основі полягає принцип саморозвитку, що детермінує здатність особистості перетворювати власну життєдіяльність в предмет практичного перетворення, та приводить до вищої форми життєдіяльності особистості - творчої самореалізації. Основні наукові підходи до вивчення людини, можуть бути об'єднані в рамках особистісно-розвивального підходу, що дозволяє зрозуміти об'єкт і умови, механізм, рушійні сили і динаміку професійного розвитку особистості.

В особистісно-розвиваючому підході виділяються три основних напрямки професійного розвитку особистості: змістовний, динамічний та інституційний.

Розвиток передбачає формування нових потреб. Крім активності, яка витікає з базових потреб, і спрямована на адаптацію в конкретній ситуації, існує над ситуативна, або не адаптивна активність особистості. Вона не може бути пояснена з позицій теорії адаптації, але добре вписується в концепції самореалізації особистості.

Фактором особистісного і професійного розвитку людини є внутрішнє середовище особистості, її активність, потреба в самореалізації. Об'єктом професійного розвитку і формою реалізації творчого потенціалу людини в професійній діяльності є такі характеристики її особистості як: спрямованість, компетентність, емоційна та поведінкова гнучкість.

Виділені характеристики особистості професіонала є психологічною основою, необхідною у всіх видах діяльності. Кожна характеристика являє собою певне поєднання значущих особистісних якостей, істотних для успішного діяння в рамках конкретної професії. Фундаментальною умовою розвитку характеристик особистості професіонала є усвідомлення ним необхідності зміни, перетворення свого внутрішнього світу і пошук нових можливостей само існування в професійній діяльності, підвищення рівня професійної самосвідомості.

За С.Л. Рубінштейном, проблема самосвідомості є, перш за все, проблема визначення свого способу життя. Такий спосіб виводить людину за межі існування та пов'язаний з появою ціннісно-значеннєвого визначення життя.

У своєму професійному розвитку людина характеризується здатністю вийти за межі безперервного потоку повсякденної практики, побачити свою діяльність в цілому та перетворити її в предмет практичного перетворення. Ця здатність дає їй можливість стати господарем становища, який конструє своє сьогодні і майбутнє.

Усвідомлення інженером-педагогом своїх потенційних можливостей, перспективи особистісного та професійного зростання спонукає його до постійного експериментування, яке розуміється як пошук, творчість, можливість вибору. Вирішальним елементом такої ситуації професійного розвитку є необхідність робити вибір: відчувати свободу, з одного боку, та відповідальність за все, що відбувається та відбудеться, – з іншого.

Потреби професійного зростання може сформулювати лише особлива особистісна спрямованість, точніше стан, який ми називаємо готовністю до самореалізації. Ці потреби задовольняються різними формами активності, серед яких одне з провідних місць займає творча діяльність. Одним з мотивів творчості виступає бажання самореалізуватися. Джерелом саморозвитку виступають потреби в самореалізації, які є продуктом розвитку особистості.

Розглядаючи професійний розвиток як безперервний процес само проектування особистості, можна виділити три основні стадії психологічної перебудови особистості: самовизначення, самовираження та самореалізацію. На стадії самореалізації співвіднесення знань про себе відбувається в рамках «Я та творче Я». На цій стадії формується життєва філософія людини в цілому, усвідомлюється сенс життя, своя суспільна цінність. Людина досягає професійної майстерності, гармонійно розвиває свою особистість, творчо само реалізується. Професійний розвиток особистості це вибір оптимального поведінкового рішення.

Послідовність самореалізації має багато варіантів. Вирішальну роль відіграє особистий, часто свідомий вибір суб'єкта. Саме цей вибір і лежить

в основі творіння себе, самореалізації. Лише на вищому рівні людина стає суб'єктом розвитку себе. На попередніх рівнях її формування зумовлене зовнішніми впливами.

Психологічна готовність до самореалізації – це системне явище, що виявляється у вигляді ситуативної або довгострокової, стійкої готовності, що є діалектичною єдністю психічних станів і властивостей особистості.

Самореалізацією, саморозвитком ми називаємо розвиток особистості, які передбачають високу активність суб'єкта. Навіть у недостатньо сприятливих соціальних умовах активність виступає засобом самореалізації. Розвиток здібностей можливий тільки при певному рівні соціалізації людини, без якої не формується готовність до самореалізації.

Також, можна висловити ідею про існування готовності до самореалізації на рівні суспільної свідомості. Якщо використовувати поняття "колективного суб'єкта", то у даному випадку потрібно розглядати поняття "колективного суб'єкта життєтворчості". Це особлива суспільна атмосфера, високий рівень інтелектуально-морального потенціалу соціальної спільності, що сприяє розквіту і саморозкриттю талантів.

Суспільно-психологічна готовність до самореалізації це, – "колективна індивідуальність", вона створюється інтеграцією індивідуальностей. Психологічним фундаментом особистості майбутнього професіонала в будь-якій області людської діяльності виступають такі базові характеристики, як особистісна спрямованість, поведінкова гнучкість і професійна компетентність. Все це дозволить майбутньому професіоналові інженеру-педагогу реалізувати особливі ціннісні еталони. Це ціннісні еталони, якими керуються суспільства розвинених країн Заходу і Сходу; вони засновані, перш за все, на визнанні важливості та унікальності окремої особистості. Специфічною рисою є те, що відносини орієнтуються на цілком конкретні та актуальні очікування, пов'язані переважно з потребами людей в самоповазі і в досягненні спільності з іншими людьми.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розробок у даному напрямку. Таким чином, педагоги повинні розвивати у студентів майбутніх інженерів-педагогів необхідні характеристики особистості, створювати можливість продуктивного вирішення завдань свого віку, психологічно грамотно ввести їх у зміст професійної діяльності, призначення, цінностей, а значить забезпечити умови професійного розвитку особистості на всіх етапах життєвого шляху.

Розвиток особистості визначає вибір професії та підготовку до неї. Сам вибір і розвиток професійної діяльності визначають стратегію розвитку особистості. Професійний розвиток на різних етапах

життєдіяльності людини є то результатом, то засобом розвитку особистості.

Чим раніше почнеться спрямований особистісний та професійний розвиток, тим більшою мірою можна прогнозувати психологічне благополуччя, задоволеність життям та особистісне зростання кожної людини у сучасному, мінливому світі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Абульханова К. А. Соотношение индивидуальности и личности в свете субъектного подхода / К. А. Абульханова // Мир психологии. - 2011. № 1. - С. 22 - 31.
2. Асмолов А. Г. Психология личности. Принципы общетехнологического анализа : учебник / А. Г. Асмолов. - М.: Смысл, 2002 - 415 с.
3. Баррон Ф. Личность как функция проектирования человеком самого себя / Ф. Баррон // Вопросы психологии. - 1990. - № 2. - С. 153-159.
4. Брушлинский А. В. Проблемы психологии субъекта / А.В. Брушлинский. - М.: ИП РАН, 2006. - 109 с.
5. Выготский Л. С. История развития высших психических функций / Л. С. Выготский // Собр. соч. - Киев: Педагогика, 2007. - Т. 8. - С. 6-328.
6. Горностай П. П. Личность и роль. Ролевой подход в социальной психологии личности: [монография] / П. П. Горностай - Киев: Интерпресс ЛТД, 2007. - 312 с.
7. Гофман И. Представление себя другим в повседневной жизни / И. Гофман; пер. с англ. А. Д. Ковалева - М.: Канон-пресс-Ц, Кучково поле, 2000. - 304 с.
8. Григорій Силевич Костюк – корифей української психологічної школи // Психолог. – 2008, січень. - № 3. – С. 12–15.
9. Маслоу А. Г. Дальние пределы человеческой психики / А. Г. Маслоу; пер. с англ. А. М. Татлыбаевой - СПб.: Евразия, 2005. - 430 с.

Стаття надійшла до редакції 24.01.2018.

МАЛАЗОНИЯ Светлана

кандидат психологических наук, доцент кафедры инженерной педагогики и психологии Учебно-научного профессионально-педагогического института Украинской инженерно-педагогической академии

Улица Садовая, 130 кв. 16., г.Бахмут,84500, Украина

E-mail: svchm888@gmail.com

РАЗВИТИЕ ЛИЧНОСТИ ОПРЕДЕЛЯЕТ ВЫБОР ПРОФЕССИИ

Резюме. В статье рассматривается как развитие личности инженера-педагога, определяет выбор профессии и подготовку к ней. Сам выбор и развитие профессиональной деятельности определяют стратегию развития личности. Профессиональное развитие на разных этапах жизнедеятельности человека является то результатом, то средством развития личности.

Чем раньше начнется направленное личностное и профессиональное развитие, тем в большей степени можно прогнозировать психологическое благополучие, удовлетворенность жизнью и личностный рост каждого человека в современном, меняющемся мире.

Ключевые слова: личность, профессиональное развитие, личностный рост, творческая активность, индивидуальность, профессиональное самоопределение.

MALAZONIA Svetlana

Ph.D., associate professor of the Department of and Engineering Pedagogy and Psychology of the Educational Scientific Professionally Pedagogical Institute of the Ukrainian Engineering - Pedagogical Academy

Sadovaya Street 130, app.16, Bakhmut, 84500, Ukraine

E-mail: svchm888@gmail.com

PERSONALITY DEVELOPMENT DETERMINES THE CHOISE OF PROFESSION

Summary. The article deals with the development of the personality of the future engineer-teacher, which determines the choice of the profession and the preparation for it. Choice and development of professional activity determine strategy of person's development. The professional development at different stages of ability to live of the man is the result, or means of person's development.

The earlier directed person's development and professional development will begin, in the greater degree it is possible to predict psychological well-being, satisfaction by life and person's growth of each man in modern, varying world.

Key words: personality, professional development, personal growth, creative activity, individuality, professional self-determination.

Abstract. In this article the author considers how personal development affects the choice of profession. The present rapid growth is determined by psychological problems related to the professional development of future engineers-teachers. The attention of scientists is highlighted by the need for a new socio-economic and professional experience.

L.S. Vygotsky was engaged in the question of the development of a personality of a professional in the twentieth century. According to his theory,

due to the interaction of natural and social factors, in the process of socialization, potential opportunities become relevant.

B.G. Ananiev used the concept of "individuality" for the opus of higher human abilities of his vivid manifestations and creative activity.

F. Barron believes the ability, with the help of creativity, to selfdesigning as the main function of the individual.

The development of the students' interest in their future profession and development needs for self-transformation and self-development is the main goal of highly school.

The development of personality involves the formation of new needs. They arise only when the person feels the readiness for self-realization. Baseline characteristics of the individual as focus, competence, emotional and behavioral flexibility is a form of the creative and professional potential of man.

The psychological readiness for self-realization is a systemic phenomenon, and it is a dialectical unity of psychic states and personality traits.

Along with personal self-realization, one should consider the idea of readiness for self-realization at the level of social consciousness. This is the notion of "collective subject of life-creativity".

Social psychological readiness is created by the integration of individuals. The psychological foundations of personality are such characteristics as personality orientation, behavioral flexibility and professional competence. These characteristics will enable the future professional to implement special value standards.

Psychological well-being, life satisfaction, personal growth is either a result or a means of professional and personal development.

REFERENCES

1. Abulkhanova K. A. The correlation of individuality and personality in the light of the subjective approach / K. A. Abulkhanova // *The World of Psychology*. 2011. - No. 1. - P. 22-31.
2. Asmolov A. *Psychology of personality* / A. Asmolov. - M.: Sense, 2005. - 415 p.
3. Barron F. Personality as a function of designing a person by himself / F. Barron // *Questions of psychology*. - 1990. - No. 2. - P. 153-159.
4. Brushlinsky A. V. *Problems of the psychology of the subject* / A. V. Brushlinsky - M.: IP RAS, 2006. - 109 p.
5. Vygotsky L. S. *History of the development of higher mental functions* / L.S. Vygotsky // *Collected works*. - K.: Pedagogy, 2007. - T. 8. - P. 6-328.
6. Gornostai P. P. *Personality and role. Role approach in the social psychology of the individual* : [monograph] / - Kiev : Interpress LTD, 2007. - 312 p.

7. Hofman I. Representation of others to themselves in everyday life / I. Hofman; trans. with English A.S. Kovaleva – M.: Canon-press-C, Kuchkovo field, 2000. - 304 p.
8. Grigory Silovich Kostyuk - coryphaeus of the Ukrainian psychology school // Psychologist. - 2008. - №3. - P. 12-13.
9. Maslow A. G. Long range of the human psyche / A. G. Maslow; trans. with English A.M. Tatlybaeva. – Snt.Pb .: Eurasia, 2005. - 430 p.

(переклала на англійську С. Малазонія – доцент, кандидат психологічних наук, доцент кафедри інженерної педагогіки та психології Навчально-наукового професійно-педагогічного інституту Української інженерно-педагогічної академії)

УДК 374.7.091:005.963.1(045)

НІКІТСЬКА Юлія

канд. пед. наук, викладач, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,

б-р Шевченка, 81, м. Черкаси, 18031, Україна

E-mail: nikitska.y@outlook.com

АКТУАЛЬНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

Анотація. У статті розглядаються деякі історичні аспекти становлення теорії управління, окремі питання, пов'язані з реформуванням процесу управління системою освіти, актуальність розвитку і вдосконалення системи освіти дорослих.

Ключові слова: теорія управління, освіта дорослих, менеджмент освітньої галузі, управління освітніми системами.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. На сучасному етапі становлення України як правової європейської держави, враховуючи сучасні глобалізаційні процеси, необхідність забезпечення сталого розвитку суспільства, інтеграцію в Європейський освітній простір тощо, виникла потреба у реформуванні як всієї системи освіти, яка повинна надавати послуги нової якості в умовах демократії, відкритості, ринкових відносин, так і системи освіти дорослих, яка забезпечила б людині всебічну конкурентоспроможність протягом життя.

Для успішного розв'язання цих проблем гостро постало питання оптимізації процесу управління в системі освіти, реформування системи підготовки менеджерської ланки для галузі освіти. При цьому необхідно враховувати автентичні традиції, історичний досвід становлення національної системи освіти дорослих та управління нею, вивчати і впроваджувати багатий досвід зарубіжних країн, зокрема, Великої Британії.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питаннями розвитку теорії управління, теорії управління освітніми системами, проблемами управлінської діяльності в освітній галузі займалися вітчизняні науковці Н. Гущина, П. Кухарчук, С. Мацкевич, М. Солодка, Г. Тодосова, О. Черемних; вивчення особливостей системи освіти дорослих зарубіжних країн стало предметом наукових досліджень Л. Гриневич, Т. Десятова, Л. Лук'янової та багатьох інших.

Подальших наукових досліджень потребують питання розвитку і вдосконалення системи неперервної освіти, підготовки ефективного менеджменту для освітньої галузі, вдосконалення системи управління якістю надання освітніх послуг.

Формування цілей статті (постановка завдання). Зважаючи на виклики сучасної моделі суспільних відносин у освітніх системах значно зростає роль освіт дорослих. Мета статті – вказати на актуальність подальшого розвитку і вдосконалення системи неперервної освіти в Україні та реформування процесу управління нею.

Виклад основного матеріалу дослідження. Освітня система, як і будь-яка інша, вимагає управління. Проблеми, які виникають в управлінській діяльності привертати і привертають увагу багатьох науковців. Для успішного розв'язання цих проблем неможливо обійтись без детального вивчення питань зародження теорії управління освітніми системами, етапів її становлення, основних підходів, досвіду інших країн, зокрема Великої Британії з розвитку теорії управління освітніми системами для дорослих.

З появою організованого суспільства виникло і питання управління. Але і теорія управління як така загалом сформувалась у ХХ столітті [1]. Думки науковців щодо хронології зародження теорії управління системами освіти значно різняться. Дослідник А. Калюжний зазначає, що управління системою освіти зародилась у зв'язку з появою масового навчання [2]. На думку науковця М. Солодкої це відбулося у 20-х роках ХХ століття [3]. Особливий погляд на становлення теорії управління освітніми системами має О. Черемних. У своїй статті «Управление образованием как предмет социологического изучения» авторка підкреслила важливість і значущість досягнень різних наукових галузей для розробки вдалої концепції управління освітньою системою [4]. Незважаючи на різницю у поглядах

науковців щодо теорії управління в системах освіти, вони приходять до спільного висновку, що базою теорії управління в освітніх системах є ідеї наукового управління соціальними організаціями і становлення її розпочалося, в основному, за кордоном.

Низка науковців вважають, управління виокремилось у самостійну галузь наукових досліджень після вдалих розробок засновника Школи наукової організації управління Фредеріка Тейлора, ідеї якого почали проникати в освітні системи на початку ХХ століття. Значного поширення досвід щодо впровадження наукових методів управління в освіті набув тільки у 20-30-х роках ХХ століття, спочатку у США, потім у Європі, хоча у цей період вони ще перебували під значним впливом класичної школи управління [1]. У цей період на розвиток теорії управління в освітніх системах значний вплив здійснила поява школи людських відносин, а з 1950 року біхевіористська школа, головна ідея якої полягала в тому, що підвищити ефективність організації можна за умови підвищення ефективності людських ресурсів. Починаючи з 70-х років ХХ століття значно вплинули на розвиток управління в освіті ідеї системного підходу, а у 80-90-х роках підвищення вимог суспільства до якісних характеристик освітніх систем.

Наприкінці ХХ – на початку ХХІ століття з'явилися ґрунтовні теоретичні роботи, які узагальнювали набутий досвід управління в системах освіти та були спрямовані на розвиток теорії управління освітніми системами. Це роботи П. Сільвера (Сполучені Штати Америки, 1983 р.), У. Раства (Великобританія, 1985 р.), Т. Буша (Великобританія, 1986 р.), Б. Левіна, Д. Янга та інших [1]. У 1990-х роках у зарубіжних країнах відбувається подальша децентралізація управління освітою та значне посилення уваги батьків та суспільства до якості освітніх послуг, що зумовлює вдосконалення процесів державно-громадського управління освітою.

Вітчизняна система управління освітою теж пройшла декілька етапів свого становлення. Проблема її розвитку і вдосконалення в різні періоди, зважаючи на вимоги часу, займалися педагоги, громадські діячі, відомі письменники (Л. Українка, Ю. Федькович, І. Франко та ін.), публіцисти. Початок ХХ століття характеризується посиленням змін у системі освіти, але у 30-50-ті роки через специфіку державної політики, тривалі військові дії тощо, питання розвитку управління освітою відійшло на задній план. Ситуація почала змінюватись тільки після здобуття Україною незалежності. Радикальні зміни в суспільстві, перегляд ціннісних орієнтирів, формування іншої соціальної ситуації, перспективи інтеграції в Європейський освітній простір показали, що існують певні суперечності в системі управління освітою. Потрібно було вдосконалювати управлінські функції, змінювати спрямованість та систему відносин в управлінні [5].

Виклики цього періоду вимагають нових принципів, покладених в освітню реформу: демократизацію освіти, багатоукладності, альтернативності, народності і національного характеру, гуманізації, диференціації, її діяльнісного розвивального характеру, а також безперервності освіти. Тому актуальним постало питання системи неперервної освіти впровадження сучасних методів управління процесами навчання дорослих, адже ринок праці в сучасній Україні вимагає працівників з високим рівнем професійної підготовки та володіння сучасними технологіями і, головне, здатних до постійного самовдосконалення, а для цього людина повинна мати можливість навчатися протягом життя. Проте, як зазначає науковець Н. Гущина є ще цілий ряд проблем в освіті дорослих в Україні: «Недосконала нормативно-правова база, невизначеність статусу освіти дорослих, низький рівень співпраці між ДУ, НДО і соціальними партнерами, відсутність у переліку пріоритетних завдань МОН відповідних структур, недостатня професіоналізація кадрів, які працюють з дорослими» [6, с. 14].

Велике значення для успішного здійснення реформ у цій галузі освіти має вивчення досвіду інших країн. Ще у ХХ столітті стало зрозумілим, що для розв'язання нових проблем, які постають перед людством, недостатньо шкільної та навіть університетської освіти. Як показали дослідження, стрімко зменшується термін «старіння» знань фахівців і в сучасних умовах, як вважають окремі науковці, знання «старіють» через 4-5 років. Це означає, що людина, яка не буде постійно навчатися, стає неконкурентоспроможною.

Відповідаючи на виклики сучасності, майже всі країни Європи, прийшли до ідеї неперервної освіти. Лариса Лук'янова у своїй праці відмічає що, «Формуючи політику у сфері освіти дорослих, країни Європейського Союзу на початку ХХІ ст. значно більше уваги приділяють не лише її економічній доцільності, роль якої визначається ринком праці, але й підносять її соціально-культурне значення. Освіта стає визначальним чинником не тільки професійного, але й особистісного розвитку.» [8, с. 5]. Навчання протягом життя Рада Європи затвердила як один з основних компонентів соціальної моделі європейських країн [7].

Країни Європи, зокрема Велика Британія, мають значний досвід в організації системи неперервної освіти та управління нею. Влада Великої Британії завжди тримала у полі зору питання, пов'язані з освітою дорослих та її розвитком. Було прийнято ряд важливих документів, які врегульовували на законодавчому рівні освіту дорослих. Закон «Про навчання та професійні вміння» (2000) надавав повноваження здійснення керівництва і фінансування закладів освіти дорослих Раді з освіти і професійної підготовки (LSC). Управління системою освіти дорослих у

Великій Британії здійснюють: Департамент освіти та вмінь, Департамент бізнес-інноваційних навичок, Рада з питань навчання та вмінь (2001), Національний інститут неперервної освіти дорослих, Агенція з питань розвитку вмінь у галузях, Рада з питань фінансування вищої освіти в Англії, Агенція з питань базових умінь, а також Інспекторат навчання дорослих (2000) як контролюючий орган [8].

Для України цей досвід надзвичайно важливий і потребує всебічного вивчення, адаптації до реалій країни і впровадження в систему освіти, отже знову постає питання підготовки відповідного освітнього менеджменту всіх рівнів. У Концепції розвитку системи освіти дорослих в Україні наголошується на необхідності визнання освіти дорослих на державному рівні як невід'ємної складової національної системи освіти, розроблення нових підходів її правового регулювання, насамперед, на необхідності підготовки проекту Закону України «Про освіту дорослих» [9]. Проблемами управління освітою дорослих І. Бургун, Л. Лук'янова, Н. Протасова та інші.

Науковці зазначають, що виконання завдань, які постають перед освітою дорослих, неможливе без відповідного кадрового забезпечення. Питання кадрового забезпечення є однією з найважливіших складових питань реформування системи освіти України і системи освіти дорослих зокрема. Зважаючи на значний вплив ринкових відносин на сферу освіти, появу значної кількості приватних навчальних закладів, які створюють конкуренцію державним закладам освіти, постає питання якісної професійної підготовки менеджерів освіти. Тривалий час керівники навчальних закладів призначались вищим керівництвом, пізніше обирались із членів колективу і, як правило, не мали економічної освіти, базових знань з менеджменту. Враховуючи сучасні вимоги до закладів, які надають освітні послуги, в тому числі і дорослим, значну конкуренцію між ними та інші виклики, керувати таким закладами має всебічно підготований менеджер, готовий виконувати різні функції: економічні, організаційні, педагогічні, який теж повинен мати умови для постійного оновлення своїх знань та вдосконалення кваліфікації, тобто, для неперервної освіти.

Висновки. Для успішного й ефективного функціонування системи освіти дорослих в Україні є питання реформування як самої системи, так і процесу управління нею, створення умов для підготовки якісної менеджерської ланки та кадрового забезпечення. Це, в свою чергу, вимагає подальших наукових досліджень у цій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Менеджмент української освіти в контексті євроінтеграції: монографія / П. Біліченко, О. Зайцева, Т. Зенченко та ін.; за заг. ред. Г. Луценка. – Черкаси: вид. Чабаненко Ю. А., 2017. – 272 с.
2. Калюжный А. С. Психология и педагогика: учебное пособие / А. С. Калюжный. – Н. Новгород: НГПУ, 2007. – 380 с.
3. Солодкая М. С. Управление образованием: философско-методический аспект / CREDO NEW теоретический журнал. – 1997. – №4.
4. Черемных А. М. Управление образованием как предмет социологического изучения / А. М. Черемных // Вестник Удмуртского университета. – 2007. – №3. – С. 143-147.
5. Юрчук Л. Тенденції децентралізації управління освітою в Україні / Людмила Юрчук // Вісник національної академії державного управління. Серія «Державне управління». – 1999. – №4. – С. 276-283.
6. Гущина Н. Освіта дорослих – основні тенденції в Україні та Європі / Наталія Гущина [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.slideshare.net/omosvita/ss-62919356>.
7. Карпенко М. Освіта протягом життя: світовий досвід і українська практика. Аналітична записка / М. Карпенко [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/252>.
8. Лук'янова Л. Законодавче забезпечення освіти дорослих: зарубіжний досвід / Лариса Лук'янова // Українська асоціація освіти дорослих. – Київ: ТОВ «ДСК-Центр», 2017. – 147 с.
9. Лук'янова Л. Концепція освіти дорослих в Україні / Укладач Лариса Лук'янова. – Ніжин: ПП Лисенко М. М., 2011. – 24 с.

Стаття надійшла до редакції 23.01.2018.

НИКИТСКАЯ Юлия

канд. пед. наук, преподаватель, Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого,
б-р Шевченко, 81, г. Черкасы, 18031, Украина
E-mail: nikitska.y@outlook.com

**АКТУАЛЬНОСТЬ РЕФОРМИРОВАНИЯ ПРОЦЕССА
УПРАВЛЕНИЯ СИСТЕМОЙ ОБРАЗОВАНИЯ ВЗРОСЛЫХ**

Резюме. В статье рассматриваются некоторые исторические аспекты становления теории управления, отдельные вопросы, связанные с реформированием управления системой образования, актуальность развития и усовершенствования системы образования взрослых.

Ключевые слова: теория управления, управление образовательными системами, образование взрослых, менеджмент образовательной отрасли.

NIKITSKA Yuliia

Ph.D in Pedagogy, Lecturer, Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy,

blvd Shevchenko, 81, Cherkasy, 18031, Ukraine

E-mail: nikitska.y@outlook.com

TIMELINESS OF ADULT EDUCATION SYSTEM MANAGEMENT RENEWAL

Summary. The article investigates several historic aspects of the management theory development, certain issues related to the education system management renewal, timeliness of the adult education system development and improvement.

Keywords: management theory, adult education, educational sector management, educational system management.

Abstract. It became clear as soon as Ukraine became independent that the national adult education system, as well as the relevant management system failed to meet the modern requirements, and the quality of the education service failed to meet the public needs too. Thus the national scientific, political and public force should take joint efforts in order to provide the national adult education system renewal, to improve the relevant management process and to provide the considerable upgrading of the training quality for the staff involved into this sector. The described task requires the profound study of the national context, the national advanced experience and the experience of the developed European countries.

Many scientists in our country investigated the issues of educational system and adult education system development and improvement, issues of the educational system management forms and methods selection. The experience available at advanced countries was also investigated. Nevertheless this area includes plenty more actual theoretical and practical tasks that should enable in the shortest term the quality and effective reforms implementation.

Purpose of the article: to concentrate on the necessity of reforms in the adult education system management.

The educational system requires appropriate management processes for the successful and effective work. A number of scientists and practical experts during the long period investigated and analyzed various aspects of development and improvement of the management theory in general as well as the management theory of educational systems, e.g. adult education systems, which in the course of scientific-and-technological advance acquired more and more public and economic importance. There are many factors affecting the

educational systems development and improvement: social and economic situation, new educational concepts, change of approach to the education, shift in priorities, concentration and public influence on the educational processes, requirements in the up-to-date industry.

The issues of the adult education system development and improvement, involvement of new educational forms and management process optimization became pressing; what in its turn required changes in the absolutely new human resources training. Sufficient scope of the work by the national research teams, investigation and analysis of the relevant experience abroad, the purposeful policy of the government and the social activism promoted the positive changes in the adult education system and management thereof.

High requirements that exist in the modern society, market relations and demographic situation in the country predicate the necessity of strong improvement of quality of service provided by the adult educational centers. The adult education system including the relevant management process renewal is one of the most acute issues of the educational system of Ukraine.

REFERENCES

1. Bilichenko, P., Zaitseva, O., Zenchenko, T. & Lutsenko, H. (2017). Menedzhment ukraïnskoi osvity v konteksti yevrointehratsii [Ukrainian education management in the context of European integration]. Cherkasy: vyd. Chabanenko Yu. A. [in Ukrainian].
2. Kaliuzhnyi, A. S. (2007) *Psikhohohyia y pedahohyka: uchebnoe posobyie* [Psychology and Pedagogics: guidance]. N. Novhorod: NHPU [in Russian].
3. Solodkaia, M. S. (1997) *Upravlenye obrazovanyem: fylosofsko-metodycheskyi aspekt* [Educational management: philosopho-methodological aspect]. *CREDO NEW teoretycheskyi zhurnal – CREDO NEW theoretical journal*, 4.
4. Cheremnykh, A. M. (2007) *Upravlenye obrazovanyem kak predmet sotsyolohycheskoho yzucheniia* [Educational management as a subject of sociological study]. *Vestnyk Udmurtskoho unyversyteta – Bulletin of the Udmurt University*, 3, 143-147 [in Russian].
5. Yurchuk, L. (1999) *Tendentsii detsentralizatsii upravlinnia osvitoiu v Ukraini* [Decentralization trends of education management in Ukraine]. *Visnyk natsionalnoi akademii derzhavnoho upravlinnia. Seriiia «Derzhavne upravlinnia» – Bulletin of the National Academy of Public Administration. Series "Public Administration"*, 4, 276-283 [in Ukrainian].

6. Hushchyna N. (2016). Osvita doroslykh – osnovni tendentsii v Ukraini ta Yevropi [Adult education – major trends in Ukraine and Europe. Retrieved from: <http://www.slideshare.net/omosvita/ss-62919356>.
7. Karpenko M. Osvita protiahom zhyttia: svitovi dosvid i ukrainska praktyka. Analitychna zapyska [Lifetime education: global experience and Ukrainian practice. Briefing note]. Retrieved from: <http://www.niss.gov.ua/articles/252>.
8. Lukianova, L. (2017) Zakonodavche zabezpechennia osvity doroslykh: zarubizhnyi dosvid [Legal support for adult education: international practices]. *Ukrainska asotsiatsiia osvity doroslykh – Ukrainian Adult Education Association*, 147 [in Ukrainian].
9. Lukianova, L. (2011) Kontseptsii osvity doroslykh v Ukraini [Adult education concept in Ukraine]. Nizhyn: PP Lysenko M. M. [in Ukrainian].

(переклад на англ. зроблено особисто автором статті)

УДК 37.012.3

ЛЕЩЕНКО Петро

аспірант Полтавського національного педагогічного університету ім. В.Г.Короленка,

вул. Остроградського, 2, м. Полтава, 03127, Україна

E-mail: peter_leshchenko@gmail.com

РОЗВИТОК ГЛОБАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР

Анотація. У статті проаналізовано зарубіжний досвід щодо використання комп'ютерних ігор у навчальному процесі учнів загальноосвітніх навчальних закладів США у контексті їх впливу на формування глобальної компетентності. Аналіз американського досвіду використання комп'ютерних ігор для розвитку глобальної компетентності учнів дає підстави зробити такі висновки. Розвиток глобальної компетентності трактується як важливе завдання в аспекті формування в учнів умінь повноцінного й безпечного життя у XXI столітті.

Глобально-компетентний учень має оволодіти чотирма групами вмінь: 1) вивчати світ; 2) сприймати різні точки зору; 3) ефективно спілкуватися (вербально і невербально з різними аудиторіями); 4) діяти для зміни ситуації у світі. Науковцями доведено, що використання комп'ютерних ігор є ефективним шляхом розвитку глобальної компетентності учнів, оскільки ігри забезпечують активну експериментальну навчально-ігрову діяльність, спонукають до

© Лещенко П., 2018

дослідження проблем глобального значення, зацікавлюють емоційною активністю, допомагають розвивати критичне мислення та уміння спільно вирішувати проблеми, стимулюють розвиток цифрових умінь. Результати досліджень зарубіжних науковців показують, що віртуальна діяльність учнів в іграх щодо вирішення актуальних для місцевих громад проблем стимулює громадянську активність в реальному житті.

Ключові слова: «глобальна компетентність», «комп'ютерні ігри», «зарубіжний досвід», «глобальна освіта».

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Глобальний характер сучасного світу виявляється у безпрецедентній взаємозалежності явищ і процесів, що відбуваються в різних точках планети. Глобальна освіта спрямована на формування вмінь забезпечувати мирне життя повсюдно, в різний час, в різних місцях, і ґрунтується на усвідомленні єдності та взаємозалежності людського суспільства, на розумінні культурної різноманітності, прагненні до затвердження соціальної справедливості. Глобальна освіта сприяє позитивним цінностям і допомагає учням брати на себе відповідальність за свої дії та бачити себе громадянами глобального співтовариства, які можуть сприяти розвитку більш мирного, справедливого та стабільного світу.

Для України забезпечення ефективної глобальної освіти набуває особливої ваги з огляду на складні соціально-економічні, екологічні умови функціонування, як освітньої системи, так і суспільства в цілому. В цьому аспекті наукового і практичного значення набуває американський досвід розвитку глобальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів на основі використання комп'ютерних ігор. Варто наголосити, що у 2018 році планується оцінювання рівня освітніх досягнень учнів на основі Міжнародної програми PISA (англ. – Programme for International Student Assessment, PISA) передбачатиме дослідження рівнів сформованості глобальної компетентності.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблеми формування глобальної компетентності учнів перебувають в полі пильної уваги зарубіжних учених. Наукові дослідження Б.Вайланкорт (B.Vaillancourt, 2014), В. Г. Гарднера (Gardner, H., 2007) [9], А. Джексона (A. Jackson, 2011) [10], В. Мансіли (V. V. Mansilla, 2011) [9,10], Дж. МакГонігал (J. McGonigal, 2012, 2016) [11,12,13] А. Ментен (A. Menten, 2012) [14], Г. Мурмен (H. Moorman, 2016) [15] особливо активізувалися на початку XXI століття, коли завдяки поширенню цифрових технологій та Інтернету глобалізаційні процеси проникли практично в усі сфери функціонування техногенного соціуму.

Аналіз публікацій зарубіжних науковців та фахівців Центру Глобальної освіти при Азійському Товаристві (провідна освітня організація, метою якої є сприяння взаєморозумінню та зміцненню партнерських відносин між народами, лідерами та установами Азії та Сполучених Штатів у глобальному контексті) дає можливість визначити сутність основної категорії дослідження: «Глобальна компетентність – це здатність досліджувати місцеві, глобальні та міжкультурні проблеми, розуміти та сприймати точки зору, світогляд інших, займатися відкритими, доцільними та ефективними взаємодіями з людьми з різних культур, діяти для колективного благополуччя та сталого розвитку» [21].

Серед вітчизняних науковців питанням глобальної освіти та розвитку глобальної компетентності присвячено праці Н. Авшенюк [1], Т. Аношкова [2], Я. Бондарук [3] та ін. Проте вітчизняними ученими не досліджувалися проблеми використання комп'ютерних ігор для розвитку глобальної компетентності учнів, тоді як існує багатий зарубіжний досвід застосування ігор для поєднання гравців через кордони під час навчання в школі, так і поза її межами.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є вивчення зарубіжного досвіду розвитку в учнів загальноосвітніх навчальних закладів США глобальної компетентності на основі використання комп'ютерних ігор. До методів наукового пошуку, що були використані в дослідженні належать: аналіз, порівняння, синтез, абстрагування й узагальнення, нетнографія веб-сторінок, блогів. Використання цих методів забезпечило визначення та висвітлення особливостей формування глобальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів США на основі використання комп'ютерних ігор.

Виклад основного матеріалу дослідження. Протягом останнього десятиліття у міжнародному освітньому просторі спостерігається зростання інтересу до використання комп'ютерних ігор у різних видах і формах навчання з огляду на досвід, який набувають гравці. Дедалі найбільш широко застосовування отримують комп'ютерні ігри, в яких формується глобальна компетентність гравців. Значний внесок у розробку і поширення комп'ютерних ігор для глобальної освіти зробила Джейн МакГонігал, директор досліджень та розвитку ігор в Інституті майбутнього, відомий американський дизайнер і автор книг про використання комп'ютерних ігор для посилення позитивного ставлення та кооперації в реальному контексті [11].

У 2010 році на конференції «Технології, Розваги та Дизайн» (TED, 2010) Джейн МакГонігал (Jane McGonigal) висловила цікаву і дещо несподівану думку: «Якщо ми хочемо вирішити такі проблеми, як голод,

бідність, зміна клімату, глобальний конфлікт, ... ми повинні прагнути грати в онлайн-ігри не менше 21 мільярда годин на тиждень до кінця наступного десятиліття» [11]. На підтвердження сказаного вчена пояснила, що сотні мільйонів геймерів у всьому світі грають в онлайн-ігри протягом мільярдів годин на тиждень, і що її метою є «зробити так, аби врятувати реальний світ, адже це так само легко, як можна зберегти світ в онлайн-іграх» [11].

Результати досліджень зарубіжних науковців дають підстави стверджувати, що глобально компетентні учні мають володіти чотирма групами умінь: 1) вивчати світ; 2) сприймати різні точки зору; 3) ефективно спілкуватися (вербально і невербально з різними аудиторіями); 4) діяти для зміни ситуації у світі. Розглянемо зарубіжний досвід формування відповідних умінь за допомогою комп'ютерних ігор.

Існує безліч онлайн-ігор, призначених для вивчення глобальних проблем, включаючи екологічні проблеми, права людини та забезпечення миру у світі. Веб-сайт Нобелівської премії за мир містить гру «Голуби миру» («Peace doves»), розроблену для того, щоб допомогти гравцям дізнатися про розповсюдження ядерної зброї та гру «Правитель торгівлі» («Trade Ruler»), яка допоможе їм дізнатися, як країни отримують вигоду від міжнародної торгівлі [19]. Інші ігри вимагають від гравців прийняття рішень, які допомагають їм зрозуміти складний характер глобальних проблем. Наприклад, гра «Смітникові мрії» («Garbage Dreams») присвячена дослідженню життя людей, які століттями жили в Каїрі, переробляючи міське сміття [7]. Гравці усвідомлюють, що вони повинні розглянути різні фактори, щоб створити ефективний бізнес для переробки сміттєвих відходів. Гра «Продовольча сила» («Food Force») вимагає від гравців виконати шість місій, кожна з яких представляє собою наступний крок у процесі надання продовольства людям та допомоги у відновленні громад, які цього потребують.

У грі «Зупинка катастроф» («Stop Disasters») гравці навчаються запобігати природним катастрофам і готуватися до стихійних лих, щоб зменшити ризики та зменшити шкоду, яка виникає при стихійних катаклізмах [8]. Гра «Операція «Клімат-контроль» («Operation Climate Control») – це гра, що передбачає участь багатьох гравців, в якій команди працюють за різними сценаріями для прийняття політичних, управлінських рішень місцевого значення, які сповільняють кліматичні зміни. А в грі «Криза націй» («Crisis of Nations»), лідери чотирьох країн повинні дипломатично співпрацювати разом, щоб вирішувати міжнародні кризи, при цьому таємно збираючи ресурси, щоб спробувати виграти гру [8].

Потужний навчальний досвід отримується й виявляється в міру того, як активно учні залучаються до рольової гри. Ігри дають учням можливість висловлювати різні точки зору, моделювати ситуації, приймати рішення й

побачити, що станеться, в результаті реалізації таких рішень. Оскільки учні досліджують різні можливості, то вони навчаються визнавати й різні точки зору та діяти різними шляхами.

На веб-сайті Нобелівської премії у грі «Ув'язнені війни» («Prisoners of War») гравець бере на себе роль командира в таборі військовополонених і повинен діяти відповідно до Женевської конвенції для прийняття рішень про організацію життя в таборі [19]. Ще одна гра від «Taking IT Global» імітує «Помаранчеву революцію» в Україні «Ukraine's Orange Revolution». Гравець повинен приймати рішення для двох головних кандидатів у президенти та працювати над забезпеченням справедливих виборів без насильства. «Проти всіх шансів» («All Odds») – це гра, яка дозволяє учням дізнатися, як це бути біженцем, втікаючи від пригнічення та шукаючи притулку в іншій країні. А у грі «Виклик Корпусу миру» учні грають ролі Волонтерів Корпусу Миру, допомагаючи селянам навчитися реагувати на проблеми пов'язані зі здоров'ям, освітою, екологією та економікою. Гра «Комендантська кухня» («Curfew») пропонує гравцям вчитися орієнтуватися в можливих варіантах розвитку майбутнього, вивчати досвід життя у світі, де громадянські свободи, були відібрані в ім'я безпеки [8].

Як свідчать результати Національного конкурсу відеоігор для STEM освіти в США великий інтерес в учнів викликає розробка і створення різних ігор [18]. Одним із яскравих прикладів розвитку глобальної компетентності через створення ігор є «Globalogia», навчальна мережа та платформа для створення ігор, в якій учні розробляють дизайн, створюють програми та обмінюються новими іграми. Учні взаємодіють віртуально та безпосередньо, коли створюють навчальні ігри за темами, які їм важливі. Інтернет-мережа поєднує учнів з однолітками, викладачами та експертами для підтримки протягом усього творчого процесу [8].

Учні створили багато ігор, які зосереджуються на глобально важливих проблемах. Наведемо приклади кількох ігор. Комп'ютерна гра «Я можу закінчити депортацію» («ICED») була створена правозахисною організацією «Прорив». Ця гра була розроблена за участю багатьох учнів американських загальноосвітніх навчальних закладів. У цій грі учні грають ролі підлітків-іммігрантів, які намагаються отримати громадянство, і таким чином дізнаються про проблеми, що стоять перед молодими нелегалами.

Гра «Ціна життя» («Cost of Life») вимагає від гравця приймати рішення від імені сім'ї Гіннард, що проживає в сільській місцевості Гаїті. Мета гри – допомогти членам родини досягти благополуччя, здоров'я, щастя, здобути освіту і заробити достатньо грошей, щоб витримати випробовування, які на них чекають упродовж чотирьох сезонів. Ця гра була розроблена учнями, які беруть участь у програмі Global Kids 'Playing 4 Keeps [17].

Деякі ігри дозволяють користувачам виконувати активні дії щодо вирішення глобальної проблеми в межах гри. «Дарфур – це смерть» («Darfur is Dying»), рольова симуляційна гра про життя біженця [4]. Гравці можуть активно діяти, використовуючи інструменти ігрової активності, вбудовані в гру. Для того, щоб допомогти зупинити кризу в Дарфурі, надсилають повідомлення президенту, представникам держави або розпочати організувати підтримку у місцевих громадах. Коли учні активують свій словниковий запас, формулюючи філологічні, природничі, математичні поняття, на веб-сайті «Free Rice» вони можуть побачити, як чашки рису наповнюються, коли вони правильно відповідають на питання. І за кожну правильну відповідь, 10 зерен рису додається для боротьби з голодом у світі.

Гра «Світ бойової майстерності» (“World of Warcraft”) – це, мабуть, найвідоміший приклад рольової гри з багатьма гравцями, яка є спільним ігровим он-лайн середовищем для навчання учнів вирішувати проблеми [22]. Гравці не лише спілкуються та співпрацюють в ігровому просторі, вони також використовують соціальні мережі, вікі, блоги для наставництва та підтримки один одного. Існують ігрові розробки, спрямовані на використання потенціалу такого глобального спілкування та співпраці між гравцями для вирішення реальних проблем, таких як бідність, голод, освіта, здоров’язбереження.

Гра «Пробудження» (“Evoke”) запрошує гравців колективно уявити майбутні загрози нафтової кризи, наприклад, світ без нафти, та використовувати «мудрість натовпу» для розв’язання проблем і дає змогу командам спільно розробляти інноваційні рішення для нагальних проблем на місцевому рівні [5]. Хоча цільова аудиторія цієї гри, – перш за все, молоді люди в Африці, у неї грають люди в усьому світі. Упродовж десяти тижнів гравці вивчають десять можливостей, які надає ця гра, а саме навчитися: 1) співпраці, 2) мужності, 3) творчості, 4) підприємництва, 5) розуміння місцевих проблем, 6) здобувати знання за допомогою мережі, 7) винахідливості, 8) запальності, 9) стійкості, 10) стратегічного бачення. Гравці розробляють плани та реальні кроки для проекту, щоб змінити життя своєї спільноти. Окремі проекти з першого сезону гри вже фінансуються для втілення в життєві реалії. Гра «Пробудження» (“EVOKE”) належить до онлайн ігор альтернативної реальності, що підтримують соціальні інновації серед молоді у всьому світі. Перша версія гри дістала найвищу нагороду на 8-му Щорічному фестивалі «Ігри для змін». Упродовж останніх семи років у цю грали грали групи учнів, більш ніж у 100 країнах [6].

Наголосимо, що «Ігри для змін» (“Games for Change”) – це неприбуткова корпорація, яка була створена у 2004 році [6]. Її місія

полягає у наданні можливостей творцям і розробникам керувати реальними змінами, використовуючи ігри, які допомагають людям навчатися вдосконалювати свої спільноти та допомагають зробити світ кращим. Важливим напрямом роботи корпорації є національна програма «Ігри для змін: виклики для учнів» (“The Games for Change (G4C) Student Challenge”), метою якої є залучення учнів до створення цифрових ігор про проблеми, що впливають на життя громад [16]. Програма реалізується у містах Сполучених Штатів та поєднує професійний розвиток учителів з питань проведення цифрового ігро центрального навчання, тренінги для учнів з ігрового дизайну соціальної тематики під керівництвом професійних фахівців з використанням сучасних мультимедійних технологій на базі шкіл та позашкільних закладів. На заняття для педагогів запрошується 20 місцевих учителів, яких навчають використовувати ігри для формування компетентностей XXI століття, стимулювання молоді до вивчення різноманітних аспектів глобальної освіти.

У кожному місті реалізація програми завершується церемоніями нагородження та публічними виставками ігор, створених учнями. У рамках проведення програми в 2017 році учні створили близько 400 цифрових ігор за трьома темами: зміна клімату; майбутні спільноти; місцеві історії та іммігрантські голоси. Ігри-переможці висвітлюють труднощі імміграції в США, навчають стратегіям створення екологічно чистих міст із урахуванням кліматичних змін, досліджують майбутню транспортну інфраструктуру та багато іншого [16].

Переможці та фіналісти з кожного міста щороку у червні нагороджуються професійно-орієнтованими преміями від Ubisoft (одна з найпотужніших компаній із виробництва ігор). Учні-переможці запрошуються до участі у Всеамериканському фестивалі (G4C Festival), на якому представлено всі зацікавлені сторони (розробники ігор, науковці, освітяни, митці, гравці), здійснюється експертна оцінка творчих проєктів, пропонуються різноманітні тренінги, організовуються зустрічі на різних рівнях.

Таким чином, для формування глобальної компетентності учнів загальноосвітніх навчальних закладів США поєднуються зусилля державних, приватних, благодійних, громадських інституцій та організацій, які проводять підготовку вчителів до навчання ігрового дизайну, тренінги для учнів, організовують виставки, конкурси, фестивалі, тим самим, визнаючи, що генеральним напрямом сучасної освіти має стати розвиток компетентностей XXI століття.

Висновки. Аналіз американського досвіду використання комп'ютерних ігор для розвитку глобальної компетентності учнів дає підстави зробити такі висновки:

- розвиток глобальної компетентності трактується як важливе завдання в аспеті формування в учнів умінь повноцінного й безпечного життя у XXI столітті;

- глобально-компетентний учень має оволодіти чотирма групами умінь: 1) вивчати світ; 2) сприймати різні точки зору; 3) ефективно спілкуватися (вербально і невербально з різними аудиторіями); 4) діяти для зміни ситуації у світі.

Науковцями доведено, що використання комп'ютерних ігор є ефективним шляхом розвитку глобальної компетентності учнів, оскільки ігри забезпечують активну експериментальну навчально-ігрову діяльність, спонукають до дослідження проблем глобального значення, зацікавлюють емоційною активністю, допомагають розвивати критичне мислення та вміння спільно вирішувати проблеми, стимулюють розвиток цифрових умінь. Результати досліджень зарубіжних науковців показують, що віртуальна діяльність учнів в іграх щодо вирішення актуальних для місцевих громад проблем стимулює громадянську активність в реальному житті; для розвитку глобальної компетентності учнів на основі використання комп'ютерних ігор реалізується два основних педагогічних підходи: перший передбачає участь учнів у спеціально підібраних іграх, другий – спрямований на оволодіння учнями вміннями створювати власні ігри (ігрові дизайнерські вміння).

Для вирішення завдань із розвитку в учнів глобальної компетентності на основі використання комп'ютерних ігор у США проводиться цілеспрямована робота, в якій беруть участь державні і громадські організації, що поєднують фахівців різних галузей. Визначальним напрямом цієї роботи є підготовка вчителя до використання комп'ютерних ігор для розвитку глобальної компетентності учнів в умовах формальної і неформальної освіти.

Ми вважаємо, що для вітчизняної педагогічної громадськості видається важливим усвідомлення позитивних ідей американського досвіду та визначення можливостей його впровадження в освітні практики. Подальшого дослідження потребує американський досвід використання комп'ютерних ігор у розвитку мистецько-творчих умінь в учнів американських шкіл.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Авшенюк Н. Міжнародні підходи до обґрунтування глобальної компетентності вчителя [Електронний ресурс]. Режим доступу: lib.iitta.gov.ua/4037/1/Binder1.pdf.
2. Аношкова Т. Впровадження глобальної компетентності в процесі підготовки студентів технічних спеціальностей [Електронний

-
- ресурс]. Режим доступу: www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/anoshkova_vprovadgennia.pdf
3. Бондарук, Я. В. Формування глобальної компетентності у контексті навчання англійської мови майбутніх філологів як новий виклик системі освіти в інформаційному суспільстві [Електронний ресурс]. Режим доступу: dspace.udpu.edu.ua:8080/jspui/handle/6789/6115
 4. Darfur Is Dying Review for Teachers [E-Reader Version] / Common Sense Education. Retrieved from: <https://www.commonsense.org/.../game/darfur-is-dying>
 5. Evoke – An online alternate reality game supporting social innovation [E-Reader Version]. Retrieved from: www.worldbank.org/.../evoke-an-online-alternate-reality-ga
 6. Games For Change [E-Reader Version]. Retrieved from: www.gamesforchange.org.
 7. Garbage Dreams [E-Reader Version]. Retrieved from: <http://www.pbs.org/independentlens/garbage-dreams/classroom.html>.
 8. How Games Promote Learning – Global Learning – Education Week, 2016 [E-Reader Version]. Retrieved from: blogs.edweek.org/.../global.../games_promote_learning.html
 9. Mansilla, V. B., & Gardner, H. (2007). From Teaching Globalization To Nurturing Global Consciousness. In Suárez-Orozco (Ed), Learning in the Global Era: International Perspectives on Globalization and Education Berkeley & Los Angeles, California: University of California Press. P.48-64
 10. Mansilla, V. B., & Jackson, A. W. (2011). Educating for Global Competence: Preparing Our Youth to Engage the World. Council of Chief State School Officers [E-Reader Version]. Retrieved from: <https://asiasociety.org/files/chapter2.pdf>
 11. McGonigal, J. Gaming can make a better world [E-Reader Version]. Retrieved from: https://www.ted.com/talks/jane_mcgonigal_gaming_can_make_a_better_world
 12. McGonigal, J. Reality Is Broken: Why Games Make Us Better and How They Can Change the World – Vintage, Reprint edition, 2012. – 416 p.
 13. McGonigal, J. Supper Better: The Power of Living Game. – HARPER COLLINS, Reprint edition, 2016. – 480 p.
 14. Menten, A. Five Ways to Use Technology and Digital Media for Global Learning [E-Reader Version]. Retrieved from: <https://asiasociety.org/.../five-ways-use-technology-and-digit>
-

15. Moorman, H. Gaming: Leveling Up Global Competence [E-Reader Version] / Asia Society. Retrieved from: <https://asiasociety.org/.../gaming-leveling-global-competence>
16. National Games for Change Student [E-Reader Version]. Retrieved from: www.gamesforchange.org/studentchallenge/
17. Playing 4 Keeps [E-Reader Version] / Online Leadership Program – Global Kids. Retrieved from: www.olpglobalkids.org/gaming/playing-4-keeps
18. The National STEM Video Game Challenge, 2017 [E-Reader Version]. Retrieved from: <https://stemchallenge.org/>
19. The Nobel Peace Prize, 2017 [E-Reader Version]. Retrieved from: https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/2017/
20. Vaillancourt, B. Digital Literacy on a Global Level Through Games – Zulama, 2014 [E-Reader Version]. Retrieved from: zulama.com/education.../digital-literacy-global-level-games/
21. What is Global Competence? [E-Reader Version] / Asia Society. Retrieved from: <https://asiasociety.org/education/what-global-competence>
22. World of Warcraft – Game Spot [E-Reader Version]. Retrieved from: <https://www.gamespot.com/world-of-warcraft/>.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2018.

ЛЕЩЕНКО Петр

аспирант, Полтавский национальный педагогический университет им. В. Г. Короленко,

ул. Остроградского, 2, г. Полтава, 03127, Украина

E-mail: peter [leshchenko@gmail.com](mailto:peter_leshchenko@gmail.com)

РАЗВИТИЕ ГЛОБАЛЬНОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СРЕДСТВАМИ КОМПЬЮТЕРНЫХ ИГР

Резюме. В статье проанализирован зарубежный опыт по использованию компьютерных игр в учебном процессе общеобразовательных учебных заведений США в контексте их влияния на формирование глобальной компетентности учеников. Анализ американского опыта использования компьютерных игр для развития глобальной компетентности учащихся позволяет сделать следующие выводы. Развитие глобальной компетентности трактуется как важная задача в аспекте формирования у учащихся умений полноценного и безопасного сосуществования и жизни в целом в XXI веке.

Глобально-компетентный ученик должен овладеть четырьмя группами умений: 1) изучать мир; 2) воспринимать различные точки зрения; 3) эффективно общаться (вербально и не вербально с различными

аудиторіями) 4) действовать для изменения ситуации в мире. Учеными доказано, что использование компьютерных игр является эффективным путем развития глобальной компетентности учащихся, поскольку игры обеспечивают активную экспериментальную учебно-игровую деятельность, побуждают к исследованию проблем глобального значения, интересуют эмоциональной активностью, помогают развивать критическое мышление и умение совместно решать проблемы, стимулируют развитие цифровых умений. Результаты исследований зарубежных ученых показывают, что виртуальная деятельность учащихся в играх по решению актуальных для местных сообществ проблем стимулирует гражданскую активность в реальной жизни.

Ключевые слова: глобальная компетентность, компьютерные игры, зарубежный опыт, глобальное образование.

LESHCHENKO Petro

Postgraduate student, Poltava V.G. Korolenko National Pedagogical University

vyl. Ostrogradskogo, 2, Poltava, 3600, Ukraine

E-mail: peter leshchenko@gmail.com

DEVELOPMENT OF GLOBAL COMPETENCE BY MEANS OF COMPUTER GAMES

Summary. The article analyzes foreign experience in the use of computer games in the educational process of students of US general education institutions in the context of their influence on the formation of global competence. Analysis of the American experience makes it possible to draw the following conclusions.

The development of global competence is interpreted as an important task in the aspect of forming students skills of a full and safe life in the XXI century.

A globally competent student must master four groups of skills: 1) investigating the world; 2) take different points of view; 3) communicate effectively (verbally and non-verbal with different audiences); 4) act to change the situation in the world. Scientists have proved that the use of computer games is an effective way of developing the global competence of students, since the games provide active experimental learning activities, encourage research of global importance problems, interest in emotional activity, help develop critical thinking and ability to collaborative problem solving, stimulate development of digital skills. The results of foreign scientists' research show that virtual game activity of students in solving problems relevant to local communities stimulates their civic activity in real life.

Key words: global competence, computer games, foreign experience, global education.

Abstract. The modern world is a global space, which manifests itself in almost uncontested interdependence of phenomena and processes taking place in different parts of the planet. In such conditions, education also acquires global characteristics and focuses on the development of abilities to ensure the peaceful coexistence of humanity and is based on the awareness of the unity and interdependence of mankind, on the understanding of cultural diversity, the desire to establish social justice. For Ukraine, the provision of effective global education becomes particularly important taking into account the complex socio-economic, environmental conditions of functioning of both the educational system and society as a whole. In this aspect of the scientific and practical importance is the American experience of developing global competence of students of general educational institutions on the basis of the computer games use.

It should be noted that the problems of forming the global competence of students are in the field of close attention of foreign scientists. The scientific works by B. Vaillancourt (2014), H. Gardner (2007), A. Jackson (2011), V. B. Mansilla (2011), J. McGonigal (2012, 2016), A. Menten (2012), H. Moorman (2016) became especially popular in the early 21st century, when globalization processes have penetrated virtually all areas of the functioning of anthropogenic society through the spread of digital technologies and the Internet.

The analysis of the works of foreign scholars and specialists of the Center for Global Education at Asia Society (a leading educational organization whose purpose is to promote mutual understanding and strengthen the partnership between nations, leaders and institutions of Asia and the United States in a global context) makes it possible to determine the essence of the main category of research: “Global competence is the ability to investigate local, global and intercultural problems, to understand and perceive the points of view, the worldview of others, to engage in open, viable and effective interaction with people from different cultures, to act for collective well-being and sustainable development”.

The subject of the research is the study of foreign experience of the computer games use in general educational institutions in the United States, the topic concerns the formation of global competence by means of computer games. The methods of scientific research used in the study include: analysis, comparison, synthesis, abstraction and generalization, netnography of web pages, blogs. The use of these methods provided the definition and coverage of global competence formation of students of general educational institutions in the United States on the basis of the computer games use.

Scientists have proved that the use of computer games is an effective way of developing the global competence of students, since the games provide active experimental learning activities, encourage research into problems of global

significance, interest in emotional activity, help develop critical thinking and ability to jointly solve problems, and stimulate the development of digital skills.

The analysis of the American experience of using computer games to develop the global competence of students provides grounds for making the following conclusions: the development of global competence is interpreted as an important task in the aspect of developing students' ability to have a full and safe life in the 21st century; a globally competent student should master four groups of skills: 1) study the world; 2) take different points of view; 3) communicate effectively (verbally and non-verbal with different audiences); 4) act to change the situation in the world.

REFERENCES

1. Avshenyuk, N. International approaches to the substantiation of the global competence of the teacher [E-Reader Version]. Retrieved from: lib.iitta.gov.ua/4037/1/Binder1.pdf.
2. Anoshkova, T. Introduction of global competence in the process of training students of technical specialties [E-Reader Version]. Retrieved from: www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/anoshkova_vprovadgennia.pdf.
3. Bondaruk, Ya. Formation of global competence in the context of teaching English a future philologist as a new challenge to the education system in the information society [E-Reader Version]. Retrieved from: dspace.udpu.edu.ua:8080/jspui/handle/6789/6115.
4. Darfur Is Dying Review for Teachers [E-Reader Version] / Common Sense Education. Retrieved from: <https://www.commonsense.org/.../game/darfur-is-dying>.
5. Evoke – An online alternate reality game supporting social innovation [E-Reader Version]. Retrieved from: www.worldbank.org/.../evoke-an-online-alternate-reality-ga.
6. Games For Change [E-Reader Version]. Retrieved from: www.gamesforchange.org.
7. Garbage Dreams [E-Reader Version]. Retrieved from: <http://www.pbs.org/independentlens/garbage-dreams/classroom.html>.
8. How Games Promote Learning – Global Learning – Education Week, 2016 [E-Reader Version]. Retrieved from: blogs.edweek.org/.../global.../games_promote_learning.html.
9. Mansilla, V. B., & Gardner, H. (2007). From Teaching Globalization To Nurturing GlobalConsciousness. In Suárez-Orozco (Ed), Learning in the Global Era: International Perspectives on Globalization and Education Berkeley & Los Angeles, California: University of California Press. P.48-64.
10. Mansilla, V. B., & Jackson, A. W. (2011). Educating for Global Competence: Preparing Our Youth to Engage the World. Council of Chief

- State School Officers [E-Reader Version]. Retrieved from: <https://asiasociety.org/files/chapter2.pdf>.
11. McGonigal, J. Gaming can make a better world [E-Reader Version]. Retrieved from: https://www.ted.com/talks/jane_mcgonigal_gaming_can_make_a_better_world.
 12. McGonigal, J. Reality Is Broken: Why Games Make Us Better and How They Can Change the World – Vintage, Reprint edition, 2012. – 416 p.
 13. McGonigal, J. Supper Better: The Power of Living Game. – HARPER COLLINS, Reprint edition, 2016. – 480 p.
 14. Menten, A. Five Ways to Use Technology and Digital Media for Global Learning [E-Reader Version]. Retrieved from: <https://asiasociety.org/.../five-ways-use-technology-and-digit>.
 15. Moorman, H. Gaming: Leveling Up Global Competence [E-Reader Version] / Asia Society. Retrieved from: <https://asiasociety.org/.../gaming-leveling-global-competence>.
 16. National Games for Change Student [E-Reader Version]. Retrieved from: www.gamesforchange.org/studentchallenge/
 17. Playing 4 Keeps [E-Reader Version] / Online Leadership Program – Global Kids. Retrieved from: www.olpglobalkids.org/gaming/playing-4-keeps.
 18. The National STEM Video Game Challenge, 2017 [E-Reader Version]. Retrieved from: <https://stemchallenge.org/>.
 19. The Nobel Peace Prize, 2017 [E-Reader Version]. Retrieved from: https://www.nobelprize.org/nobel_prizes/peace/laureates/2017/
 20. Vaillancourt, B. Digital Literacy on a Global Level Through Games – Zulama, 2014 [E-Reader Version]. Retrieved from: zulama.com/education.../digital-literacy-global-level-games/.
 21. What is Global Competence? [E-Reader Version] / Asia Society. Retrieved from: <https://asiasociety.org/education/what-global-competence>.
 22. World of Warcraft – Game Spot [E-Reader Version]. Retrieved from: <https://www.gamespot.com/world-of-warcraft/>.

(переклад на англ. зроблено особисто автором статті)

УДК 378.042.-056.2

КАБАЦЬКА Олена

доцент кафедри валеології, Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

м. Свободи, 461022, м. Харків, Україна

E-mail: elena.kabazkaya@gmail.com

ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОКОНТРОЛЮ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ

Анотація. Стаття присвячена проблемі формування навичок самоконтролю здоров'я студентів вищого навчального закладу. Важливим процесом збереження та підтримки власного здоров'я молодим поколінням є контроль за його станом, постійний моніторинг важливих складових здоров'я для гармонійного розвитку та професійної діяльності. В статті представлено методичні підходи до питання самоконтролю здоров'я у студентів різних вищих навчальних закладів. Розглянуто електронні засоби для самоконтролю здоров'я людини, рекомендовані спортсменам і особам, які цікавляться поліпшенням показників власного здоров'я. В дослідженні представлено навчальні дисципліни оздоровчого напрямку, які впливають на спрямованість особистості на збереження власного здоров'я.

Ключові слова: здоров'я, навички, студенти, самоконтроль, формування, валеологічні знання.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. В умовах погіршення екологічної ситуації в країні, складними чинниками існування сучасної людини під впливом новомодних тенденцій технічного прогресу, доводиться замислюватися над впровадженням системи превентивних заходів, які суттєво впливатимуть на організм людини з метою збереження стану її здоров'я.

В умовах змін у соціально-економічному та політичному житті в країні простежується стійка тенденція погіршення показників здоров'я молодого покоління. Тому перед закладами вищої освіти постає цілий комплекс нових завдань, що вимагають конкретних і негайних дій. Найважливішою є забезпечення студентів валеологічними знаннями щодо формування в них стійкої мотивації до збереження власного здоров'я та самоконтролю його стану.

На кафедрі валеології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна постійно вирішуються наукові завдання щодо збереження та підтримки здоров'я молодого покоління. Впроваджувалися

наукові теми: «Розробка здоров'язбережувальної психолого-педагогічної технології для осіб з вадами зору»; «Розробка навчально-педагогічної системи формування духовної культури студентської молоді, як елементу здоров'язбережувального освітнього простору»; «Здоров'язберігаючі та здоров'явостанавливаючі технології омолодження і довголіття»; «Навчання та виховання молоді на засадах людинознавства як наукової платформи освіти XXI століття» та інші.

В освітньому процесі кафедри валеології студентам-валеологам викладаються навчальні дисципліни: «Історія становлення профілактичної освіти» – 1 курс, «Виховна робота у школі» – 2 та 4 курси, «Безпека життєдіяльності» – 3 курс, «Загальна теорія здоров'я (загальна та педагогічна валеологія)» – 3 курс, «Основи здорового способу життя та культура здоров'я» – 3 курс, «Методика проведення виховної роботи з формування мотивації до здорового способу життя» – 3 курс, «Валеологізація освітнього середовища» – 5 курс та інші. Навчальний курс «Безпека життєдіяльності» викладався викладачами кафедри валеології впродовж 10 років на восьми факультетах Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Також проводилися захисти дипломних робіт за відповідною тематикою: «Сприяння здоров'ю і творчому розвитку школярів в умовах МАН»; «Педагогічні методи збереження та зміцнення здоров'я студентів з вадами зору»; «Критерії оцінки впливу спілкування у соціальних мережах на здоров'я школярів»; «Педагогічні умови формування ціннісного ставлення до здоров'я у студентів класичного університету»; «Оцінка життєвої задоволеності та суб'єктивного благополуччя студентів, що обрали вивчення валеології»; «Вивчення ціннісних орієнтацій школярів сільської школи»; «Дослідження навичок оцінювання знань учнів у майбутніх педагогів-валеологів»; «Родинні цінності підлітків сільської та міської шкіл»; «Вплив гімнастики Девіда Берселі на психофізіологічні показники студентів» та інші.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розробники «Навчально-методичного комплексу дисциплін фахової підготовки бакалавра за напрямом «Здоров'я людини»» виявили такі групи цінностей валеологічної спрямованості в освітньому процесі студентів, а саме: сутність мети валеологічної діяльності педагога, значення методів і засобів здійснення валеологічної діяльності, володіння педагогічними технологіями та валеологічним моніторингом; концепцію власної позиції, значення наукових знань в професійній діяльності; якість особистості педагога, творча діяльність; діалогове мислення й гуманістичне сприйняття освітнього процесу тощо. Також у цьому виданні наведено виробничі функції, типові задачі діяльності та вміння, якими випускники вищого навчального закладу повинні володіти, що відповідають дисциплінам

освітньої підготовки «Здоров'я людини», а саме: усвідомлювати весь комплекс професійної діяльності, спрямованої на формування, розвиток і збереження індивідуального здоров'я; вміти визначати, враховуючи історичний досвід розвитку валеологічних знань, валеологію як галузь знань, що інтегрує в собі медицину, біологію, екологію, психологію, соціологію, педагогіку, філософію тощо; аналізувати процеси, що відбуваються в природному середовищі й суспільстві та впливають на стан фізичного, психічного, духовного та соціального здоров'я людини; володіти практичною базою для впровадження валеологічних знань; впроваджувати оздоровчі технології в процесі освіти; формувати та розвивати систему цінностей на основі валеології, культури здоров'я, етновалеології, яка повинна забезпечити збереження фізичного, психічного та духовного здоров'я особистості; створювати умови для підготовки особистості до створення гармонійної родини; забезпечувати функціонування валеологічної служби в процесі освіти тощо [4, с. 8-17].

І. Брехман досліджував різні аспекти здоров'я людини, зокрема: свідомість, рух, раціональне харчування та окремі лікарські препарати, що застосовуються профілактично. Він підкреслював, що існуюча традиційна стратегія медицини – «від хвороби до здоров'я» є застарілою та повинна бути замінена новою стратегією, метою якої є збереження і відтворення здоров'я [1]. Більш широкі можливості для здоров'язбереження особистості розкриває С. Омельченко, яка визначає поняття – «здоров'язбережувальний освітній простір вищого навчального закладу, як сукупність економічних, соціально-політичних, психологічних, педагогічних, медичних, культурно-духовних умов самореалізації особистості в напрямку збереження, зміцнення індивідуального й суспільного здоров'я, формування здорового способу життя» [5].

У Харківському національному університеті імені В. Н. Каразіна постійно проводиться надання валеологічних знань студентам, майбутнім педагогам-валеологам. У 2016 році проведено дослідження їх умінь і навичок оцінювання здоров'язбережувальних знань учнів загальноосвітніх шкіл [3].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є висвітлення різних аспектів надання валеологічних знань в освітньому процесі студентів з метою формування навичок самоконтролю власного здоров'я студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Метою проведеного кафедрою валеології дослідження було виявлення знань із самоконтролю здоров'я у студентів закладів вищої освіти. Для досягнення визначення мети дослідження поставлені такі завдання: вивчення та аналіз літератури з сучасних проблем самоконтролю здоров'я; виявлення принципів,

закономірностей і методичних підходів до формування навичок самоконтролю здоров'я студентів; дослідження особливостей сформованості знань щодо самоконтролю здоров'я студентів закладів вищої освіти. Об'єктом дослідження став процес самоконтролю стану здоров'я, його предметом – рівень валеологічних знань студентів, які потрібні для самоконтролю за станом здоров'я. Методами дослідження було обрано: аналіз літератури з питань сучасних проблем формування самоконтролю здоров'я та використання тестів – «Самоконтроль за станом здоров'я»; «Праця і відпочинок»; «Резерви організму»; «Оцінка харчування». Наукова новизна дослідження – «Вперше проаналізовано самоконтроль стану здоров'я студентів закладів вищої освіти, майбутніх педагогів». Практичним значенням отриманих результатів визнано, що теоретичні положення та практичні напрацювання можуть бути використано для підвищення рівня самоконтролю стану здоров'я молоді. педагогічне тестування студентів. Педагогічне дослідження проводилося на базі: Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна (40 студентів – 1, 2, 3 курс, майбутні педагоги з напрямку «Здоров'я людини»); Харківської державної академії фізичної культури (31 студент – 3 курс, майбутні педагоги з напрямку «Фізична культура»); Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради (34 студента – 2, 3 курс, майбутні педагоги з напрямку «Дошкільна освіта» та «Початкова освіта»). Вік опитаних коливався в межах 17 - 25 років.

Виявлено, що для самоконтролю здоров'я студентів можна використовувати «Паспорт здоров'я студента» та «Щоденник здоров'я студента», які допомагають визначати показники рівня здоров'я протягом усього періоду навчання. Аналіз даних із паспортів та щоденників здоров'я дозволяє створювати індивідуальні програми оздоровлення, надавати рекомендації до режиму спортивних тренувань, праці та відпочинку, розкривати шляхи дотримання підібраних рекомендацій.

З'явилися різні види спортивного екіпірування, забезпечені датчиками, які допомагають відстежувати фізичний стан, успіхи діяльності спортсменів під час тренувань і відновлення після тренувань. Науковці все частіше проводять аналіз інновацій в сфері спорту: інвентар, спортивна екіпіровка, системи моніторингу. За допомогою сучасних гаджетів – фітнес-трекерів (фітнес-браслетів), смарт-годинників можна відстежувати власну фізичну активність, контролювати тренування, витрачені калорії. Браслет на руці допомагає вести щоденник харчування, контролює масу тіла людини та сон, має функцію «розумний будильник» – рахує години для гармонійного сну, зранку підіймає людину в найкращій час, в правильну фазу сну. Результатом використання сучасних гаджетів для

підтримки та контролю здоров'я є добре самопочуття та настрій, підвищення щоденної активності. Сучасні годинники для самоконтролю здоров'я працюють в операційній системі Android. Вони обладнані акселерометром та пульсометром тощо. Також за допомогою різних додатків у мобільному телефоні можна здійснювати самоконтроль власного здоров'я. Ще існують «електронна майка» для тренувань. Розроблено футболку для біометричного моніторингу тощо.

Методичні підходи до процесу надання валеологічних знань і навичок студентам для здійснення самоконтролю особистого здоров'я рекомендують традиційні сучасні форми навчання, які можуть повністю розвинути систему оздоровчих поглядів студентів. Використання методичних прийомів, що сприяють процесу формування здоров'я через впровадження валео-педагогічних технологій та методик, форм і засобів, реально створює систему формування здоров'язбережувального освітнього середовища.

Висновки. Виявлено що, в сучасній літературі існує багато тлумачень поняття «здоров'я» в широкому сенсі слова. Науковці вважають, що для практичної діяльності щодо збереження здоров'я найбільш важливим є принцип «індивідуального підходу». Також можливе кількісне вимірювання рівня здоров'я за такими показниками: рівновага з навколишнім середовищем; широта адаптивних можливостей організму; функціональні резерви реагування на різні дії; рівень працездатності та інші. Формування навичок самоконтролю стану здоров'я у студентів є має стати результатом освітнього процесу. Мета самоконтролю полягає в сприянні збереження, формування й зміцнення здоров'я людини, її гармонійному розвитку. Виявлено підходи до формування навичок самоконтролю стану здоров'я студентів. Наприклад, при регулярних заняттях фізичними вправами і спортом вкрай важливо систематично стежити за своїм самопочуттям і загальним станом здоров'я. Найбільш зручна форма самоконтролю – ведення спеціального щоденника або паспорта здоров'я, використання сучасних гаджетів. За результатами відповідей студентів на всі тести, можна зробити висновок, що 46 % – володіють високим рівнем валеологічних знань та навичок щодо самоконтролю стану здоров'я; 30 % – мають середній рівень; 24 % – володіють низьким рівнем валеологічних знань і навичок щодо самоконтролю за станом власного здоров'я.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Брехман И. И. Валеология – наука о здоровье / И. И. Брехман. – 2-е изд., доп., перераб. – М. : Физкультура и спорт, 1990. – 208 с.

2. Загальна теорія здоров'я та здоров'язбереження : колективна монографія / за заг. ред. проф. Ю. Д. Бойчука. – Харків: Вид. Рожко С. Г., 2017. – 488 с.
3. Кабацька О. В., Покоłodна І. О., Дослідження особливостей оцінювання здоров'язберезувальних знань учнів майбутніми педагогами-валеологами / О. В. Кабацька, І. О. Покоłodна // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах: зб. наук. пр. / [редкол.: Т. І. Суцєнко (гол. ред.) та ін.]. Запоріжжя : КПУ, 2017. Вип. 55(108). – С. 187–194
4. Навчально-методичний комплекс дисциплін фахової підготовки бакалавра за напрямом «Здоров'я людини*» : наук.-метод. зб. / Кол. авт. // заг. ред. С. В. Страшко. – К. : Освіта, 2013. – 360 с.
5. Омельченко С. Валеонасичений здоров'язберезувальний освітній простір вищого навчального закладу: науково-практична розробка / С. Омельченко – Слов'янськ : Вид. центр СДПУ, 2012. – 166 с.

Стаття надійшла до редакції 22.01.2018.

КАБАЦКАЯ Елена

доцент кафедри валеології, Харківський національний університет
імени В. Н. Каразіна

пл. Свободи, 461022, г. Харків, Україна

E-mail: elena.kabazkaya@gmail.com

ФОРМИРОВАНИЕ НАВЫКОВ САМОКОНТРОЛЯ ЗДОРОВЬЯ СТУДЕНТОВ

Резюме. Стаття посвящена науковій проблемі формування навичок самоконтроля здоров'я студентів вищого навчального закладу. Важливим процесом збереження і підтримки власного здоров'я молодим поколінням є його контроль, постійний моніторинг важливих складових здоров'я для гармонічного розвитку і професійної діяльності. В статті представлені методическі підходи до питання самоконтроля здоров'я студентів різних вищих навчальних закладів. Розглянуті електронні засоби для самоконтроля здоров'я людини, призначені для спортсменів і осіб, зацікавлених покращенням показників власного здоров'я. В дослідженні представлені навчальні дисципліни оздоровчого напрямку, які впливають на спрямованість особистості на збереження власного здоров'я.

Ключевые слова: здоров'я, навички, студенти, самоконтроль, формування, валеологіескі знання.

KABATSKA Olena

PhD in Pedagogy, Associate Professor Associate Professor of the Department of Valeology, V. N. Karazin Kharkiv National University,

pl. Freedom, 461022, Kharkiv, Ukraine

E-mail: elena.kabazkaya@gmail.com

FORMATION OF SKILLS FOR STUDENTS' HEALTH SELF-CONTROL

Summary. The article is devoted to the scientific problem of forming skills of the self-control students' health of higher educational institutions. An important process for maintaining and support young people's own health is its control, constant monitoring of important components of health for the harmonious development and professional activity. The methodical approaches to the question of the students' self-control health of different higher educational institutions were presented in the article. Electronic resources for the self-control of human health, intended for athletes and individuals who are interested in improving their own health indicators have also been considered. The study presents the educational disciplines of the health-improving direction, which influence the orientation of the individual to maintain their own health.

Keywords: health, skills, students, self-control, formation, valeological knowledge.

(анотацію переклала англійською – доцент кафедри іноземних мов ХНУРЕ, кандидат педагогічних наук О. Парфьонова)

Abstract. Introduction. The article considers the problem of valeological knowledge formation in the educational process is grounded by dangerous trends of constantly progressing deterioration of young people's health, social demand of the society which is interested in formation of students' demands, knowledge, skills and habits of health preservation and promotion.

Analysis of publications. Modern Ukraine is in the process of economic and sociocultural changes. Regulatory framework in modern Ukrainian society has been declared in many legislative documents of recent period. The system of higher education is also under transformation and adjustment to new conditions of existence. Young generation in the process of professional education should pay attention not only to study but also to support and preservation of health. Study the problems of people's health has vital importance for the nation in general. The most important social tasks of education is nowadays finding the most effective ways and methodical approaches of physical and psychological health promotion, ensuring natural ways of harmonic psychophysiological development of young people.

Purpose. Formation of the bases for own health self-control is an integral part of harmonious development of a personality and it ensures the fruitful work.

Constant health control gives the possibility to keep in normal psychophysical and functional state according to natural potential of an organism.

In the process of study the issues of students' health self-control there were found the electronic devices for ensuring the constant monitoring of psychophysiological state of a person's organism. This research presents methodical approaches to assessment of knowledge of students from different universities as the background for formation of skills of own health self-control.

Testing valeological knowledge of students was carried out using the methods containing different questions. Such scientific work was planned to disclose the ideas of modern students on health preservation and promotion in the educational process.

Results. It is proved that different universities in the process of teaching different academic disciplines pay attention to providing students with valeological knowledge with the aim of formation of skills of their health self-control.

Conclusion. In the pedagogical research the principles of formation of skills of students' health self-control are discovered. It is also proved that the level of valeological knowledge of students depends on the orientation of academic disciplines on formation of health basics of young generation.

(переклала англійською доцент кафедри іноземних мов та перекладу Харківського національного економічного університету імені С. Кузнеця, кандидат педагогічних наук, доцент Ж. Давидова).

REFERENCES

1. Boichuk, Y. D. (2017). *Zahalna teoriia zdorovia ta zdoroviazberezhennia [General theory of health and health preservation] : collective monograph*. Kharkiv: Rozhko S. H.
2. Brekhman, Y. Y. (1990). *Valeologia – nauka o zdorovie [Valeology – science of health]*. Moscow: Fizkultura i sport.
3. Kabatska, O. V., & Pokolodna, I. O. (2017). Doslidzhennia osoblyvostei otsiniuvannia zdoroviazberezhivalnykh znan uchniv maibutnimy pedahohamy-valeolohamy [Study of peculiarities in assessment of health preservation knowledge of students by future educators-valeologists]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 187–194.
4. Omelchenko, S. (2012). *Valeonasychenyi zdoroviazberezhivalnyi osvittii prostir vyshchoho navchalnoho zakladu [Valeologically-rich health-preserving educational space of a higher educational institution: R&D]*. Sloviansk: Tsentr SDPU.

5. Strashko, S. V. (2013). *Navchalno-metodychnyi kompleks dystsyplin fakhovoi pidhotovky bakalavra za napriamom "Zdorovia liudyny*"* [Educational-methodological complex of disciplines in professional training of a bachelor in the major "Human health *"]. Kyiv: Osvita.

(список використаної літератури переклала англійською – доцент кафедри англійської філології Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, кандидат педагогічних наук, доцент Т. Варенко)

УДК 378.16

ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ Сергій

завідувач кафедри інформатики і інженерної графіки Донбаської державної машинобудівної академії,

б-р Машинобудівників, 39, м. Краматорськ, Донецької області,
Україна

E-mail: szagrebeldniy@gmail.com

КОСТІКОВ Олександр

доцент кафедри інформатики і інженерної графіки Донбаської державної машинобудівної академії,

б-р Машинобудівників, 39, м. Краматорськ, Донецької області,
Україна

E-mail: alexkst63@gmail.com

ВИКОРИСТАННЯ МЕРЕЖНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВІДКРИТИХ СИСТЕМ У НАВЧАННІ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ З ТЕСТУВАННЯ «АЙРЕН» ТА «MOODLE»

Анотація. Автори статті розглядають відкриті програмні продукти «Айрен» та «MOODLE» з використання їх у навчальному процесі для визначення рівня знань студентів у вигляді комп'ютерних тестів. Описано різновиди навчальних тестів: тренувальні тести, тести з теорії і тести - домашні завдання. Викладено основні типи тестових завдань в обох системах: завдання з вибором однієї або кількох відповідей, завдання з введенням відповіді, завдання на відповідність, на впорядкування та класифікацію. Автори доводять, що обидві системи є потужним інструментом у підготовці тестів і в проведенні тестування знань студентів. Досить докладно розглянуті такі відмінності у процесі підготовки тестів в системі «Айрен» і в MOODLE, як введення варіативності в завдання за допомогою завдання випадкових числових значень, використання математичних формул, можливість створення завдань, пов'язаних однаковими числовими параметрами.

© Загребельний С., Костіков О., 2018

Дані відмінності відіграють велику роль при створенні навчальних тестів в дисциплінах математичного профілю. Виявлено проблема обох систем - недостатня доступність для студентів.

Ключові слова: комп'ютерні тести, Айрен, MOODLE, мережні технології, відкриті системи.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. У європейських країнах вже давно використовують альтернативні методи навчання, а саме: дистанційну освіту, інтернет-технології, мережне комп'ютерне тестування тощо. Впровадження нових методів навчання вимагає від викладача розкриття проблеми оцінки та моніторингу рівня знань і вмінь за допомогою мережних технологій. На погляд авторів комп'ютерна оцінка рівня знань студентів на даний момент є найбільш ефективнішою з усіх класичних методик оцінювання знань студентів, так як дозволяє викладачу економити аудиторний навчальний час, який з кожним роком і так зменшується. Програмні продукти «Айрен» та MOODLE звернули увагу авторів завдяки тому, що є безкоштовними програмними продуктами, які містять в собі мережні технології для оцінювання рівня знань студентів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Вітчизняні педагоги, які розкривають питання теорії і практики мережного комп'ютерного тестування, працюють у різних напрямках: питання розробки та впровадження інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у навчальний процес розкриваються в працях: В. М. Андрієнка, Л.М.Віткіна, Т. Є. Оболенської, О. І. Пушкаря, С. К. Рамазанова, І. І. Рекуна, І.В.Роберта, О. І. Субетто, Е. Тофлера, М. Ф. Уса, Н. М. Ушакової, Є.С.Якуба та ін.; психолого-педагогічні аспекти і технології створення дистанційного курсу розглядали (Г. Балл, В. Кухаренко, О. Рибалко, Н.Сиротинко, О. Сорока та ін.); перспективи дистанційного навчання у вищих навчальних закладах (ВНЗ) України та за рубежом (Г. Козлакова, К.Корсак, П. Стефаненко та ін.); контроль знань та їх оцінювання (І. Булах, В. Гондюл, О. Григорова, В. Дейнеко, О. Петрашук).

Формування цілей статті (постановка завдання). Розглянути та дослідити можливості даних програмних продуктів з метою впровадження їх у навчальну діяльність вищого технічного закладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ідея використовувати тестуючі програми для визначення рівня знань студентів не є новою. Існує безліч програм для створення тестів і проведення тестування. Однак, у багатьох тестуючих програмах є проблеми з якою зіштовхнулися автори: для підготовки математичних тестів має значення, наскільки ці програми пристосовані до роботи з символами і формулами, графікою та елементами програмування, що особливо для студентів технічного напрямку. Автори

статі намагалися виявити всі недоліки та переваги даних проблем. За основу були взяті два програмних продукта: платформа MOODLE та програмний комплекс «Айрен», які є безкоштовними програмами.

Ми знаємо, що тести можна розробляти, виходячи з різних цілей тестування. Але нас цікавило навчальні тести, до яких належать тренувальні тести, тести з теорії і тести – домашні завдання. Типи тестових завдань – завдання з вибором однієї або кількох відповідей, завдання з введенням відповіді, завдання на відповідність, на впорядкування і на класифікацію – дозволяють підібрати таке формулювання питання тесту, яка найбільш адекватна меті викладача і змісту завдання. Так, питання з вибором однієї правильної відповіді дозволяє точно відокремити потрібну ситуацію від всіх інших, а питання з вибором кількох правильних відповідей показує варіативність завдання. Дуже зручні в деяких ситуаціях питання на класифікацію, за допомогою яких можна одним питанням стимулювати рішення відразу кількох однотипних завдань, порівняльний аналіз в яких призводить до нового рівня пізнання предмету. Використовуючи питання на відповідність, можна стимулювати студентів до вивчення теоретичних аспектів математики або інформатики і контролювати цей процес.

В цілому обидві системи є досить потужним інструментом у підготовці тестів різного призначення і в проведенні тестувань. Вони дозволяють отримувати і накопичувати матриці профілів відповідей випробовуваних для дихотомічної оцінки результатів виконання завдань. Обидві системи прості в установці та в роботі з ними. Є можливість додавання результатів тестування в журнал та його друк. Можлива випадкова послідовність питань всередині тестового модуля. Існує також можливість завершення тесту при будь-якій кількості пройдених питань із виставленням оцінки за фактичною кількістю відповідей, можливо лімітування часу проходження тесту. В обох системах передбачено захист інформації тестових модулів і журналів від несанкціонованого доступу.

У «Айрен» вбудована можливість написання сценарію на мові Pascal, що дозволяє використовувати процедуру Random для завдання випадкових числових значень, а також використовувати математичні функції для обчислення як параметрів завдання, так і значення відповіді. При цьому такий сценарій можна використовувати у всіх типах питань. У MOODLE є тільки кілька типів тестових завдань, в яких можливе використання обчислюваних параметрів, але немає можливості ввести обчислювані параметри в питання на відповідність і класифікацію. Самі параметри генеруються системою при підготовці тесту, тому їх набір виявляється, як правило, обмежений. Використання математичних функцій (зведення в дробову ступінь, показові, тригонометричні функції) при обчисленні

параметрів неможливо. В цілому підготовка питання з обчислюємими параметрами в MOODLE займає значно більше часу, аніж в «Айрен», і має суттєві функціональні обмеження. Тому навчальний потенціал тестів в MOODLE, на нашу думку, нижче, аніж в «Айрен».

При створенні тестів у програмі «Айрен» існує можливість прямої вставки формул, набраних в редакторі MathType (для Windows) або вставки формул як OLE-об'єктів (для Linux). Це зручно при підготовці навчального тесту, оскільки не обмежує викладача при формулюванні завдання.

У MOODLE є як мінімум дві можливості вставки формул: перша – як зображень, друга – за допомогою TeX-розмітки.

Слід зазначити, що MOODLE серйозно обмежує використання математичних формул. Так, найчастіше їх неможливо вставити в пропонувані відповіді. Доводиться змінювати формулювання завдання, видаляти з неї формули. При цьому можливості MOODLE сильно залежать від використовуваної версії. Тут також існує більше навчальних можливостей, які надає «Айрен».

Програма «Айрен» встановлюється на локальну мережу або на сервер під керуванням Windows. Крім того, вона дозволяє генерувати exe-файли, які запускаються на будь-якому комп'ютері під керуванням операційної системи Windows без підключення до Інтернету. З одного боку, це дуже зручно для тренувальних тестів і тестів домашніх завдань. З іншого боку, з поширенням мобільних пристроїв (смартфони, планшети) Windows втрачає популярність, поступаючись Android і iOS. Тому зменшується доступність технології «Айрен» для студентів.

MOODLE працює тільки через сервер. На жаль, не всім користувачам (як викладачам, так і студентам) є якісне інтернет-з'єднання, що ускладнює роботу в MOODLE. З іншого боку, так як MOODLE працює через будь-який браузер, то робота цієї технології не залежить від операційної системи, встановленої на комп'ютері користувача. Що стосується налаштувань тестування - обмеження кількості спроб, часу проходження тесту, показ результатів тестування, вони приблизно однакові в «Айрен» та MOODLE.

При мережевому тестуванні у програмі «Айрен» викладач бачить на своєму комп'ютері докладні відомості про успіхи кожного з студентів. Після закінчення роботи ці дані зберігаються в архіві, де їх в подальшому можна переглядати і аналізувати за допомогою вбудованих в програму засобів.

Перш ніж студенти зможуть пройти тестування, їх потрібно зареєструвати - внести відомості про них в базу даних програми. Ці відомості містять: прізвище, ім'я та по батькові тестуючого, його пароль

для входу в систему. Обов'язковим є тільки прізвище, інші поля заповнюються за бажанням. Крім того, кожен тестуючий має входити до якоїсь групи. Групи, що реєструються в Айрен, можуть відповідати, наприклад, вузівським академічним групам або формуватися за певними принципами. Процес реєстрації приблизно однаковий, як в «Айрен» так і в MOODLE.

Для проходження тесту студенти запускають на своїх комп'ютерах модуль тестування, про що йшлося раніше. Основна програма на комп'ютері викладача при цьому теж має бути відкрита (це для Айрен), оскільки модуль тестування буде звертатися до неї по мережі для отримання питань тесту і відправки відповідей студентів.

Перше, що слід зробити тестуючому, – це увійти в систему, ввівши свої реєстраційні дані у вікні.

Після закінчення тестування з'являється вікно з результатами. Обсяг інформації, представленої в ньому, визначається викладачем (у програмі Айрен). У нашому випадку є дві вкладки - *Загальний підсумок* і *Питання*. На першій з них виводяться основні відомості про результати, в тому числі кругова діаграма, на якій зеленим кольором показана частка вірно виконаних завдань. На другій вкладці *Питання*, представлені деталізовані дані по кожному із завдань.

Ще одна перевага програми Айрен перед Moodle у тому, що під час тестування викладачеві доступні докладні відомості про хід виконання роботи, в тому числі дані про поточні успіхи кожного студента, аж до відповідей на окремі питання. Для перегляду цієї інформації слід двічі клацнути на потрібній роботі у вікні *Управління роботами*.

Висновки. Аналіз сучасного стану розвитку мережевих технологій у галузі вищої освіти дозволяє зробити висновок, що за своєю ефективністю мережеве дистанційне навчання перевершує традиційні форми, а їх поєднання надає значні потенційні можливості для впровадження в практику комп'ютерних мережевих технологій. Ми вважаємо, що обидві системи (Айрен та Moodle) є потужними інструментами у створенні тестів і в застосуванні їх для проведення тестувань і визначення рівня знань студентів. Проблема автоматизованого контролю знань не обмежується процедурою тестування, а й стосується всіх аспектів інформатизації навчального процесу, зокрема нової інформаційної технології – використання мережі для отримання, передачі, систематизації інформації у процесі дистанційного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зіборов К.А. Впровадження сучасних дистанційних засобів діагностування та контролю знань / К.А. Зіборов, В.В. Проців,

- І.В. Вернер // Удосконалення системи моніторингу забезпечення якості вищої освіти України : зб. тез доповідей наук.-практ. конф., квітень 2013 р., Дніпропетровськ – Д. : ДВНЗ «НГУ», 2013. – С. 130 – 136.
2. Останин С. Программа тестирования знаний. URL : <http://irenproject.ru>.
 3. Шуневич Б. Теоретичні основи дистанційного навчання: Навч. посібн. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту „Львів. політехніка”, 2006. – 244 с.
 4. MOODLE – Википедия. URL: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Moodle>.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2018.

ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ Сергей

заведуючий кафедрой информатики и инженерной графики
Донбасской государственной машиностроительной академии,
б-р Машиностроителей, 39, г. Краматорск, Донецкая область,
Украина

Е-mail: szagrebelskiy@gmail.com

КОСТИКОВ Александр

доцент кафедры информатики и инженерной графики Донбасской
государственной машиностроительной академии,
б-р Машиностроителей, 39, г. Краматорск, Донецкая область,
Украина

Е-mail: alekxst63@gmail.com

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ СЕТЕВЫХ ТЕХНОЛОГИЙ ОТКРЫТЫХ СИСТЕМ ОБУЧЕНИЯ С ПОМОЩЬЮ ПРОГРАММНЫХ СРЕДСТВ ТЕСТИРОВАНИЯ «АЙРЕН» И «MOODLE»

Резюме. В своей статье авторы рассматривают открытые программные продукты «Айрен» и «MOODLE» по использованию в учебном процессе для определения уровня знаний студентов в виде компьютерных тестов. Описаны разновидности учебных тестов: тренировочные тесты, тесты по теории и тесты - домашние задания. Изложены основные типы тестовых заданий в обеих системах: задания с выбором одного или нескольких ответов, задачи с введением ответа, задания на соответствие, на упорядочивание и классификацию. Авторы доказали, что обе системы являются мощным инструментом в подготовке тестов и в проведении тестирования знаний студентов. Достаточно подробно рассмотрены такие различия в процессе подготовки тестов в системе «Айрен» и в MOODLE, как введение вариативности в задачи с помощью задания случайных числовых значений, использование математических формул, возможность создания задач, связанных одинаковыми числовыми параметрами. Данные различия играют большую роль при создании учебных тестов в дисциплинах математического

профіля. Выявлена проблема обеих систем - недостаточная доступность для студентов.

Ключевые слова: компьютерные тесты, Айрен, MOODLE, сетевые технологии, открытые системы.

ZAGREBELNY Sergiy

Head of the Department of Informatics and Engineering Graphics of the Donbas State Machine-Building Academy,

Dr. Mashinostroitelei, 39, Kramatorsk, Donetsk region, Ukraine

E-mail: szagrebelniy@gmail.com

KOSTYKOV Alexander

Associate Professor of the Department of Informatics and Engineering Graphics of the Donbas State Machine-Building Academy,

Dr. Mashinostroitelei, 39, Kramatorsk, Donetsk region, Ukraine

E-mail: alexkst63@gmail.com

THE USE OF NETWORK OPTICAL SYSTEM TECHNOLOGIES IN TRAINING BY SOFTWARE BY THE EXAMINATION OF "AIREN" AND "MOODLE" TESTING

Summary. In this article, the authors review the open source software "Airen" and "MOODLE" for their use in the educational process to determine the level of knowledge of students in the form of computer tests. Varieties of educational tests are described: training tests, tests on the theory and tests - homework. The basic types of test tasks in both systems are described: tasks with the choice of one or several answers, the task of entering the answer, the task of matching, to the ordering and classification. The authors proved that both systems are a powerful tool in the preparation of tests and in testing students' knowledge. Sufficiently detailed consideration of such differences in the preparation of tests in the system "Airen" and in MOODLE, as the introduction of variability in the task with the help of the problem of random numerical values, the use of mathematical formulas, the ability to create tasks associated with identical numerical parameters. These differences play an important role in creating educational tests in the disciplines of the mathematical profile. The problem of both systems is revealed - insufficient availability for students.

Key words: Computer tests, Airen, MOODLE, network technologies, open systems.

Abstract. In European countries, alternative methods of teaching have long been used, namely: distance education, Internet technologies, network computer testing, etc. Introduction of new teaching methods requires the teacher to solve the problem of assessing and monitoring the level of knowledge and skills through network technologies. In the opinion of the authors, a computerized assessment of the level of knowledge of students at the moment is the most effective of all the classical methods of assessing student knowledge,

since it allows the teacher to save classroom teaching time, which every year decreases. The Airen and MOODLE software products have attracted the attention of the authors due to the fact that they are free software products that incorporate network technologies to assess the level of knowledge of students.

Domestic teachers who reveal issues of the theory and practice of network computer testing work in different directions: issues of the development and implementation of information and communication technologies (ICTs) in the educational process: V. M. Andriyenko, L. M. Vitkina, T. Ye. Obolenskaya, O. I. Pushkar, S. K. Ramazanova, I. I. Rekuna, I. V. Roberta, A. I. Subetto, E. Tofler, M. F. Usa, N. M. Ushakova, E. S. Yakub and others; psychological and pedagogical aspects and technologies of creating a distance course (G. Ball, V. Kukhareenko, O. Rybalko, N. Syrotinko, O. Soroka, etc.); prospects of distance learning in higher educational establishments (universities) of Ukraine and abroad (G. Kozlakova, K. Korsak, P. Stefanenko, etc.); control of knowledge and their evaluation (I. Bulakh, V. Gondyul, O. Grigorova, V. Deineko, O. Petrashchuk).

The idea to use test programs to determine the level of knowledge of students is not new. There are many programs for creating tests and testing. However, in many testing programs there are problems faced by the authors: for the preparation of mathematical tests it is important how these programs are adapted to work with symbols and formulas, graphics and programming elements, especially for students of technical direction. The authors of the floor tried to identify all the disadvantages and advantages of these problems. Two software products were taken as the basis: the MOODLE platform and the program "Airen", which are free programs.

The Airen program is installed on a local network or on a Windows-based server. In addition, it allows you to generate exe files that run on any Windows-based computer without an Internet connection. On the one hand, it is very convenient for training tests and homework tests. On the other hand, with the proliferation of mobile devices (smartphones, tablets) Windows loses popularity, yielding to Android and iOS. Therefore, the availability of Airen technology for students is decreasing.

MOODLE works only through the server. Unfortunately, not all users (both teachers and students) have a high-quality Internet connection, which complicates work in MOODLE. On the other hand, since MOODLE works through any browser, the work of this technology does not depend on the operating system installed on the user's computer. As far as the test settings are concerned - the limit of the number of attempts, the test time, the display of the test results, they are approximately the same in Airen and MOODLE.

With online testing in the Airen program, the teacher sees on his computer detailed information about the success of each student. Upon termination, these

data are stored in the archive, where they can be further viewed and analyzed using the tools built into the program.

The analysis of the current state of development of network technologies in the field of higher education has led to the conclusion that, in its effectiveness, network distance learning exceeds the traditional forms, and their combination provides significant potential for the introduction into practice of computer network technologies. The authors also proved that both systems (Airen and Moodle) are powerful tools in the development of tests and in their application for testing and determining the level of knowledge of students. The problem of automated knowledge control is not limited to the testing procedure, but also applies to all aspects of the informatization of the learning process, in particular, the new information technology - the use of the network for the receipt, transmission, systematization of information in the process of distance learning.

REFERENCES

1. Ziborov K.A. Introduction of modern remote means of diagnosing and controlling knowledge // K.A. Ziborov, VV Protsy, IV Werner / Improvement of the Quality Assurance Monitoring System of Higher Education in Ukraine: Sb. Abstracts of sciences.-practice. Conf., April 2013, Dnipropetrovsk - D.: State University "NSU", 2013. - P. 130 - 136.
2. Ostanin S. Knowledge Testing Program. URL: <http://irenproject.ru>.
3. Shunevich B. Theoretical Foundations of Distance Learning: Teaching manual - Lviv: Vat. un-th "Lviv. Polytechnic ", 2006. - 244 p.
4. MOODLE - Wikipedia. URL: <https://en.wikipedia.org/wiki/Moodle>.

(переклад на англійську мову зроблено: вчителем англійської мови НВК "Загальноосвітня школа I-III ступенів – дошкільний навчальний заклад" Костянтинівської міської ради Донецької області Кузнецовою В.Є.).

УДК 378.091.12.11.03-051:[373.3:004](045)

ДЕРЕВ'ЯНКО Денис

преподаватель, кафедри педагогтики вищей школы и образовательного менеджмента, Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого

улица Дашкевича, 24, м. Черкассы, 18000, Украина

E-mail: denisderevyanko28.04@gmail.com

УПРАВЛЕНИЕ СИСТЕМОЙ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ К ПРЕПОДАВАНИЮ ОСНОВ ИНФОРМАТИКИ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Резюме. В статье подробно рассматривается проблема управления системой подготовки учителей начального образования к преподаванию основ информатики в начальной школе. Выявлены основные положения и проблемы подготовки будущих учителей в условиях информатизации общества. На основе анализа научной литературы были определены цель подготовки учителей начальных классов к преподаванию основ информатики ученикам младшего школьного возраста. Также, автором представлена система дисциплин, должны входить в учебную программу. В перспективе рекомендуется внедрение данной системы.

Ключевые слова: основы информатики, подготовка учителей начальных классов, преподавание, информатизация общества.

Постановка проблемы в общем виде и ее связь с важными научными или практическими заданиями. На современном этапе развития образования информатизация является одним из важных этапов подготовки учеников младших классов. Это обусловлено тем, что современное общество предъявляет новые требования к молодому поколению. Надо обладать умениями планировать свою деятельность, находить информацию, необходимую для решения поставленной задачи, строить информационную модель исследуемого объекта или процесса, и эффективно использовать новые информационные технологии. Развитие детей младшего школьного возраста с помощью работы на компьютерах, как свидетельствует отечественный и зарубежный опыт, является одним из важных направлений современной педагогики.

Психологическая готовность ребенка к жизни в информационном обществе должна формироваться с первых лет обучения в школе. Неисчерпаемые возможности современных информационных технологий часто остаются невостребованными из-за неготовности мышления массы

людей к освоению и активному использованию законов и логики компьютера.

В связи с этим возникает необходимость подготовки учителей начального образования к работе с современными информационными технологиями, формированию навыков быстрого поиска нужной информации, самостоятельному ознакомлению с новыми компьютерными программами и обучению детей. согласно их возрастным особенностям [1, с. 5].

Анализ основных исследований и публикаций. Проблему управления системой подготовки учителей начального образования к преподаванию основ информатики в начальной школе изучали такие учёные, как: Л. И. Белоусова, Н. И. Грицай (способы использования компьютера для интеллектуального развития учеников младших классов) [2], А. Ф. Манак, В. И. Гриценко (педагогическое проектирование электронных учебников и дистанционных курсов, поставляемых через Интернет) [3], А. В. Молокова (комплексный подход к информатизации образовательного процесса в начальной школе) [4], И. Б. Мылова (методическая система обучения информационным технологиям учителей начальных классов) [5], О. И. Пащенко (информатизация образовательного процесса в начальной школе) [1], О. И. Хижнякова (педагогическое проектирование учебной деятельности младших школьников в условиях развивающего обучения) [6] и др.

Формирование целей статьи (постановка задания). Цель статьи состоит в том, чтобы исследовать управление системой подготовки учителей начального образования к преподаванию основ информатики в начальной школе.

Изложение основного материала исследования. Исследования, связанные с подготовкой учителей к информатизации образовательной среды в начальной школе, появились относительно недавно. О.Н. Хижнякова [6] отмечает, что правильно построенная система подготовки позволяет методологически грамотно построить взаимодействие субъектов образования с ориентиром на повышение качества обучения детей младшего школьного возраста, а также развитие диагностико-технологичного мышления и способности к саморазвитию учителя.

На сегодняшний день практически однозначно решен вопрос о снижении возрастного порога при обучении информатике, активно происходит поиск подходящих технологий и методик преподавания. Однако эксперимент по выявлению оптимальных моделей курса информатики еще не завершен и в связи с постоянно происходящими изменениями в области информатизации начального образования,

актуальними и противоречивыми остаются вопросы относительно того, чему нужно учить детей на уроках информатики в начальной школе и какие личностные и профессиональные качества должны быть в учителя.

Процесс подготовки соответствующих специалистов должен осуществляться с учётом особенностей процесса информатизации системы начального образования, современных направлений использования информационных технологий в учебном процессе начальной школы, особенностей информатики как учебного предмета в начальной школе и категорий педагогических кадров, осуществляющих обучение школьников основам информатики [1, с. 151].

По мнению О. И. Пащенко [1, с. 152], современное образование настоятельно требует всесторонней качественной подготовки по информатике учителя начальных классов. Педагог должен быть способен ориентироваться в динамическом информационном пространстве, готов внедрять инновационные процессы, качественно обучать детей младшего школьного возраста основным предметам школьной программы, применяя информационные технологии, а также вводить их в систему современной информатики. Такая подготовка должна стать важным компонентом профессиональной подготовки учителя начальных классов к практической деятельности [1, с. 152].

Активная работа по подготовке специалистов в области информатизации начального образования уже много лет ведется в высших учебных заведениях Украины. Несмотря на это, до сих пор нет четкой модели личностных и профессиональных качеств учителя, который должен преподавать основы информатики для детей младшего школьного возраста.

Некоторые ученые [1; 3; 4] утверждали, что информатику в начальной школе должен преподавать учитель информатики, который обязан получить специальную психолого-педагогическую, методическую подготовку для обучения младшего школьника основам информатики и информационным технологиям. Вторые считали, что учить информатике детей младшего школьного возраста должен учитель начальных классов, получивший подготовку в области информационных технологий и методики преподавания информатики в школе. Третьи, предлагали преподавать информатику в начальной школе совместно учителю информатики с учителем начальных классов [1; 3; 4].

На практике ситуация складывается следующим образом: в большинстве школ в настоящее время занятия по информатике в начальных классах ведут в основном учителя информатики, которые хоть и владеют своим предметом, но не имеют специальной подготовки для работы с детьми младшего возраста. Для учителей информатики это

сопряжено с проблемами методического характера, обусловленными возрастными особенностями младших школьников.

С другой стороны, учитель начальных классов без соответствующей компьютерной подготовки не сможет качественно организовать процесс обучения основам информатики. Поэтому, Министерство образования Украины рекомендует осуществлять преподавание информатики в начальной школе учителями начальных классов, учителями информатики или совместно [7]

По нашему мнению, в данной ситуации, когда происходит обновление образования в начальной школе в условиях внедрения новых стандартов и идет поиск места информационной подготовки в ней, вести предмет «Основы информатики» могут и должны те, кто получил необходимую компьютерную, психологическую, педагогическую и методическую подготовку, в том числе в области компьютерной дидактики. Исходя из того, что предмет «Информатика» один из компонентов общей системы обучения в начальной школе, его должен вести учитель начальных классов, получивший специальную подготовку. Это подтверждает и мета-предметный характер информатики, как дисциплины начальной школы.

В работе И. Б. Мыловой подчеркивается необходимость профессионального обучения информационным технологиям учителей начальных классов. Автор обосновывает, что подготовка будущего педагога должна основываться на таких положениях [5, с. 22]: содержание обучения должно формироваться на основе профессиональных информационно-технологических задач учителя начальных классов; формируемые информационно-технологические знания и умения должны иметь прикладной характер по отношению к профессиональной деятельности учителя; обучение должно быть ориентированным на становление и развитие способности решать информационно-технологические задачи, значимые для этой категории специалистов; процесс обучения должен быть максимально приближен к реальным условиям профессиональной информационно-технологической деятельности учителя начальных классов; процедура оценивания результатов обучения должна позволять анализировать динамику развития способности решать профессиональные информационно-технологические задачи, а также личностной готовности к выполнению профессиональной информационно-технологической деятельности.

Необходимость существенного улучшения подготовки будущего учителя к использованию информационных технологий в учебном процессе начальной школы обосновывает О. В. Суховирский [8]. На основании проведенного исследования состояния преподавания

университетских дисциплин, в рамках которых может осуществляться подготовка учителя начальной школы к использованию информационных технологий, автор пришел к выводу об отсутствии единых подходов к стратегии, организации, определению содержания, задач и роли этих предметов в педагогических учебных заведениях.

Наиболее эффективным способом информатической подготовки автор видит в интеграции информационных технологий в систему обычного обучения будущего учителя с учетом технологической, психолого-педагогической, санитарно-гигиенической, методической, эстетично художественной, профессиональной составляющих.

О. В. Суховирский предложил и экспериментально проверил эффективность подготовки будущего учителя начальных классов по четырем направлениям, связанным с: использованием новых информационных технологий учителем начальной школы в своей профессиональной деятельности, изучением учениками начальной школы элементов компьютерной грамотности, определением уровня знаний учащихся средствами информационных технологий, созданием электронных дидактических материалов, направленных на сопровождение учебного процесса [8].

Вместе с тем, при всей несомненной теоретической и практической значимости данных исследований необходимо отметить, что целый ряд проблем актуальных для эффективной подготовки учителей начальных классов к преподаванию основ информатики остается недостаточно разработанным. В их числе: потребность в целостных подходах к рассмотрению вопросов обеспечения системы начального образования специалистами, обладающих должным уровнем профессиональной готовности к преподаванию основ информатики; конкретизация педагогических условий, обеспечивающих эффективность формирования профессиональной готовности учителей начальных классов к преподаванию основ информатики; развитие методической системы подготовки учителей начальных классов к преподаванию основ информатики, как на уровне подготовки, так и на уровне переподготовки в условиях реализации новых государственных образовательных стандартов.

Цель подготовки учителей начальных классов к преподаванию основ информатики определяется социальным заказом общества на подготовку такого специалиста к профессиональной деятельности в современной образовательной информационной среде. Технология подготовки должна обеспечить достаточный уровень методической и компьютерной подготовки будущего специалиста к преподаванию основ информатики с учетом инвариантности программ, целей и задач введения данного предмета, а также сформировать устойчивые навыки эффективного

применения компьютера и информационных технологий как дидактического инструмента в профессиональной деятельности.

Эффективность и результативность формирования профессиональной готовности учителя начальных классов к преподаванию основ информатики, по мнению О. И. Литвинович (Пащенко) [9, с. 12], определяются следующими педагогическими условиями:

- содержания и структура информационной подготовки учителей начальных классов строится на основе модели соответствующего специалиста, включающую модель знаний и модель деятельности;

- трансляция педагогам актуальной совокупности знаний, умений и навыков, адекватной осуществлению необходимой педагогической деятельности, обеспечена включением в учебный процесс специально организованных дисциплин или курсов, определенных на основе системного подхода, с учетом разработанных принципов построения содержания и структуры подготовки: фундаментальности, бинарности, непрерывности, комплексности, модульности, междисциплинарной интеграции, моделирования профессиональной деятельности, оптимизации структуры модели знаний и системы дисциплин информационной подготовки, прогнозирования профессиональной деятельности, освоения методики самообразования, учета национально-региональных особенностей, андрагогики;

- подготовка учителей начальных классов к преподаванию основ информатики носит интегративный и комплексный характер;

- использованы активные формы, методы и средства подготовки учителей начальных классов к преподаванию пропедевтического курса, с учетом особенностей высшей профессиональной школы и дополнительного образования, связанные с условиями обучения, контингентом обучаемых, стандартами и подходами к процессу подготовки и повышения квалификации;

- осуществление диагностики сформированности готовности учителей начальных классов к преподаванию пропедевтического курса информатики на основе предлагаемого диагностического инструментария.

В результате оптимизации управления системой подготовки учителей начальных классов к преподаванию основ информатики в начальной школе нами предложена система четырех взаимосвязанных дисциплин: «Основы информатики», «Алгоритмы и программирование», «Использование информационных и коммуникационных технологий в учебном процессе начальной школы», «Теория и методика преподавания пропедевтического курса информатики» (рис. 1).

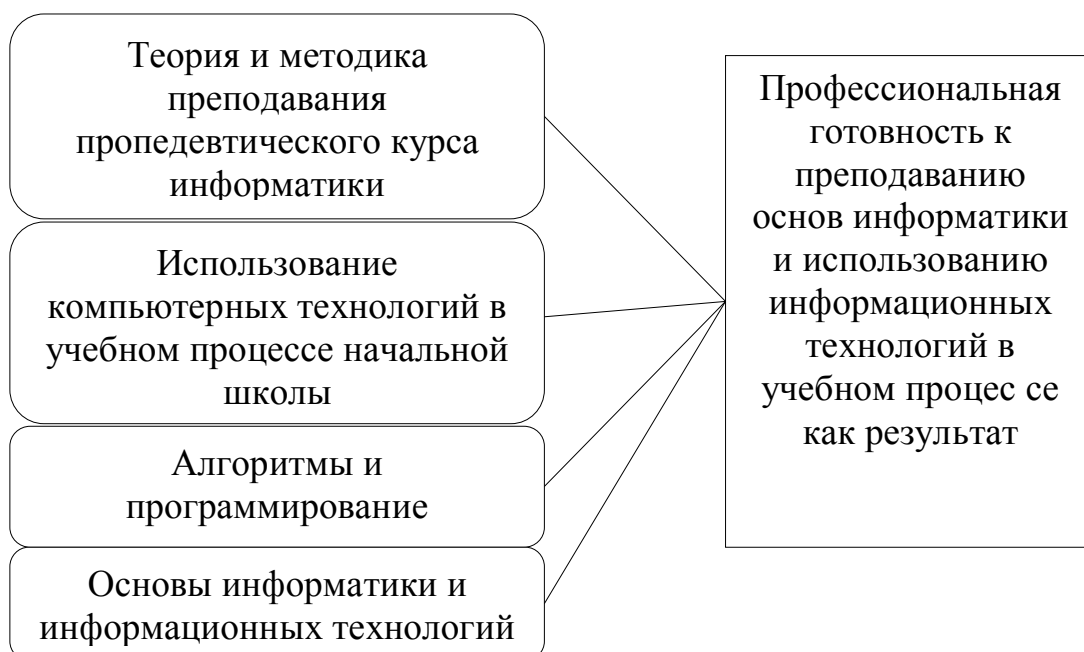

Рис. 1 Система дисциплин подготовки учителей начальных классов к преподаванию основ информатики и использованию информационных технологий в учебном процессе

Выводы данного исследования и перспективы дальнейших исследований в этом направлении. Результаты проведенного исследования позволяют отметить наличие проблем в построении и управлении системой подготовки учителей начального образования к преподаванию основ информатики в начальной школе. Это обусловлено отсутствием четкой модели такой подготовки и требований к будущему педагогу.

Представленная нами система дисциплин подготовки учителей начальных классов к преподаванию основ информатики и использованию информационных технологий в учебном процессе направлена на формирования знаний и навыков работы с современными компьютерными технологиями, а также способностей к саморазвитию и постоянному усовершенствованию полученных знаний. Перспективы дальнейших исследований видим во внедрении этой системы в практику высших учебных заведений.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. Пашенко О. И. Информатизация образовательного процесса в начальной школе : учеб. пособ. [Электронный ресурс] / О. И. Пашенко. – Нижневартовск : Изд-во Нижневарт. гос. ун-та, 2014. – 257 с. – Режим доступа : http://nvsu.ru/ru/Intellekt/1267/1651_Informatizatsiya%20obrazovatelno%20protsesta.pdf

2. Білоусова Л. І. Способи використання комп'ютера для інтелектуального розвитку молодших школярів / Л. І. Білоусова, Н. І. Грицай // Вісник Харківського державного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. – Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2006. – Вип. 20. – С. 12-20.
3. Манако А. Ф. Педагогическое проектирование электронных учебников и дистанционных курсов, поставляемых через Интернет. Учебное пособие. / А. Ф. Манако, В. И. Гриценко. – Київ : Міжнародний науково-навчальний центр інформаційних технологій і систем НАН і МОН України, ТОВ «Вітус». 2002. – 123 с.
4. Молокова А. В. Комплексный подход к информатизации образовательного процесса в начальной школе : автор.дис. д-ра пед.н. / А. В. Молокова. – Новосибирск, 2008. – 43 с.
5. Мылова И. Б. Методическая система обучения информационным технологиям учителей начальных классов : автор.дис. д-ра пед.н. / И. Б. Мылова – Санкт-Петербург, 2007. – 42 с.
6. Хижнякова О. Н. Педагогическое проектирование учебной деятельности младших школьников в условиях развивающего обучения : автореф. дис. канд. пед. наук. / О. И. Хижнякова. – Владикавказ, 2009. – 23 с.
7. Пояснювальна записка до проекту Закону України «Про освіту» від 5 вересня 2017 року від № 2145-VII
8. Суховірський О. В. Підготовка майбутнього вчителя початкової школи до використання інформаційних технологій : автор.дис. канд.пед.н. / О. В. Суховірський. – Київ, 2005. – 27 с.
9. Литвинович (Пащенко) О. И. Методическая система подготовки учителей начальных классов к преподаванию пропедевтического курса информатики. Автореферат дис. ... канд. пед. наук / О. И. Литвинович (Пащенко). – Москва, 2007. – 25 с.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2018.

ДЕРЕВ'ЯНКО Денис

викладач, кафедри педагогіки вищої школи і освітнього менеджменту, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

вулиця Дашкевича, 24, м. Черкаси, 18000, Україна

E-mail: denisderevyanko28.04@gmail.com

**УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ПІДГОТОВКИ ВЧИТЕЛІВ
ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ ДО ВИКЛАДАННЯ ОСНОВ
ІНФОРМАТИКИ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ**

Анотація. У статті докладно розглянута проблема управління системою підготовки вчителів початкової освіти до викладання основ інформатики в початковій школі. Виявлено основні положення і проблеми підготовки майбутніх вчителів в умовах інформатизації суспільства. На основі аналізу наукової літератури були визначені мета підготовки вчителів початкових класів до викладання основ інформатики учням молодшого шкільного віку. Також, автором представлена система дисциплін, повинні входити в навчальну програму. У перспективі рекомендується впровадження даної системи.

На сучасному етапі розвитку освіти інформатизація є одним з важливих етапів підготовки учнів молодших класів. Це обумовлено тим, що сучасне суспільство висуває нові вимоги до молодого покоління. Треба володіти вміннями планувати свою діяльність, знаходити інформацію, необхідну для вирішення поставленого завдання, будувати інформаційну модель досліджуваного об'єкта або процесу, і ефективно використовувати нові інформаційні технології. Розвиток дітей молодшого шкільного віку за допомогою роботи на комп'ютерах, як свідчить вітчизняний і зарубіжний досвід, є одним з важливих напрямків сучасної педагогіки.

Психологічна готовність дитини до життя в інформаційному суспільстві повинна формуватися з перших років навчання в школі. Невичерпні можливості сучасних інформаційних технологій часто залишаються незатребуваними через неготовність мислення маси людей до освоєння і активному використанню законів і логіки комп'ютера.

У зв'язку з цим виникає необхідність підготовки вчителів початкової освіти до роботи з сучасними інформаційними технологіями, формуванню навичок швидкого пошуку потрібної інформації, самостійного ознайомлення з новими комп'ютерними програмами і навчання дітей. згідно їх віковим особливостям [1, с. 5].

Ключові слова: основи інформатики, підготовка вчителів початкових класів, викладання, інформатизація суспільства.

DEREVIANKO Denys

Lecturer of Higher School Pedagogy and Educational Management Department,

Bohdan Khmelnytsky National University at Cherkasy

E-mail: denisderevyanko28.04@gmail.com

MANAGEMENT OF THE SYSTEM OF TRAINING OF TEACHERS OF INITIAL EDUCATION TO TEACHING BASICS OF INFORMATICS IN ELEMENTARY SCHOOL

Summary. The article examines in detail the problem of managing the system of training teachers of primary education for teaching the basics of informatics in an elementary school. The main provisions and problems of

training future teachers in the context of informatization of society are revealed. On the basis of the analysis of scientific literature, the goal of training primary school teachers for teaching the basics of informatics to pupils of primary school age was determined. Also, the author presents a system of disciplines, must be included in the curriculum. In the long term, the introduction of this system is recommended.

Key words: informatization of society, basics of computer science, training of primary school teachers, teaching.

Abstract. At the present stage of the development of education, informatization is one of the important stages in the preparation of pupils of lower grades. This is due to the fact that modern society makes new demands on the younger generation. You must have the ability to plan your activities, find the information you need to solve the task, build an information model of the object or process being researched, and effectively use new information technologies. The development of children of primary school age through computer work, as evidenced by domestic and foreign experience, is one of the important areas of modern pedagogy.

The child's psychological readiness for life in the information society must be formed from the first years of schooling. The inexhaustible possibilities of modern information technologies often remain unclaimed because of the unpreparedness of thinking of the masses of people for mastering and actively using laws and logic computer.

In this regard, there is a need to prepare teachers of primary education to work with modern information technologies, to create skills to quickly find the right information, to independently learn about new computer programs and to teach children. according to their age features [1, p. 5].

REFERENCES

1. Pashchenko OI Informatization of the educational process in primary school: Textbook. Help. [Electronic resource] / I Pashchenko. - Nizhnevartovsk: Nizhnevart Publishing House. state. University, 2014. - 257 p. - Access mode: http://nvsu.ru/en/Intellekt/1267/1651_Informatizatsiya%20obrazovatelno%20protsesta.pdf
2. Bilousova L. I. Ways of computer technology for the intellectual development of young students / L.I. Bilousova,
3. N.I. Gritsay // News of Kharkov State Pedagogical University named after GS Skovoroda. Psychology. - Kharkiv: KNPU named after GS Skovoroda, 2006. - Vip. 20. - P. 12-20.
4. Manako AF Pedagogical design of electronic textbooks and distance courses delivered via the Internet. Tutorial. / AF Manako, VI Gritsenko. –

- Київ The International Scientific and Naval Center of Informational Technologies and Systems NAS of Ukraine, LTD "VITUS". 2002. - 123 p.
5. Molokova AV Integrated approach to informatization of the educational process in primary school: author.dis. Dr. ped. / A. V. Molokova. - Novosibirsk, 2008. - 43 p.
 6. Mylova IB The methodical system of teaching information technologies for primary school teachers: author.dis. Dr. ped. / IB Mylova - St. Petersburg, 2007. - 42 p.
 7. Khizhnyakova ON Pedagogical designing of educational activity of younger schoolboys in the conditions of developing training: the author's abstract. dis. Cand. ped. sciences. OI Khizhnyakova. - Vladikavkaz, 2009. - 23 p. Explanatory note before the Draft Law of Ukraine "About the Foundation" dated 5 November 2017 from No. 2145-VII
 8. Suhovirsky OV Preparation of the Maybutnik Vhotel pochatkoy schools to the Vicariness of Informational Technologies: author.dis. candidate of pedagogical sciences. OV Suhovirsky. - Київ, 2005. - 27 с.
 9. Litvinovich (Pashchenko) OI The methodical system of training primary school teachers for teaching the propaedeutic course of computer science. Abstract of the dis. ... cand. ped. sciences /OI Litvinovich (Pashchenko). - Moscow, 2007. - 25 p.

(переклад на англ. зроблено особисто автором статті)

УДК 378.147:[378.22:005]

ГОЛОВКО Світлана

здобувач кафедри педагогіки і методики професійної та технічної освіти, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,
вулиця Генерала Батюка, 19, Слов'янськ, Донецька область, 84100
E-mail: pochta-77@meta.ua

ДІАГНОСТИКА РІВНЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ З МЕНЕДЖМЕНТУ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті подано результати констатувального експерименту щодо визначення рівня управлінської культури майбутніх магістрів із менеджменту в процесі фахової підготовки. Обґрунтовано та розроблено критерії управлінської культури майбутніх магістрів із менеджменту: когнітивний, особистісно-креативний і технологічний. Здійснено відбір контрольної та експериментальної груп, які є рівноцінними за показниками критеріїв. Виявлено, що більшість майбутніх магістрів із менеджменту
© Головка С., 2018

мають середній, а також низький рівень показників. Описано проблемне поле дослідження, що є орієнтиром для обґрунтування та розроблення відповідної технології формування управлінської культури майбутніх магістрів із менеджменту в процесі фахової підготовки.

Ключові слова: управлінська культура, майбутній магістр із менеджменту, фахова підготовка, констатувальний експеримент.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Актуальність і доцільність дослідження проблеми формування управлінської культури майбутніх магістрів з менеджменту в процесі професійної підготовки у ЗВО спричинено тими динамічними перетвореннями, що відбуваються в економічній, політичній, соціальній сферах нашої країни загалом, й у сфері економічної освіти зокрема. Ці зміни висувають підвищені вимоги до професійних якостей майбутнього менеджера, серед яких найважливіше місце посідають навички взаємодії, лідерства, командної роботи, обґрунтування управлінських рішень, відкритості до нових знань та критичного мислення, уміння володіти дієвими інструментами мотивування персоналу організації та регулювання міжособистісних відносин, здійснення ефективних комунікацій у різних сферах діяльності організації тощо.

На освітньому рівні магістра ці вимоги трансформуються в необхідність формування у майбутніх менеджерів управлінської культури, що виступає складовою людської культури й формою використання загальнолюдських культурних надбань у сфері управління.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Фундаментальним теоретико-методичним підґрунтям проблеми формування управлінської культури майбутніх магістрів з менеджменту є наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, у яких виокремлено наступні напрями розв'язання окресленого питання: теорія і практика професійного становлення майбутнього менеджера, економіста у вищих навчальних закладах (Т. Поясок, В. Стрельников, Т. Коваль, Т. Колбіна та ін.); дослідження проблем освітнього менеджменту (А. Губа, В. Бондар, Л. Даниленко, Г. Єльнікова, С. Калашнікова, Т. Сорочан, М. Сметанський, Є. Хриков та ін.); загальні основи розвитку професійно-педагогічної культури в освітньому процесі ЗВО (Н. Ничкало, В. Буряк, В. Гриньова, І. Зязюн, В. Кремень, Л. Нечепоренко, І. Прокопенко, Г. Шевченко та ін.), зокрема управлінської культури (Г. Єльнікова, А. Грушева, Н. Протасова, О. Романовський та ін.).

Незважаючи на низку наукових розвідок, питання формування управлінської культури майбутніх магістрів з менеджменту ще не було предметом наукового дослідження.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті - аналіз діагностики рівня управлінської культури майбутніх магістрів із менеджменту в процесі фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Експеримент проведено на базі ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет», ДЗ «Луганський національний університет імені Тараса Шевченка», КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка.

Відповідно до завдань дослідження виділено вибіркочну сукупність у кількості 355 осіб, розподілену на дві складники: контрольна група (КГ) – 180 магістрантів та експериментальна група (ЕГ) – 175 магістрантів. За допомогою критерію Пірсона χ^2 ми довели, що зазначений розподіл магістрантів на контрольну й експериментальну групи є порівняним з рівномірним, розбіжності між зазначеними розподілами не є статистично значущими ($\chi_{емп}^2 = 0,046$, $\chi_{емп}^2 < \chi_{кр}^2$) для кількості ступенів свободи

$\chi_{кр}^2 = \begin{cases} 3,841, p \leq 0,05 \\ 6,635, p \leq 0,01 \end{cases}$, де $t_{емп}$ – емпірична частота, t_m – теоретична частота, $\chi_{емп}^2$ – емпіричне значення критерію, $\chi_{кр}^2$ – критичне значення критерію (табличне), p – рівень значущості).

У процесі реалізації констатувального експерименту застосовано емпіричні та теоретичні методи дослідження (анкетування, тестування, опитування, інтерв'ю, спостереження, аналіз навчальної документації, оцінювання експертами тощо). У процесі розроблення анкет використовували різні типи запитань, для респондентів пропонувались переважно вербальні тести.

Наступним кроком дослідницьких пошуків стало обґрунтування та розроблення **критеріальної бази дослідження**. Традиційно, коли говорять про критерій, мають на увазі якість, властивості, ознаки досліджуваного об'єкта, які дозволяють оцінити його стан, рівень сформованості або функціонування [1]. Критерій має відтворювати в часі та просторі динаміку тієї якості, що підлягає вимірюванню.

У нашій роботі ми звертаємося до наукової позиції С. Сисоевої, яка зазначає, що під час порівняння дослідник повинен насамперед визначити основу порівняння – критерій [2, с. 105]. Критерії розкриваються через показники, що є кількісною та якісною характеристикою сформованості кожної властивості або ознаки досліджуваного об'єкта. Відтак, показники – фактично рівні сформованості критеріїв, завдяки їм говорять про ступінь вираженості критерію.

У нашій роботі засадами до розроблення критеріальної бази ми обираємо мету дослідження й відповідно до неї обґрунтовуємо критерії. Відтак, спираючись на результати наукових досліджень (В. Стрельніков, Т. Поясок, А. Губа, А. Грушева, С. Кожушко, Т. Колбіна, С. Калашнікова, Г. Єльнікова, Л. Карамушка, Т. Сорочан та ін.) та попередньо розроблену нами структуру управлінської культури, ми виділили **критерії управлінської культури** майбутніх магістрів із менеджменту: когнітивний, особистісно-креативний і технологічний.

Перший критерій – **когнітивний**. Ми розуміємо його як компетентність, що відображає соціально-психологічні та організаційно-методичні знання засад управлінської діяльності та здатність до роботи на управлінських посадах, передбачає наявність теоретичних знань, умінь з фахових дисциплін, організації управлінської діяльності, уявлення про сутнісні характеристики управлінської культури як сучасного педагогічного феномену.

Когнітивної компетентності ми досягаємо в процесі магістерської підготовки через активізацію мотивів відповідної діяльності, уточнення системи знань про управлінську культуру, застосування необхідних умінь і навичок управлінської діяльності. Завдяки когнітивному компоненту відповідна інформація засвоюється й поглиблюється. Це пов'язано з тим, що у сучасних педагогічних дослідженнях затвердилася думка, що саме когнітивний компонент управлінської культури пов'язаний з пізнанням і може розглядатися як процес і результат. Тому його можна представити, з одного боку, як певний рівень загальнопедагогічних і спеціальних знань, відповідний ступінь їх системності та педагогічної спрямованості, а з іншого – як накопичення знань, перехід їх на вищий рівень системності, що дає можливість побачити цілісну картину світу, прояв загальних закономірностей у процесі управлінської діяльності.

Отже, ми вважаємо, що когнітивний критерій сприяє виявленню рівня знань загальних засад роботи на управлінських посадах (базові поняття, тенденції, механізми реалізації тощо), сучасних управлінських технологій, інновацій з фаху, особливостей професійної діяльності сучасного менеджера тощо.

Особистісно-творчий критерій ми розуміємо як сукупність мотивів особистості магістра з менеджменту та найважливішу характеристику її здатності до роботи на управлінських посадах. Основне значення для такої діяльності мають інтерес до управлінської діяльності на підставі особистісних потреб, розуміння значущості знань її особливостей для сучасного менеджера, самостійність у виборі професійних завдань, наполегливість у подоланні труднощів у процесі роботи з ними, активність у самоствердженні, саморозвитку, наявність особистісного смислу в

управлінській діяльності, задоволеність власною професією, прагнення досягти в ній вагомих результатів, ставлення до управлінської культури як цінності та ін. Зазначимо, що потреби спонукають менеджерів до активної діяльності.

Особистісно-творчий компонент характеризуємо також через розуміння креативного характеру управлінської діяльності; продукування нових ідей, творчий підхід до їх реалізації; здатність до новаторської діяльності; наявність творчого потенціалу для розвитку нових та вдосконалення існуючих методів, засобів, підходів, інструментів вирішення проблем у галузі управління.

Уважаємо також, що творчий компонент управлінської культури відображає рівень сформованості креативного професійного мислення та вмінь, індивідуальні особистісні якості менеджера, що визначають успішність професійної діяльності.

Останній критерій – **технологічний**. Маємо глибоке переконання, що він спрямований на оцінку досвіду виконання конкретних управлінських дій і оволодіння необхідними практичними навичками для роботи на управлінських посадах. Його основні ознаки: наявність загальноуправлінських умінь; сформованість спеціальних умінь; самостійність дій, що виконуються. Зазначений критерій проявляється в умінні дискутувати, аргументовано обстоювати власну точку зору, правильно оцінювати, вибирати та аналізувати інформацію з різних джерел, робити обґрунтовані висновки; аналізувати, оцінювати повноту та достовірність інформації в процесі професійної діяльності, за необхідності доповнювати й синтезувати відсутню інформацію; проявляти ініціативу та здійснювати лідерські функції в колективі задля досягнення спільної мети. Важливим є наявність конфліктологічної компетентності, здатності організовувати командну роботу, ставити цілі, знаходити та впроваджувати рішення; оцінювати та забезпечувати ефективність колективної роботи; управляти стратегічним розвитком команди в процесі професійної діяльності та ін.

Технологічний критерій ми розуміємо також як здатність до самоаналізу і самооцінки, до використання результатів самоаналізу, потребу та прагнення до самовдосконалення. На нашу думку, зазначений критерій є одним із найважливіших, адже він дає можливість аналізувати власну управлінську діяльність. Від такого аналізу залежить якість подальшої роботи менеджера. Важливе значення також має усвідомлення власного емоційного, самоповаги та впевненості, стійкості до стресів, загальний оптимістичний настрій, ініціативність, налаштованість на позитивний результат.

Відтак, критерій характеризує, як саме магістр з менеджменту може здійснювати самодіагностику та контроль за якістю реалізації власного

управлінського потенціалу, реалізовувати стратегію розвитку та її корекцію відповідно до наявних умов.

Отже, стверджуємо, що подані критерії охоплюють всі найважливіші аспекти управлінської діяльності магістрів із менеджменту. Крім того, вони співвідносяться з рекомендаціями Європейського парламенту та Ради ЄС, які в 2018. схвалили оновлену редакцію ключових компетентностей для навчання впродовж життя [3]. Серед виділених компетентностей зустрічаються наступні – особиста, соціальна та навчальна, громадянська, підприємницька, компетентність культурної обізнаності та самовираження.

Цікаво, що в додатках до зазначених рекомендацій зустрічається також розділ щодо креативності та інноваційності, у якому ми знаходимо підтвердження нашої ідеї щодо виділення особистісно-творчого компонента управлінської культури.

Зокрема робиться наголос на тому, як важливо надати нинішньому та майбутнім поколінням, незалежно від соціального та культурного походження, характеристик успішних інноваторів – включно з допитливістю (або цікавістю), використанням фантазії, критичним мисленням, розв'язанням проблем та наполегливістю (стійкістю чи витривалістю), що включає позитивне прийняття ризику [4]. Ми поділяємо зазначену позицію й вважаємо, що виділені характеристики пов'язані з творчістю, тобто процесом, який передбачає уявлення можливостей, створення чогось нового, рефлексію і зміну об'єкт створення.

Виділені критерії, розроблені нами показники та рівні сформованості з кожного з них (високий, середній, низький) дозволили виявити реальний стан управлінської культури магістрів із менеджменту у процесі фахової підготовки. Розпочнемо аналіз результатів констатувального експерименту (див. табл. 1).

Таблиця 1

Оцінка рівня управлінської культури майбутніх магістрів із менеджменту

№	Критерій	Групи	Рівні розвитку, %		
			Низький	Середній	Високий
1.	Когнітивний	КГ	39,7	49,4	10,9
		ЕГ	38,5	50,5	11,0
2.	Особистісно-творчий	КГ	37,2	55,4	7,4
		ЕГ	36,8	56,0	7,2
3.	Технологічний	КГ	37,7	55,2	7,1
		ЕГ	37,8	55,2	7,0
Загальний рівень		КГ	38,2	53,3	8,5
		ЕГ	37,5	53,9	8,6

Отримані статистичні дані ми порівняли, використовуючи критерій Пірсона χ^2 (див. табл. 2). Для кількості ступенів свободи $\nu = 2$ $\chi_{кр}^2 = \begin{cases} 5,991, p \leq 0,05 \\ 9,21, p \leq 0,01 \end{cases}$, $\chi_{емн}^2 < \chi_{кр}^2$, тобто розбіжності між цими розподілами (контрольна та експериментальна групи) статистично не достовірні.

Таблиця 2

Розрахунок зіставлення показників контрольної та експериментальної груп за критерієм Пірсона χ^2

№	Емпірична частота	Теоретична частота	$f_{емн} - f_m$	$(f_{емн} - f_m)^2$	$(f_{емн} - f_m)^2 / f_m$
1	38,2	37,89	0,31	0,1	0,003
2	37,5	37,81	-0,31	0,1	0,003
3	53,5	53,75	-0,25	0,06	0,001
4	53,9	53,65	0,25	0,06	0,001
5	8,5	8,56	-0,06	0	0
6	8,6	8,54	0,06	0	0
Суми	200,2	200,2	-	-	0,008

Відтак, на етапі констатувального експерименту ми здійснили відбір контрольної та експериментальної груп та довели, що вони є рівноцінними.

Наступним кроком дослідження став якісний аналіз даних, отриманих у результаті констатувального експерименту. Почнемо із **когнітивного** критерію. Зазначимо, що більшість магістрантів мають середній рівень показників (КГ – 49,4 %, ЕГ – 50,5 %), а також низький рівень (КГ – 39,7 %, ЕГ – 38,5 %). Як свідчать результати експерименту, магістранти з менеджменту в цілому розуміють специфіку сутності й особливостей інноваційного менеджменту, систем управління, стратегічного менеджменту, управління персоналом, основних принципів антикризового управління, вирішення проблем професійної діяльності, але переважно не використовують наявні знання у практичній діяльності.

Більшість магістрантів недостатньо розуміє роль і значення різних напрямків управлінської діяльності (інформаційно-аналітичної, планувальної, регулюючої, організаційно-виконавчої, координуючої, контролююче-облікової, інноваційно-дослідницької, експертно-консультативної, представницької, професійного самовдосконалення), а також управлінських умінь. У них наявні несистемні знання у сфері управлінської діяльності, що не дозволяє оригінально мислити, приймати креативні рішення, а також інноваційно діяти.

Респонденти недосконало розуміють вимоги, що висуваються до роботи на посадах середнього та вищого рівнів управління в установах та організаціях. Магістранти не ефективно планують власну управлінську діяльність, обирають нераціональні методи виконання професійних дій. Майбутні менеджери аналізують результати виконання власної управлінської діяльності, але не завжди успішно.

Аналізуючи **особистісно-творчий** критерій, констатуємо ті самі тенденції, що й у попередньому. Так, більшість респондентів мають середній рівень показників (КГ – 55,4 %, ЕГ – 56,0 %), а також низький рівень (КГ – 37,2 %, ЕГ – 36,8 %). Отже, можемо констатувати, що в цілому майбутні магістри з менеджменту мають певний інтерес до пізнання управлінської діяльності на підставі особистісних потреб, але не всі розуміють значущість роботи на посадах середнього та вищого рівнів управління в установах та організаціях, недостатньо розуміють специфіку, норми й правила зазначеної діяльності.

Вони переважно задоволені власною професійною діяльністю, але не прагнуть досягти в ній вагомих результатів, успіхів, недостатньо розуміють цінності управлінської культури. Магістранти недостатньо самостійні у виборі професійних завдань, не наполегливі у подоланні труднощів при роботі з ними, не завжди надають допомогу іншим, хоча переважно здатні узгоджувати власні дії в процесі роботи з іншими людьми. Вони недостатньо активні у самоствердженні, саморозвитку, мають адекватну професійну самооцінку, але не мають потреби в постійному самовдосконаленні.

Майбутні менеджери усвідомлюють власний емоційний стан, більшість із них має самоповагу й впевненість. Вони вміють долати труднощі, але не завжди раціонально, недостатньо стійкі до стресів. У них переважно оптимістичний настрій, але слабка ініціативність та налаштованість на позитивний результат. Магістранти не мають яскраво вираженого індивідуального стилю управління. Майбутні магістри недостатньо добре розуміють творчий характер управлінської діяльності, не сприяють інноваціям, вміють розв'язувати професійні завдання, але виключно стандартного виду.

У більшості респондентів відсутній творчий потенціал, творче професійне мислення та вміння, недостатньо сформовані індивідуальні особистісні якості менеджера, що визначають успішність професійної діяльності. Вони не прагнуть творчо застосовувати в управлінській діяльності прогресивні надбання інших країн. Вони не здатні до інноваційної діяльності, оригінальних рішень організаційних та управлінських проблем.

Останній критерій – **технологічний**. Більшість респондентів за зазначеним критерієм мають середній рівень показників (КГ – 55,2 %, ЕГ – 55,2 %), а також низький рівень (КГ – 37,7 %, ЕГ – 37,8 %). Отже, майбутні менеджери мають достатні вміння щодо роботи на управлінських посадах. Переважна більшість респондентів розуміє практичне значення технологій менеджменту, його зміст, властивості та характеристики. Вони недостатньо володіють методами ефективного управління, збору та обробки інформації, розробки та впровадження систем контролю, принципів управління персоналом. Магістранти недостатньо володіють технологією управління та вирішення конфліктних ситуацій.

Респонденти опосередковано вміють оперувати засобами, методами й формами управлінської діяльності, прогнозувати її результати. У них слабка здатність аналізувати, оцінювати повноту та достовірність інформації у процесі професійної діяльності, вони можуть за необхідності доповнювати й синтезувати відсутню інформацію, але не зовсім ефективно. Не всі майбутні менеджери здатні проявляти ініціативу та здійснювати лідерські функції в колективі задля досягнення спільної мети. Недостатньо спроможні управляти проектами, організовувати командну роботу, ставити цілі, приймати рішення. Як свідчать результати експерименту, вони можуть оцінювати та забезпечувати колективну роботу, але не якісно. Не здатні управляти стратегічним розвитком команди в процесі професійної діяльності.

Респонденти не завжди самостійні у виборі професійних завдань, не наполегливі у подоланні труднощів для їх вирішення. Магістранти недостатньо активні у самовдосконаленні (бажання бути не гірше за інших, прагнення до лідерства, саморозвитку), переважно можуть співвідносити результати діяльності з її метою та контролювати власну роботу.

У процесі проведених нами узагальнень науково-педагогічної літератури й результатів констатувального експерименту визначено проблемне поле формування управлінської культури майбутніх магістрів із менеджменту у процесі фахової підготовки:

- необхідність підготовки менеджерів із високим рівнем управлінської культури, що виступає запорукою ефективної управлінської поведінки, але разом із тим недостатнє врахування цього при навчанні в магістратурі;
- недостатня розробленість технологій формування управлінської культури, що враховують можливості навчальних дисциплін фахового (професійно-практичного циклу) та виробничої практики на підприємствах різних форм власності;

- недосконалість форм і методів організації наукової роботи магістрантів, яка спрямована на формування управлінської культури;
- відсутність у низки магістрантів інтересу до управлінської культури як педагогічного феномену, відповідного рівня мотивації та окреслення перспектив управлінської діяльності, наслідком чого не всі молоді менеджери виконують управлінські функціональні обов'язки без помилок, якісно, організовано та ефективно.

Висновки. Аналіз психолого-педагогічної літератури, власний досвід науково-педагогічної діяльності дозволив нам розробити критерії управлінської культури майбутніх магістрів із менеджменту у процесі фахової підготовки: когнітивний, особистісно-креативний і технологічний. У процесі констатувального експерименту ми здійснили відбір контрольної та експериментальної груп, які є рівноцінними за показниками критеріїв. Виявлено, що більшість майбутніх магістрів із менеджменту мають середній, а також низький рівень показників. Загалом зроблені висновки є для нас одним з найважливіших орієнтирів, що дозволять обґрунтувати, розробити та впровадити в практику авторську технологію формування управлінської культури майбутніх магістрів із менеджменту в процесі фахової підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Стрельников В. Ю. Проектирование профессионально-ориентированной дидактической системы подготовки бакалавров экономики : монография / В. Ю. Стрельников. – Полтава : РВЦ ПУСКУ, 2006. – 335 с.
2. Сисоева С. О. Методология научно-педагогических исследований: учебник / С. О. Сисоева, Т. Є. Кристопчук. – Рівне: Волинські обереги, 2013. – 360 с.
3. Proposal for a COUNCIL RECOMMENDATION on Key Competences for Lifelong Learning [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>.
4. Ключові компетентності для навчання впродовж життя 2018 – Цифрова компетентність [Електронний ресурс] // Дистанційне та змішане навчання інформатики. – Режим доступу : <http://dystosvita.blogspot.com>.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2018.

ГОЛОВКО Светлана

соискатель кафедры педагогики и методики профессионального и технического образования, ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»,

улица Генерала Батюка, 19, Славянск, Донецкая область, 84100

E-mail: pochtas-77@meta.ua

**ДИАГНОСТИКА УРОВНЯ СФОРМИРОВАННОСТИ
УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КУЛЬТУРЫ БУДУЩИХ МАГИСТРОВ
МЕНЕДЖМЕНТА В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
ПОДГОТОВКЕ**

Резюме. В статье представлены результаты констатирующего эксперимента по выявлению уровня управленческой культуры будущих магистров менеджмента в процессе профессиональной подготовке. Обоснованы и разработаны критерии управленческой культуры будущих магистров менеджмента: когнитивный, личностно-креативный и технологический. Осуществлен выбор контрольной и экспериментальной групп, которые являются равноценными по показателям критериев. Выявлено, что большинство будущих магистров менеджмента имеют средний, а также низкий уровень показателей. Выделено проблемное поле исследования, которое выступает ориентиром для обоснования и разработки соответствующей технологии формирования управленческой культуры будущих магистров менеджмента в процессе профессиональной подготовке.

Ключевые слова: управленческая культура, будущий магистр менеджмента, профессиональная подготовка, констатирующий эксперимент.

HOLOVKO Svitlana

the competitor of the department of pedagogy and methodology of professional and technical education, Donbass State Pedagogical University

Generala Batiuka street, 19, Slavyansk, Donetsk region

E-mail: pochtas-77@meta.ua

**DIAGNOSTICS OF THE FORMATION LEVEL OF
MANAGEMENT CULTURE BY FUTURE MASTERS OF
MANAGEMENT IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL TRAINING**

Summary. The article represents the results of the ascertaining experiment on determining the level of management culture of future masters of management in the process of professional training.

The criteria for the management culture of future masters of management such as cognitive, personal and creative, and also technological has been substantiated and developed. It has been carried out the selection of control and experimental groups, which are equivalent in terms of criteria index. It was revealed that the majority of future masters of management has an average and low level of indicators. The problematic field of personal and professional formation

which serves as a reference point for substantiating and developing the appropriate technology for the formation of management culture of future masters of management in the process of professional training has been presented.

Keywords: management culture, future master of management, professional training, ascertaining experiment.

Abstract. The article represents the results of the ascertaining experiment on determining the level of management culture of future masters of management in the process of professional training.

The criteria for the management culture of future masters of management such as cognitive, personal and creative, and also technological has been substantiated and developed. It has been carried out the selection of control and experimental groups, which are equivalent in terms of criteria index. It was revealed that the majority of future masters of management has an average and low level of indicators.

The problematic field of personal and professional formation which serves as a reference point for substantiating and developing the appropriate technology for the formation of management culture of future masters of management in the process of professional training has been presented.

The emphasis was made on the need to train managers with a high level of managerial culture, which serves as a pledge of effective managerial behavior, but at the same time it is insufficient to considerate only this factor during the study at the magistracy. It was established the imperfection of forms and methods of organization scientific work of graduate students, which is aimed at forming a management culture.

The lack of interest in a management culture as a pedagogical phenomenon, a corresponding level of motivation and outline of the prospects of management activity was recorded in a number of undergraduates. The consequence is so that not all young managers carry out managerial functional duties without errors, qualitatively, organized and efficiently.

In general, made conclusions are one of the most important landmarks for us, they will allow us to substantiate, develop and introduce in practice the author's technology for forming the management culture of future masters of management in the process of professional training.

REFERENCES

1. Streljnikov V. Ju. Proektuvannja profesijno-orijentovanoji dydaktyčnoji systemy pidgotovky bakalavriv ekonomiky : monohrafija / V. Ju. Streljnikov. – Poltava : RVC PUSKU, 2006. – 335 s.
2. Sysojeva S. O. Metodologhija naukovopedagoghichnykh doslidzhenj: pidruchnyk / S. O. Sysojeva, T. Je. Krystopchuk. – Rivne: Volynsjki obereghy, 2013. – 360 s.

3. Proposal for a COUNCIL RECOMMENDATION on Key Competences for Lifelong Learning. URL : <https://ec.europa.eu/education/sites/education/files/recommendation-key-competences-lifelong-learning.pdf>.
4. Ključovi kompetentnosti dlja navchannja vprodovzh zhyttja 2018 – Cyfrova kompetentnistj [Elektronnyj resurs] // Dystancijne ta zmishane navchannja informatyky. URL : <http://dystosvita.blogspot.com>.

(переклад на англ. зроблено особисто автором статті)

УДК 378.22.015.31

БЕСПАЛОВА Оксана

викладач кафедри здоров'я людини, реабілітації, фізичної терапії та ерготерапії, Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка,

вулиця Роменська, 87, м. Суми, 40002, Україна

E-mail: i-ozon777@bigmir.net

ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФІЗИЧНОГО РЕАБІЛОЛОГА

Анотація. В даній статті автором детально розглянуто основні функції майбутнього фахівця з фізичної реабілітації та їх готовність до впровадження фізкультурно-оздоровчих технологій у професійну діяльність. Проведені дослідження свідчать про необхідність удосконалення змісту навчання і створення дієвої моделі підготовки студентів щодо вивчення варіативного блоку дисциплін з фітнес - технологій.

Ключові слова: фізкультурно-оздоровчі технології, фітнес-технології, професійна діяльність, фізична реабілітація, здоров'я, рухова активність, відновлення, засоби фізичної культури.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. В умовах модернізації системи вищої професійної освіти та переходу на існуючі європейські стандарти, коли новітні фізкультурно – оздоровчі технології стрімко заповнюють фізкультурний простір, необхідні нові вимоги до професійної підготовки студентів в сфері фізичної реабілітації. Це пов'язано з підвищенням вимог до їх практичної активної і відповідальної діяльності фахівців з фізичної реабілітації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблемі вивчення різних аспектів професійної підготовки фізичного реабілітолога до різних видів фахової діяльності була предметом досліджень багатьох науковців. А саме, висвітленню питань щодо професійної підготовки фахівців із фізичної реабілітації займалися Ю. Лянной, Н. Белікова, А. Герцик, Т. Д'яченко, В. Кукса, О. Міхеєнко, Л. Сущенко, О. Дубогай, В. Завацький; проблему реалізації професійних функцій у реабілітаційних закладах вивчали Г. Атанова, І. Пустиннікова, М. Романишин та ін.; концептуальні положення професійної підготовки майбутніх фахівців із фізичної реабілітації до здоров'язбережувальної діяльності розкрито Н. Беліковою, вивчення валеологічної діяльності та психологічної форм активності особистості здійснював А. Міхєнко; відновлювальною роботою фахівця з фізичної реабілітації зі спортсменами досліджував М. Романишин тощо.

Проте, аналіз наукової літератури дає підставу стверджувати, що провідні положення професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної реабілітації до впровадження фізкультурно-оздоровчих технологій ще недостатньо вивчені і висвітлені.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є вивчення недоліків у підготовці майбутнього фахівця із фізичної реабілітації до впровадження фізкультурно-оздоровчих технологій та розробка шляхів її удосконалення.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Сьогодні в сфері дозвілля, рекреації та оздоровлення з'являються нові форми залучення населення до активної фізичної діяльності, будуються спортивні комплекси, рекреаційно-ландшафтні установи, фітнес - та дозвіллеві центри, спортивні майданчики, споруди із штучним покриттям, заняття в яких користуються великою популярністю серед людей усіх вікових груп із різним рівнем здоров'я. Окрім того, затребуваність відповідних фахівців продиктована ще й її розширенням їх професійної діяльності в практиці загальноосвітньої школи, середньої та вищої професійної освіти; застосуванням фітнес-технологій в санаторно-курортному середовищі, індустрії туристичних послуг, додатковій освіті і спортивному тренуванні. Поряд з цим у професійному середовищі обговорюють проблему нестачі кваліфікованих кадрів та наголошують на невідповідності компетенцій існуючих кадрів реаліям практики [7, с. 111].

У зв'язку з цим виникає потреба у висококваліфікованих фахівцях з фізичної реабілітації, які володіють сучасними методами і методиками

організації, планування і проведення занять з використанням сучасних технологій в області оздоровчої фізичної культури та оздоровлення.

Постановкою кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 № 266 підготовка кадрів в області фізичної реабілітації здійснюється при міністерстві Охорони здоров'я по спеціальності «Фізична реабілітація» та освітньо-кваліфікаційними рівнями «бакалавр» та «магістр» [2, с. 21; 7].

Професійна діяльність фахівців з фізичної реабілітації включає в себе спортивно-педагогічну, рекреаційно-дозвільну, оздоровчо-реабілітаційну, корекційну, організаційно-управлінську види діяльності [3, с. 67] та виходить за рамки традиційної педагогічної діяльності, об'єднуючи в собі, як мінімум три великі галузі знання – фізичну культуру, медицину та соціальну (корекційну) педагогіку. Виходячи з цього, можна сформулювати деякі основні їх функції, серед яких: комплексний підхід у застосуванні засобів фізичної культури (фізичних вправ) та природних чинників для оздоровлення; здійснення комплексного обстеження, дослідження фізичного та функціонального стану, фізичної підготовленості людей, які займають оздоровчою фізичною культурою; методично вірне проведення різних форм фізкультурно – оздоровчих технологій та їх планування для тих осіб, які займаються самостійно та ін. [5, с. 96].

У результаті такого аналізу стає зрозумілим, що для успішної професійної діяльності майбутніх фахівців з фізичної реабілітації необхідна відповідна якісна підготовка в сфері фізкультурно-оздоровчих технологій.

За визначенням Усачева, фізкультурно-оздоровча технологія - це спосіб реалізації діяльності, спрямованої на досягнення і підтримання фізичного благополуччя і на зниження ризику розвитку захворювань засобами фізичної культури і оздоровлення. Це основні правила використання спеціальних знань і умінь, способів організації і здійснення конкретних дій, необхідних для виконання фізкультурно-оздоровчої діяльності [9, с. 114]. Сьогодні найбільш розповсюдженим напрямком таких технологій є фітнес.

Напреев зазначив, що готовність спеціалістів з фізичної реабілітації до впровадження фізкультурно-оздоровчих технологій є сукупною характеристикою особистості реабілітолога, яка передбачає високий рівень оволодіння теоретичними знаннями в галузі оздоровчої фізичної культури з метою ефективного їх застосування у майбутній професійній діяльності, сформованість професійно-реабілітаційної спрямованості на їх використання, високої мотивації, а також сформованість педагогічних умінь і фізичної культури особистості [6, с. 119].

При підготовці спеціалістів з фізичної реабілітації багатьма науковцями виділені основні професійні компетенції, якими повинні володіти майбутні фахівці, щоб відповідати вимогам ринку праці та успішно виконувати свої обов'язки у роботі з будь-якими верствами населення у різних спортивно-оздоровчих та лікувально-профілактичних закладах (А. Фастевець, Ю. Лянной, О. Владімірова, В. Кукса та ін.).

На думку Погонцевої О. В. (2009) найбільш значущими компонентами такої підготовки є теоретичні та методичні знання, професійні вміння та психологічні якості особистості (властивості особистості, мотивація, тощо).

Окрім того, майбутні фахівці повинні мати уявлення про структурно-змістовний компонент фізкультурно-оздоровчих технологій та цільової їх спрямованості.

Поряд з цим, опитування показує, що випускники мають недостатній ґрунтовний рівень знань про специфіку діяльності фізичного реабілітолога до здійснення профілактичної та оздоровчої роботи, не володіють у повній мірі методикою побудови різноманітних форм фізкультурно-оздоровчих технологій [8, с. 110]. Це відповідно впливає і їх практичну діяльність, і проявляється у низькому рівні проведення індивідуальних занять, розробці та впровадженні оздоровчих, реабілітаційних, дозвільних програм для різних груп населення з різним рівнем здоров'я та фізичної підготовленості.

У зв'язку з цим постало питання про внесення змін до викладання варіативних дисциплін з блоку «Фітнес-технології» та базової дисципліни «Теорія та методика фізичної культури», які полягають в розробці моделі фітнес-програм для майбутнього застосування у різних сферах професійної діяльності реабілітолога. Так, враховуючи завдання та функції майбутнього фахівця з фізичної реабілітації, така модель повинна бути спрямована на засвоєння студентами знань та вмінь з методики оздоровчих занять у воді (авкагімнастика, аквааеробіка, Aqua Relaxation, гідротерапія тощо) та роботи у тренажерному залі, із тренажерами при порушеннях опорно-рухового апарату, зору та при відхиленнях у функціональних системах (серцево-судинній та дихальній); з методики застосування елементів ментального фітнесу (Mind body), таких як йога, pilates, йогалатес, Port De Bras, стретчинг у фізичному вихованні учнів та студентів спеціальних медичних груп; з методики функціонального фітнесу для роботи із спортсменами, особами з низьким рівнем функціональної підготовки та при порушеннях опорно-рухового апарату з метою корекції м'язових дисбалансів. Окрім того, акцент повинен бути зроблений на вмінні планувати індивідуальні та групові заняття низької інтенсивності з елементами гантельної гімнастики, а також застосовуючи

інше сучасне обладнання, устаткування (фiтбол, медичний та гiмнастичний м'ячі, масажні ролики, гумові амортизатори та стрічки, гiмнастичні палиці та BodyBar, спеціальні гумові пiвсфери (BOSU) рухливі платформи (CORE); м'які поролонові валики тощо).

Також необхідно враховувати той факт, що у вищому навчальному закладі при підготовці студентів діє принцип варіативності, який дає змогу в процесі професійної підготовки майбутнім фахівцям з фізичної реабілітації обирати для вивчення фітнес-технології за особистим внутрішнім покликом, а викладачу - реалізовувати педагогічний процес за будь-яким напрямком і моделлю.

Вибір особистісно-орієнтованого підходу в підготовці майбутніх фахівців з фізичної реабілітації обґрунтовано тим, що особистісно-орієнтоване навчання має на меті: розвивати індивідуальні пізнавальні здібності кожного студента, допомогти їм пізнати себе, самовизначитися та самореалізуватися. При цьому навчальний матеріал виступає вже не як сама ціль, а як засіб, що створює умови для повноцінного виявлення й розвитку особистісних здібностей у процесі підготовки майбутніх спеціалістів [1, с.28].

Згідно положення про організацію навчального процесу у закладах освіти навчання студентів здійснюється у наступних формах: навчальні заняття, виконання індивідуальних завдань, самостійна робота студентів, практична підготовка та контрольні заходи.

Характеризуючи діяльність студентів спеціальності «фізична реабілітація» під час навчальної аудиторної роботи, можна констатувати, що вона припускає різноманітність форм, методів і засобів навчання. Однак, як показує аналіз практики фізкультурно-педагогічної освіти, збільшення об'єму засвоєних фактів або понять, правил або теоретичних висновків не обов'язково істотно змінює рівень компетентності майбутнього фахівця фізичної культури. Це ще раз підкреслює необхідність утворювати міжпредметні зв'язки при вивченні дисциплін циклу загальної, професійної та вибіркової підготовки студентів, і обов'язковим поєднанням з практичною підготовкою, основною формою якої є педагогічна практика.

Висновки. Система професійної підготовки фахівців із фізичної реабілітації у зв'язку з сучасною реформацією вищої освіти та вимогами ринку оздоровчих послуг потребує вдосконалення. В подальшому планується розглянути та дослідити структуру готовності майбутніх фахівців із фізичної реабілітації до впровадження фізкультурно - оздоровчих технологій у професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бермудес Д. Обґрунтування моделі підготовки майбутніх учителів фізичної культури до реалізації варіативних модулів у процесі професійної діяльності / Д. Бермудес // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології, 2017. - № 7 (71). – С. 26 – 36.
2. Герцик А. М. Фахівець з фізичної реабілітації, чи фізичний терапевт: національне та міжнародне тлумачення назв професій / А. Герцик // Проблеми фізичного виховання та спорту, 2010. - № 10. – С. 21 – 24.
3. Гук С. В. . Професійні функції фахівця з фізичної реабілітації / С. Гук // [Педагогічна освіта: теорія і практика](#). - 2013. - Вип. 14. - С. 66-70.
4. Жуковский Е. П. Понятия «физическая культура» и «физкультурно-оздоровительная деятельность» в педагогической науке: содержательный аспект / Е. Жуковский // Вектор науки ТГУ. Серия: Педагогика, психология, 2013. - № 2. – С. 113 -115.
5. Назарук В. А., Грушко В. В., Клекот С. М. Особливості фізичної підготовки майбутніх реабілітологів у напрямку формування культури здоров'я / В. Назарчук // Вісник наукових досліджень, 2016. - № 3. – С. 96 – 97.
6. Напреев С. Г. Проблема готовности учителей начальных классов к физкультурно – оздоровительной деятельности / С. Напреев // Вестник Череповецкого государственного университета. – 2011. - № 2. – С. 118 – 121.
7. Освітньо-кваліфікаційний рівень „бакалавр” з напряму підготовки 6.010203 „Здоров'я людини” : галузевий стандарт вищ. освіти України із галузі знань 0102 „Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини” / розроб. : Дутчак М. В., Благій О. Л., Василенко М. М., Вовканич А. С., Данилевич М. В., Жданова О. М. [та ін.]. – Офіц. вид. – [Введ. вперше; чинний від 28.05.2013 № 618]. – К. : М-во освіти і науки України, 2013. – 60 с.
8. Прима А. В. Сучасний погляд на формування готовності майбутніх фітнес-тренерів до професійної діяльності / А. Прима // Наукові записки. Серія: педагогіка. – 2016. - № 3. – С. 108 – 115.
9. Усачев Ю. А. Физкультурно-оздоровительные технологии формирования фитнес-культуры студентов: учебное пособие / Под ред. Ю.А. Усачева. – Киев: Издательство «Логос», 2015. – 200 с.
10. Фастівець. А. професійна підготовка майбутніх фахівців з фізичної реабілітації у вітчизняній і зарубіжній педагогіці / А. Фастівець // Педагогічні науки, 2016. - № 66 – 67. С. 77 – 82.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2018.

БЕСПАЛОВА Оксана

преподаватель кафедры здоровья человека, реабилитации, физической терапии и эрготерапии, Сумской государственной педагогический университет им .. А. С. Макаренко,
улица Роменская, 87, м. Суми, 40002, Украина

E-mail: i-ozon777@bigmir.net

ФИЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВИТЕЛЬНЫЕ ТЕХНОЛОГИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ПОДГОТОВКЕ ФИЗИЧЕСКОГО РЕАБИЛИТОЛОГА

Резюме. В данной статье автором подробно рассмотрены основные функции будущего специалиста по физической реабилитации и их готовность к внедрению физкультурно-оздоровительных технологий в профессиональной деятельности. Проведенные исследования свидетельствуют о необходимости совершенствования содержания обучения и создания действенной модели подготовки студентов по изучению вариативного блока дисциплин по фитнес - технологий.

Ключевые слова: физкультурно-оздоровительные технологии, фитнес-технологии, профессиональная деятельность, физическая реабилитация, здоровье, двигательная активность, восстановление, средства физической культуры.

BESPALOVA Oksana

the teacher of the department of human health, rehabilitation, physical therapy and ergotherapy, Sumy State Pedagogical University named after A. S. Makarenko,

Street Romenskaya, 87, Sumy, 40002, Ukraine

E-mail: i-ozon777@bigmir.net

PHYSICAL AND HEALTH TECHNOLOGIES IN PROFESSIONAL PREPARATION OF PHYSICAL REABILITOLGY

Summary. In this article the author reviews in detail the main functions of a future specialist in physical rehabilitation and their readiness for the introduction of physical culture and health technologies into professional activities. The conducted studies indicate the need to improve the content of learning and create an effective model of training students to study the variational block of disciplines from fitness technology.

Key words: physical culture and health technologies, fitness technologies, professional activity, physical rehabilitation, health, motor activity, restoration, means of physical culture.

Abstract. The problem is presented in general terms and its connection with important scientific or practical tasks. In the conditions of modernization of the system of higher professional education and the transition to European standards, when the newest fitness and health technologies rapidly fill the

physical culture space, new requirements for the professional training of students in the field of physical rehabilitation are needed. This is due to an increase in the requirements for their practical active and responsible activities of specialists in physical rehabilitation.

The problem of professional training of specialists in physical rehabilitation has been reflected in many studies. In particular, the conceptual apparatus for the training of specialists in physical rehabilitation (O. Vastseva, G. Verich, T. Krusevich, V. Mukhin, V. Murza, S. Popov, E. Pristupa) has been developed, general issues of training of future specialists in physical rehabilitation in higher educational establishments (N. Belikov, A. Hertsyk, T. Dyachenko, V. Kuksa, O. Mikheenko, L. Sushchenko); Some aspects of medical and social rehabilitation are specified.

The purpose of this article is to study the shortcomings in the training of a future specialist in physical rehabilitation before introducing physical culture and health technologies and developing ways to improve it.

Presentation of the main research material with full justification of the received scientific results.

At the same time, in modern society, the process of implementing a variety of modern physical culture and health technologies that have diverse orientation and various target facilities is massive.

Today, there are no well-defined state programs for the teachers of the Higher Educational Institutions on the content, focus and methodology of the training of students-rehabilitation specialists on the introduction of up-to-date physical culture and health technologies into the future professional activity. Such responsibility falls on the shoulders of teachers of educational institutions, which subsequently creates certain inconsistencies in the methodology of training such specialists in different universities of Ukraine. In addition, the scientific methodical literature describes individual technologies and their methodology, but there is no information about

These contradictions require some scientific research that would contribute to the solution of theoretical and methodological problems in the training of specialists in physical rehabilitation to the use of modern physical culture and health technologies in professional activities.

Conclusions The system of vocational training of specialists in physical rehabilitation in connection with the modern reformation of higher education and the requirements of the market for health services needs improvement. In the future it is planned to consider and investigate the structure of readiness of future specialists in physical rehabilitation before the introduction of physical culture and health technologies in professional activity.

REFERENCE

1. Bermudez D. The justification of the model of preparation of future teachers of physical culture for the implementation of variational modules in the process of professional activity / D. Bermudez // *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*, 2017. - № 7 (71). - P. 26 - 36.
2. Gertsik AM Specialist in Physical Rehabilitation, or Physical Therapist: National and International Interpretation of Profession Names / A. Hertzzyk // *Problems of Physical Education and Sports*, 2010. - No. 10. - P. 21-24.
3. Huck with V. Professional functions of a specialist in physical rehabilitation / S. Guk // *Pedagogical Education: Theory and Practice*. - 2013. - Issue 14. - P. 66-70.
4. Zhukovsky EPP Concepts "Physical Culture" and "Physical Culture and Health Activities" in Pedagogical Science: Content Aspect / E. Zhukovsky // *The Vector Science of the TGU. Series: Pedagogy, Psychology*, 2013. - No. 2. - P. 113-115.
5. Nazaruk VA, Grushko V.V., Klekat S.M. Features of physical training of future rehabilitants in the direction of forming a culture of health V. Nazarchuk // *Journal of Scientific Research*, 2016. - No. 3. - S. 96 - 97.
6. Napreyev S.G. The problem of the readiness of primary school teachers for physical culture and recreational activities / S. Naperev // *The Vestnik of the Cherepovets State University*. - 2011. - No. 2. - P. 118 - 121.
7. Educational-qualification level "Bachelor" in the direction of preparation 6.010203 "Human health": industry standard higher. Education of Ukraine in the field of knowledge 0102 "Physical education, sport and health of the person" / developed. : Dvatchak MV, Blagoj O. L., Vasilenko MM, Vovkanych AS, Danilevich MV, Zhdanova O. M. [and others.]. - Officer kind. - [Introduction. for the first time; effective as of May 28, 2013 No. 618]. - K.: Ministry of Education and Science of Ukraine, 2013. - 60 p.
8. Prima AV Contemporary view on the formation of readiness of future fitness trainers for professional activity / A. Prima // *Scientific notes. Series: pedagogy*. - 2016. - No. 3. - P. 108 - 115.
9. Usachev Yu. A. Physical-health-improving technologies of formation of fitness culture of students: a manual, ed. Yu.A. Usachev - Kyiv: Publishing house "Logos", 2015 - 200 p.
10. Fastivets. A. Professional training of future specialists in physical rehabilitation in domestic and foreign pedagogy / A. Fastivets // *Pedagogical sciences*, 2016. - No. 66 - 67. P. 77 - 82.

(переклад на англ. зроблено особисто автором статті)

УДК 378.14

АНДРІЮЩЕНКО Яна

канд. пед. наук, старший лаборант кафедри управління виробництвом та інноваційною діяльністю підприємств, Миколаївський національний аграрний університет

54020, м. Миколаїв, вул. Георгія Гонгадзе, 9 (Паризької комуни), Україна

E-mail: andriushchenko@outlook.com.

ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО КОМП'ЮТЕРНОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація. В статті описано схему поетапного впровадження технології підготовки здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей в умовах компетентісно орієнтованого комп'ютерного середовища. Визначено основні етапи впровадження технології: підготовчий, процесуальний та завершальний. Представлено мету кожного етапу та виокремлено послідовність дій здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей на кожному з етапів. Автором визначено результати підготовки здобувачів вищої освіти на підготовчому, процесуальному та завершальному етапах.

Ключові слова: здобувачі вищої освіти філологічних спеціальностей, компетентісно орієнтоване комп'ютерне середовище, компетентності, підготовка здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. В умовах реформування системи вищої освіти України, великого значення набуває компетентісний підхід до підготовки здобувачів вищої освіти. Для імплементації нового Закону України «Про освіту» [1] та Закону України «Про вищу освіту» [2] необхідно створити технологію підготовки здобувачів вищої освіти, зокрема філологічних спеціальностей з використанням спеціального комп'ютерного середовища на засадах компетентісного підходу. Компетентісно орієнтоване комп'ютерне середовище допомагає створити потужну систему для підготовки здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей. Проте питання його поетапного впровадження потребує детального вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях, присвячених компетентісному підходу до підготовки здобувачів вищої освіти, науковці вказують на необхідність формування фахових

© Андрющенко Я., 2018

компетентностей. Застосування компетентнісного підходу у вищій освіті спрямоване на перехід до нових вимог до підготовки фахівців та створює передумови для забезпечення сучасного ринку праці [3]. Саме компетентнісний підхід є одним із основних у процесі підготовки майбутніх компетентних фахівців будь якої сфери діяльності. Сучасний здобувач вищої освіти, зокрема філологічних спеціальностей, повинен мати фундаментальні знання, ґрунтовну практичну підготовку, бути креативним, уміти працювати в команді. Сучасний здобувач вищої освіти має бути конкурентоздатним на світовому ринку праці [4].

Формулювання цілей статті. Метою статті є опис схеми поетапного впровадження технології підготовки здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей в умовах компетентнісно орієнтованого комп'ютерного середовища.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Компетентнісно орієнтоване комп'ютерне середовище – це потужна система, яка створена з метою підготовки фахівців філологічних спеціальностей в умовах хмарних обчислень. Така система потребує розробки схеми поетапного впровадження у підготовку здобувачів вищої освіти (див. рис.1).

Для імплементації компетентнісно орієнтованого комп'ютерного середовища у підготовку здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей ми пропонуємо виділити три основні етапи: підготовчий, процесуальний та завершальний.

На підготовчому етапі здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей забезпечуються інформацією для початку впровадження технології. Процес впровадження технології передбачає виконання певних завдань та дій в умовах компетентнісно орієнтованого комп'ютерного середовища. Обов'язковим елементом є відеозвернення викладача до здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей, в якому він презентує себе, говорить вступне слово та мотивує на успішне виконання завдань. Наступним кроком є безпосередня подача завдань для виконання. Викладач презентує та пояснює алгоритм виконання завдань та критерії оцінювання. Основним завданням викладача на даному етапі є аналіз джерел, підбір інформації, літературних та нормативних джерел для виконання завдань здобувачами вищої освіти філологічних спеціальностей в умовах компетентнісно орієнтованого комп'ютерного середовища. Основна увага звертається на аналіз компетентностей майбутнього фахівця-філолога. Кожне заплановане завдання має бути спрямоване не лише на набуття знань, вмінь та навичок, а й на формування певної компетентності. В результаті послідовного та планомірного виконання дій

на першому (підготовчому) етапі у здобувачів вищої освіти буде сформована готовність та вмотивованість до процесуального етапу.

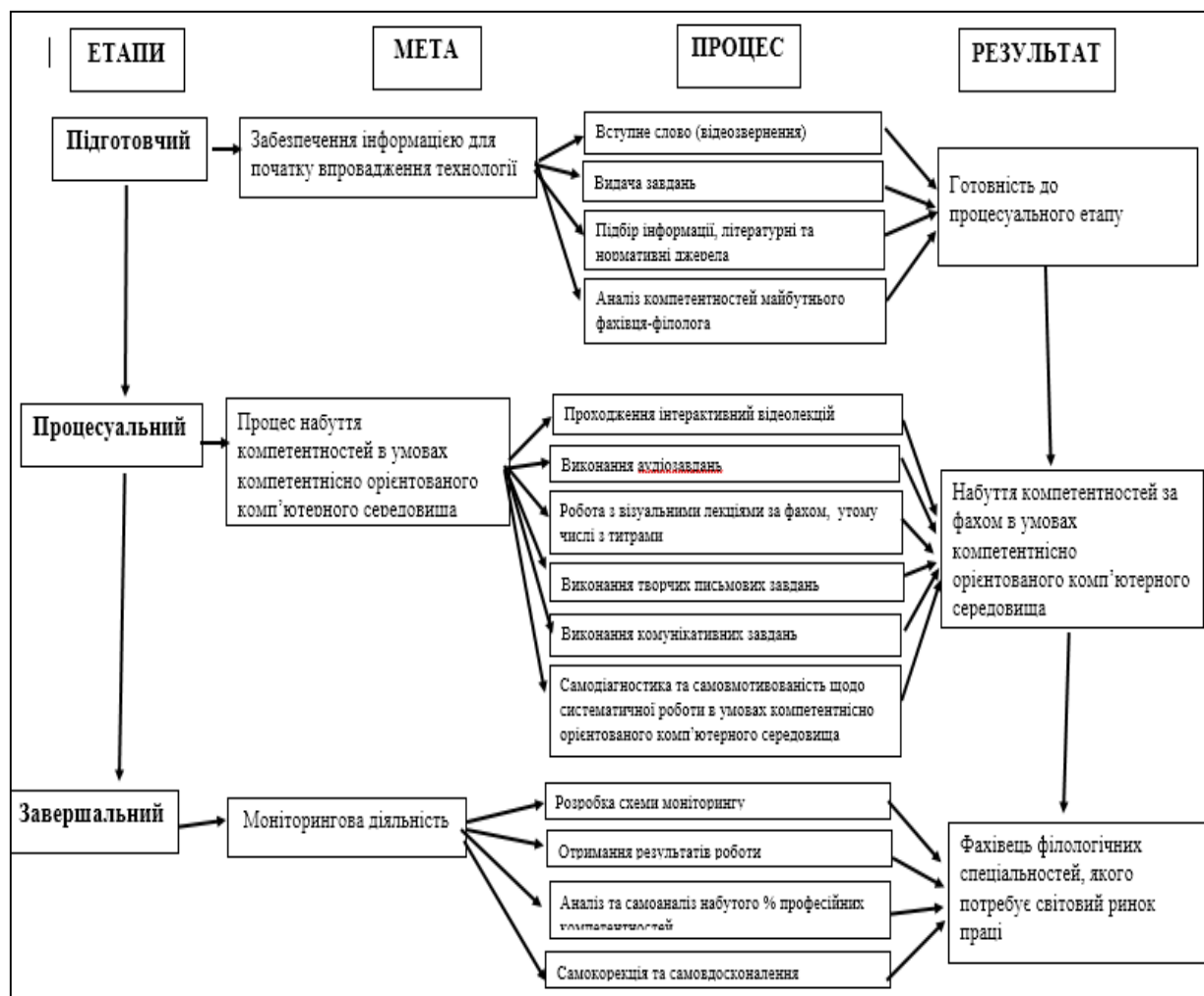

Рис.1. Схема поетапного впровадження технології підготовки здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей в умовах компетентнісно орієнтованого комп'ютерного середовища

Процесуальний етап є основним та найбільш насиченим етапом у підготовці здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей в умовах компетентнісно орієнтованого комп'ютерного середовища. Саме цей етап має на меті набуття компетентностей здобувачами вищої освіти філологічних спеціальностей. На даному етапі передбачена безпосередня діяльність майбутніх фахівців-філологів в умовах компетентнісно орієнтованого комп'ютерного середовища, зокрема: проходження інтерактивних лекцій, виконання аудіозавдань, робота з візуальними картами, титрами, виконання творчих письмових завдань та

комунікативних завдань. Важливу роль відіграє самодіагностика та самовмотивованість щодо систематичної роботи в середовищі. В результаті виконання всіх завдань у компетентнісно орієнтованому комп'ютерному середовищі здобувачі вищої освіти набувають фахових компетентностей.

Завершальний етап передбачає моніторингову діяльність. Для отримання кінцевого результату – фахівця філологічних спеціальностей, якого потребує світовий ринок, необхідна система моніторингу в умовах компетентнісно орієнтованого комп'ютерного середовища. Даний етап передбачає отримання результатів успішності та роботи в середовищі, аналіз і самоаналіз набутих відсотків фахових компетентностей. Для покращення власних результатів та подальшого саморозвитку та самовдосконалення пропонується розробка схеми самокорекції.

Висновки. Таким чином, розроблена нами схема поетапного впровадження технології підготовки здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей в умовах компетентнісно орієнтованого комп'ютерного середовища дозволяє підготувати сучасного, компетентного, конкурентоспроможного майбутнього фахівця-філолога в умовах унікального комп'ютерного середовища, зосередженого на набуття необхідного набору компетентностей. Перспективи подальших розвідок вбачаємо в дослідженні проблеми формування схеми самокорекції та самовдосконалення здобувачів вищої освіти філологічних спеціальностей в умовах компетентнісно орієнтованого комп'ютерного середовища.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про освіту» (2017). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Закон України «Про вищу освіту» (2014). *Відомості Верховної Ради України*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Нагорна Н. В. (2007). Формування у студентів понять компетентності й компетенції. *Виховання і культура*. № 1-2 (11-12). С. 266–268.
4. Химинець В. (2010). Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя. *Закарпатський інститут післядипломної педагогічної освіти*. URL: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49> (16.06.18.)

Стаття надійшла до редакції 18.01.2018.

АНДРЮЩЕНКО Яна

канд. пед. наук, старший лаборант кафедри управління виробництвом і інноваційною діяльністю підприємств, Николаевский національний аграрний університет
54020, г. Николаев, ул. Георгия Гонгадзе, 9 (Парижской коммуны),
Украина

E-mail: andriushchenko@outlook.com

**ВНЕДРЕНИЕ ТЕХНОЛОГИИ ПОДГОТОВКИ СОИСКАТЕЛЕЙ
ВЫСШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ ФИЛОЛОГИЧЕСКИХ
СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ В УСЛОВИЯХ КОМПЕТЕНТНО
ОРИЕНТИРОВАННОЙ КОМПЬЮТЕРНОЙ СРЕДЫ**

Резюме. В статье описана схема поэтапного внедрения технологии подготовки соискателей высшего образования филологических специальностей в условиях компетентно ориентированной компьютерной среды. Определены основные этапы внедрения технологии: подготовительный, процессуальный и завершающий. Представлены цель каждого этапа и выделены последовательность действий соискателей высшего образования филологических специальностей на каждом из этапов подготовки. Автором определены результаты подготовки соискателей высшего образования на подготовительном процессуальном и завершающем этапах.

Ключевые слова: соискатели высшего образования филологических специальностей, компетентно ориентированная компьютерная среда, компетентности, подготовка соискателей высшего образования филологических специальностей.

ANDRIUSHCHENKO Iana

Ph.D. (Candidate of Pedagogical Sciences), Senior Laboratory Assistant of the Department of Production Management and Innovative Activity of Enterprises, Mykolayiv National Agrarian University

54020, Mykolayiv, Georgiy Gongadze Street, 9 (Paris Commune),
Ukraine

E-mail: andriushchenko@outlook.com.

**IMPLEMENTATION OF TECHNOLOGY FOR TRAINING OF
APPLICANTS OF HIGHER EDUCATION OF PHILOLOGICAL
SPECIALTIES IN THE CONDITIONS OF COMPETENCE-ORIENTED
COMPUTER ENVIRONMENT**

Summary. The article describes the scheme of phased introduction of the technology of training applicants for higher education of philological specialties in conditions of a competence-oriented computer environment. The main stages of technology implementation are defined: preparatory, procedural and final. The purpose of each stage is presented and the sequence of actions of the

applicants of higher education of philological specialties is outlined at each of the stages of the training. The author determines the results of training of the applicants of higher education at the preparatory, procedural and final stages.

Keywords: applicants of higher education of philological specialties, competence-oriented computer environment, competence, training of the applicants of higher education of philological specialties.

Abstract. Competence-oriented computer environment helps to create a powerful system for training the applicants of higher education of philological specialties. However, the issue of its implementation requires a detailed study.

The purpose of the article is to describe the scheme of phased introduction of the technology of training the applicants of higher education of philological specialties in conditions of a competence-oriented computer environment.

Competence-oriented computer environment is a powerful system, which was created for the purpose of training the applicants of higher education of philological specialties in cloud computing. The author distinguishes three main stages: preparatory, procedural and final. At the preparatory stage, applicants of higher education of philological specialties are provided with information to start the introduction of the technology. As a result of consistent and regular implementation of actions at the first (preparatory) stage, the applicants of higher education will form the readiness and motivation for the procedural stage. The procedural stage is the main and most intense stage. This stage is aimed at acquiring the competencies of the applicants of higher education of philological specialties. The final stage involves obtaining results of success and work in the environment, analysis and self-analysis of the acquired percentage of professional competencies.

Thus, our scheme of phased introduction of technology for the training of the applicants of higher education of philological specialties in a competence-oriented computer environment allows us to prepare a modern, competent, competitive future specialist in philology in a unique computer environment focused on acquiring the necessary set of professional competencies. Prospects for further research can be the study of the problem of forming a scheme of self-correction and self-improvement of applicants of higher education of philological specialties in a competence-oriented computer environment.

REFERENCES

1. Zakon Ukrayiny` «Pro osvitu» (2017). *Vidomosti Verxovnoyi Rady` Ukrayiny`*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Zakon Ukrayiny` «Pro vy`shhu osvitu» (2014). *Vidomosti Verxovnoyi Rady` Ukrayiny`*. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
3. Nagorna N. V. (2007). Formuvannya u studentiv ponyat` kompetentnosti j kompetencyi. *Vy`xovannya i kul`tura*. # 1-2 (11-12).S. 266–268.

4. Ху`му`неcz` V. (2010). Kompetentnisny`j pidxid do profesijnogo rozvy`tku vchy`telya. *Zakarpats`ky`j insty`tut pislyady`plomnoyi pedagogichnoyi osvity`*. URL: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49> (16.06.18.)

(переклад на англ. зроблено особисто автором статті)

УДК 378.147

ХАРЧЕНКО Сергій

старший викладач, кафедра фізичного виховання, Сумський національний аграрний університет

вулиця Герасима Кондратьєва, 160, м. Суми, 40000, Україна

E-mail: shiinna@ukr.net

АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ З ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Анотація. У статті наведено результати педагогічного експерименту, пов'язаного з впровадженням моделі формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки. Здоров'язбережувальна компетентність є складним інтегрованим особистісним утворенням, сутність якого становить сукупність взаємопов'язаних складових. У статті описано методики визначення рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності таких фахівців за розробленими критеріями. Наведено методики розрахунку результатів за одержаними даними та її візуалізовані моделі. Проведено якісний аналіз одержаних результатів з позитивним висновком про ефективність авторської моделі. Під час визначення рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки слід спиратися на такі показники, як мотивація до збереження здоров'я та ціннісні орієнтації (мотиваційно-ціннісний критерій), обсяг і повнота знань та процедурні навички (когнітивно-усвідомлюваний критерій), рівень адаптаційних можливостей та працездатності (особистісний критерій).

Запропонована класифікація рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки містить три рівні: початковий, нормативний та активний. На основі кількісних і якісних показників було проведено порівняльний аналіз одержаних проміжних і

© Харченко С., 2018

кінцевих результатів педагогічного експерименту. Достовірність результатів дослідження забезпечувалася використанням статистичних методів опрацювання результатів дослідницької роботи (критерій Стюдента). Проведений аналіз результатів формувального етапу експерименту в контрольних та експериментальних групах свідчить про результативність упровадження в процес професійно-прикладної фізичної підготовки майбутніх фахівців аграрного профілю науково обґрунтованої моделі управління цим процесом, навчальних і методичних посібників, практичних рекомендацій, розроблених автором дослідження, що дозволяє ефективно формувати здоров'язбережувальну компетентність студентів такого профілю у подальшому.

Ключові слова: здоров'язбережувальна компетентність, аграрні навчальні заклади, професійно-прикладна фізична підготовка, критерії сформованості компетентності, статистичний аналіз.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» фізична культура – це «складова частина загальної культури суспільства, що спрямована на зміцнення здоров'я, розвиток фізичних, морально-вольових та інтелектуальних здібностей людини з метою гармонійного формування її особистості» [6]. Це зумовлює потребу в суттєвих змінах у професійно-прикладній фізичній підготовці майбутніх фахівців різних профілів у бік формування саме здоров'язбережувальної компетентності. Особливої актуальності дана проблема набуває у процесі підготовки фахівців аграрного профілю, оскільки здатність фахівців такого профілю виконувати професійну діяльність залежить не лише від їхньої професійної підготовки, а й потребує високого рівня фізичного, психічного, соціального і духовного здоров'я. На вищі навчальні заклади покладається відповідальність за модернізацію професійно-прикладної фізичної підготовки нового покоління фахівців-аграріїв у напрямку опанування студентами комплексом інноваційних мотивів та ціннісних орієнтацій, знань, умінь і навичок у галузі здоров'язбереження.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Проблема формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців у вищих навчальних закладах розглядається в роботах Н. Башавець [1], Ю. Бойчука [3], Д. Вороніна [4], О. Соколенко [7], А. Турчинова [8] та інших. За результатами аналізу цих досліджень та підходів, що запропоновані у них до побудови критеріальної основи дослідження, нами було визначено систему критеріїв і показників, за якими можливо дослідити рівень сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки,

а також статистичні методи, які використовувалися при цьому. У більшості робіт обов'язковим був педагогічний експеримент, який складався з двох етапів (констатувальний та формувальний), опрацювання результатів яких здійснювалося кількісно за критерієм Стьюдента, а якісний аналіз обґрунтовував сформульовані гіпотези [2; 5].

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є представити кількісний та якісний аналіз рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки після експериментального впровадження моделі формування такої компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Здоров'язбережувальна компетентність є інтегрованою характеристикою якостей фахівця, структурними компонентами якої є аксіологічний (мотиви та ціннісні установки на здоровий спосіб життя), гносеологічний (система знань про здоровий спосіб життя) та фізкультурно-оздоровчий (система навичок і вмінь щодо проведення здорового способу життя).

Під час експериментального впровадження моделі формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки було доцільно поєднані традиційні методи навчання та інноваційні технології, що передбачають використання інновацій не лише в навчально-виховному процесі, а й для професійного зростання та фізичного вдосконалення; широко використано новітні форми організації та проведення навчальних занять зі зростанням ролі інтерактивних форм організації навчального процесу, використанням індивідуалізованих освітніх траєкторій для студентів; залучено сучасні технології і засоби контролю; створено комплекси вправ на підвищення рухової активності та відповідний методичний супровід.

Під час визначення рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки слід спиратися на такі показники, як мотивація до збереження здоров'я та ціннісні орієнтації (мотиваційно-ціннісний критерій), обсяг і повнота знань та процедурні навички (когнітивно-усвідомлюваний критерій), рівень адаптаційних можливостей та працездатності (особистісний критерій).

Розроблена нами класифікація рівнів сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки містить три рівні:

– початковий (характеризується несформованим ціннісним ставленням до свого здоров'я та здоров'я інших людей; відсутністю стійкої мотивації до оволодіння здоров'язбережувальною компетентністю та засвоєння норм і правил збереження здоров'я; обмеженим запасом знань

про здоров'я та способи його збереження, несформованістю умінь і навичок збереження здоров'я, пасивністю при використанні здоров'язбережувальних знань, несформованістю індивідуально-психологічних та фізичних якостей, важливих для майбутнього фахівця аграрного профілю, неусвідомленням їх значення під час професійної діяльності; нездатністю до самоосвіти і самовдосконалення);

– нормативний (характеризується прийняттям цінностей здоров'язбереження лише в окремих ситуаціях; ситуативним інтересом до здоров'язбережувальної компетентності та ситуативною мотивацією до оволодіння нею; сформованістю знань про здоров'я та способи його збереження, здатністю їх використовувати; сформованістю умінь і навичок збереження здоров'я, які виявляються в типових ситуаціях; слабкою сформованістю усвідомлення значущості особистісних якостей під час професійної діяльності);

– активний (характеризується усвідомленням важливості збереження здоров'я, ціннісним ставленням до свого здоров'я та здоров'я інших людей; стійким інтересом та мотивацією до формування здоров'язбережувальної компетентності й подальшого її удосконалення; сформованістю системи знань про здоров'я та способи його збереження, міцністю і повнотою знань, впевненістю в їх істинності, ефективним використанням знань; ґрунтовним володінням умінь і навичками збереження здоров'я під час професійної діяльності і в повсякденному житті, здатністю до аналізу та узагальнення досвіду збереження здоров'я, сформованістю таких особистісних якостей, як відповідальність, працездатність, вимогливість, усвідомленням їх значення під час професійної діяльності.

Експериментальна робота здійснювалась у два етапи. Формувальний етап педагогічного експерименту здійснювався протягом 2014-2018 рр. При цьому досліджувалася взаємодія компонентів моделі формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки для доведення її ефективності. До контрольних груп (КГ) увійшло 114 студентів, яких навчали у найбільш поширений спосіб. Експериментальну групу (ЕГ) становили 108 студентів, навчання яких здійснювалося за авторською моделлю. Формування контрольної й експериментальної груп здійснювалося на основі результатів попередніх зрізів таким чином, щоб забезпечити статистичну відповідність рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності студентів обох груп.

Методика статистичного опрацювання результатів педагогічного експерименту за показником «Мотивація до збереження здоров'я» (МЗ) полягала в організації анкетування за темою «Ваше ставлення до здоров'я» та «Ваше ставлення до здоров'язберігаючої діяльності» [8]. Респондентам

пропонувалося 20 запитань, відповідь на кожне з яких оцінювалося від 1 до 3 балів, при цьому максимальний бал присвоюється повністю ствердній відповіді. Результати тестування розподіляються за рівнями таким чином (табл. 1).

Таблиця 1

**Шкала оцінки рівня сформованості за показником
МЗ мотиваційно-ціннісного критерію**

Рівні	Початковий	Нормативний	Активний
Бали	0–20	21–40	41–60

Таке тестування проводилося двічі – на початку та в кінці експерименту, на основі чого робляться висновки про ефективність запропонованих підходів стосовно формування аксіологічної складової здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки. Загальні результати розподілилися таким чином (табл. 2, рис. 1).

Таблиця 2

Розподіл учасників за рівнями на початку експерименту та після експерименту

Групи	Рівні	Початковий		Нормативний		Активний		Разом
		К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	
ЕГ	до	32	29,6%	50	46,3%	26	24,1%	108
	після	18	16,7%	52	48,1%	38	35,2%	108
КГ	до	34	29,8%	55	48,3%	25	21,9%	114
	після	32	28%	56	49,1%	26	22,9%	114

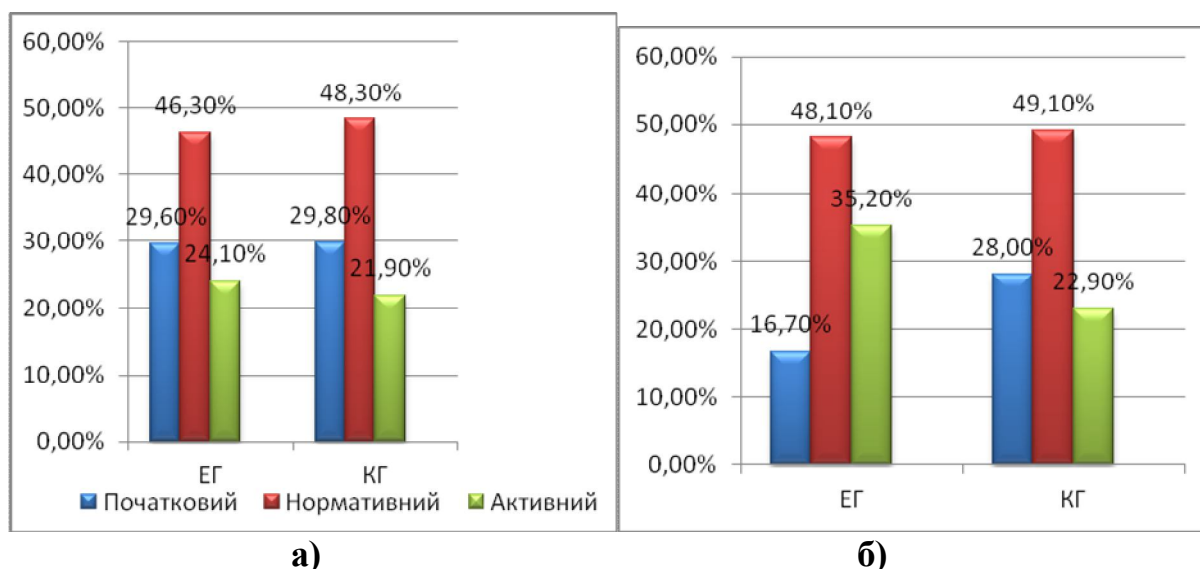

Рис. 1. Діаграма рівнів для ЕГ та КГ на початку експерименту (а) та після експерименту (б)

Порівняння рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки в двох студентських групах проводилось з використанням *t*-критерію Стьюдента. При цьому висувалася основна гіпотеза, що на початку було взято однакові вибірки, та альтернативна гіпотеза про суттєву розбіжність між результатами вибірок. Перевірка на основі критерію Стьюдента для оцінки середніх відбувалася з використанням статистичних функцій MS Excel (табл. 3).

Таблиця 3

Оцінка середніх для показника МЗ мотиваційно-ціннісного критерію

Дво вбірковий <i>t</i> - тест з різними дисперсіями	КГ		ЕГ	
	до	після	до	після
Середнє	26,00917431	45,82568807	29,41489362	56,59574468
Кількість	114	114	108	108
Різниця середніх гіпотези H_0	0	0		
<i>t</i> -статистика (експеримента льне)	-1,105952483	-3,232284616		
<i>t</i> критичне двостороннє	1,972331676	1,972017478		

За аналізом таблиці 3 бачимо, що на початку експерименту на рівні значущості 0,05 $T_{крит.} = 1,97$ і воно більше за $T_{експ.} = -1,21$ по модулю. Це означає, що вибірки статистично однаковими входять у педагогічний експеримент. Після проведення експерименту спостерігаємо позитивну динаміку в обох групах. Водночас потрібно перевірити статистично, чи різними є результати оцінки середніх. Зафіксуємо рівень значущості 0,05 і побудуємо гіпотези: $H_0 - \mu_{ЕГ} = \mu_{КГ}$ (тобто середні однакові), $H_a - \mu_{ЕГ} \neq \mu_{КГ}$ (тобто середні статистично різні). За аналізом таблиці 3 бачимо, що на рівні значущості 0,05 $T_{крит.} = 1,97$ і воно по модулю менше за модуль $T_{експ.} = -3,23$. Це означає, що на виході з педагогічного експерименту вибірки статистично різні, і це не можна пояснити випадковими причинами.

Таким чином, нами підтверджено на рівні значущості 0,05 ефективність формування аксіологічної складової за показником «Мотивація до збереження здоров'я».

Методика статистичного опрацювання результатів педагогічного експерименту за показником «Ціннісні орієнтації» (ЦО) полягала в організації опитування за питальником М. Рокича «Ціннісні орієнтації» [8].

Респондентам пропонувалося два переліки цінностей (по 18 у кожному) та присвоїти кожній цінності у переліку ранговий номер. Результати тестування розподіляються за рівнями таким чином (табл. 4)

Таблиця 4

**Шкала оцінки рівня сформованості за показником
ЦО мотиваційно-ціннісного критерію**

Рівні	Початковий	Нормативний	Активний
Бали	13-18	7-12	1-6

Таке тестування проводилося двічі – на початку та в кінці експерименту, на основі чого робляться висновки про ефективність запропонованих підходів стосовно формування аксіологічної складової здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки. Загальні результати розподілилися таким чином (табл. 5, рис. 2).

Таблиця 5

Розподіл учасників за рівнями на початку експерименту та після експерименту

Групи	Рівні	Початковий		Нормативний		Активний		Разом
		К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	
ЕГ	до	27	25%	52	48,1%	29	26,9%	108
	після	17	15,7%	53	49,1%	38	35,2%	108
КГ	до	24	21,1%	59	51,7%	31	27,2%	114
	після	20	17,5%	61	53,5%	33	29%	114

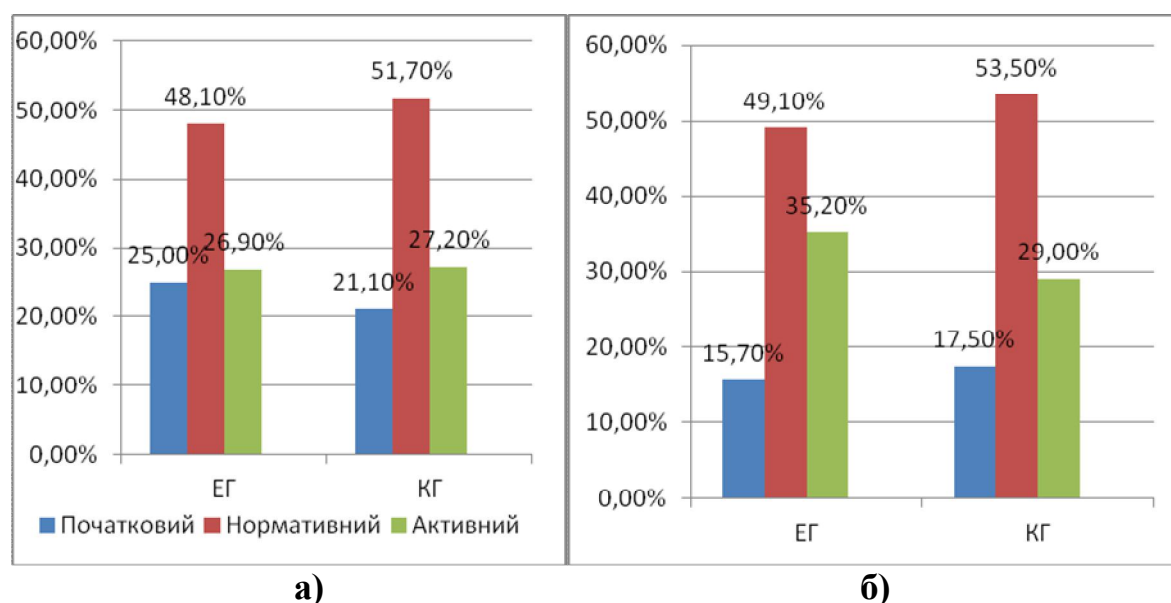

Рис. 2. Діаграма рівнів для ЕГ та КГ на початку експерименту (а) та після експерименту (б)

Порівняння рівня сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки в двох студентських групах проводилось з використанням *t*-критерію Стьюдента. При цьому висувалася основна гіпотеза, що на початку було взято однакові вибірки, та альтернативна гіпотеза про суттєву розбіжність між результатами вибірок. Перевірка на основі критерію Стьюдента для оцінки середніх відбувалася з використанням статистичних функцій MS Excel (табл. 6).

Таблиця 6

Оцінка середніх для показника ЦО мотиваційно-ціннісного критерію

Двовибірковий <i>t</i> -тест з різними дисперсіями	КГ		ЕГ	
	до	після	до	після
Середнє	11,60638298	8,743119266	6,510638298	5,275229358
Кількість	114	114	108	108
Різниця середніх гіпотези H_0	0	0		
<i>t</i> -статистика (експеримент тальне)	-1,710348854	-4,76327208		
<i>t</i> критичне двостороннє	1,972731033	1,972331676		

За аналізом таблиці 6 бачимо, що на початку експерименту на рівні значущості 0,05 $T_{крит.} = 1,97$ і воно по модулю більше за $T_{експ.} = -1,71$. Це означає, що вибірки статистично однаковими входять у педагогічний експеримент. Після експериментальної підготовки спостерігаємо позитивну динаміку в обох групах. Водночас потрібно перевірити статистично, чи різними є результати оцінки середніх. Зафіксуємо рівень значущості 0,05 і побудуємо гіпотези: $H_0: \mu_{ЕГ} = \mu_{КГ}$ (тобто середні однакові), $H_a: \mu_{ЕГ} \neq \mu_{КГ}$ (тобто середні статистично різні). За аналізом таблиці 6 бачимо, що на рівні значущості 0,05 $T_{крит.} = 1,97$ і воно по модулю менше за модуль $T_{експ.} = -4,76$. Це означає, що на виході з педагогічного експерименту вибірки статистично різні, і це не можна пояснити випадковими причинами.

Таким чином, нами підтверджено на рівні значущості 0,05 ефективність формування аксіологічної складової за показником «Ціннісні орієнтації».

Одним із показників сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки за когнітивно-усвідомлюваним критерієм визначено обсяг знань (ОЗ), перевірка якого здійснювалася за допомогою тестування. Організація тестової перевірки знань здійснювалася на базі платформи MyTest, де передбачено використання різних форматів запитань і варіантів відповідей до них. Респондентам пропонувалося 100 запитань теоретичного характеру, кожне з яких оцінювалося в 1 бал. Результати тестування розподіляються за рівнями таким чином (табл. 7)

Таблиця 7

Шкала оцінки рівня сформованості за показником ОЗ когнітивно-усвідомлюваного

Рівні	Початковий	Нормативний	Активний
Бали	0-32	33-66	67-100

Для характеристики повноти знань студентами усіх груп використовувався коефіцієнт повноти засвоєння знань. Коефіцієнт є відношенням суми правильних відповідей до загальної кількості питань і визначається за формулою (1):

$$K = \frac{X_n}{n} \cdot 100\%, \quad (1)$$

де X_n – кількість правильних відповідей студентів однієї групи;

n – максимально можлива кількість правильних відповідей, що визначається як добуток кількості студентів у групі і кількості завдань.

Значення коефіцієнта менше, ніж 50% вказувало на незадовільну повноту знань і низький рівень їх сформованості. Значення коефіцієнта від 50% до 75% свідчило про достатню повноту знань і середній рівень їх засвоєння. Значення коефіцієнта більше 75 % вказувало, що знання є повними і такий показник відповідає високому рівню їх засвоєння.

Результати визначення коефіцієнта повноти засвоєння знань обох груп студентів подано у таблиці 8.

Таблиця 8

Результати визначення коефіцієнта повноти засвоєння знань

Групи	ЕГ		КГ	
	до	після	до	після
Значення K , %	13	72	10	24

Загальні експериментальні результати розподілилися таким чином (табл. 9, рис. 3).

Таблиця 9

Розподіл учасників за рівнями

Групи	Рівні	Початковий		Нормативний		Активний		Разом
		К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	
ЕГ	до	20	18,5%	48	44,5%	40	37%	108
	після	9	8,3%	58	53,7%	41	38%	108
КГ	до	30	26,3%	49	43%	35	30,7%	114
	після	27	23,7%	50	43,9%	37	32,5%	114

За діаграмою (рис. 3) можна припустити, що вибірки на початку експерименту статистично однакові.

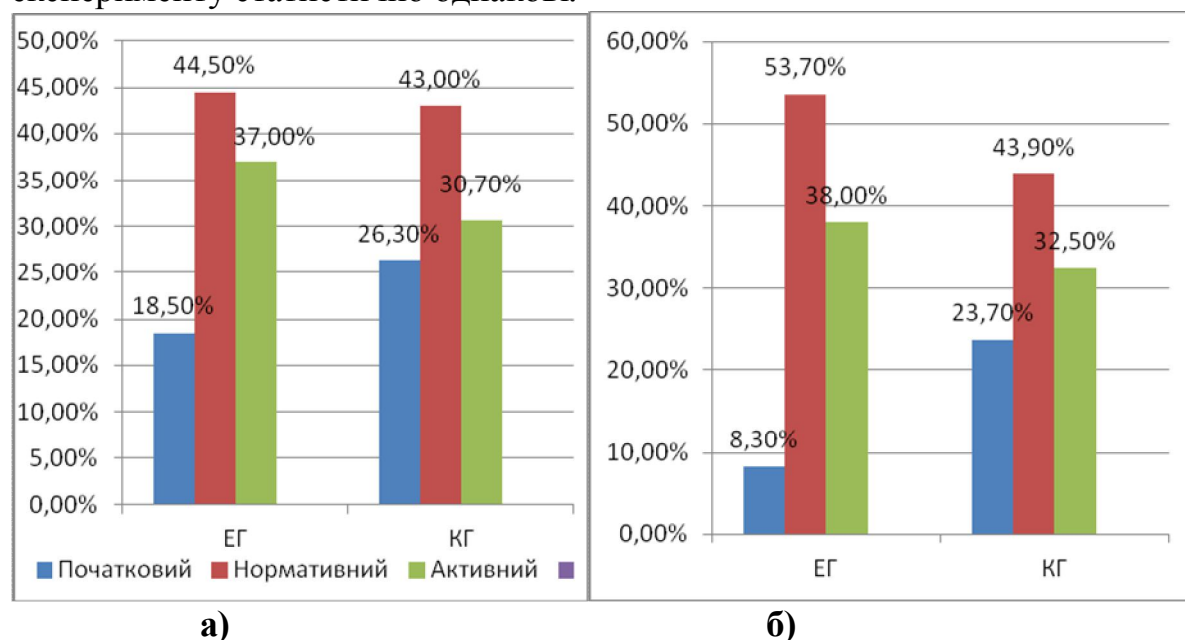

Рис. 3. Діаграма рівнів для ЕГ та КГ на початку експерименту (а) та після експерименту (б)

Перевірка на основі критерія Стьюдента для оцінки середніх відбувалася з використанням статистичних функцій MS Excel і показала, що на рівні значущості 0,05 $T_{\text{крит.}} = 1,97$ і воно по модулю більше за модуль $T_{\text{експ.}} = -0,45$. Це означає, що вибірки статистично однаковими входять у педагогічний експеримент.

Після проведення підготовки спостерігаємо позитивну динаміку в обох групах. Статистична перевірка, чи різними є результати оцінки середніх із застосуванням пакету аналізу табличного процесора MS Excel, показала такі результати: на рівні значущості 0,05 $T_{\text{крит.}} = 1,97$ і воно по модулю менше за модуль $T_{\text{експ.}} = -6,22$. Це означає, що на виході з педагогічного експерименту вибірки статистично різні, і це не можна пояснити випадковими причинами.

Таким чином, нами підтверджено на рівні значущості 0,05 ефективність формування гносеологічної складової за показником «Обсяг і повнота знань».

Другим показником сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки за когнітивно-усвідомлюваним критерієм визначено процедурні навички (ПН). Для цього були використані системи практичних вправ з гімнастики. Максимальна кількість балів за виконання системи вправ складала 30 балів. Результати розподіляються за рівнями таким чином (табл. 10)

Таблиця 10

Шкала оцінки рівня сформованості за показником ПН когнітивно-усвідомлюваного критерію

Рівні	Початковий	Нормативний	Активний
Бали	0–10	11-19	20-30

Виконання системи вправ такого типу проводиться двічі: на початку і в кінці експерименту, на основі чого робляться висновки про ефективність запропонованих підходів стосовно формування гносеологічної складової здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки.

Загальні результати розподілилися таким чином (табл. 11).

Таблиця 11

Розподіл учасників за рівнями

Рівні Групи	Початковий		Нормативний		Активний		Разом	
	К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%		
ЕГ	до	25	23,1%	45	41,7%	38	35,2%	108
	після	13	12%	58	53,7%	37	34,3%	108
КГ	до	23	20,2%	49	43%	42	36,8%	114
	після	22	19,3%	51	44,7%	41	36%	114

Можна припустити, що на початку експерименту вибірки статистично однакові. Перевіримо це на основі критерію Стьюдента для оцінки середніх з використанням статистичних функцій MS Excel (табл. 12). За аналізом таблиці 12 бачимо, що на початку експерименту на рівні значущості 0,05 $T_{крит.} = 1,97$ і воно по модулю більше за модуль $T_{експ.} = -0,65$. Це означає, що вибірки статистично однаковими входять у педагогічний експеримент. Наприкінці експериментальної підготовки знову було проведено експертне оцінювання.

Таблиця 12

Оцінка середніх для показника ПН когнітивно-усвідомлюваного критерію

Двовибірковий t-тест з різними дисперсіями	КГ		ЕГ	
	до	після	до	після
Середнє	12,46788991	17,89908257	13,0212766	24,27659574
Кількість	114	114	108	108
Різниця середніх гіпотези H_0	0	0		
t-статистика (експериментал ьне)	-0,650432401	-10,09360431		
t критичне двостороннє	1,976233309	1,972528182		

Після проведення експериментальної підготовки спостерігаємо позитивну динаміку в обох групах. Водночас потрібно перевірити статистично, чи різними є результати оцінки середніх. Зафіксуємо рівень значущості 0,05 і побудуємо гіпотези: $H_0: \mu_{EG} = \mu_{KG}$ (тобто середні однакові), $H_a: \mu_{EG} \neq \mu_{KG}$ (тобто середні статистично різні). За аналізом таблиці 6 бачимо, що на рівні значущості 0,05 $T_{крит.} = 1,97$ і воно по модулю менше за модуль $T_{експ.} = -10,09$. Це означає, що на виході з педагогічного експерименту вибірки статистично різні, і це не можна пояснити випадковими причинами.

Таким чином, нами підтверджено на рівні значущості 0,05 ефективність формування гносеологічної складової здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки за показником «Процедурні навички».

Показником сформованості здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки за особистісним критерієм визначено адаптаційні можливості і працездатність. Для цього був використаний тест PWC_{170} [4]. Цей тест використовується для вивчення адаптивних можливостей кваліфікованих спортсменів і відображає, передусім, аеробну продуктивність, тобто працездатність у зонах великої та субмаксимальної інтенсивності. Виконання тесту проводиться двічі: на початку і в кінці експерименту, на основі чого робляться висновки про ефективність запропонованих підходів

стосовно формування фізкультурно-оздоровчої складової здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки.

Загальні результати розподілилися таким чином (табл. 13).

Таблиця 13

Розподіл учасників за рівнями

Групи	Рівні	Початковий		Нормативний		Активний		Разом
		К-ть	%	К-ть	%	К-ть	%	
ЕГ	до	23	21,3%	49	45,4%	36	33,3%	108
	після	10	9,2%	56	51,9%	42	38,9%	108
КГ	до	22	19,3%	53	46,5%	39	34,2%	114
	після	20	17,6%	52	45,6%	42	36,8%	114

Перевіримо його статистичну подібність та відмінність на основі критерію Стьюдента для різних вибірок з різними дисперсіями, використовуючи відповідні функції табличного процесора MS Excel (табл. 14). Бачимо, що за критерієм Стьюдента вибірки на початку експерименту подібні (середні не відрізняються), а тому на рівні значущості 0,05 є підстави говорити про еквівалентність груп на початку педагогічного експерименту.

Таблиця 14

Оцінка середніх для показника С психологічного критерію

Двовибірковий t-тест з різними дисперсіями	КГ		ЕГ	
	до	після	до	після
Середнє	140,52293578	146,7706422	142,34042553	154,21276596
Кількість	114	114	108	108
Різниця середніх гіпотези H_0	0	0		
t-статистика (експериментальне)	-0,600011886	-5,307560929		
t критичне двостороннє	1,971836507	1,97246199		

Як бачимо, позитивна динаміка після експерименту спостерігається в обох групах, але в експериментальній групі більш інтенсивно. За критерієм Стьюдента оцінки середніх бачимо, що в експериментальній групі середній

бал вищий на рівні значущості 0,05. Це означає, що більш значущими виявилися позитивні зміни в експериментальній групі, яка навчалася за експериментальною методикою.

Висновки. Використання моделі формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки вимагало проведення педагогічного експерименту, який передбачав порівняння досягнень майбутніх аграріїв контрольної та експериментальної груп. Це обумовило потребу у розробці критеріальної бази дослідження. Оскільки нами визначено три складові сформованості здоров'язбережувальної компетентності (аксіологічна, гносеологічна і фізкультурно-оздоровча), то розроблено відповідно три критерії – мотиваційно-ціннісний, когнітивно-усвідомлюваний і особистісний. Їх показниками виступили мотивація до збереження здоров'я, ціннісні орієнтації, обсяг і повнота знань процедурні навички, адаптаційні можливості і працездатність. Педагогічний експеримент показав ефективність запропонованої моделі формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх фахівців аграрного профілю у процесі професійно-прикладної фізичної підготовки, що підтверджено статистичними методами на рівні значущості 0,05.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Башавець Н. А. Теоретико-методичні засади формування культури здоров'язбереження як світоглядної орієнтації студентів вищих економічних навчальних закладів : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.04 / Наталія Андріївна Башавець. – Одеса, 2012. – 555 с.
2. Бикел П. Дж. Математическая статистика / П. Дж. Бикел, Доксам Куэлл; пер. с англ. Ю. А. Данилова. – Москва : Финансы и статистика, 1983. – 254 с.
3. Бойчук Ю. Д. Еколого-валеологічна культура майбутнього вчителя: теоретико-методичні аспекти : монографія / Ю. Д. Бойчук. – Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. – 357 с.
4. Воронін Д. Є. Формування здоров'язберігаючої компетентності студентів вищих навчальних закладів засобами фізичного виховання : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.07 «Теорія та методика виховання» / Д. Є. Воронін. – Херсон, 2006. – 20 с.
5. Грабарь М. И. Применение математической статистики в педагогических исследованиях. Непараметрические методы / М. И. Грабарь, К. А. Краснянская. – Москва : Педагогика, 1977. – 136 с.
6. Закон України «Про фізичну культуру і спорт» // Вчитель. – 2010. – №9. – С. 19-36.

7. Соколенко О. І. Формування ціннісного ставлення студентів вищих педагогічних навчальних закладів до свого здоров'я : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / О. І. Соколенко. – Луганськ, 2008. – 20 с.
8. Турчинов А. В. Формування здоров'язбережувальної компетентності майбутніх офіцерів національної гвардії України у процесі професійної підготовки : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Артем Васильович Турчинов. – Харків, 2016. – 227 с.

Стаття надійшла до редакції 20.01.2018.

ХАРЧЕНКО Сергей

старший преподаватель, кафедра физического воспитания, Сумской национальной аграрный университет

улица Герасима Кондратьева, 160, м. Суми, 40000, Украина

E-mail: shiinna@ukr.net

АНАЛИЗ РЕЗУЛЬТАТОВ ПЕДАГОГИЧЕСКОГО ЭКСПЕРИМЕНТА ПО ФОРМИРОВАНИЮ ЗДОРОВЬЕСБЕРЕГАЮЩЕЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩИХ СПЕЦИАЛИСТОВ АГРАРНОГО ПРОФИЛЯ В ПРОЦЕССЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ПРИКЛАДНОЙ ФИЗИЧЕСКОЙ ПОДГОТОВКИ

Резюме. В статье описано исследование положительного влияния авторской модели формирования здоровьесберегающей компетентности будущих специалистов аграрного профиля в процессе профессионально-прикладной физической подготовки. Приведены методики расчета результатов по полученным данным и ее визуализированы модели. При определении уровней сформированности здоровьесберегающей компетентности следует опираться на такие показатели, как мотивация к сохранению здоровья и ценностные ориентации (мотивационно-ценностный критерий), объем и полнота знаний и процедурные навыки (когнитивно-осознаваемый критерий), уровень адаптационных возможностей и трудоспособности (личностный аспект). Предложенная классификация уровней сформированности здоровьесберегающей компетентности будущих специалистов аграрного профиля в процессе профессионально-прикладной физической подготовки содержит три степени: начальную, нормативную и активную. Достоверность результатов исследования обеспечивалась использованием статистических методов обработки результатов исследовательской работы (критерий Стьюдента).

Ключевые слова: здоровьесберегающая компетентность, аграрные учебные заведения, профессионально-прикладная физическая подготовка, критерии сформированности компетентности, статистический анализ.

KHARCHENKO Sergey

Senior Lecturer, Department of Physical Education, Sumy National Agrarian University

Gerasima Kondratieva street, 160, Sumi, 40000, Ukraine

E-mail: shiinna@ukr.net

ANALYSIS OF THE RESULTS OF THE PEDAGOGICAL EXPERIMENT FOR THE FORMATION OF HEALTHY SAVING COMPETENCE OF FUTURE SPECIALISTS OF THE AGRARIAN PROFILE IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL APPLIED PHYSICAL TRAINING

Summary. The article describes the study of the positive influence of the author's model of the formation of the health-saving competence of future specialists of the agrarian profile in the process of professionally applied physical training. The methods for calculating the results from the obtained data are presented and its models are visualized. In determining the levels of health-saving competence, indicators such as motivation for health preservation and value orientations (the motivation and value criterion), the volume and completeness of knowledge and procedural skills (a cognitively conscious criterion), the level of adaptive capabilities and the ability to work (the personal aspect) . The proposed classification of the levels of health-saving competence of future specialists in the agricultural profile in the process of professional-physical training includes three degrees: initial, normative and active. The reliability of the results of the research was provided by the use of statistical methods for processing the results of research work (Student's criterion).

Key words: health-saving competence, agrarian educational institutions, professionally-applied physical training, criteria for the formation of competence, statistical analysis.

Abstract. Graduates of agrarian universities should be prepared for professional activity in specific conditions, among which the energetic nature of motor activities and special external conditions of activity. The ability of specialists of such a profile to carry out professional activities depends not only on their professional training, but also requires a high level of health. In recent years, due to pollution of the environment and socio-economic transformations, which led to a decrease in living standards, the health of the population of Ukraine has deteriorated. Therefore, for graduates of agrarian universities, an important task is the formation of healthcare-saving competence as a component of their professional competence. At the same time, the question arises about assessing the level of its formation and developing the relevant criteria.

The problem of formation of healthcare-saving competence of future specialists in higher educational institutions is considered in works by N. Bashavets, Y. Boichuk, D. Voronin, O. Sokolenko, A. Turchinov and others. Based on the results of the analysis of these studies and the approaches proposed in them before the construction of the criterial basis of the study, we have identified a system of criteria and indicators that can be used to investigate the level of healthcare-saving competence of future specialists in the agrarian profile in the process of vocational and applied physical training, as well as statistical methods used in this case. Most works required a pedagogical experiment, which consisted of two stages (staging and forming), the processing of which was carried out quantitatively according to Student's criterion, and qualitative analysis substantiated the formulated hypotheses.

The purpose of this article is to present a quantitative and qualitative analysis of the level of formation of health-saving competence of future specialists in the agricultural profile in the process of vocational and applied physical training after the experimental introduction of a model for the formation of such competence.

The qualitative analysis of the obtained results with a positive conclusion about the effectiveness of the author's model is carried out. When determining the levels of the formation of health, the conservation competence of future specialists in the agrarian profile in the process of vocational and applied physical training should be based on such indicators as motivation to maintain health and value orientations (motivational-value criterion), the scope and completeness of knowledge and procedural skills (cognitive-aware criterion), the level of adaptability and ability to work (personal criterion). The proposed classification of levels of health formation of the preserving competence of future specialists in the agrarian profile in the process of vocational and applied physical training contains three levels: initial, normative and active. On the basis of quantitative and qualitative indicators, a comparative analysis of the obtained intermediate and final results of the pedagogical experiment was conducted. Reliability of the results of the study was ensured by the use of statistical methods for processing the results of research work (Student's criterion).

According to Student's average scoring criterion, we see that in the experimental group the average score is higher than the significance level of 0.05. This means that positive changes were found to be more significant in the experimental group, which studied according to the experimental methodology.

REFERENCES

1. Bashavets N. A. Teoretyko-metodychni zasady formuvannia kultury zdoroviazberezhennia yak svitohliadnoi orientatsii studentiv vishchychk

- ekonomichnykh navchalnykh zakladiv : dys. ... doktora ped. nauk : 13.00.04 / Nataliia Andriivna Bashavets. – Odesa, 2012. – 555 s.
2. Bykel P. Dzh. Matematycheskaia statystyka / P. Dzh. Bykel, Doksam Kuəll ; per. s anhl. Yu. A. Danylova. – Moskva : Fynansy y statystyka, 1983. – 254 s.
 3. Boichuk Yu. D. Ekoloho-valeolohichna kultura maibutnoho vchytelia: teoretyko-metodychni aspekty : monohrafiia / Yu. D. Boichuk. – Sumy : VTD «Universytetska knyha», 2008. – 357 s.
 4. Voronin D. Ye. Formuvannia zdoroviazberihaiuchoi kompetentnosti studentiv vyshchykh navchalnykh zakladiv zasobamy fizychnoho vykhovannia : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.07 «Teoriia ta metodyka vykhovannia» / D. Ye. Voronin. – Kherson, 2006. – 20 s.
 5. Hrabar M. Y. Prymenenye matematycheskoi statystyky v pedahohycheskykh yssledovanyiakh. Neparametrycheskye metody / M. Y. Hrabar, K. A. Krasnianskaia. – Moskva : Pedahohyka, 1977. – 136 s.
 6. Zakon Ukrainy «Pro fizychnu kulturu i sport» // Vchytel. – 2010. – №9. – S. 19-36.
 7. Sokolenko O. I. Formuvannia tsinnisnoho stavlennia studentiv vyshchykh pedahohichnykh navchalnykh zakladiv do svoho zdorovia : avtoref. dys. na zdobuttia nauk. stupenia kand. ped. nauk : spets. 13.00.04 «Teoriia i metodyka profesiinoi osvity» / O. I. Sokolenko. – Luhansk, 2008. – 20 s.
 8. Turchynov A. V. Formuvannia zdoroviazberezhuvalnoi kompetentnosti maibutnykh ofitseriv natsionalnoi hvardii Ukrainy u protsesi profesiinoi pidhotovky : dys. ... kand. ped. nauk : 13.00.04 / Artem Vasylovych Turchynov. – Kharkiv, 2016. – 227 s.

(переклад на англ. зроблено особисто автором статті)

УДК 378.091:33

ЛОДАТКО Євген

доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки вищої школи і освітнього менеджменту, Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького,

б-р Шевченка, 81, м. Черкаси, Україна, 84031

E-mail: lodatko@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Анотація. Аналізується комплекс питань, пов'язаних із формуванням економічної компетентності майбутнього вчителя в умовах реформування загальноосвітньої школи. Розкривається структура економічної компетентності відповідно до змістової складової стандарту базової і повної загальної середньої освіти.

Ключові слова: майбутній вчитель; економічне виховання; економічна культура; економічна компетентність.

З кінця 90-х рр. в системі вітчизняної освіти розпочався пошук орієнтирів її розвитку поза межами комуністичної доктрини. У цей період у програмах підготовки вчителів з'являються нові спеціалізації. Серед них українська мова та народознавство – для спеціальності «вчитель початкових класів», основи економіки – для спеціальності «вчитель математики» тощо.

В обґрунтуванні доцільності появи спеціальності «вчитель математики і основ економіки» зазначалося, що економічна грамотність, економічні знання, є необхідними для підростаючого покоління, а «економічна освіта є однією з найважливіших характеристик готовності людини до самостійної діяльності в сучасних умовах» [1, с. 119]. У цілому слушні оцінки соціальної значущості економічної грамотності стали основою для створення в системі загальної освіти класів економічного профілю.

На такі класи покладалося завдання формування в учнів первинних економічних знань, які б відіграли роль мотиваційного фундаменту для набуття в подальшому гарної економічної освіти. І хоча доволі швидко економічне профілювання в системі загальної освіти виявилось нежиттєздатним, *актуальність* набуття вчителями економічної компетентності лишилась у професійному тренді.

© Лодатко Є., 2018

Однак ще й досі, всупереч чинному загальноосвітньому стандарту [2], окремих дослідників [3; 4] не полишає думка щодо впровадження та «удосконалення економічної освіти в школі, що передбачає сприяння тому, щоб ... [ця] освіта допомагала учням набути досвіду самостійного прийняття рішень в економічних ситуаціях, формувати навички застосування економічних знань, розуміти сутність економічних подій і явищ; вважати недоцільним вивчення спеціальних економічних дисциплін у загальноосвітній школі» [3, с. 184].

Слід зазначити, що «*економічна освіта*», – до реалізації й удосконалення якої «в школі» закликають Г.В. Товканець [3] та А.І. Завгородня [4, с. 115], – це аж ніяк *не орієнтований на загальну освіту* «спеціально організований освітній процес, в результаті якого у майбутнього фахівця формуються економічні знання, компетенції (вміння) і навички, засвоюються способи економічної діяльності, формується економічне мислення, що виявляється у виробленні адекватних уявлень про сутність економічних явищ та їх взаємозв'язки, аргументованих суджень з економічних питань, набутті досвіду з аналізу конкретних економічних ситуацій», – курсив мій, *Є. Л.* [1, с. 121].

Зважаючи на те, що «*економічна освіта, реалізується [комплексно], за допомогою таких складових, як економічне навчання, економічне виховання і економічний розвиток*» [там само], є сенс стосовно загальноосвітніх шкіл обговорювати лише доцільність економічного виховання учнів як складової навчально-виховного процесу. Такої ж позиції дотримується Н.О. Пасічник, зазначаючи: «*економічне виховання як частина навчально-виховного процесу спрямоване на розв'язання загальних завдань виховання і виступає як одна із сполучних ланок між розумовим, моральним, трудовим та іншими компонентами виховання. Разом з тим єдність усіх компонентів виховного процесу школярів не виключає, а зумовлює наявність специфічних рис та функцій кожного компонента. Економічне виховання повинно бути спрямоване на розвиток тих сторін свідомості та поведінки школярів, які безпосередньо пов'язані із соціальною й трудовою активністю особистості*» і виявлятися у таких функціях: а) освітницькій; б) формувальній; в) світоглядній [5, с. 51].

Як вмотивовано доводить М.П. Свіржевський, «на основі економічного виховання формуються такі особистісні якості школяра, як бережливість, заощадливість, господарність, необхідні не лише у виробничо-економічній діяльності, а й у стосунках поза сферою матеріального виробництва, у щоденному житті ...

Значні потенційні можливості в плані економічного виховання школярів притаманні практично всім навчальним предметам. Але особлива роль у цьому відношенні відводиться трудовому навчанню і пов'язаній з ним

суспільно корисній, продуктивній праці, профорієнтації та позакласній виховній роботі трудового спрямування» [6, с. 2].

Позиція М.П. Свіржевського суголосна з міркуваннями Б.Т. Ліхачова, який зазначав, що «... економічне виховання забезпечує розвиток економічного мислення, формування моральних і ділових якостей, що утворюються в економічній діяльності: суспільної активності, підприємливості, ініціативності, господарського, дбайливого, чесного ставлення до суспільного надбання, раціоналізаторства, відповідальності, прагнення до високої рентабельності, оновленню технологічних процесів і обладнання, високій якості, особистого успіху і благополуччя» [7, с. 267–268].

Не зважаючи на давність міркувань Б.Т. Ліхачова, вони не втратили актуальності в контексті реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа». У концепції [8] прямо зазначається, що «згідно з реформою загальної середньої освіти випускник нової української школи – це ... інноватор, здатний змінювати навколишній світ, розвивати економіку за принципами сталого розвитку, конкурувати на ринку праці, навчатися впродовж життя».

Отже, «перед школою постало завдання, яке їй ще не доводилося вирішувати, – завдання підготовки до соціально-трудової, педагогічної, психологічної адаптації [і соціалізації] учнів та випускників навчальних закладів. Колишній досвід підготовки учнів шкіл до трудової діяльності втратив сенс, тому що навчально-виховна робота була спрямована на підготовку випускників до праці в суспільстві з централізованою планованою економікою. В умовах ринкової економіки першочерговою є якість підготовки учнів, формування творчо мислячих людей, здатних до вдосконалення та оновлення своїх трудових умінь і навичок, пошуку неординарних рішень» [9, с. 102].

Зрозуміло, що вирішення завдань економічного виховання учнів загальноосвітніх шкіл на шляху розпочатого реформування української школи вимагає від учителів належної підготовки, яка не обмежується їх обізнаністю з базових економічних понять загалом, а передбачає досягнення ними певного рівня *економічного виховання та економічної компетентності*.

Тому не випадково П.М. Бойчук серед завдань економічного виховання майбутніх педагогів слушно виділяє «формування нового економічного мислення у студентів в умовах ринкових відносин» та «вироблення ... чіткої уяви про наукові закономірності розвитку економіки, особливості ринкових відносин, цілеспрямоване, систематичне формування у випускників економічних знань, високої організованості та творчої ініціативи, вміння, бережливого ставлення до природи, удосконалення навичок практичного

використання економічних знань у майбутній педагогічній діяльності» [10, с. 9].

Комплексна реалізація цих завдань закладає «економічну культуру» майбутнього вчителя, яка засновується на «сукупності соціальних цінностей і норм, зокрема матеріальних благ та послуг, виробничих процесів, економічного знання, мислення, досвіду людей, що регулюють економічну поведінку як індивідуума, так і соціальних груп, є індикаторами господарської діяльності суспільства на певному етапі його розвитку, відображають ступінь гуманізації суспільного відтворення» [11, с. 86].

Освоюючи культурні здобутки суспільства, сучасний учитель має усвідомлювати невіддільність соціально-економічних процесів від власної професійної діяльності, що стимулює опанування також *економічною компетентністю*, яку зазвичай позиціонують як базовану на сукупності економічних знань та практичних вмінь, досвіді, економічній культурі та мисленні, стійкій потребі та інтересі до професійної діяльності [12; 13, с. 140].

За слушним зауваженням Н.В. Кінах, поняття економічної компетентності педагога дотепер не має однозначного тлумачення, а частіше за все розглядається як структурант професійної компетентності, котрий у її «загальній структурі ... виступає фундаментальною умовою й результатом самоперетворюючої діяльності, цілеспрямованої роботи над собою, розвитку особистісних рис та професійних якостей», – *авторський стиль збережено* [14, с. 52]. У певній мірі суголосною, але більш наближеною до цільової педагогічної спільноти є позиція О.М. Цільмак, яка потрактовує економічну компетентність педагога як «особистісну здатність та уміння раціонально використовувати матеріальні, фінансові, людські та власні ресурси на основі сукупності певних практично спрямованих знань» [15, с. 133].

Утім, в низці розвідок останнього десятиліття, присвячених з'ясуванню структури економічної компетентності, більшість дослідників сходяться до думки щодо мотиваційно-ціннісного, когнітивного та діяльнісного компонентів. Кожен із них «складається із відповідних елементів: мотиваційно-ціннісний (мотиви, потреби, особистісні якості, ціннісні орієнтації), когнітивний (знання), діяльнісний (досвід, творча діяльність)» [14, с. 53].

Загальність структури економічної компетентності, якої дотримується більшість авторів, свідчить про необхідність її подальшої змістової деталізації залежно від специфіки професійної діяльності фахівця. Якщо йдеться про вчителів-предметників загальноосвітньої школи, то зміст їхньої професійної діяльності буде слугувати підґрунтям для виокремлення типових здатностей, за допомогою яких може визначатися кожен зі складників економічної компетентності.

Важливо усвідомити, що економічна компетентність вчителя фізичної культури, вчителя технологій, вчителя мови або хімії має розглядатися в різних змістово-цільових проєкціях, які утворюються внаслідок «поєднання» різних здатностей, притаманних мотиваційно-ціннісному, когнітивному, діяльнісному структурам. З цього випливає, що економічна компетентність учителів-предметників (і вчителів початкових класів) відрізняється змістовим наповненням структурам, а отже, вона повинна мати інваріантну і варіативну частини.

Якщо припустити, що змістова характеристика економічної компетентності учителів метапредметна (тобто, не залежить від предмету професійної діяльності), то маємо дійти висновку, що той самий підхід слід застосовувати й до низки інших компетентностей – іншомовної, правової тощо.

Підсумовуючи викладене зазначимо, що серед перспектив подальших розвідок, дотичних до формування економічної компетентності вчителя, варто позиціонувати дослідження принципів формування змісту інваріантної та варіативної частин кожного зі складників цієї компетентності залежно від предмету професійної діяльності. Не менш актуальним є визначення методичних інструментів, за допомогою яких може продуктивно вирішуватися завдання формування економічної компетентності майбутнього вчителя в період університетської підготовки, а також вчителя-практика в системі післядипломної освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Сергеева М.Г. Непрерывное экономическое образование в условиях паритетности образования и экономики в обновляющейся России / М.Г. Сергеева // ЭТАП: экономическая теория, анализ, практика. – 2011. – № 5. – С. 117–126.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. Затв. постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. № 1392. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-p>.
3. Товканець Г.В. Педагогічний аналіз завдань вищої економічної освіти в Україні / Г.В. Товканець // Науковий вісник Ужгородського національного університету : Серія: Педагогіка. Соціальна робота. – Ужгород: Говерла, 2014. – Вип. 31. – С. 182–185.
4. Завгородня А.І. Системоутворюючі категорії економічної компетентності / А.І. Завгородня // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія «Педагогіка і психологія». Педагогічні науки. – 2015. – № 1(9). – С. 113–118.

5. Пасічник Н.О. Виховання та економічні відносини / Н.О. Пасічник // Наукові записки КДПУ. Серія: Педагогічні науки. – Кіровоград : РВЦ КДПУ ім. В.Винниченка, 1998. – Вип. 12. С. 48–54.
6. Свіржевський М.П. Підготовка майбутніх учителів трудового навчання до економічного виховання учнів загальноосвітніх шкіл : автореф. дис. ... канд. пед. наук / М.П. Свіржевський. – Київ, 2003. – 20 с.
7. Лихачев Б.Т. Педагогика. Курс лекцій : учеб. пособие для студентов педагог. учеб. заведений и слушателей ИПК и ФПК. – 4-е изд., перераб. и доп. – М. : Юрайт-М, 2001. – 607 с.
8. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 грудня 2016 р. № 988-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/249613934>.
9. Пронікова І.В. Проблеми економічної освіти та виховання учнів / І.В. Пронікова // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Серія : Педагогічні науки. – 2015. – Вип. 125. – С. 102–104.
10. Бойчук П.М. Економічне виховання студентів педагогічних училищ: автореф. дис. ... канд. пед. наук / П.М. Бойчук. – Київ, 1999. – 19 с.
11. Коваленко О.В. Економічна культура як складова підготовки висококваліфікованих фахівців у ВНЗ / О.В. Коваленко // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка (педагогічні науки). – 2011. – № 13(224), липень. – Ч. 1. – С. 86–91.
12. Скорко О.А. Актуальність формування економічної компетентності майбутніх вчителів технологій / О.А. Скорко // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. – 2013. – Вип. 108.2. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_2_108_58.
13. Ковтун Г.І. До питання формування економічної компетентності / Г.І. Ковтун, О.В. Мартиненко // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології. – 2013. – № 4. – С. 135–144.
14. Кінах Н.В. Структура економічної компетентності педагога нової української школи / Н.В. Кінах // Science Review. 2017. No. 7(7). Vol. 4. December 2017. P. 52–54.
15. Цільмак О.М. Складові структури компетентностей / О.М. Цільмак // Наука і освіта: науково-практичний журнал Південноукраїнського національного пед. ун-ту імені К.Д. Ушинського. – 2009. – № 1–2. – С. 128–134. URL: http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/1_2_2009/30.pdf.pdf.

Стаття надійшла до редакції 17.01.2018.

ЛОДАТКО Евгений

доктор педагогических наук, профессор, профессор кафедры педагогики высшей школы и образовательного менеджмента, Черкасский национальный университет имени Богдана Хмельницкого, б-р Шевченко, 81, г. Черкассы, Украина, 84031

E-mail: lodatko@gmail.com

ФОРМИРОВАНИЕ ЭКОНОМИЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ В КОНТЕКСТЕ ВЫЗОВОВ НОВОЙ УКРАИНСКОЙ ШКОЛЫ

Резюме. Анализируется комплекс вопросов, связанных с формированием экономической компетентности будущего учителя в условиях реформирования общеобразовательной школы. Раскрывается структура экономической компетентности в соответствии с содержательной составляющей стандарта базового и полного общего среднего образования.

Ключевые слова: будущий учитель; экономическое воспитание; экономическая культура; экономическая компетентность.

LODATKO Evgen

Doctor in Pedagogy, Professor of High School Pedagogy and Educational Management Department, Bohdan Khmelnytsky Cherkasy National University boulevard Shevchenko, 81, Cherkasy, 18031, Ukraine

E-mail: lodatko@gmail.com

FORMING FUTURE TEACHER'S ECONOMIC COMPETENCE IN THE CONTEXT OF PROBLEMS OF NEW UKRAINIAN SCHOOL

Summary. The complex of issues related to the formation of future teacher's economic competence in the conditions of reforming the secondary school is analyzed. The structure of economic competence is revealed in accordance with the content component of the standard of basic and complete general secondary education.

Keywords: future teacher; economic upbringing; economic culture; economic competence.

Abstract. Introduction consists in the absence of motivated and consistent understanding of the content of the teacher's economic competence and the key factors contributing to mastering it in contemporary pedagogical realities of a secondary school.

Purpose of the article is to study the approaches to the interpretation of the concept of economic competence and the content of its structural components.

Methods. The application of system-and-genetic, logical-and-pedagogical methods enabled further and more detailed elucidation of socio-cultural aspects that influence the gradual changes in understanding the essence of economic

competence and its impact on the economic culture of a teacher of a secondary school.

Results. Based on the socio-cultural nature of educational activity, the review of factors that serve as the basis for students' economic education and the formation of subject teachers' economic competence in the context of modern reform of the general education school is given. The structure of economic competence according to the content component of the standard of basic and complete general secondary education is characterized. It is shown that the subject teacher's economic competence has an invariant and variational part, which is determined depending on the peculiarities of his substantive activity by means of distinguishing the typical abilities inherent to it, characteristic of each of the structural parts of competence.

Originality. For the first time the space of actualization of the concept "teacher's economic competence" and its correlators – economic education, economic culture, economic awareness are traced. The tendency of overestimation of author's representations and expectations regarding the possibilities of implementing economic education in general educational institutions in accordance with the requirements of the state standard of basic and complete general secondary education is revealed.

Conclusion. The generalization of the abovementioned made possible the conclusion about the prospects for further exploration, tangent to the formation of the teacher's economic competence. Among them, the first priority is the study of the principles of forming the content of the invariant and variational parts of each component of the subject teacher's economic competence, depending on the scope of his professional activities.

REFERENCES

1. Sergeeva, M.G. (2011). Continuous economic education in the conditions of the parity of education and economics in the renewed Russia. *ETAP: economic theory, analysis, practice*. 5. 117–126.
2. State Standard for Basic and Comprehensive Secondary Education (2011). Approved by the decision of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated November 23, 2011 No. 1392. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1392-2011-п>.
3. Tovkanets, G.V. (2014). Pedagogical Analysis of the Problems of Higher Economic Education in Ukraine. *Scientific Bulletin of Uzhgorod National University: Series: Pedagogy. Social work*. Uzhgorod: Goverla. Issue 31. 182–185.
4. Zavgorodnaya, A.I. (2015). System-building categories of economic competence. *Bulletin of the Alfred Nobel University of Dnipropetrovsk. Series "Pedagogy and Psychology"*. *Pedagogical sciences*. 1(9). 113–118.

5. Pasichnyk, N.O. (1998). Education and economic relations. *Scientific notes of the KSPU. Series: Pedagogical Sciences*. Kirovograd: Editorial-publishing center of the KSPU named after V.Vinnichenko. Issue 12. 48–54.
6. Svirzhevsky, M.P. (2003). Preparation of future teachers of labor education for the economic education of students of secondary schools. (Ph.D Dissertation). *Thesis*. Kyiv. 20 p.
7. Likhachev, B.T. (2001). Pedagogy Course of lectures: a manual for students of pedagogical educational institutions and students of the IIK and FIK. 4th ed., rev. and supplem. Moscow: Yurayt-M. 607 p.
8. The Concept of Implementation of the State Policy in the Reform of General Secondary Education "New Ukrainian School" for the period up to 2029 (2016). Approved by the Decree of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 14, 2016 No. 988-p. Retrieved from <https://www.kmu.gov.ua/ua/npas/249613934>.
9. Pronikova, I.V. (2015). Problems of economic education and the education of students. *Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Series: Pedagogical Sciences*. Issue 125. 102–104.
10. Boychuk, P.M. (1999). Economic education of students of pedagogical schools. (Ph.D Dissertation). *Thesis*. Kyiv. 19 p.
11. Kovalenko, O.V. (2011). Economic culture as a component of the training of highly skilled specialists in higher educational institutions. *Herald of Taras Shevchenko National University of Lugansk (pedagogical sciences)*. No. 13 (224), July. Part 1. 86–91.
12. Skorko, O.A. (2013). The urgency of forming the economic competence of future technology teachers. *Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Pedagogical sciences*. Issue 108.2. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/VchdpuP_2013_2_108_58.
13. Kovtun, G.I., Martynenko, O.V. (2013). The question of the formation of economic competence. *Pedagogical sciences: theory, history, innovative technologies*. 4. 135–144.
14. Kinakh, N.V. (2017). The structure of the economic competence of the teacher of a new Ukrainian school. *Science Review*. 7(7). Vol. 4. December 2017. 52–54.
15. Tsilmak, O.M. (2009). Components of competency structures. *Science and Education: Scientific and Practical Journal of the K.D. Ushinsky South Ukrainian National Pedagogical University*. 1–2. 128–134. Retrieved from http://scienceandeducation.pdpu.edu.ua/doc/2009/1_2_2009/30.pdf.pdf.

(переклад на англ. зроблено особисто автором статті)

УДК 378.11

ЧЕРНЕНКО Наталія

доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри освітнього менеджменту та публічного управління, Державний заклад «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д. Ушинського»

вул. Старопортофранківська, 26, м. Одеса, 65000, Україна

E-mail: chernenkonnatali2016@gmail.com

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНИХ КЕРІВНИКІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Анотація. У даній статті автором теоретично обґрунтовано підготовку сучасних керівників до управлінської діяльності у межах компетентнісного підходу, узагальнено і систематизовано погляди вчених щодо ключових понять компетентнісного підходу: «компетенції» і «компетентність». Доведено доцільність використання інформаційно-комунікаційних технологій під час підготовки сучасних керівників у закладах вищої освіти.

Ключові слова: компетентності; компетентність; компетентнісний підхід; керівник; технології; заклад вищої освіти.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. На основі вивчення низки наукових праць і досліджень професійної діяльності керівника як суб'єкта управління слід констатувати, що сучасність висуває перед освітою необхідність у новій парадигмі, що дозволить сформувати компетентних керівників з відповідним рівнем готовності до управлінської діяльності.

Зміна ціннісної основи освіти призвела до необхідності введення нового поняття, що відображає інтегральну здатність особистості вирішувати поставлені перед нею завдання, що вбирає в себе знання і досвід, накопичені людством, засвоєні особистістю і трансформовані відповідно до її індивідуальних особливостей. Таким поняттям стала компетентність – загальна здатність особистості успішно вирішувати певні завдання, зумовлені специфікою здійснюваної діяльності. Підхід до побудови педагогічного процесу як процесу формування компетентності називається компетентнісним підходом.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є обґрунтування проблем та перспектив компетентнісного підходу у підготовці сучасних керівників.

© Черненко Н., 2018

Виклад основного матеріалу дослідження. Компетентнісний підхід у науковій літературі вчені тлумачать як: методологічний фундамент нової, що формується парадигми вищої професійної освіти у державі [1–4]; пріоритетна орієнтація на цілі – вектори освіти: навченість, самовизначення (самодетермінації), самоактуалізацію, соціалізацію та розвиток індивідуальності [5]; зорієнтованість на розвиток системного комплексу умінь, смислових орієнтацій, адаптаційних можливостей, досвіду і способів трансформаційної діяльності з отриманням конкретного продукту [6]; поступова переорієнтація провідної освітньої парадигми з переважаючою трансляцією знань і формуванням навичок на створення умов для оволодіння комплексом компетенцій, які означають потенціал, здатність випускника до виживання і стійкої життєдіяльності в умовах сучасного багаточинникового соціально-політичного, ринково-економічного, інформаційно-комунікаційно насиченого простору [7]; переміщення акцентів із процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку здатності практично діяти і творчо застосовувати здобуті знання й набутий досвід у різних ситуаціях [8].

При теоретичному обґрунтуванні підготовки майбутніх керівників до управлінської діяльності у межах компетентнісного підходу нами враховані ідеї та теоретичні положення вчених: Н. Бібік, В. Вербицький, М. Головань, І. Зимня, Н. Кузьміна, А. Маркова, Н. Морзе, О. Овчарук, О. Пометун, О. Савченко, Ю. Татур, А. Хуторський та ін.

Ключовими поняттями компетентнісного підходу є поняття «компетенції» і «компетентність». Вважаємо доцільним констатувати дискусійність зазначених понять, а саме: одні вчені не розмежовують зазначені поняття, вважають їх синонімічними (Л. Боголюбов, В. Ледньов, Н. Нікандров, М. Рижаків); інші – розмежовують і наголошують на їх відмінностях (Н. Бібік, Ю. Варданян, О. Гулай, І. Зимня, В. Лунячек, А. Хуторський).

Отже, ми погоджуємось з науковою позицією вчених, що компетенція і компетентність є взаємодоповнюючими та взаємозумовлюючими поняттями, оскільки компетентність, як і компетенція, є інтегральною характеристикою особистості, здобутими нею якостями, де узагальнюючою категорією двох понять виступає діяльність.

Аналіз літератури дозволяє стверджувати, що поняття «професійної готовності» і «професійної компетентності» не є тотожні, але взаємопов'язані, і визначають компетентність як високий рівень готовності (В. Байденко, А. Вербицький, Е. Зеєр, І. Зимня, В. Сластьонін, Ю. Татур та ін.).

Компетентність менеджера освіти є підґрунтям його готовності до виконання професійних функцій, що вивчається в межах діяльнісного підходу, основи якого були закладені в працях видатних учених-психологів О. Леонтєва, С. Рубінштейна, Б. Ананьєва.

В останні часи вченими та практиками компетентність фахівця розглядається в межах професійної діяльності. Компетентність фахівця – це інтегральна якість особистості, що характеризує його прагнення і здатності (готовність) реалізувати свій потенціал (знання, уміння, досвід, особистісні якості та ін.) для успішної діяльності у відповідній сфері [9, с. 26].

Компетентна особистість є результатом функціонування системи освіти, володіє не тільки знаннями, професіоналізмом, високими моральними якостями, але й уміє адекватно діяти у відповідних ситуаціях, застосовуючи ці знання, і бере відповідальність за власну діяльність [10, с. 57].

Т. Браже доводить, що професійна компетентність осіб, що працюють у системі «людина – людина», визначається базовими знаннями та вміннями, ціннісними орієнтирами, мотивами його діяльності, розумінням ним себе у світі і світу навколо себе, стилем взаємодії з людьми, загальною культурою, здатністю до розвитку творчого потенціалу [11, с. 90]. Професійна компетентність, на думку Б. Гершунського, повинна визначатися рівнем професійної освіти, досвідом й індивідуальними здібностями людини, її мотивованими прагненнями до неперервної самоосвіти та самовдосконалення, творчим і відповідальним ставленням до справи [12, с. 74].

Слід звернути увагу на те, що здійснюючи критичний аналіз педагогічної літератури, професійну компетентність менеджера освіти визначають як систему знань та вмінь, необхідних для розв'язання на практиці професійно-педагогічних завдань.

Ми погоджуємось з науковою позицією вчених (Р. Вдовиченко, Л. Калініна, В. Чайка та ін.), що, з одного боку, діяльність менеджера освіти є системою, що має мету, внутрішню структуру, певний характер зв'язків між структурними компонентами, особливості стосунків із суб'єктами та об'єктами зовнішнього середовища й певну енергетику, за рахунок якої функціонує; з другого, управлінську діяльність менеджера освіти репрезентовано цілісною сукупністю її видів, і вона має суто професійний та творчий характер, оскільки метою є координація зусиль всіх суб'єктів управління і навчально-виховного процесу закладу щодо забезпечення якісної освіти молоді, виконання мети, місії, стратегій та розвитку закладу. Водночас об'єктом діяльності менеджера освіти є напрями навчального закладу, який і зумовлює специфіку управлінської діяльності як професійної [13, с. 169-170].

За результатами аналізу наукового фонду визначено ступінь досліджуваності проблеми, її джерельну базу. З'ясовано, що проблемне поле компетентнісної парадигми підготовки майбутніх менеджерів освіти до управлінської діяльності є досить ємним і різноаспектним. Головними характеристиками менеджерів освіти визначено професійно важливі уміння: соціальні, моральні, комунікативні, ділові та інтелектуально-креативні [14, с. 178].

Зауважимо, що у системі компетентнісного підходу до навчання у вищій школі нових акцентів набувають вимоги до засобів навчання. Доцільно надати перевагу тим, які містять комунікативно-ситуативні завдання, що вимагають залучення досвіду студентів, наближені до життя, майбутньої діяльності, стимулюють їхню активну мисленнєву діяльність.

Ключові компетенції управлінця визначає Г. Єльнікова: менеджерська (планувальна, організаційна, мотиваційна, контрольна, рефлексивна); соціальна (здатність до: продуктивної співпраці з різними соціальними групами, праці в команді, ефективного застосування ситуативних стратегій спілкування); загальнокультурна (здатність до: розвитку культури особистості, застосування державної й іноземної мов, використання особливостей культури різних народів для комунікації); здоров'язберігаюча (здатність до: збереження власного здоров'я, застосування навичок здорового способу життя, гармонізації фізичного, психічного і соціального здоров'я); інформаційна (здатність до: використання інформаційно-комунікаційних технологій, раціонального використання комп'ютера та комп'ютерних засобів, побудови інформаційних моделей та їх дослідження засобами ІКТ); громадянська (соціально активна життєва позиція, здатність до захисту власних прав і свобод, готовність до виконання громадянських обов'язків).

Професійну компетентність управлінця навчального закладу вчені (Л. Даниленко, Л. Карамушка та ін.) визначають як сукупність таких компонентів, як: знання (необхідні для конкретної педагогічної спеціальності або посади); уміння і навички (необхідні для успішного виконання функціонально-посадових обов'язків); професійні, ділові та особистісно значущі риси (сприяють якнайповнішій реалізації власних сил, здібностей і можливостей у процесі виконання функціонально-посадових обов'язків); загальна культура (необхідна для формування гуманістичного світогляду, визначення духовно-ціннісних орієнтирів, моральних і етичних принципів особистості); мотивація до професійної діяльності.

Отже, компетентнісний підхід передбачатиме удосконалення змісту і вибір тактики підготовки майбутніх менеджерів освіти до управлінської діяльності, відповідних форм, методів і засобів навчання, а також сприятиме використанню різноманітних професійних ситуацій у процесі

навчання, що забезпечить їх здатність діяти у контексті функціональних обов'язків і задач, автономно приймаючи рішення під час невизначеності, враховуючи вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на заклад освіти.

Якість та ефективність сучасної освіти значною мірою залежать від застосування сучасних технологій. Сьогодні треба говорити про технології навчання із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій у межах навчальних предметів і педагогічних ресурсів в мережі Internet, що використовуються для освітніх цілей. Адже сучасні технології, такі як хмарні сервіси, допомагають не тільки по-новому організувати діяльність, але й налагодити спільну роботу з документами чи папками.

В освітньому процесі підготовки майбутніх менеджерів освіти використовуємо коворкінг як модель організації роботи людей, найчастіше фрилансерів, з різним типом зайнятості у єдиному робочому просторі; у вузькому – колективний офіс. Коворкінги характеризує гнучка організація робочого простору і прагнення до формування спільноти резидентів та внутрішньої культури. Учасники залишаються незалежними і вільними, мають можливість спілкуватися, обмінюватися ідеями та допомагати один одному. Ідея коворкінгу включає в себе телеворкінг, фриланс, деякі принципи аутсорсингу. Основна суть моделі – територіальне об'єднання та організація спільноти для ефективнішої роботи учасників. Визначено основні форми функціонування лабораторій: коворкінг, веб-квест, турнір; онлайн опитування; спільна робота в онлайн сервісах.

Лабораторія інформаційної компетенції передбачає функціонування хмарних сервісів, сховищ, акаунтів Google; використання офісних додатків та дистанційного навчання.

Висновки. Підсумовуючи, зазначимо, що компетентнісний підхід передбачатиме удосконалення змісту і вибір тактики підготовки майбутніх менеджерів освіти до управлінської діяльності, відповідних форм, методів і засобів навчання, а також сприятиме використанню різноманітних професійних ситуацій у процесі навчання, що забезпечить їх здатність діяти у контексті функціональних обов'язків і задач, автономно приймаючи рішення під час невизначеності, враховуючи вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на заклад освіти.

Для формування управлінської компетентності із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій під час підготовки майбутніх менеджерів закладам вищої освіти необхідно:

- налагодити єдиний електронний документообіг між методичним кабінетом випускової кафедри та закладами освіти міста, майбутніми менеджерами освіти, використовуючи Dropbox;

- створити міжгалузеві лабораторії впровадження інновацій за напрямками діяльності закладів освіти;

– для обміну досвідом організувати та супроводжувати постійні діючі семінари, семінари-практикуми, лабораторії творчого керівника в системі Dropbox;

– створити банк даних щодо діагностування готовності керівника до управлінської діяльності у закладі освіти;

– залучати майбутніх керівників до участі у комунікативних заходах, зокрема обласних вебінарах, всеукраїнських і міжнародних проектах Intel® «Навчання для майбутнього», «Партнерство в навчанні», «Школи-новатори», «Відкритий світ», Intel®«Шлях до успіху», конференціях тощо;

– впроваджувати інноваційні форми навчання керівників (коворкінг, мобільні додатки: Google Classroom, ClassDojo, School Planner, Google презентації, kahoot).

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Байденко А. Компетенции в профессиональном образовании / А. Байденко // Высшее образование в России. – 2004. – № 11. – С. 3–13.
2. Вербицкий А. А. Компетентностный подход и теория контекстного обучения / А.А. Вербицкий. – М. : ИЦ ПКПС. – 2004. – 84 с.
3. Зимняя И. А. Компетентностный подход. Каково его место в системе современных подходов к проблемам образования: [теоретико-методологический аспект] / И. А. Зимняя // Высшее образование сегодня. – 2006. – № 4. – С. 20–27.
4. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58–64.
5. Зеер Э. Компетентностный подход к модернизации профессионального образования / Э. Зеер, Э. Сыманюк // Высшее образование в России. – 2005. – № 4. – С. 22–28.
6. Нагач М.В. Підготовка майбутніх учителів у школах професійного розвитку в США [текст]: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: 13.00.04 [спец. «Теорія і методика професійної освіти»] / М.В. Нагач. – К., 2008. – 21 с.
7. Селевко Г. Компетентности и их классификация / Г. Селевко // Народное образование. – 2004. – № 4. – С. 138–143.
8. Химинець В. Компетентнісний підхід до професійного розвитку вчителя [Електронний ресурс] / Химинець В. – Режим доступу: <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10-49>.
9. Татур Ю. Г. Компетентностный подход в описании результатов и проектировании стандартов высшего профессионального

- образования. Авторская версия / Ю.Г. Татур. – М. : Исследовательский центр проблем качества подготовки специалистов, 2004. – 18 с. – (Серия: Труды методологического семинара «Россия в Болонском процессе: проблемы, задачи, перспективы»).
10. Татаренко І. Компетентність – вимога сучасності / І. Татаренко // Світло: Науково-методичний освітній часопис. – 1996. – №1. – 57 с.
11. Браже Т. Г. Современная аттестация учителей: цели и тенденции / Т. Г. Браже // Педагогика. – 2005. – №3. – С. 60–73.
12. Гершунский Б. С. Философия образования для XX века: В поисках практико-ориентированных образовательных концепций / Б. С. Гершунский. – М. : Совершенство. 1998. – 608 с.
13. Вдовиченко Р. П. Система організаційно-педагогічної діяльності міського управління освіти з підвищення компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів: [монографія] / Р. П. Вдовиченко, Л. М. Калініна, В. Д. Чайка, [за ред. Л. М. Калініної]. – К. ; Миколаїв: Іліон, 2007. – 528 с.
14. Берека В. Є. Фахова підготовка магістрів з менеджменту освіти: теорія і методика: [монографія] / В. Є. Берека. – Хмельницький: ХГПА, 2008. – 482 с.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2018.

ЧЕРНЕНКО Наталья

Доктор педагогических наук, доцент, профессор кафедры образовательного менеджмента и публичного управления, Государственное учреждение «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К.Д. Ушинского»

ул. Старопортофранковская, 26, м. Одеса, 65000, Украина

E-mail: chernenkonnatali2016@gmail.com

КОМПЕТЕНТНОСТНЫЙ ПОДХОД В ПОДГОТОВКЕ СОВРЕМЕННЫХ РУКОВОДИТЕЛЕЙ: ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Аннотация. В данной статье автором теоретически обосновано подготовку руководителей к управленческой деятельности в рамках компетентного подхода, обобщенно и систематизированы взгляды ученых по ключевым понятиям компетентного подхода: «компетенции» и «компетентность». Доказана целесообразность использования информационно-коммуникационных технологий при подготовке управленцев в учреждениях высшего образования.

Ключевые слова: компететнции; компететентность; компетентностный подход; руководитель; технологии; учреждение высшего образования.

CHERNENKO Nataliia

Doctor of Pedagogy, Associate Professor, Professor of the Department of Educational Management and Public Administration, State institution "South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushinsky"

26, Staroportofrankovskaya, str, Odessa, 65000, Ukraine

E-mail: chernenkonatali2016@gmail.com

COMPETITIVE APPROACH TO MODERN ADMINISTRATORS TRAINING PROBLEMS AND PROSPECTS

Summary. In this article, the author theoretically substantiates modern administrators training for management activities within the competence approach; the essence of the concept of "competence approach" has been specified. The researchers' views on the key concepts of competence approach: "competency" and "competence» have been generalized and systematized. The expediency of information and communication technologies implementation in modern administrators training process in higher educational institutions has been proved.

Key words: competencies, competence, competence approach, administrator, technology, higher educational institution.

Abstract. Problem (Introduction). Changes in the educational system value basis have created the need for the introduction of a new concept that reflects an integral ability of the individuals to solve the tasks set before them, which involves knowledge and experience accumulated by humanity, assimilated by a personality and transformed in accordance with his (her) individual characteristics. Competence - the general ability of an individual to successfully solve certain tasks in accordance with the specifics of the activities carried out – has become such a concept. An approach to constructing a pedagogical process as a process of competence building is called a competence approach.

Analysis of publications. During theoretical substantiation of future administrators training for management activities within the competence approach we took into account the ideas and theoretical positions of the researches: N. Bibik, V. Verbitsky, M. Golovan, I. Zimnya, N. Kuzmin, A. Markov, N. Morse, O Ovcharuk, O. Pometun, O. Savchenko, Yu.Tatur, A. Khutorsky and others.

Subject, theme, purpose of the work (Purpose). The purpose of this article is to substantiate the problems and perspectives of the competence-oriented approach in the modern administrators training.

Research results. Competency and competence are mutually complementary and interdependent concepts, since competency as well as competence, is an integral characteristic of a personality, his (her) acquired qualities, where activity is a general category of the two concepts.

We would like to point out that within the competence approach to the higher school educational process training tools acquire new requirements. It is advisable to give preference to those that contain communicative and situational tasks, require the involvement of students' experience, are close to life and their future activities, stimulate their active thinking activities.

The quality and efficiency of modern education depend on modern technologies implementation. Nowadays it is necessary to speak about teaching methods in terms of information and communication technologies implementation within educational subjects and pedagogical resources on the Internet, used for educational purposes. Since modern technologies, such as cloud services help not only to organize new activities, but also to establish collaborative work with documents or files.

Conclusion. To sum up, let's point out that the competence approach will provide for the content improvement and tactics choice in the future educational administrators training for management activities. It will also influence the choice of the corresponding forms, methods and means of training and will encourage the implementation of various professional situations in the educational process, which will ensure their ability to act in the context of their functional duties and tasks, making independent decisions during uncertainty, taking into account the internal and external factors influence on the educational institution.

For the formation of managerial competence with the information and communication technologies implementation during future administrators training educational institutions need to:

- establish a unified electronic document circulation between the methodological office of the graduation department, the educational establishments of the city, and future educational managers, using Dropbox;
- establish inter-branch laboratories for the implementation of innovations in the directions of educational institutions activities;
- organize and accompany permanent workshops, creative director's labs in the Dropbox system for the exchange of experience;
- create a data bank on the diagnosis of the administrator readiness for management in the educational institution;
- encourage future administrators to participate in communication activities such as regional webinars, all-Ukrainian and international Intel® projects "Learning for the Future", "Partnership in Education", "Innovative Schools", "Open World", Intel® "The Way to Success", conferences, etc.;
- implement innovative modules of administrators training (coworking, mobile applications: Google Classroom, ClassDojo, School Planner, Google presentations, kahoot).

REFERENCES

1. Baydenko, A. (2004). Competences in vocational education. *Higher education in Russia*. 11. 3–13 [in Rus.].
2. Verbitsky, A.A. (2004). Competence approach and the theory of contextual learning. Moscow: PC PKPS. 84 p. [in Rus.].
3. Zimnyaya, I.A. (2006). Competence approach. What is its place in the system of modern approaches to education problems [theoretical and methodological aspect]. *Higher education today*. 4. 20–27. [in Rus.].
4. Khutorskoy, A.V. (2003). Key competences as a component of the personality-oriented paradigm. *Public education*. 2. 58–64. [in Rus.].
5. Zeer, E., Simanyuk, E. (2005). Competence approach to the modernization of vocational education. *Higher education in Russia*. 4. 22–28. [in Rus.].
6. Nagach, M.V. (2008). Preparation of future teachers in US professional development schools. (Ph.D Dissertation). *Thesis*. Kyiv. 21 p. [in Ukr.].
7. Selevko, G. (2004). Competencies and their classification. *Public education*. 4. 138–143 [in Rus.].
8. Khiminets, V. (2010). Competent approach to the professional development of a teacher. Retrieved from <http://zakinppo.org.ua/2010-01-18-13-44-15/233-2010-08-25-07-10> [in Ukr.].
9. Tatur, Yu.G. (2004). Competence approach in describing results and designing standards for higher professional education. Author's version. Moscow: Research Center for Quality Problems in Training Specialists. 18p. [in Rus.].
10. Tatarenko, I. (1996). Competence is a requirement of the present. *Light: Scientific and methodical educational magazine*. 1. 57. [in Ukr.].
11. Brazhe, TG (2005). Modern teacher certification: goals and trends. *Pedagogy*. 3. 60–73. [in Rus.]
12. Gershunsky, B.S. (1998). The philosophy of education for the twentieth century: In search of practical-oriented educational concepts. Moscow: Perfection. 608 p. [in Rus.].
13. Vdovichenko, R.P., Kalinina, L.M., Chayka, V.D. (2007). The system of organizational and pedagogical activity of the city administration of education for raising the competence of the heads of general educational institutions [monograph]. In L.M. Kalinina (Ed.). Kyiv; Nikolayev: Ilyon. 528 p. [in Ukr.].
14. Berka V.E. (2008). Professional training of masters in education management: theory and methodology [monograph]. Khmelnytsky: KhSPI. 482 s. [in Ukr.].

(переклад на англ. зроблено особисто автором статті)

УДК 378.147

БОРОЗЕНЕЦЬ Наталія

старший викладач, Сумський національний аграрний університет,
вулиця Герасима Кондратьєва, 160, Суми, 40000, Україна

E-mail: bnataliya3009@gmail.com

РОЛЬ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНИХ ЗАВДАНЬ З МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ В КУРСІ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ АГРАРНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Анотація. У даній статті автором обґрунтовано необхідність вивчення методів математичної статистики студентами аграрних університетів. Показано застосування цих методів у виробничих ситуаціях, які виникають в ході професійної діяльності фахівців-аграріїв. Виділено декілька основних категорій, пов'язаних з обробкою статистичних даних в залежності від характеру статистичного виміру. Це продемонстровано на конкретних задачах, що виникають в процесі аграрного виробництва.

Ключові слова: аграрне виробництво, математична підготовка, методи, математична статистика, студенти, аграрні університети, фахівці-аграрії.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасні умови розвитку суспільства в Україні передбачають підвищення якості підготовки майбутніх фахівців-аграріїв як в аспекті організації робочого процесу в аграрному виробництві, так і в проведенні наукових досліджень та формулювання достовірних висновків і рекомендацій.

Саме тому у вищій аграрній школі мають місце пошуки нових підходів до підготовки фахівців, здатних ефективно працювати в аграрному секторі економіки країни. У цьому контексті професійність аграрія визначається його готовністю нестандартно мислити і застосовувати методи математичної статистики у своїй діяльності. Тому майбутні фахівці-аграрії потребують серйозної математичної підготовки, яка б давала можливість використовувати математичні методи при дослідженні широкого кола професійних завдань.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питаннями, пов'язаними з проблемою застосування методів математичної статистики до різних дисциплін займались М.І. Грабарь і К.О. Краснянська [1], В.М. Малихіна [2], О.А. Граничина, Д.А. Новіков та інші. Причини некоректного використання засобів математичної статистики для обґрунтування результатів досліджень, які пов'язані з відповідними труднощами при

© Борозенець Н., 2018

дослідженні якісних ознак явищ, вивчали С.І. Архангельський, Б.П. Бітінас, В.П. Беспалько [3], С.У. Гончаренко [4], Л.Т. Фрідман. Проблеми професійної підготовки фахівців для агропромислового сектору розглядаються в дослідженнях І. М. Бендери [5], Т. Д. Іщенко [6], Л. В. Кліх [7], В. А. Кручек [8], П. Г. Лузана [9]. Методичні аспекти підготовки фахівців-аграріїв висвітлюються у наукових працях І. М. Буцика [10], Н. С. Журавської, В. Т. Лозовецької [11], В. М. Манька [12], П. М. Решетника, В. І. Свистун [13].

До організації навчально-виховного процесу на перше місце необхідно ставити не поінформованість того, хто навчається, а вміння на основі знань вирішувати проблеми, які виникають у різних ситуаціях [9]. Нині у нормативних документах у галузі розвитку національної вищої освіти ключовими є концептуальні основи щодо реалізації компетентнісного підходу в умовах формування глобального інноваційного суспільства із збереженням досягнень та традицій національної вищої освіти. Компетентнісний підхід має привести у відповідність освіту і потреби ринку праці. Він не є чимось новим, штучно створеним, а гармонійно поєднує традиційний підхід викладання, головним завданням якого було формування стійких знань, умінь та навичок, і особистісно-орієнтовану форму навчання, метою якої є створення умов для розвитку та самореалізації кожного [5].

Математична підготовка і готовність її використовувати також необхідно для вивчення багатьох навчальних предметів вищої школи, отримання правильної професійної освіти, вимагає певної готовності до володіння математикою у розв'язанні практичних завдань.

Тому серед головних завдань математичної освіти необхідно виокремити забезпечення умов для набуття ключових компетентностей, створення механізмів їх запровадження у процесі вивчення фахових дисциплін майбутніх аграріїв. Прогресивна освітня спільнота сьогодні ставить перед собою нове завдання – сформувані вміння вчитись [11]. Ключові компетентності мають складати основу для подальшої освіти як частини навчання упродовж життя. Вони мають бути гнучкими, щоб їх можна було застосовувати у багатьох ситуаціях і контекстах, а також поліфункціональними, тобто такими, які б слугували досягненню багатьох цілей, розв'язанню проблем різних типів та виконанню різних завдань [5].

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є обґрунтування необхідності вивчення методів математичної статистики студентами аграрних університетів з професійною спрямованістю, демонстрація на прикладах застосування цих методів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сучасна система вищої освіти, пов'язана з аграрним сектором, має бути націлена на формування

не просто професіонала-виконавця, а професіонала-дослідника, здатного легко адаптуватися до швидкоплинних умов, знаходити вирішення соціально-економічних та екологічних проблем через його володіння не лише професійними, а й дослідницькими вміннями. Це виходить з того, що сьгоднішні аграрії мають бути дослідниками та вміти аналізувати велику кількість інформації, що пов'язана з їх професійною діяльністю.

З професійними знаннями та вміннями фахівця, його досвідом, професійно важливими якостями, мотивацією пов'язують зміст професійної компетентності.

Компетентності майбутнього фахівця знаходяться у певній ієрархії і можуть вважатися загалом професійною компетентністю. До ключових компетентностей фахівця, які можуть бути сформовані у системі професійної освіти, відносять математичну (вміння працювати з числовим матеріалом), комунікативну (вміння спілкуватися та здатність бути зрозумілим), інформаційну (володіння інформаційними технологіями), соціальну (вміння жити і працювати з людьми), автономізаційну (здатність до саморозвитку), продуктивну (вміння створювати власний продукт, приймати рішення і нести відповідальність за їх вирішення), моральну компетентність (готовність, здатність і потребу жити за традиційними моральними законами) [14].

Науково-дослідницька компетентність також є складовою професійної компетентності, опанування якою вимагає від майбутнього фахівця знань та умінь з проведення науково-дослідницької роботи й вирішення проблем соціального, економічного та екологічного розвитку; здійснення аналізу наукової інформації з теми дослідження; аналізу результатів наукових досліджень та розробки на їх основі рекомендацій щодо впровадження в практику.

Компетентнісний підхід акцентує увагу на результатах підготовки студентів до професійної діяльності. При цьому під результатом мається на увазі не засвоєна інформація, а здатність фахівця-аграрія діяти в різних економічних ситуаціях, адекватно використовуючи отримані професійні знання та вміння.

Майбутній фахівець-аграрій повинен, враховуючи всі фактори, вміти будувати математичні моделі та використовувати математичні методи для їх розв'язання. При використанні методів математики в фундаментальних і прикладних наукових дослідженнях в галузі агропромислового виробництва значної уваги потребує математична статистика.

Математична статистика пропонує специфічні інструменти вирішення фахових задач щодо ймовірнісного характеру досліджуваних процесів в аграрній галузі та пропонує методи їх розв'язання за допомогою математичного апарату. Кількісні характеристики, отримані в результаті

досліджень за допомогою статистичного аналізу, дозволяють мати розширену інформацію стосовно причинно-наслідкових зв'язків та одержати стійкі параметри для забезпечення розрахунків та прогнозування агротехнологічних процесів.

Але необхідно пам'ятати, що в математичній статистиці використовуються дві сукупності показників: перша має відношення до практичних ситуацій, друга базується на теоретичних знаннях. В дослідженнях вибіркові характеристики є первинними, вони розраховуються на основі спостережень, вимірювань, дослідів, після чого проходять статистичне оцінювання спроможності та ефективності, перевірку статистичних гіпотез згідно з метою досліджень і врешті приймаються з певною ймовірністю як показники властивостей досліджуваних сукупностей.

Пов'язані з обробкою статистичних даних завдання в залежності від характеру статистичного виміру, можна об'єднати в декілька основних категорій:

1. Встановлення законів розподілу різних випадкових величин, які були отримані в результаті наукових досліджень та шляхом статистичного спостереження. Так як досліджувана сукупність не містить повного обсягу даних (вибірка та числові характеристики, обчислені на її основі, обумовлені елементами випадковості), треба розуміти які показники досліджуваних процесів є стійкими, а які - випадковими. Розв'язання подібних задач є можливим лише за умови правильного вибору методів обробки даних. Ці методи мають виявити і зберегти характерні (типові) властивості процесів, які досліджуються, всі інші (несуттєві) не враховуються. Завдання математичної статистики, які входять до цієї категорії, містять методи систематизації і перетворення даних статистичного спостереження.

2. Перевірка статистичних гіпотез. Ця категорія є логічним продовженням попередньої. Дослідник, що має визначену сукупність даних, зобов'язаний висунути ту чи іншу гіпотезу про характер закономірностей, що притаманні процесу, який вивчається. З метою з'ясування підтвердження даних спостережень гіпотези про те, що середня їх величина дорівнюватиме відповідний середній для всієї сукупності, з якої проведена вибірка, висунута гіпотеза перевіряється. Основною також є гіпотеза щодо законів розподілу, тобто чи підпорядкований досліджуваний процес нормальному закону розподілу чи будь-якому іншому.

3. Оцінка невідомих параметрів різних розподілів. Вона є необхідною, так як дослідник має справу не з усією сукупністю одиниць процесів які вивчаються, а тільки з їх частиною (вибіркою), рівень деяких

статистичних характеристик для всієї сукупності залишається невідомим (наприклад, середня, дисперсія та ін.). У цьому випадку варто застосувати один із відомих методів та алгоритмів для оцінки тієї чи іншої характеристики, одержаної за даними вибіркового спостереження.

Наведемо приклад задачі, що відноситься до другої категорії.

Для перевірки якості молока тагільської та айрширської порід корів були взяті проби молока цих порід і зроблений аналіз на вміст білка. Отримані результати кількості білка (%) в молоці тагільської породи x_i при кількості корів цієї породи n_i записано в таблиці 1 та кількості білка (%) в молоці айрширської породи y_j при кількості корів m_j в таблиці 2. Потрібно при рівні значущості 0,02 переконатися, що середній вміст білка в молоці обох порід корів істотно не відрізняються. Передбачається, що випадкові величини X і Y розподілені нормально.

Таблиця 1

x_i	3,4	3,5	3,7	3,9
n_i	2	3	4	1

Таблиця 2

y_j	3,2	3,4	3,6
m_j	2	2	8

Розв'язання.

Перевіримо гіпотезу $H_0: M(X)=M(Y)$, про рівність середньої кількості білка в молоці обох порід при конкуруючій гіпотезі $H_1: M(X) \neq M(Y)$.

За формулами $\bar{x} = \frac{\sum x_i n_i}{n}$ та $\bar{y} = \frac{\sum y_j m_j}{m}$ знаходимо вибіркові середні $\bar{x} = 3,6$ і $\bar{y} = 3,5$.

Далі знаходимо виправлені дисперсії за формулами $s_x^2 = \frac{1}{n-1} \sum (x_i - \bar{x})^2 n_i$, $s_y^2 = \frac{1}{m-1} \sum (y_j - \bar{y})^2 m_j$.

Маємо $s_x^2 = 0,0267$ $s_y^2 = 0,0254$.

Для порівняння середніх обчислимо спостережуване значення критерію Стюдента за формулою

$$t_{\text{ном}} = \frac{\bar{x} - \bar{y}}{\sqrt{(n-1)s_x^2 + (m-1)s_y^2}} \cdot \sqrt{\frac{nm(n+m-2)}{n+m}}$$

Підставивши в формулу числові значення, отримаємо $t_{\text{ном}} = 0,72$.

За умовою конкуруюча гіпотеза має вигляд $M(X) \neq M(Y)$, тому критична область – двостороння. За рівнем значущості 0,02 і числу ступенів свободи $k=n+m-2=10+12-2=20$ знаходимо по таблиці критичну точку $t_{двост.кр}(0,02;20)=2,53$.

З того, що $t_{спост} < t_{двост.кр}$ - робимо висновок про те, що немає підстав відкидати гіпотезу про рівність середніх. Таким чином, середній вміст білка в молоці обох порід корів істотно не відрізняються.

Професійно-спрямовані завдання варто використовувати у процесі фахової підготовки майбутніх аграріїв, оскільки вони мають:

- 1) спонукати студентів думати, узагальнювати, аналізувати, опрацьовувати різні варіанти, пропонувати свої задачі;
- 2) створювати ситуації, у яких студенти повністю занурюються у розв'язання поставлених перед ними завдань, що допомагає ефективно розв'язувати їх;
- 3) привчати студентів міркувати над питанням та аналізувати його, обдумувати всі варіанти відповідей;
- 4) сприяти продуктивній роботі в групах;
- 5) підвищувати самостійність у процесі вивчення фахових дисциплін.

Отже, у процесі розв'язування завдань з математичної статистики такого типу на заняттях з вищої математики у майбутніх фахівців аграрного профілю формуються такі науково-дослідницькі компетентності:

- 1) формулювати (ставити) математичні задачі на основі аналізу суспільно та індивідуально значущих задач (ідеалізація, узагальнення, специфікація);
- 2) будувати аналітичні та алгоритмічні (комп'ютерні) моделі задач;
- 3) висувати та емпірично перевіряти справедливність гіпотез, спираючись на відомі методи (індукція, аналогія, узагальнення), а також на власний досвід досліджень;
- 4) уміти використовувати різні інформаційні джерела для пошуку процедур розв'язування типових задач
- 5) систематизувати отримані результати: досліджувати межі застосувань отриманих результатів, установлювати зв'язки з попередніми результатами, модифікувати вихідну задачу, шукати аналогії в інших розділах математики та інших галузях знань [15].

Висновки. Підготовка майбутніх фахівців-аграріїв до використання методів та засобів математичної статистики у своїй професійній діяльності є необхідною, студенти повинні отримати знання з основ математичної

статистики та вміти обробляти і оцінювати результати наукових досліджень математичними засобами. Крім того, ця підготовка сприяє формуванню наукового світогляду, стимулюванню професійного саморозвитку, орієнтації в сучасних методах досліджень. Вона передбачає отримання досвіду вирішування професійних задач, перевірки достовірності результатів, обґрунтування висновків експериментів, що сприяє формуванню науково-дослідницької компетентності.

Отже, професійно-спрямовані завдання з математичної статистики вимагають володіння математичними знаннями, уміннями, навичками, способами діяльності, а їх розв'язування передбачає здатність використовувати математичні знання в професійній діяльності майбутніх фахівців-аграріїв.

Подальшого розроблення потребують питання поглибленого теоретичного й методичного аналізу педагогічних умов формування науково-дослідницької компетентності майбутніх фахівців-аграріїв.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Грабарь М. И. Применение математической статистики в педагогических исследованиях. Непараметрические методы / М. И. Грабарь, К. А. Краснянская. – М : Педагогика, 1977 – 136 с.
2. Махиліна В. М. Математичні та статистичні методи аналізу результату педагогічного дослідження / В. М. Малихіна // Вісник ЛНУ, - 2012. - №22(257), Ч. 2 – С.42-49.
3. Безпалько В. П. Слагаемые педагогической технологии / В.М.Безпалько. – М : Педагогика, 1989. – 154 с.
4. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження. Методичні поради молодим науковцям / С. У.Гончаренко. – Київ-Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
5. Бендера І .М. Організація самостійної роботи студентів агроінженерних спеціальностей: Монографія / І. М. Бендера. – Київ : Наукметодцентр аграрної освіти, 2007. – 364 с.
6. Іщенко Т. Д. Фахове навчання в системі безперервної аграрної освіти / Т. Д. Іщенко. – Київ : Аграрна освіта, 2000. – 242 с.
7. Кліх Л. В. Теоретичні і методичні засади підготовки магістрів аграрного профілю у дослідницькому університеті [Текст] : монографія / Л. В. Кліх; за заг. ред. чл.-кор. НАПН України В.К. Сидоренка. – Київ : Фітосоціоцентр, 2012. – 579 с.
8. Кручек В. А. Формування комунікативних умінь студентів вищих аграрних закладів в процесі вивчення психолого-педагогічних дисциплін. : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Кручек Вікторія Аркадіївна; Національний аграрний ун-т. – Київ, 2004. – 331 с.

9. Лузан П. Г. Теоретичні і методичні основи формування навчально-пізнавальної активності студентів у вищих аграрних закладах освіти: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Петро Григорович Лузан ; Нац. аграр. ун-т. – Київ, 2004. – 505 с.
10. Буцик І. М. Методичні засади продуктивного навчання з курсу «Сільськогосподарські машини» у вищих аграрних навчальних закладах : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Буцик Ігор Михайлович; Національний аграрний ун-т. – Київ, 2005. – 243 с.
11. Лозовецька В. Т. Теоретико-методологічні основи професійного навчання молодшого спеціаліста сільськогосподарського профілю : дис. ... д-ра пед. наук: 13.00.04 / Лозовецька Валентина Терентіївна; Національний аграрний ун-т. – Київ, 2002. – 579 с.
12. Манько В. М. Теоретичні та методичні основи ступеневого навчання майбутніх інженерів-механіків сільськогосподарського виробництва : дис. ... док. пед. наук : 13.00.04 / Манько Володимир Миколайович; Терноп. нац. пед. ун-т ім. Володимира Гнатюка. – Тернопіль, 2005. – 528 с.
13. Свистун В. І. Теорія і практика підготовки майбутніх фахівців аграрної галузі до управлінської діяльності : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Валентина Іванівна Свистун. – К., 2007. – 505 с

Стаття надійшла до редакції 10.01.2018.

БОРОЗЕНЕЦ Наталья

старший преподаватель, Сумский национальный аграрный университет,

улица Герасима Кондратьева, 160, Сумы, 40000, Украина

E-mail: bnataliya3009@gmail.com

РОЛЬ ПРОФЕССИОНАЛЬНО НАПРАВЛЕННЫХ ЗАДАЧ ПО МАТЕМАТИЧЕСКОЙ СТАТИСТИКЕ В КУРСЕ ВЫСШЕЙ МАТЕМАТИКИ АГРАРНЫХ УНИВЕРСИТЕТОВ

Резюме. В данной статье автором обоснована необходимость изучения методов математической статистики студентами аграрных университетов. Показано применение этих методов в производственных ситуациях, которые возникают в ходе профессиональной деятельности специалистов-аграриев. Выделено несколько основных категорий, связанных с обработкой статистических данных в зависимости от характера статистического измерения. Это продемонстрировано на конкретных задачах, возникающих в процессе аграрного производства

Ключевые слова: аграрное производство, математическая подготовка, методы, математическая статистика, студенты, аграрные университеты, специалисты-аграрии.

BOROZENETS Nataliya

senior lecturer, Sumy National Agrarian University,
Gerasim Kondratieva street, 160, Sumy, 40000, Ukraine

E-mail: bnataliya3009@gmail.com

**THE ROLE OF PROFESSIONALLY ORIENTED TASKS
STATISTICS IN THE COURSE OF HIGHER MATHEMATICS
AGRICULTURAL UNIVERSITIES.**

Summary. In this article the author substantiates the necessity of studying the methods of mathematical statistics by students of agrarian universities. The application of these methods in industrial situations, which arise in the course of professional activities of agricultural specialists, is shown. There are several main categories related to the processing of statistical data depending on the nature of the statistical measurement. This is demonstrated on specific tasks arising in the process of agricultural production

Key words: agrarian production, mathematical training, methods, mathematical statistics, students, agrarian universities, agrarian specialists.

Abstract. In this article the author has analyzed the professional orientation of the content of the course of higher mathematics and its path in the process of teaching students of various specialties of agrarian universities.

Future agricultural specialists require serious mathematical training, which would enable to use mathematical methods for researching a wide range of professional tasks.

The application of methods of mathematical statistics is necessary for solving these tasks.

The subject of this article is the substantiation of the necessity of studying mathematical statistics by student agrarians.

The purpose of the article is justifying the necessity of studying the methods of mathematical statistics by students of agrarian universities for their application in future professional activities and demonstration on examples of application of these methods.

The basic categories of tasks, which students of agriculture will deal with in the future, are identified. The ways of realization in the process of training students of different specialties of agrarian universities are revealed.

As a result, preparing future specialists-farmers to use the methods and tools of mathematical statistics in their professional activities is necessary, students must acquire knowledge of the foundations of mathematical statistics and be able to process and evaluate the results of scientific research mathematical means.

The article can be used to implement the subject of mathematical statistics in educational institutions of the agrarian profile or increase the number of hours for its study. Also it can be used for increasing the motivation of students in its study.

REFERENCES

1. Grabar M. I. Application of mathematical statistics in pedagogical research. Nonparametric methods / M. I. Grabar, K. A. Krasnyanskaya. - M: Pedagogics, 1977 - 136 s.
2. Mahilina V. M. Mathematical and statistical methods of analysis of the results of pedagogical research / V. M. Malikhin // Bulletin of the LNU, 2012. - No. 22 (257), Ch. 2 - s.42-49.
3. Bezpalko V. P. Compounds of pedagogical technologies / V.M. Bezpalko. - M.: Pedagogics, 1989. - 154 s.
4. Goncharenko S. U. Pedagogical research. Methodical advice for young scientists / S. V. Goncharenko. - Kyiv-Vinnitsa : "Vinnytsia", 2008. - 278 s.
5. Bendera I. M. Organization of independent work of students of agroengineering specialties: Monograph / I. M. Bendera. – Kyiv : Scientific and methodological center of agrarian education, 2007. - 364 s.
6. Ischenko T. D. Professional training in the system of continuous agrarian education / T. D. Ischenko. – Kyiv : Agrarian Education, 2000. - 242 s.
7. Klich L. V Theoretical and methodological principles of preparation of masters of agrarian profile at the research university [Text] : monograph / L.V. Klich; per community Ed. Corr. NAPN of Ukraine V.K. Sidorenko – Kyiv : Phytocenter, 2012. - 579 s.
8. Kruchek V. A. Formation of communicative skills of students of higher agrarian institutions in the process of studying psychological and pedagogical disciplines. : dys ... kand. ped. nauk: 13.00.04 / Kruchek Viktoriya Arkadiivna; National Agricultural Unitary Enterprise. - Kyiv, 2004. - 331 s.
9. Luzan P. G. Theoretical and methodological foundations of formation of educational and cognitive activity of students in higher agricultural educational institutions: dys. ... dr. ped. nauk: 13.00.04 / Petr Grigorievich Luzan; National agrar. un-t - Kiev, 2004. - 505 s.
10. Butsyk I. M. Methodical principles of productive training in the course "Agricultural machines" in higher agricultural educational institutions: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.02 / Ihor Mihajlovych Bouciuk; National Agricultural un-t - Kyiv, 2005. - 243 s.
11. Lozovetskaya V. T. Theoretical and methodological foundations of vocational training of a junior specialist in agricultural profile: dys. ... dr. ped. nauk: 13.00.04 / Lozovetskaya Valentina Terentieva; National Agricultural un-t. - Kyiv, 2002. - 579 s.
12. Manko V. M. Theoretical and methodical bases of step-up training of future engineers-mechanics of agricultural production: dys. ... dr. ped.

nauk: 13.00.04 / Manko Volodymyr Nikolayevich: Ternop. nats ped un-t im. Volodymyr Hnatyuk. - Ternopil, 2005. - 528 s.

13. Svistun V. I. The theory and practice of preparing future specialists in the agrarian sector for management: dys. ... dr. ped. nauk: 13.00.04 / Valentyna Ivanivna Svistun. - K., 2007. - 505 s

(переклад на англ. зроблено особисто автором статті)

УДК 378.14

БЕЗУГЛИЙ Дмитро

аспірант, кафедра інформатики, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,

вул. Роменська, б. 87, м. Суми, 40002, Україна

E-mail: bezugly.dmitry@gmail.com

МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ КОМП'ЮТЕРНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація. У статті описана модель підготовки майбутніх учителів інформатики до використання засобів комп'ютерної візуалізації в професійній діяльності. У моделі відображена мета педагогічної діяльності, структурні компоненти готовності, етапи, відповідні блоки (цільовий, методологічний, організаційний, аналітичний та результативний). Модель підготовки включає діагностику результатів, що базується на критеріях і показниках готовності: особистісний критерій характеризується показником «Мотивація професійної діяльності», когнітивний критерій – показниками «Знання теоретичних основ візуалізації» та «Знання ЗКВ», процесуальний критерій – показниками «Моделювання образів» та «Відтворення образів ЗКВ», рефлексивний критерій – показником «Здатність до рефлексії». Дані показники визначають три рівні готовності майбутніх учителів інформатики до використання ЗКВ у професійній діяльності – низький, середній та високий.

Ключові слова: професійна підготовка, підготовка майбутнього учителя інформатики, модель підготовки майбутнього учителя, ЗКВ, візуалізація знань, засоби комп'ютерної візуалізації.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Інформатична освіта виступає однією з провідних галузей у підготовці фахівців різних спеціальностей. Вона формує інформатичну культуру, інтелект, науковий світогляд та низку основних навичок, що необхідні в сучасному інформатизованому суспільстві [1].

© Безуглий Д., 2018

Це обумовлює необхідність постійного аналізу основних задач вищої освіти в галузі інформатики, і, зокрема, підготовки учителя інформатики. Одним із важливих напрямів підготовки вчителя інформатики вважаємо його підготовку до використання засобів комп'ютерної візуалізації (ЗКВ) в професійній діяльності, під якими розуміємо такі програмні засоби, технічні можливості і функціонал яких спрямовані на створення зображень, анімацій, презентацій або відеофайлів, які несуть у собі смислове візуальне навантаження, з подальшою можливістю демонстрації, перенесення на інші носії, розповсюдження у мережі та хмарних сховищах. Іншими словами, це такі комп'ютерні програмні засоби, які дозволяють створювати різного роду візуалізований контент [2].

Аналіз основних досліджень і публікацій. Нами було проведено теоретичний аналіз дисертаційних робіт за дотичною тематикою і встановлено, що проблеми професійної підготовки майбутніх учителів досліджували О. Б. Будник, Л. Г. Дзюба-Шпурик, Л. І. Іванова, О. В. Липчанко-Ковачик, В. С. Марченко, О. В. Олійник; теорію та практику підготовки майбутніх учителів інформатики розглядали Г. Л. Абдугалімов, Л. В. Брескіна, М. В. Золочевська, Т. С. Розумна, М. А. Сурхаев, О. Ю. Усата; питанням підготовки майбутніх учителів щодо використання ними інформаційно-комунікаційних технологій займалися Н. В. Бахмат, О. В. Суховірський, Г. М. Федорук.

Аналіз результатів наукових досліджень у галузі візуалізації навчальної інформації також виявив зацікавленість цією проблемою широкого кола науковців. Так, теоретичними основами візуалізації навчальної інформації займалися С. В. Аранова, О. О. Буйдіна, В. В. Давидов, П. М. Ерднієв, Л. В. Занков, В. В. Зінченко, Г. В. Лаврентьев, Н. Н. Манько, О. В. Пескова, О. В. Семеніхіна та інші; вивченням особливостей візуального мислення – Р. Арнхейм, В. П. Зінченко, Н. А. Резнік, В. Я. Сквирський та інші; комп'ютерною візуалізацією навчальної інформації – В. Ю. Биков, В. О. Далінгер, В. А. Раков, О. В. Семеніхіна.

Праці вищезазначених дослідників передбачали серед іншого і розробку моделей професійної підготовки вчителів різних напрямків. Проте відкритим залишається питання професійної підготовки вчителя інформатики до використання засобів комп'ютерної візуалізації в професійній діяльності. Цим аргументовано актуальність даного дослідження.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є опис моделі підготовки майбутніх учителів інформатики до використання засобів комп'ютерної візуалізації в професійній діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сприймаючи результатом підготовки будь-якого фахівця його готовність до професійної діяльності, нами уточнено поняття готовності майбутніх учителів інформатики до використання засобів комп'ютерної візуалізації в професійній діяльності.

Під професійною готовністю учителя інформатики будемо розуміти результат професійно-педагогічної підготовки, яким є психо-фізіологічне утворення (інтегральне, багаторівневе, складне системне, що включає в себе особистісні риси, професійні знання, уміння та навички), яке забезпечує мобілізаційність на включення у професійну активність [3].

Виходячи із вищесформульованого означення автор пропонує своє тлумачення поняття професійної готовності майбутніх учителів інформатики до використання засобів комп'ютерної візуалізації в професійній діяльності. Тому, під *професійною готовністю майбутнього учителя інформатики до використання ЗКВ* будемо вважати таке інтегральне психічне утворення, що дає змогу фахівцю адекватно та доцільно підготовлювати матеріал до подання його у візуальній формі, обирати відповідний інструментарій серед усіх можливих ЗКВ для візуалізації обраного матеріалу, мати відповідні уміння щодо користування ЗКВ та їх функціоналом, вміти цілком і повністю впроваджувати створений авторський візуалізований контент у професійну діяльність.

Вважаємо, що методологічну основу формування готовності майбутніх учителів інформатики до використання ЗКВ в професійній діяльності визначають відповідні підходи (міждисциплінарний, синергетичний, соціосистемний, аксіологічний, культурологічний, суб'єктно-діяльнісний, структурно-функціональний, компетентнісний) та принципи (комплексності, системності, наочності, когнітивної візуалізації, нелінійності, фундаменталізації, взаємозв'язку теорії і практики, рефлексивної креативності).

Міждисциплінарний підхід полягає в об'єднанні методів різних наук, які залучаються до дослідження. *Синергетичний* полягає у спрямованості суб'єктів навчання на позитивний шлях розвитку задля забезпечення їх самоосвіти й саморозвитку. *Соціосистемний* характеризує сутність та закономірність навчання в соціумі як єдину систему освітнього процесу. *Аксіологічний* виражений у направленості педагогічної діяльності на гуманістичний розвиток особистості. *Культурологічний* полягає у розумінні освіти як культурного процесу, що здійснюється в культуродоцільному освітньому середовищі. *Суб'єктно-діяльнісний* визначає організацію і управління цілеспрямованим процесом учіння в загальному контексті життєдіяльності особистості – направленості інтересів, ціннісних орієнтацій тощо. *Структурно-функціональний*

передбачає виділення в цілісних системах їх структури, властивостей, сукупності стійких відносин і взаємозв'язків між її елементами, їх ролі відносно один одного. *Компетентнісний* має на меті не скільки інформування майбутнього фахівця і насичення його певною інформацією (предметні знання перестають бути самоціллю і виконують підпорядковану орієнтуючу роль), а вироблення умінь розв'язувати конкретні професійні задачі і проблеми.

Щодо принципів, то принцип *комплексності* впливає із закону його цілісності. Він розглядає сутнісну цілісність людини як центральну фігуру педагогічного процесу, що знаходиться в стані нескінченних зміни та розвитку, й проявляється у вигляді комплексу. Принцип *системності*, як і будь-який інший дидактичний принцип втілює в собі певну низку вимог до побудови змісту навчання, до організації процесу навчання у системі. Принцип *наочності* – полягає у тому, щоб надавати учням у процесі навчання можливість спостерігати, проводити досліди, працювати практично; реальні процеси і предмети, які не можна продемонструвати у реальності – демонструють за допомогою моделей, малюнків, схем, візуального контенту. Принцип *когнітивної візуалізації* – специфічний принцип, є конвергенцією когнітивного і візуального (наочного) принципів, дозволяє полегшити і підвищити інтенсивність засвоєння нового матеріалу, сприяє розвитку візуального, творчого та критичного мислення, є інноваційним серед специфічних принципів навчання. Принцип *нелінійності* відкриває поліваріантність шляхів розвитку майбутнього фахівця, наявність вибору з альтернативних шляхів і визначення темпу розвитку, а також необоротність процесів розвитку. Принцип *фундаменталізації* постає не тільки як спосіб отримання знань і формування вмій та навичок, але і як засіб «озброєння» майбутнього учителя методами для отримання нових знань, і самостійного набуття умінь і навичок. Принцип *зв'язку теорії з практикою* спрямований на те, щоб процес навчання спонукав майбутніх учителів інформатики використовувати знання для вивчення навколишнього світу. Принцип *рефлексивної креативності* має на меті не лише самопізнання як особистості, а й своїх результатів творчої, новаторської діяльності для отримання більш якісних результатів навчання і пізнання.

Сформульована мета передбачає формування компонентів професійної готовності: мотиваційного, теоретичного, практичного, аналітичного. Мотиваційний компонент готовності характеризує зацікавленість майбутнього вчителя інформатики до використання ЗКВ у професійній діяльності. Теоретичний компонент готовності передбачає наявність у майбутнього вчителя інформатики відповідних теоретичних інформатичних знань (як фундаментальних, так й інноваційних) про певні

комп'ютерні програмні засоби у галузі інформатики, розуміння доречності і доцільності їх використання під час вирішення конкретних задач. Практичний компонент готовності передбачає наявність певних вмінь і навичок оперування функціоналом різноманітних ЗКВ у процесі вирішення тих чи інших завдань, вміння розробляти візуалізовані навчальні та супровідні електронні матеріали із використанням ЗКВ та впроваджувати їх в професійну педагогічну практичну діяльність. Аналітичний компонент готовності характеризує здатність аналізувати власну професійну діяльність із впровадження ЗКВ у практичну діяльність власну та діяльність колег.

Формування вищеописаних компонентів проходить три етапи, серед яких: мотиваційно-настановчий; діяльнісний; рефлексивний. Назви даних етапів формування повністю узгоджуються з метою їх проходження.

Розробка моделі підготовки майбутніх учителів інформатики до використання засобів комп'ютерної візуалізації в професійній діяльності заснована на системному аналізі підготовки майбутніх учителів інформатики. Нами враховано сучасні тенденції в галузі інформатичної освіти та поняття професійної готовності майбутнього вчителя інформатики до використання ЗКВ як цілісного утворення особистості, яке виявляється у різноманітних формах професійної діяльності з використанням ЗКВ, дає змогу розв'язувати типові навчальні та професійні специфічні завдання.

Розроблена модель представляє (формалізовано) процес підготовки майбутніх учителів інформатики до використання засобів комп'ютерної візуалізації в професійній діяльності.

У моделі (див. рис. 1) передбачено цільовий блок, який базується на потребах інформаційного суспільства; впровадженням ІКТ в освітню сферу; вимогами до рівня інформатичної підготовленості вчителів.

Шлях підготовки майбутніх учителів інформатики до використання засобів комп'ютерної візуалізації передбачає три етапи, на яких доцільне використання наступних форм навчання: інтерактивні лекції, майстер-класи, конференції, тренінги, лекції-візуалізації. Реалізація даних форм навчальної діяльності здійснюється на основі методів: бесіди, дискусії, мозкового штурму, бінарних занять із залученням Інтернет-технологій, навчальних матеріалів (в тому числі цифрових та електронних), навчально-методичних комплексів дисциплін, електронних освітніх ресурсів, засобів комп'ютерної візуалізації.

Рис. 1. Модель підготовки майбутніх учителів інформатики до використання засобів комп'ютерної візуалізації в професійній діяльності

Модель підготовки майбутніх учителів інформатики до використання засобів комп'ютерної візуалізації у професійній діяльності містить діагностику результатів навчальної підготовки, основою якою є критерії та показники готовності: особистісний критерій характеризується показником «Мотивація професійної діяльності», когнітивний критерій – показниками «Знання теоретичних основ візуалізації» та «Знання ЗКВ», процесуальний критерій – показниками «Моделювання образів» та «Відтворення образів ЗКВ», рефлексивний критерій – показником «Здатність до рефлексії».

Зазначені показники визначають три рівні готовності до використання ЗКВ майбутніми учителями інформатики у професійній діяльності – низький, середній та високий.

Результатом реалізації описаної авторської педагогічної моделі підготовки є професійна готовність майбутнього вчителя інформатики до використання ЗКВ.

Висновки. Засоби комп'ютерної візуалізації (клас спеціалізованих програмних засобів), суть яких полягає у можливості створення візуалізованого контенту, в наш час є актуальним інструментом для інтенсифікації і покращення якості навчального процесу. Технології, на яких базуються ЗКВ, формують уміння швидко подавати і опрацьовувати великі за обсягом масиви інформації. Тому підготовка вчителя інформатики їх використовувати у професійній діяльності є актуальною проблемою професійної освіти.

Розроблена нами модель підготовки, спираючись на тенденції в галузі інформатичної освіти, визначення поняття «готовності», відображає відповідну мету педагогічної діяльності, структурні компоненти готовності, етапи формування, методологічний, організаційний блоки та опис результату реалізації даної моделі підготовки. Вона базується на методологічних підходах (міждисциплінарний, синергетичний, соціосистемний, аксіологічний, культурологічний, суб'єктно-діяльнісний, структурно-функціональний, компетентнісний) та принципах навчання (комплексності, системності, наочності, когнітивної візуалізації, нелінійності, фундаменталізації, взаємозв'язку теорії і практики, рефлексивної креативності); описує організацію навчального процесу, який має на меті сформувати професійну готовність майбутніх учителів інформатики використовувати засоби комп'ютерної візуалізації у професійній діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Проект-концепція розвитку освіти України на період 2015-2025 років. URL: <http://osvita.ua/news/43501/>

2. Безуглий Д. С., Юрченко А. О., Удовиченко О. М. Огляд засобів комп'ютерної візуалізації для підтримки начального матеріалу. Science and Education a New Demension. Pedagogy and Psychology. VI (63). Budapest. 2018. P. 11-14
3. Гаркуша С. В. Поняття та компоненти професійної готовності майбутніх учителів до педагогічної діяльності. Вісник Чернігівського національного педагогічного університету. Педагогічні науки. Вип. 110. 2013. 198-201
4. Семеніхіна О. Професійна готовність використовувати засоби комп'ютерної візуалізації у роботі вчителя: теоретичний аспект / О. Семеніхіна, А. Юрченко // Наукові записки. – Випуск 11. – Серія: Проблеми методики фізико-математичної і технологічної освіти. Частина 4. – Кропивницький: РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2017 – С. 43-46.
5. Сисоєва С.О. Кристопчук Т.Є. Методологія науково-педагогічних досліджень: Підручник. Рівне: Волинські береги. 2013. 360 с.

Стаття надійшла до редакції 12.01.2018.

БЕЗУГЛЬЙ Дмитрий

аспірант, кафедра інформатики, Сумський державний педагогічний університет імені А. С. Макаренка,
ул. Роменская, д. 87, г. Сумы, 40002, Україна
E-mail: bezugly.dmitry@gmail.com

МОДЕЛЬ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИНФОРМАТИКИ К ИСПОЛЬЗОВАНИЮ СРЕДСТВ КОМПЬЮТЕРНОЙ ВИЗУАЛИЗАЦИИ В ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Резюме. В статье описана модель подготовки будущих учителей информатики к использованию средств компьютерной визуализации в профессиональной деятельности. В модели отражена цель педагогической деятельности, структурные компоненты готовности, этапы, соответствующие блоки (целевой, методологический, организационный, аналитический и результативный). Модель подготовки включает диагностику результатов, основанную на критериях и показателях готовности: личностный аспект характеризуется показателем «Мотивация профессиональной деятельности», когнитивный критерий - показателями «Знание теоретических основ визуализации» и «Знание СКВ», процессуальный критерий - показателями «Моделирование образов» и «Воспроизведение образов СКВ», рефлексивный критерий – показателем «Способность к рефлексии». Данные показатели определяют три уровня

готовности будущих учителей информатики к использованию СКВ в профессиональной деятельности – низкий, средний и высокий.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, подготовка будущего учителя информатики, модель подготовки будущего учителя, визуализация знаний, средства компьютерной визуализации.

BEZUHLYI Dmytro

postgraduate student, Computer Science Department, Makarenko Sumy State Pedagogical University,

Romenska str., 87, Sumy, 40002, Ukraine

E-mail: bezugly.dmitry@gmail.com

MODEL OF TRAINING FUTURE TEACHERS OF COMPUTER SCIENCE FOR USING TOOLS OF COMPUTER VISUALIZATION IN PROFESSIONAL ACTIVITY

Summary. This article describes the model of training future teachers of computer science for using tools of computer visualization (TCV) professional activity. The model reflects the purpose of pedagogical activity, the structural components of preparedness, the stages, the corresponding blocks (target, methodological, organizational, analytical and effective). The model of training includes the diagnosis of results based on criteria and indicators of readiness. The indicator «Motivation of professional activity» characterizes the Personal aspect. The Cognitive criterion – indicators "Knowledge of the theoretical bases of visualization" and "Knowledge of TCV". The procedural criterion – indicators "Modeling images" and "Creating images by TCV". Reflective criterion – the indicator "Ability to reflect". These indicators determine three levels of preparedness of teachers of future computer science for the use TCV in professional activities – low, medium and high.

Keywords: professional training, training future teachers of computer science, model of training future teachers, knowledge visualization, tools of computer visualization.

REFERENCES

1. Proekt-kontseptsiya rozvitku osvIti Ukrayini na period 2015-2025 rokIv. URL: <http://osvita.ua/news/43501/>
2. Bezuhlyi D. S., Yurchenko A. O., Udovichenko O. M. Oglyad zasobiv komp'yuternoyi vizualizatsiyi dlya pidtrimki nachalnogo materialu. Science and Education a New Demension. Pedagogy and Psychology. VI (63). Budapest. 2018. P. 11-14
3. Garkusha S. V. Ponyattya ta komponenti profesiynoyi gotovnosti maybutnih uchiteliv do pedagogichnoyi diyalnosti. Visnik Chernigivskogo natsionalnogo pedagogichnogo universitetu. Pedagogichni nauki. Vip. 110. 2013. 198-201

4. Semenikhina O. Profesiyna gotovnist vikoristovuvati zasobi komp'yuternoyi vizualizatsiyi u roboti vchitelya: teoretichniy aspekt / O. Semenikhina, A. Yurchenko // NaukovI zapiski. – Vipusk 11. – SerIya: Problemi metodiki fiziko-matematichnoyi i tehnologichnoyi osviti. Chastina 4. – Kropivnitskiy: RVV KDPU Im. V. Vinnichenka, 2017 – S. 43-46.
5. Sisoeva S.O. Kristopchuk T.E. MetodologIya naukovopedagogichnih doslidzhen: Pidruchnik. Rivne: Volinski beregi. 2013. 360 s.

(переклад зроблено особисто автором статті)

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

УДК [37.035:343.91-053.6](477)"18/19"

ПЛИСКО Євген

кандидат педагогічних наук, старший викладач, кафедра соціальної педагогіки та соціальної роботи, ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»

вул. Батюка, 19, м. Слов'янськ Донецької області, 84116, Україна

E-mail: pliskoej@ukr.net

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ В УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.

Анотація. У статті висвітлюються перші спроби організації виховання неповнолітніх правопорушників у вітчизняній соціально-педагогічній практиці періоду другої половини ХІХ – на початку ХХ століття. Проаналізовано методику трудового виховання, її вдосконалення та реорганізацію в програмний метод. Йдеться про виникнення превентивного виховання неповнолітніх і втілення в практику профілактичних засобів з метою попередження дитячої злочинності.

Ключові слова: неповнолітні правопорушники, соціально-педагогічне виховання, трудове виховання, превентивне виховання, профілактика.

Постановка проблеми в загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Реформування та модифікація соціально-педагогічної роботи з неповнолітніми правопорушниками в Україні потребує використання не тільки найновіших технологій та інновацій, а й урахування надбань вітчизняної педагогіки минулого. Для нашого дослідження важливим є використання сучасного теоретичного та практично-організаційного досвіду роботи в цьому напрямку та ознайомлення з принципами та методами соціально-педагогічної роботи у другій половині ХІХ – початку ХХ століть.

Аналіз актуальних досліджень. Історичному аспекту соціально-педагогічної протидії дитячій злочинності присвячені праці: Л.І. Беляєвої, Ю.М. Богданової, П.В. Гламазди, І.В. Іванькової, Е.Б. Мельникової, К.В. Продіуса, В.П. Пальченкова, О.І. Поспелової, В.В. Селяниної, Н.Ю. Скрипченко, Н.М. Штикової, І.В. Хулхачієвої, Є.О. Чернишової та багато інших науковців.

Проте, деякі питання з означеної проблеми в історії вітчизняної педагогіки залишаються нерозкритими.

Формування цілей статті (постановка завдання). Мета статті – висвітлення основних концепцій соціально-педагогічної діяльності з неповнолітніми правопорушниками в період другої половини XIX – на початку XX століть.

Виклад основного матеріалу дослідження. Започаткування соціально-педагогічної діяльності з дітьми-злочинцями в Україні, було пов'язане із виникненням закладів для неповнолітніх: виправних притулків, хліборобських колоній і ремісних притулків для морально знівечених підлітків, які, відповідно до закону від 5 грудня 1866 року, почали відкриватись в Україні приватними благодійними товариствами. Відкриття спеціальних притулків для морального виправлення неповнолітніх злочинців передбачалось Законом Російської імперії створення системи закладів для відбування покарання у вигляді позбавлення волі неповнолітніх [4, с. 122].

На початку свого існування, однією з вимог виправних закладів було здійснення постійного контролю за вихованцями. Цей обов'язок виконували всі: педагоги, вихователі, службовий персонал. Більш того, намагаючись відлучати підлітків від злочинного середовища, у виправних закладах прагнули до виключення з життя дітей тюремної атрибутики та системи відносин, які властиві в'язниці.

Прикладом тому є Харківський притулок, де існував добре злагоджений педагогічний колектив, який у своїй роботі дотримувався гуманістичних принципів виховання. Розуміння поняття «режим» тут пов'язувалося з дисциплінованістю вихованців, відповідальністю, та дотриманням порядку. Педагоги, спираючись на довіру до своїх вихованців, довіряли їм завідувати майстернями, здійснювати розрахунок кормів, продуктів, вести облік грошових витрат.

Розпорядок у виправних закладах для неповнолітніх правопорушників узгоджувався з директором. У ньому чітко визначались: час підйому; сніданок, обід, вечеря; заняття в школі, в майстернях; робота у полі, саду, городі; час на відпочинок. Щоденне навантаження становило 11–18 годин. Вільного часу у вихованців, залишалося дуже мало. Заборонялися азартні ігри, паління, вживання спиртних напоїв. Незважаючи на це, були випадки, коли вихованці нехтували цими заборонами і дозволяли собі подібні речі.

Від підлітків вимагалось беззаперечне дотримання правил розпорядку дня, старанно вчитися, брати активну участь у роботах по господарству. Очевидно, що виконання цих вимог знаходилося у прямій залежності від тих умов і тих взаємин, що склалися в закладі. Крім того, важливе значення мав факт наділення підлітків певними правами. Зазвичай до переліку прав, які гарантувалися вихованцям, визначалось: право бути

обраним до органів самоврядування (де такі були); право відвідувати бібліотеки; брати участь у гуртках самодіяльності, виставках художньої творчості; мати право на побачення з рідними, вести з ними листування; купувати товари на зароблені гроші в тому випадку, якщо вони видавалися; мати особисту власність у вигляді особистих речей, шафи, маленького городика, садка. Все це регламентувалося режимом, і як правило, було задекларовано в статутах товариств-засновників і статутах виправних закладів [1, с. 210 - 211].

Основним із засобів урегулювання поведінки у виправних закладах, була система покарань і заохочень. В кожному закладі була своя система заохочень і покарань, яка встановлювалася відповідно до його Статутом, визначаючи свій перелік можливих покарань, серед яких, найбільш поширеними були: зауваження або догана, зроблені наодинці або публічно; заборона грати; заборона побачення або листування з рідними; позбавлення прогулянок; позачергове призначення на господарські роботи та інше.

Нажаль, педагогам не завжди вдавалось долати сформовані у малолітніх принципи і погляди, і тим самим виключити елемент покарання з педагогічної системи організації виховання. І все ж таки принципи заохочення в житті при виправного закладу існували.

На противагу покаранням, заохочення мали широке розповсюдження серед мережі колоній і дитячих притулків. Це була система різноманітних нагород; публічна похвала; занесення прізвища на дошку пошани; нагорода відзнаками; допущення до виконання обов'язків, які потребують особливої довіри; відпустка на побачення до батьків і родичів.

Варто звернути увагу на той факт, що досліджуваний нами період характеризувався широким залученням дітей до виробничої сфери. Така практика мала подвійний характер: з одного боку – важка праця на заводах і фабриках, яка негативно впливала на загальний стан здоров'я дітей, позбавляла їх дитинства, а з іншого – надавала можливості отримати конкретну спеціальність, здобути освіту, сприяла підвищенню відповідальності та дисципліни. Кмітливі підлітки були під пильним наглядом підприємців, які відбирали їх, віддавали на навчання до фахівців, улаштовували до шкіл та училищ [3, с. 9].

Найбільш ефективним шляхом боротьби зі злочинністю в другій половині XIX століття вважалось ліквідування чинників, що спонукали зміні орієнтації кримінально-карної політики, що ґрунтувалася на знанні дійсних причин злочинної поведінки, а не на боротьбі з її наслідками. Виходячи з цього, карну політику слушно пропагувалось замінити на попереджувальну, превентивну. Змістом її повинна була стати педагогічна освіта народних мас, особливо підростаючого покоління, якому бракувало

раціонального виховання, котра «... створює темперамент і характер людини, з якими вона має можливість протистояти всілякій спокусі, а розумова та технічна освіта дає їй засоби, які полегшують працю та надають можливості жити, без перешкод для навколишніх» [2, с. 267; 3, с. 10].

Практика виховання будувалась на основі прогресивних ідей вітчизняних педагогів того часу, дотримуючись поваги до вихованця, прагненні його розвитку й вдосконалення. Такі принципи відстоювали: А.І. Герцен, Н.А. Добролюбов, М.І. Пирогов, К.Д. Ушинський та інші відомі діячі освіти другої половини ХІХ століття.

Як наголошує Беляєва Л.І.: «Ці положення були використані і в підходах до організації виховання у виправних закладах. Фахівці, які стоять біля витоків справи виправного виховання, вважали, що для цього слід використовувати ті ж засоби, що мали поширення в вихованні дітей взагалі, оскільки до вихованців у закладах ставилися як до звичайних дітей, які перебувають у незвичайних умовах: занедбаність, сирітство, жебрацтво та ін.» [1, с. 162].

Система трудового виховання поступово набувала свого соціального та загально-педагогічного значення. Важливе місце відводилось праці та навчанню ремеслам. Уже на той час праця традиційно вважалася найбільш сильним із засобів виховання, була найбільш організованою та популярною у закладах для неповнолітніх. Фахівці вважали, що саме трудове виховання дисциплінує, навчає терпінню, привчає до правильного розподілу дня, допомагає підлітку позбутися поганих схильностей, забезпечує необхідну професійну підготовку для самостійного життя [5].

Прогресивні погляди щодо питань організації цього напрямку виховання були висловлені К. Д. Ушинським [6].

Трудове навчання будувалось за практичним методом вивчення вихованцями ремесла безпосередньо при виготовленні виробу. Інакше кажучи – наочним методом навчання, під час якого вихованці навчалися в процесі виготовлення спочатку окремих деталей, а вже потім різного напрямку виробу на замовлення організацій і установ. Такий метод навчання мав свої переваги, оскільки використання дешевої робочої сили вихованців дозволяло керівникам закладів отримувати відповідний прибуток.

Однак цей метод несподівано було замінено на більш прогресивний «програмний метод»: діти спочатку навчалися ремеслу за спеціальною програмою, а потім використовували отримані знання на практиці. Програмний метод формував більш якісні знання, оскільки, дякуючи його застосуванню, вихованці мали можливість засвоювати технологію

виготовлення речей або виробів в цілому, а не окремими частинами. Пізніше найбільш популярною стала система трудового навчання, в процесі якої застосовувалися інтегровані елементи програмно-наочних методів.

За програмним методом поступово зросла популярність землеробські колонії. В основу навчання в колоніях такого спрямування було покладено практику господарської діяльності. Діти залучались до тепличного господарства, тваринництва, бджільництва. Саме тому в програми навчання додатково були включені предмети з природознавства, рослинництва, ботаніки та ін..

На перших етапах існування таких закладів перевага належала ремісничій справі «кустарного» рівня, яке з часом розвинулось у професійне, орієнтоване на підготовку кваліфікованих фахівців, які були здатні не тільки виконати певну роботу, а й працювати на машинах. Це відповідало завданням розвитку промисловості, формуванню системи професійної освіти в країні. І якщо мати на увазі, що система професійної освіти включала в себе професійно-технічні або ремісничі школи, курси, сільськогосподарські школи та училища, то організатори виправних закладів уміло використовували це у вихованні неповнолітніх [1, с. 189].

Практично в кожному виправному закладі педагоги прагнули забезпечити вивчення декількох ремесел. Пріоритетними були: столярно-токарне, ковальсько-слюсарне, швацька та кравецька справи. Більш того, вихованці мали право вибору ремесла за своїм власним бажанням. Як приклад можемо привести Харківський притулок і Чернігівська колонія, де вихованцям надавалася можливість упродовж 2-3 місяців спробувати займатися кожним із запропонованих ремесел, а вже тільки потім зробити остаточний вибір. Що стосується труднощів вибору – на допомогу вихованцю приходили директор або вихователі, які, враховуючи рівень загальної підготовки, фізичного розвитку та інтересів вихованця рекомендували те чи інше ремесло [7].

Висновок. Так от, під впливом широкого суспільного руху, розвитку народної освіти та нових прогресивних концепцій, а також педагогічних ідей другої половини XIX – на початку XX століть в теорії та практиці виховання неповнолітніх правопорушників поступово склалися доволі гуманістичні засоби виховання, які ефективно застосовувалися в умовах спеціальних виправних закладів.

Спираючись на традиційні засоби і нові концепції вітчизняної педагогічної думки XIX-го століття, були вироблені основні засади виховання у виправних закладах: професійна освіта, праця, режим і дисципліна. З часом метод трудового виховання був замінений «програмним методом», який ґрунтувався на більш детальному навчанні ремеслу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Беляева Л. И. Воспитание несовершеннолетних правонарушителей в России: В 3 ч. – Ч. 1: Учреждения для несовершеннолетних правонарушителей в Российской империи / Л. И. Беляева. – М.: Издательство Московского психолого-социального института; Воронеж: Издательство НПО «МОДЭК», 2007. – 400 с.
2. Богдановский А. Молодые преступники. Вопросы уголовного права и уголовной политики / А. Богдановский. – [2-е изд., испр. и доп.]. – СПб. : Тип. Моригеровского, 1871. – 311 с.
3. Попов М. А. Генезис проблеми відхилень у поведінці неповнолітніх у історії педагогічної думки: навч. посібн. – Слов'янськ: СДПУ, 2008. – 103 с.
4. Соцький Ю. Особливості виконання покарання у вигляді позбавлення волі щодо неповнолітніх за законодавством Російської імперії / Ю. Соцький // Право України. – 2004. – № 11. – С. 122-124.
5. Терзиев Н. Профессиональное обучение питомцев воспитательно-исправительных заведений // Тюремный вестник. – 1916. – № 6-7. – С. 681–684.
6. Ушинский К. Д. Необходимость ремесленных школ в столицах // Собр. соч. в 3-х т. – Т.3. – М.; Л.: Изд-во АПН РСФСР, 1948.
7. Харьковское общество исправительных приютов: Отчет за 1903 г. – Харьков, 1904.

Стаття надійшла до редакції 02.02.2018.

ПЛИСКО Евгений

кандидат педагогических наук, старший преподаватель, кафедра социальной педагогики и социальной работы, ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: pliskoej@ukr.net

**ОРГАНИЗАЦИЯ СОЦИАЛЬНОГО ВОСПИТАНИЯ
НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНИХ ПРАВОНАРУШИТЕЛЕЙ В УКРАИНЕ
ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX - НАЧАЛЕ XX ВВ.**

Резюме. В статье рассматриваются первые попытки организации воспитания несовершеннолетних правонарушителей в отечественной социально-педагогической практике периода второй половины XIX – начала XX века. Проанализирована методика трудового воспитания того времени, ее развитие и реорганизация в программный метод. Указано возникновение превентивного воспитания несовершеннолетних и применение на практике профилактических методов по предупреждению детской преступности.

Ключевые слова: несовершеннолетние правонарушители, воспитание, социально-педагогическое воспитание, трудовое воспитание, превентивное воспитание, профилактика.

PLISKO Eugene

Candidate of Pedagogical Sciences, Senior Lecturer Department of Social Pedagogy and Social Work of SHEE “Donbass State Pedagogical University”

General Batyuk Str., 19, Slovyansk, 84116, Ukraine

E-mail: pliskoej@ukr.net

THE ORGANIZATION OF SOCIAL EDUCATION OF JUVENILE OFFENDERS IN UKRAINE IN THE SECOND HALF OF XIX – EARLY XX CENTURY

Summary. The article highlights first attempts of the organization of education of juvenile offenders in the domestic socio-pedagogical practice during the second half of XIX – early XX century. Analyzed methods of labor education, improving and restructuring the program method. We are talking about the emergence of preventive education of minors and the embodiment in practice of preventive tools to prevent juvenile crime.

Key words: juvenile offenders, education, social and pedagogical education, labor education, prevention.

Abstract. Institutions social and pedagogical work with children with criminals in Ukraine was associated with the occurrence of juvenile institutions, correctional orphanages, agricultural colonies and craft shelters for mentally mutilated teenagers who, in accordance with the law of December 5, 1866, began to open in Ukraine by private philanthropic societies. Opening special shelters for the moral correction of juvenile offenders was provided for by the Law of the Russian Empire. There was created the system of institutions for the punishment in the form of deprivation of liberty of minors.

In the beginning of its existence one of the requirements of correctional institutions was the implementation of permanent control over the pupils. This duty was fulfilled by all the employees: teachers, educators, office staff. Moreover, trying to wean adolescents from the criminal environment in correctional facilities sought to be excluded from the lives of the children of the prison paraphernalia and relationships that are inherent to prison.

The most effective way of fighting crime in the second half of XIX century it was believed the excision of the factors that prompted a change of orientation of a criminal policy, which was based on the knowledge of the true causes of criminal behavior, rather than a struggle with its consequences. On this basis, the criminal policy was rightly promoted to change on a warning.

Based on traditional tools and the implementation of new concepts of domestic pedagogical thought of the XIX-th century was worked out the basic

methods of education in correctional institutions: professional education, labor, regime and discipline.

The most urgent was the system of labor education, which had its social and pedagogical value. The author was K. Ushinsky. Importance was given to labour and training of crafts. Already at that time the work was traditionally considered to be the most powerful means of education, was the most organized and popular in institutions for minors.

REFERENCES

1. Belyaeva L. Y. *Vospytanye nesovershennoletnykh pravonarushyteley v Rossyy: V 3 ch. – Ch. 1: Uchrezhdeniya dlya nesovershennoletnykh pravonarushyteley v Rossiyskoy ymperyy* / L. Y. Belyaeva. – M.: Yzdatelstvo Moskovskogo psikhologo-sotsyalnogo ynstytuta; Voronezh: Yzdatelstvo NPO «MODEK», 2007. – 400 s.
2. Bohdanovskyy A. *Molodye prestupnyky. Voprosyi uholovnoho prava y uholovnoy polytyky* / A. Bohdanovskyy. – [2-e yzd., yspr. y dop.]. – SPb. : Typ. Moryherovskoho, 1871. – 311 s.
3. Popov M. A. *Henezys problemy vidkhylen u povedintsi nepovnolitnikh u istoriyi pedahohichnoyi dumky: navch. posibn.* – Sloviansk: SDPU, 2008 – 103 s.
4. Sotskyy Yu. *Osoblyvosti vykonannya pokarannya u vyhlyadi pozbavleniya voli shchodo nepovnolitnikh za zakonodavstvom Rosiyskoyi imperiyi* / Yu. Sotskyy // *Pravo Ukrayiny.* – 2004. – # 11. – S. 122-124.
5. Terzyev N. *Professyonalnoe obuchenye pytomtsev vospytatelno-yspravytelnykh zavedenyy* // *Tyuremnyiy vestnyk.* – 1916. – # 6-7. – S. 681-684.
6. Ushynskyy K. D. *Neobkhodymost remeslennykh shkol v stolytsakh* // *Sobr. soch. v 3-kh t. – T.3.* – M.; L.: Yzd-vo APN RSFSR, 1948.
7. *Kharkovskoe obshchestvo yspravytelnykh pryutov: Otchet za 1903 h.* – Kharkov, 1904.

(переклад на англійську мову зроблено особисто автором статті)

ЗАГАЛЬНА ШКОЛА

УДК 371.314:373.51

СИПЧЕНКО Валерій

кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету,

вул. Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, Україна, 84116

E-mail: vs50@ukr.net

БУРЧАК Станіслав

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри фізико-математичної освіти та інформатики Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

вул. Києво-Московська, 24, м. Глухів, Сумська обл., 41400

E-mail: stas5578086@gmail.com

БУРЧАК Ліана

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри біології та основ сільського господарства Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка

вул. Києво-Московська, 24, м. Глухів, Сумська обл., 41400

E-mail: stas5578086@gmail.com

ІНТЕГРАЦІЯ ЗНАТЬ УЧНІВ З ХІМІЇ ТА МАТЕМАТИКИ В СУЧАСНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

Анотація. У статті здійснено аналіз методичної та психолого-педагогічної літератури, діючих шкільних програм і підручників, на основі якого розглянуто взаємозв'язок хімічного і математичного матеріалу в сучасній загальноосвітній школі.

З'ясовано, що пізнання об'єктивної дійсності не можна забезпечити тільки однією наукою і відповідним навчальним предметом. Перед сучасною школою постала задача розв'язувати досить гостру проблему між наукових і міждисциплінарних взаємодій та відношень між ними. Проте проблема інтеграції предметів природничо-математичного циклу в умовах сучасної української школи зумовлюється тематичною близькістю даних навчальних дисциплін, пошуком раціональних шляхів їх інтеграції, необхідністю формування цілісного світогляду у взаємозв'язку його елементів.

Якщо в загальноосвітній школі знання подаються різнопредметно, то слід забезпечити можливість використання учнем щойно набутих знань з одного предмету для розв'язання ряду завдань із інших.

У зв'язку з цим, розглянуто тематику шкільного курсу хімії загальноосвітньої школи, передбачену програмою, встановлено і детально схарактеризовано, які знання, отримані на уроках математики, необхідні учням у процесі вивчення хімії.

Встановлено, що вивчення хімії і математики в загальноосвітній школі тісно пов'язані, а тому не можна вивчати одну дисципліну без іншої. У зв'язку з цим, учителі хімії і математики загальноосвітньої школи повинні більше уваги приділяти встановленню між предметних зв'язків з метою інтеграції знань з хімії і математики як засобу формування в учнів загальноосвітньої школи цілісної картини світу.

Ключові слова: інтеграція знань з хімії та математики, математичні дії, загальноосвітня школа, міжпредметні зв'язки.

Постановка проблеми. Для нашої сучасності характерна інтеграція наук, прагнення отримати найточніше уявлення про загальну будову світу. Ці ідеї знаходять своє відображення в концепції сучасної шкільної освіти. Пізнання об'єктивної дійсності не можна забезпечити тільки однією наукою і відповідним навчальним предметом. Тому перед сучасною школою постала задача розв'язувати проблему міжнаукових і міждисциплінарних взаємодій та відношень між ними.

Актуальність проблеми інтеграції предметів природничо-математичного циклу в умовах сучасної української школи, зумовлюється тематичною близькістю даних навчальних дисциплін, пошуком раціональних шляхів їх інтеграції, необхідністю формування цілісного світогляду у взаємозв'язку його елементів. Якщо в загальноосвітній школі знання подаються різнопредметно, то слід забезпечити можливість використання школярем щойно набутих знань з одного предмета для розв'язання ряду завдань з інших.

Актуальним сьогодні є й формування такого підходу до інтеграції у навчальному процесі, який ураховує всі основні етапи, функції, аспекти та фактори цього багатокомпонентного педагогічного явища.

У нашій статті суть інтеграції навчання ми вбачаємо в поєднанні ідей, наукових теорій, понять, технологій навчання в процесі скоординованої діяльності вчителів, викладачів різних навчальних предметів і навчально-пізнавальної діяльності учнів. При цьому зміст навчального матеріалу має характеризуватися певною системою внутрішніх зв'язків між поняттями. У такому випадку буде формуватися не сума, а система знань, що є необхідною умовою вільного володіння новим матеріалом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання інтеграції знань учнів і, зокрема, одного з її найбільш розроблених рівнів – міжпредметних зв'язків – досить ґрунтовно висвітлювалися в працях відомих педагогів і методистів О.І. Бугайова, С.У. Гончаренка, І.Д. Зверєва, В.Р. Ільченко, І.М. Козловської, О.І. Ляшенка, В.М. Максимової, Л.Л. Момот, П.І. Самойленка, О.В. Сергєєва, А.В. Усової, В.М. Федорової та багатьох інших, котрі змогли отримати вагомі теоретичні та практичні результати.

Аналіз науково-методичної літератури свідчить, що в науці підсилюються процеси інтеграції, а існуючий педагогічний досвід показує, що підхід до реалізації інтеграції (змістовної та структурної) під час викладання шкільних предметів, зокрема хімії та математики, попри численні праці вчених, повністю не реалізується. Ця проблема – одна з актуальних у сучасній педагогіці та методиці навчання.

Формулювання цілей статті. На основі аналізу чинних шкільних програм і підручників з хімії та математики з'ясувати, які математичні знання необхідні учням на уроках хімії та як відбувається інтеграція знань учнів ЗОШ з хімії та математики в процесі формування цілісної картини світу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною метою навчання хімії в школі є формування засобами навчального предмета ключових компетентностей учнів, необхідних для соціалізації, творчої самореалізації особистості, розуміння природничо-наукової картини світу, вироблення екологічного стилю мислення і поведінки та виховання громадянина демократичного суспільства [5].

Дана мета в процесі навчання хімії досягається через виконання таких найважливіших завдань: розвиток особистості учня, його природних задатків, інтелекту, здатності до самоосвіти; формування наукового світогляду учня на основі засвоєння системи знань про речовини та їхні перетворення, основні хімічні закони й теорії, методи наукового пізнання в хімії; формування життєвої й соціальної компетентностей учня, його екологічної культури, навичок безпечного поводження з речовинами в побуті та на виробництві; розкриття ролі хімії в розвитку суспільного господарства та забезпеченні добробуту людини, – все це не можливе без використання знань, умінь і навичок, отриманих учнями на уроках математики.

Розглянемо тематику шкільного курсу хімії основної школи, передбачені програмою та виокремимо математичні знання, які вкрай необхідні учням у процесі її вивчення.

7 клас. У 7 класі, на рівні складу речовини, триває формування основних хімічних понять (атом, молекула, іон, хімічний елемент, прості та складні речовини, хімічна формула, валентність, хімічна реакція). На

прикладі кисню та заліза відбувається ознайомлення з класифікацією простих речовин (метали і неметали) та деякими їхніми властивостями. Проаналізуємо основні теми, що вивчаються на уроках хімії в 7 класі.

Початкові хімічні поняття. Розглянемо деякі хімічні розрахунки та обчислення, що виконують семикласники в процесі вивчення даної теми.

Складання формул бінарних сполук за валентністю. Для розв'язання такого завдання слід послідовно дотримуватись певних правил: 1. Записати складові частини формули хімічними символами. 2. Позначити валентності хімічних елементів римськими цифрами над їх символами. 3. Знайти найменше спільне кратне для значень валентностей заданих хімічних елементів. Записати його значення арабською цифрою зверху між значеннями валентностей. 4. Поділити найменше спільне кратне на валентності кожного з елементів та записати одержані чисельні значення нижніми індексами біля символів елементів праворуч. 5. Перевірити правильність складання формули сполуки, користуючись тим, що сумарна валентність атомів одного хімічного елемента дорівнює сумарній валентності атомів іншого хімічного елемента [5].

Отже, в 7 класі на уроках хімії в ході виконання вказаних хімічних дій, учням необхідно вміти записувати числа, використовуючи римську нумерацію, знаходити найменше спільне кратне, знати відмінність римських і арабських цифр, вміти виконувати арифметичні дії відповідно до формул.

Практика сучасної школи показує, що з римською нумерацією учні знайомляться вже в початковій школі, зокрема, римські цифри використовуються в процесі короткого запису арифметичних задач на декілька дій. На цьому ж етапі вони дізнаються про існування римської та арабської нумерації. Щодо знаходження найменшого спільного кратного, то в 7 класі для них це матеріал вже відомий, оскільки на уроках математики ще в 6 класі учні описують правила знаходження найбільшого спільного дільника і найменшого спільного кратного кількох чисел, розв'язують вправи, що передбачають: використання ознак подільності чисел, розкладання натуральних чисел на прості множники, знаходження спільних дільників і спільних кратних двох-трьох чисел, найбільшого спільного дільника та найменшого спільного кратного двох-трьох чисел [1].

Складання хімічного рівняння – підбирання коефіцієнтів включає три етапи: 1) запис формул речовин, що вступили в реакцію (реагентів – ліворуч), і продуктів реакції (праворуч), що з'єднуються за змістом знаками «+» і «→»; 2) підбір коефіцієнтів для кожної речовини; 3) перевірка кількості атомів кожного елемента в лівій і правій частинах рівняння. Як бачимо, на третьому етапі відбувається порівняння числа

атомів кожного елемента (порівняння натуральних чисел), з яким учні починають знайомитися ще в початковій школі, а в 5 класі дотримуються правил порівняння натуральних чисел і розв'язують вправи, що передбачають порівняння натуральних чисел, вимірювання і порівняння відрізків, кутів тощо [5].

Обчислення відносної молекулярної маси речовини за її формулою. Відомо, що відносна молекулярна маса речовини дорівнює сумі відносних атомних мас усіх елементів з урахуванням індексів. Наприклад, $M_r(\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3) = 2A_r(\text{Al}) + 3[A_r(\text{S}) + 4A_r(\text{O})] = 2 \cdot 27 + 3 \cdot (32 + 4 \cdot 16) = 342$.

Таким чином, на уроках хімії учні, додаючи відносні атомні маси усіх атомів молекули, з математичної точки зору виконують округлення чисел до цілих та додавання цілих чисел. Названі арифметичні операції не викликають в учнів труднощів. Округлення чисел вони вивчають на уроках математики в 5 класі, причому, вчать округлювати як натуральні числа, так і десяткові дроби [5].

Зауважимо, що в 7 класі на уроках хімії учні виконують обчислення за хімічними формулами речовин, і такі дії переходять із класу в клас аж до закінчення вивчення хімії в школі.

8 клас. У 8 класі формується поняття про кількість речовини та одиницю її вимірювання – моль. Учні вчать обчислювати молярну масу, молярний об'єм газів, відносну густину газів. Теоретичний матеріал теми «Кількість речовини. Розрахунки за хімічними формулами» закріплюється і розвивається на фактологічному матеріалі про основні класи неорганічних сполук. Знання основних класів неорганічних сполук є водночас базою для вивчення періодичного закону, усвідомлення періодичних змін властивостей сполук хімічних елементів. Вивчення будови атома дає можливість пояснити причину явища періодичності, з'ясувати електронну природу ковалентного та іонного хімічного зв'язків, розглянути поняття про ступінь окиснення та познайомитися з правилами його визначення у сполуках [5]. Проаналізуємо основні теми, що вивчаються на уроках хімії у 8 класі.

Кількість речовини. Розрахунки за хімічними формулами. Розглянемо хімічні розрахунки та обчислення, що виконують учні 8 класу в процесі вивчення даної і наступних тем. Вони майже є однотипними.

Обчислення числа атомів (молекул) у певній кількості речовини. Обчислення за хімічною формулою молярної маси, маси і кількості речовини. Обчислення об'єму газу за нормальних умов. Обчислення відносної густини газів. Аналіз шкільної програми показав, що вказані вище хімічні дії – це передбачені шкільною програмою розрахункові задачі, які вимагають від восьмикласників умінь обчислення за формулою і

з математичної точки зору є виконанням арифметичних операцій із цілими числами та роботою з формулами.

Основні класи неорганічних сполук. Аналогічні математичні дії виконують учні також і в процесі вивчення вказаної теми, виконуючи розрахунки за хімічними рівняннями маси, об'єму, кількості речовини реагентів і продуктів реакцій.

Періодичний закон і періодична система хімічних елементів Д.І. Менделєєва. Будова атома. У процесі вивчення даної теми перед учнями постає задача складати електронні та графічні електронні формули атомів, обґрунтовувати фізичну суть періодичного закону, пояснювати закономірності періодичної системи, залежність властивостей елементів та їхніх сполук від електронної структури атомів, аналізувати інформацію, закладену в періодичній системі, вміти використовувати її для характеристики хімічного елемента тощо. Одна з важливих задач – ознайомлення з формою та орієнтацією орбіталей (рис. 1).

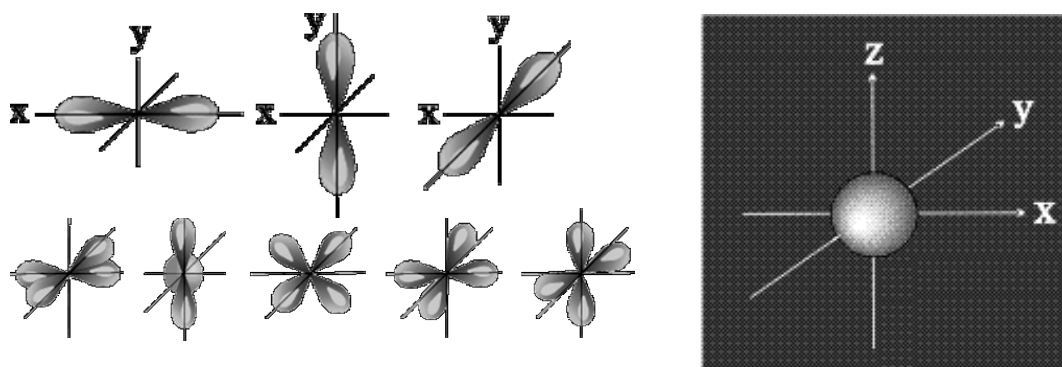

Рис. 1. Форма та орієнтація орбіталей.

Як бачимо, опрацювання даної теми спирається на елементи геометрії, зокрема прямокутну систему координат, з якою учні знайомляться на уроках геометрії лише в 9 класі, а тому восьмикласники ще не мають повних знань з даної теми та володіють лише фрагментарною інформацією, здобутою в 5-7 класах.

Хімічний зв'язок і будова речовини. Щодо хімічних дій визначення ступеня окислення елемента в сполуці, виконуваних учнями в процесі вивчення даної теми, то як і в декількох попередніх випадках, математика тут проста: обчислення за формулою (виконання арифметичних операцій з цілими числами).

А форма кристалічних ґраток речовин передбачає знання елементів геометрії, зокрема геометричних тіл, оскільки учні оперують такими термінами як: куб (кубічна форма кристалу), октаедр (октаедрична форма кристалу) та ін. (рис. 2).

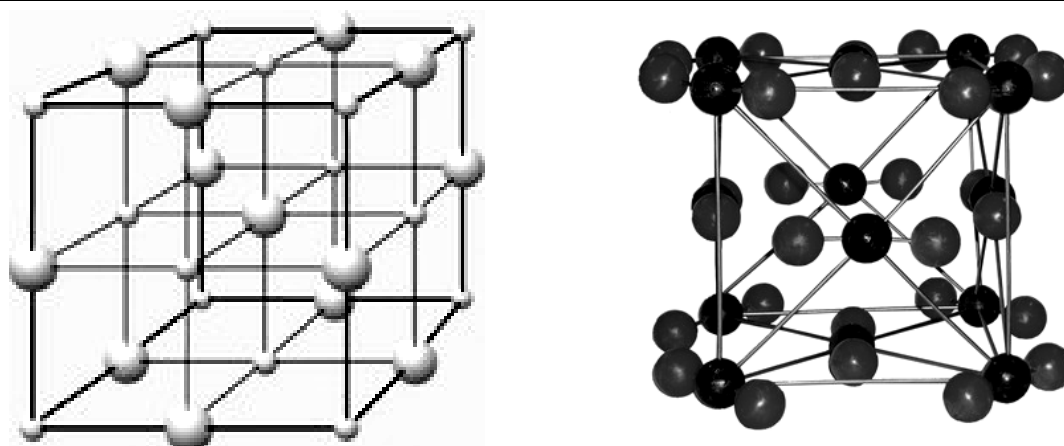

Рис. 2 Форма кристалічних ґраток речовин

9 клас. Розглянемо одну тему з 9 класу, яка на нашу думку найяскравіше демонструє інтеграцію знань з хімії та математики.

Розчини. Розчинність, її залежність від різних чинників. У процесі навчання даної теми учні виконують ряд хімічних дій. Розглянемо їх детальніше.

Вираження залежності розчинності від різних чинників через графічне зображення. Дані дії полягають у вивченні насичених і ненасичених розчинів, вивчення яких тісно пов'язано з опрацюванням залежності розчинності речовин від природи, температури, тиску [8].

У процесі опрацювання даного матеріалу дев'ятикласники будують графіки залежності розчинності від різних чинників (рис.3).

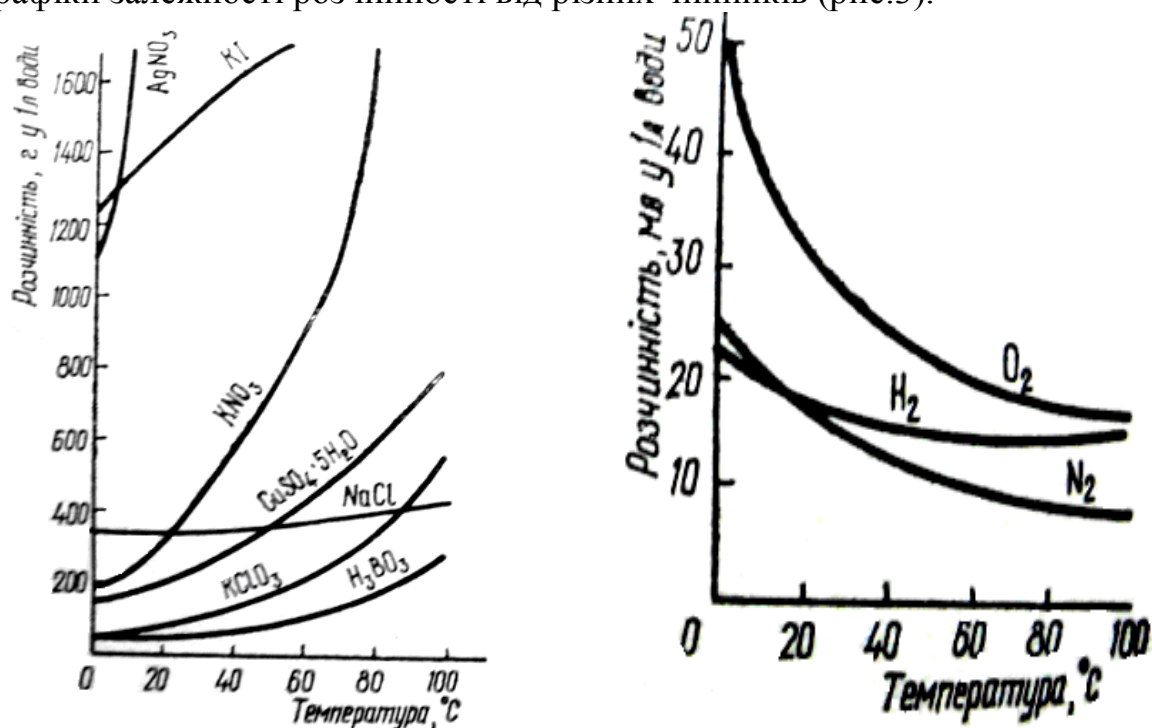

Рис. 3. Графіки залежності розчинності від температури

Для повного розуміння залежностей учні повинні вміти здобувати необхідну інформацію з графіка (читати графік), будувати графіки залежностей тощо. На уроках математики з поняттям функції учні починають знайомитись в 7 класі, а в наступних класах вони розширюють і поглиблюють знання в цьому напрямі. Залежність однієї величини від іншої вони взагалі зустрічали ще на уроках математики в початковій школі й у 5-6 класі. Отже, даний матеріал до 9 класу учням вже відомий, тому і ускладнень, як правило, він не викликає.

Способи вираження складу розчинів передбачає обчислення за формулою (виконання арифметичних операцій з цілими числами).

Зв'язок між розчинністю, масовою часткою і молярною концентрацією. Виконання даних дій передбачає розв'язування хімічних задач із складанням пропорцій для визначення маси певних речовин.

Складання пропорції допомагає учням дати відповідь на запитання задачі. Розв'язування пропорцій не повинно викликати труднощів в учнів, оскільки даний матеріал на уроках математики вони опрацювали ще в 6 класі при вивченні теми «Відношення і пропорції». Можливо, вчитель хімії стикається з проблемою забування матеріалу, який учні вивчили в 6 класі, але і курс математики, і курс хімії передбачає досить часте повернення до цієї теми та регулярне її повторення.

Розглянемо інтеграцію знань учнів старшої школи з хімії та математики на прикладі навчання хімії на академічному (загальноосвітньому) рівні, тобто в класах, де хімія не є профільним, проте є базовим чи близьким до профільного предметом.

На академічному рівні метою навчання хімії є забезпечення загальноосвітньої підготовки з хімії, необхідної для соціалізації, творчої самореалізації особистості і достатньої для формування природничо-наукового світогляду, екологічного стилю мислення і поведінки, набуття навичок самовдосконалення і самоосвіти. Мета навчання математики на академічному рівні полягає в забезпеченні загальноосвітньої підготовки з математики, що необхідно для успішної самореалізації особистості в динамічному соціальному середовищі, її соціалізації і достатньої для вивчення профільних предметів, для успішної майбутньої професійної діяльності в тих сферах, де математика відіграє роль апарату, специфічного засобу для вивчення та аналізу закономірностей, реальних явищ і процесів.

Розглянемо тематику шкільного курсу хімії старшої школи, передбачену програмою академічного рівня і встановимо, які математичні знання необхідні учням у процесі їх вивчення.

У 10 класі поглиблюються знання з неорганічної хімії, набуті в основній школі. Вивчається хімія неметалічних і металічних елементів

відповідно до їх розташування у періодичній системі хімічних елементів Д.І. Менделєєва та будовою атомів. Послідовно вивчаються фізичні та хімічні властивості основних сполук елементів, їх добування та використання. Проаналізуємо основні теми, що вивчаються на уроках хімії в 10 класі.

Повторення основних питань курсу хімії основної школи. У процесі опрацювання даної теми десятикласники повинні характеризувати хімічні елементи за їх положенням у періодичній системі та будовою атомів, види хімічного зв'язку; пояснювати властивості представників основних класів неорганічних сполук, складати рівняння реакцій, у тому числі в іонній формі.

Питання, розв'язання яких вимагає певної математичної підготовки:

- 1) Форма та орієнтація орбіта лей.
- 2) Визначення ступеня окислення елемента в сполуці.
- 3) Форма кристалічних ґраток.

Неметалічні елементи та їхні сполуки. Розглянемо деякі хімічні розрахунки та обчислення, що виконують учні 10 класу в процесі вивчення даної теми.

Складання хімічних формул оксидів Сульфуру, Карбону, Нітрогену, Фосфору, Силіцію, хлоридів, сульфатів, нітратів, ортофосфатів, карбонатів, гідроген карбонатів, силікатів. Для успішного виконання даних хімічних завдань учні повинні вміти знаходити спільне кратне декількох чисел. У більшості випадків така математична дія не викликає складностей у школярів, оскільки з цим поняттям вони ознайомились ще в 6 класі та вже звідти формулюють означення понять: дільник; кратне; просте число; складене число; спільний дільник; спільне кратне та вміють розв'язувати вправи, які передбачають розкладання натуральних чисел на прості множники; знаходження спільних дільників і спільних кратних двох (трьох) чисел, найбільшого спільного дільника (НСД) і найменшого спільного кратного (НСК) двох (трьох) чисел.

Складання хімічних рівнянь при демонструванні властивостей неметалів та їх сполук. Для визначення числа атомів кожного елемента використовують порівняння натуральних чисел. З даною математичною дією учні починають знайомитись ще в початковій школі. У 5 класі на уроках математики вони розширюють і поглиблюють свої знання з даної теми. Отже, у більшості випадків проблем із знанням математики, як правило, не виникає.

Аналогічно вирішуються питання щодо використання учнями математичних дій у процесі навчання *розрахункам за хімічними рівняннями виходу продукту реакції від теоретичного, маси (об'єм, кількість*

речовини) продукту реакції за масами (об'ємом, кількістю речовини) реагентів, один з яких узятو в надлишку.

Вираження атомних радіусів елемента в нанометрах (нм). Математичні знання, необхідні на уроках хімії в даному випадку – поняття радіуса, довжини радіуса тощо. На уроках математики учні знайомляться з цими поняттями спочатку в початковій школі, потім в 5-6 класах розширюють і поглиблюють поняття про коло і його елементи, відрізок та його довжину.

Відображення будови молекули певних хімічних речовин, наприклад, амоніаку. Вивчення даної теми потребує від учнів знань окремих елементів стереометрії. Наприклад, молекула амоніаку полярна, має форму трикутної піраміди з атомом Нітрогену у вершині, $\angle HNH = 107,3^\circ$. Отже, в 10 класі необхідні знання про піраміду та її елементи, детальний розгляд якої відбувається лише в 11 класі в процесі вивчення теми «Многогранники» [2]. Проте ця проблема не є дуже гострою, оскільки поняття піраміди учням вже відомо з основної школи і знань в них достатньо для розуміння будови молекули амоніаку та ін.

Металічні елементи та їхні сполуки. Розглянемо основні хімічні дії, що виконують учні 10 класу в процесі вивчення даної теми.

Вираження атомних радіусів елемента в нанометрах (нм). Математичні знання, необхідні учням для вивчення даної теми аналогічні тим, що використовувалися під час вивчення неметалічних елементів та їхніх сполук. Всі вони описані вище.

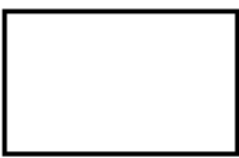
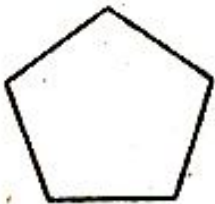
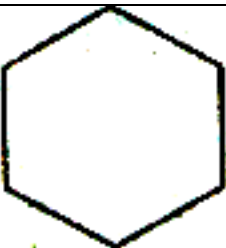
Складання хімічних формул оксидів і гідроксидів Натрію, Калію, Кальцію, Алюмінію, Феруму. Для розв'язання даної задачі десятикласникам потрібні вміння знаходження спільного кратного, які вони здобули ще в 6 класі.

Розрахунки за хімічними рівняннями кількості речовини, маси або об'єму (газуватих речовин) продуктів реакції за кількістю речовини, масою або об'ємом реагенту, що містить певну частку домішок. Найчастіше в цьому випадку, учні використовують знання арифметичних операцій на множині цілих чисел.

У першій темі 11 класу розглядається теорія будови органічних сполук, як вища форма наукових знань, ізомерія. Класи органічних сполук вивчаються в темах «Вуглеводні», «Оксигеновмісні сполуки», «Нітрогеновмісні сполуки», окрема тема присвячена синтетичним полімерам. Належну увагу приділено просторовій та електронній будові молекул органічних сполук, розкриттю взаємовпливу атомів, механізмам органічних реакцій, причинно-наслідковим зв'язкам між будовою, властивостями, застосуванням органічних сполук. Розкривається роль хімії

Побудова структурних формул циклоалканів вимагає від учнів знань елементів геометрії, зокрема многокутників. Наведемо приклад таблиці, яка використовується на уроках хімії (табл. 1)

Таблиця 1

Побудова структурних формул циклоалканів		Назва
Структурні формули		
$ \begin{array}{c} \text{CH}_2 \\ / \quad \backslash \\ \text{CH}_2 - \text{CH}_2 \end{array} $		Циклопропан
$ \begin{array}{cc} \text{CH}_2 - \text{CH}_2 \\ \quad \\ \text{CH}_2 - \text{CH}_2 \end{array} $		Циклобутан
$ \begin{array}{ccc} & \text{CH}_2 & \\ & / \quad \backslash & \\ \text{CH}_2 & & \text{CH}_2 \\ & \backslash \quad / & \\ & \text{CH}_2 - \text{CH}_2 & \end{array} $		Циклопентан
$ \begin{array}{cccc} & & \text{CH}_2 & & \\ & & / \quad \backslash & & \\ & \text{CH}_2 & & \text{CH}_2 & \\ & & & & \\ & \text{CH}_2 & & \text{CH}_2 & \\ & & \backslash \quad / & & \\ & & \text{CH}_2 & & \end{array} $		Циклогексан

Алкени. Механізм утворення подвійного зв'язку C=C. Під час вивчення даного питання учні дізнаються, що в подвійному зв'язку атоми Карбону мають по три $2sp^2$ -гібридних орбіталі, спрямовані під кутом 120° , і одну не гібридизовану $2p$ -орбіталь, розташовану під кутом 90° до площини гібридних орбіталей [4]. Отже, необхідні знання про кути (величина кута, види кутів тощо), тобто матеріал, який вивчається на уроках математики в 5 класі.

Складання найпростішої хімічної формули етилену вимагає вміння виконувати арифметичні операції з цілими числами та знань процентів. Наведемо приклад.

Аналіз етилену показує, що в його складі міститься приблизно 87,5% Карбону і 14,3% Гідрогену. Густина етилену відносно водню 14. Тому:

$$C : H = \frac{85,7}{12} : \frac{14,3}{1} = 7,14 : 14,3 = 1 : 2$$

Отже, найпростіша формула етилену CH_2 . Молярна маса, яка відповідає формулі: $M=12+2=14$; $M=14$ г/моль.

На основі закону Авогадро знаходимо істинну молярну масу етилену:

$$M=2D(H_2)=2 \cdot 14=28; M=28 \text{ г/моль.}$$

Звідси випливає, що найпростішу формулу слід подвоїти. Тому молекулярна формула етилену C_2H_4 [7].

Алкїни.

Складання найпростішої хїмічної формули ацетилену вимагає математичних знань, аналогічних описаним вище.

Будова молекули ацетилену. Вивчення даної теми спирається на знання елементів стереометрії, зокрема розташування площин у просторі [3]. Приклад (рис. 6).

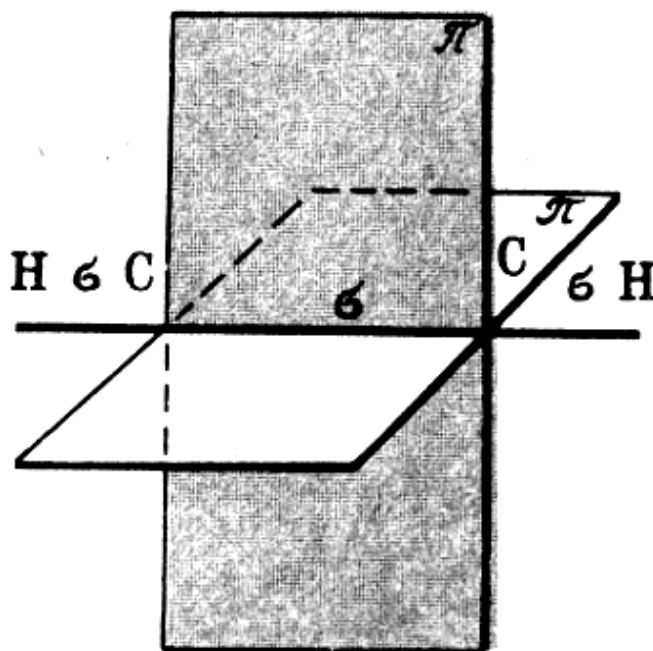

Рис. 6. Будова молекули ацетилену.

Арени. Побудова структурних формул та властивості аренів. Формулу бензену можна зобразити у вигляді шестикутника [7], тому учням необхідні в даному випадку знання про багатокутники.

Виразення довжини зв'язків C-C у бензені вимагає від учнів знань про величини, зокрема довжину (наприклад, простий зв'язок – 0,140 нм, подвійний – 0,134 нм.).

Оксигеновмісні сполуки.

Спирти і феноли. Альдегіди. Складання найпростішої формули спирту потребує знань і вмінь виконання арифметичних операцій.

Відображення будови молекули етилового спирту. Вивчення даної теми спирається на знання про кути, оскільки, наприклад, у молекулі етилового спирту кут між валентними електронними хмарами атома Оксигену дорівнює 110° .

Утворення зв'язків у молекулі формальдегіду. Під час вивчення даного питання учням необхідні знання стереометрії, зокрема, розташування площин у просторі [3] (рис. 7).

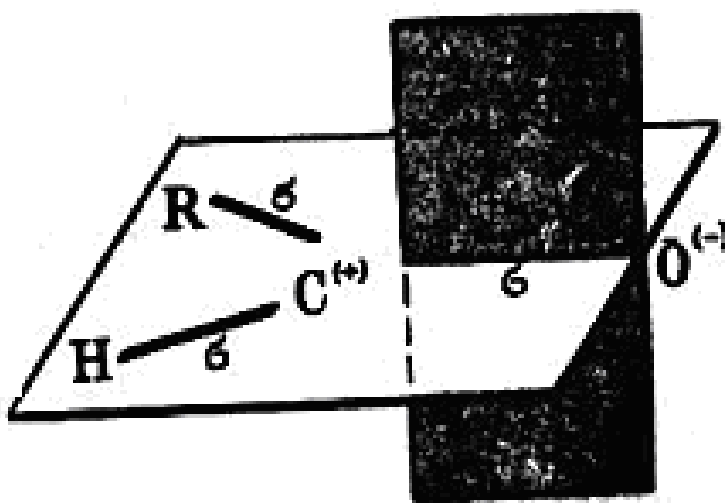

Рис. 6. Утворення зв'язків у молекулі формальдегіду

Розв'язування типових задач. Ці задачі потребують від учнів умінь складати пропорції, виконувати арифметичні операції (додавання, віднімання, множення, ділення), зрівнювання рівнянь реакції за допомогою цілих чисел (через увесь курс).

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. Аналіз програм і діючих підручників з хімії і математики загальноосвітньої школи, свій власний досвід показали, що ці шкільні предмети тісно пов'язані, а тому не можна вивчати одну дисципліну без іншої. У зв'язку з цим, учителі хімії і математики загальноосвітньої школи повинні більше уваги приділяти встановленню міжпредметних зв'язків з метою інтеграції знань з хімії і математики як засобу формування в учнів ЗОШ цілісної картини світу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бевз Г.П. Алгебра 7 клас підр. [для серед. загальноосв. школи] / Г.П. Бевз, В.Г. Бевз. – К. : Видавництво «Відродження», 2015. – 288 с.

2. Бевз Г.П. Геометрія 11 клас (академічний, профільний рівень) : підр.[для серед. загальноосв. школи] / Г.П. Бевз, В.Г. Бевз, Н.Г. Владімова, В.М. Владімов. – К. : Генеза, 2011. – 336 с.
3. Білянiна О.Я. Геометрія 10 клас (академічний рівень) : підр.[для серед. загальноосв. школи] / О.Я. Білянiна, Г.І. Білянiна, В.О. Швець. – К. : Генеза, 2010. – 256 с.
4. Попель П.П. Хімія. 11 клас (академічний рівень) / П.П. Попель, Л.С. Крикля. – К. : Академія, 2011. – 352 с.
5. Програми для середньої загальноосвітньої школи 5-9 класи [електронний інформаційний ресурс]. - Режим доступу до журн. - <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-405ec8620a301/list-bd57d40b26>
6. Ярошенко О.Г. Хімія : підруч. для 10 кл. загальноосвіт. навч. закл. / О.Г. Ярошенко. – К. : Грамота, 2010. – 224 с.
7. Ярошенко О.Г. Хімія : Підручник для 11 класу загальноосвітніх навчальних закладів (рівень стандарту). – К.:, 2011. – 232 с.
8. Ярошенко О.Г. Хімія. 9 клас підр.[для серед. загальноосв. школи] / О.Г. Ярошенко – К.: Освіта, 2009. – 223 с.

Стаття надійшла до редакції 10.01.2018.

СЫПЧЕНКО Валерий

кандидат педагогических наук, профессор, заведующий кафедры педагогики высшей школы Донбасского государственного педагогического университета,

ул. Г. Батюка, 19, г. Славянск, Украина, 84116

E-mail: vs50@ukr.net

БУРЧАК Станислав

кандидат педагогических наук, доцент кафедры физико-математического образования и информатики Глуховского национального педагогического университета имени Александра Довженко

ул. Киево-Московская, 24, г. Глухов, Сумская обл., 41400

E-mail: stas5578086@gmail.com

БУРЧАК Лиана

кандидат педагогических наук, доцент кафедры биологии и основ сельского хозяйства Глуховского национального педагогического университета имени Александра Довженко

ул. Киево-Московская, 24, г. Глухов, Сумская обл., 41400

E-mail: stas5578086@gmail.com

ИНТЕГРАЦИЯ ЗНАНИЙ УЧАЩИХСЯ ПО ХИМИИ И МАТЕМАТИКИ В СОВРЕМЕННОЙ ОБЩЕОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ШКОЛЕ

Резюме. В статье проведен анализ методической и психолого-педагогической литературы, действующих школьных программ и учебников, на основе которого рассмотрена взаимосвязь химического и математического материала в современной общеобразовательной школе.

Установлено, что изучение химии и математики в общеобразовательной школе тесно связаны, поэтому нельзя изучать одну дисциплину без другой. В связи с этим, учителя химии и математики общеобразовательной школы должны больше внимания уделять установлению межпредметных связей с целью интеграции знаний по химии и математике как средства формирования в учащихся общеобразовательной школы целостной картины мира.

Ключевые слова: интеграция знаний по химии и математике, математические действия, общеобразовательная школа, межпредметные связи.

SYRCHENKO Valeriy

Candidate of Pedagogical Sciences, Professor, Head of the Chair of Pedagogy of Higher School of Donbas State Pedagogical University
19, Heneral Batyuka Str., Slovyansk, Ukraine, 84116

BURCHAK Stanislav

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor of the Chair of Physical and Mathematical Education and Computer Sciences of Hlukhiv National Pedagogical University named after Oleksandr Dovzhenko

24, Kiev-Moskovskaya Str., Hlukhiv, Ukraine, 41400

E-mail: stas5578086@gmail.com

BURCHAK Liana

Ph. D. (Pedagogic) Docent of Biology and agriculture groundings
Department Oleksandr Dovzhenko Hlukhiv national pedagogical university

24, Kiev-Moskovskaya Str., Hlukhiv, Ukraine, 41400

E-mail: stas5578086@gmail.com

INTEGRATION OF KNOWLEDGE ON CHEMISTRY AND MATHEMATICS IN MODERN EDUCATIONAL SCHOOL

Introduction. The article analyzes the methodological and psychological-pedagogical literature, the existing school curricula and textbooks, on the basis of which the relationship of chemical and mathematical material in the modern general education school is considered.

The ideas of the concept of modern school education are reflected in the integration of school subjects, the desire to get the most accurate idea of the general structure of the world. Such a knowledge of objective reality can not be provided only by one science and the corresponding educational subject. Therefore, before modern school the task was to solve the problem of inter-scientific and interdisciplinary interactions and relations between them.

The problem of integrating the subjects of the natural-mathematical cycle in today's Ukrainian school is particularly relevant today. After all, these disciplines are fairly thematically similar, therefore, it is logical to find the ways of their integration to form a holistic world view in the interconnection of its elements. If knowledge in a general education school is given in various ways, then it should be ensured that the student can use the newly acquired knowledge from one subject to solve a number of tasks from others.

Analysis of publications. The problem of integrating students' knowledge is one of the most relevant in modern pedagogy and teaching methods, therefore, in the works of well-known teachers and methodologists O.I. Bugayova, S.U. Goncharenko, I.D. Zvereva, VR Ilchenko, I.M. Kozlovskaya, OI Lyashenko, VM Maximova, L.L. Momot, P.I. Samoilenko, O.V. Sergeeva, AV Usova, VM Fedorova and many others.

The analysis of scientific and methodological literature shows that the processes of integration are intensifying in science, but despite the numerous work of scientists, the problem outlined is completely not realized.

Purpose. To find out what mathematical knowledge is necessary for students in chemistry classes and how integration of knowledge of students of secondary school in chemistry and mathematics in the process of formation of the integral picture of the world takes place.

Results. The article deals with the topics of the school course of basic school chemistry, provided by the program, and identifies the mathematical knowledge that students need in the process of studying it. It was found that during the study topics initial chemical concepts, formulas of binary compounds of valence, calculating the relative molecular weight substances by its formula, quantity, calculating the number of atoms (molecules) in a certain amount of substance by chemical formula calculating molar masses, mass and substance of calculating the volume of gas under normal conditions, calculating the relative density of gases, the main classes of inorganic compounds periodic law and periodic table DI Mendeleev, atomic structure, chemical bonding and structure of matter, solutions, solubility, dependence on various factors, alkenes, mechanism of double bond $C = C$, alkynes, preparation of simple chemical formula of acetylene and others. Students need knowledge obtained in mathematics lessons (record numbers using Roman numbering find the least common multiple, know the difference between Roman and Arabic numerals, to be able to perform arithmetic operations in accordance with the formulas, know the elements of geometry, including rectangular coordinate system, be able to obtain the necessary information from the schedule (read the graph), build dependency charts, etc.).

Conclusion. An analysis of programs and existing textbooks on chemistry and mathematics at a comprehensive school, their own experience has shown

that these school subjects are closely linked, and therefore one discipline can not be studied without the other.

Keywords: integration of knowledge in chemistry and mathematics, mathematical actions, general education school, intersubject communications.

REFERENCES

1. Bezv G.P. (2015) *Algebra 7 klas pidr. [dlya sered. zagal`noosv. shkoly`].* [Algebra 7 class sub [for the middle. generic school]]. Kyiv: Vidrodzhennya, 2015. 380p. [in Ukrainian].
2. Bezv G.P. (2011) *Geometriya 11 klas (akademichny`j, profil`ny`j riven`) : pidr.[dlya sered. zagal`noosv. shkoly`].* [Geometry grade 11 (academic, profile level): sub. [For the middle. generic school]]. Kyiv: Geneza, 2011. 336 p. [in Ukrainian].
3. Bilyanina O.Ya. (2010) *Geometriya 10 klas (akademichny`j riven`) : pidr.[dlya sered. zagal`noosv. shkoly`]* [Geometry grade 10 (academic level): undergraduate [for the middle. generic school]]. Kyiv : Geneza, 2010. 256 p. [in Ukrainian].
4. Popel` P.P. (2011) *Himiya. 11 klas (akademichny`j riven`)* [Chemistry. Grade 11 (academic level)] – Kyiv : Akademiya, 2011. 352 p. [in Ukrainian].
5. (2017) *Programy` dlya seredn`oyi zagal`noosvitn`oyi shkoly` 5-9 klasy` [elektronny`j informacijny`j resurs].* [Programs for secondary school 5-9 classes (electronic resource)]. Rezhym`m dostupu do zhurn. <http://shkola.ostriv.in.ua/publication/code-405ec8620a301/list-bd57d40b26>
6. Yaroshenko O.G. (2010) *Himiya : pidruch. dlya 10 kl. zagal`noosvit. navch. zakl.* [Chemistry: under the arm. for 10 cl. general education tutor shut up]. Kyiv : Gramota, 2010. 224 p. [in Ukrainian].
7. Yaroshenko O.G. (2011) *Himiya : Pidruchny`k dlya 11 klasu zagal`noosvitnix navchal`ny`x zakladiv (riven` standartu)* [Chemistry: A tutorial for grade 11 general education institutions (standard level)]. Kyiv: Gramota, 2011. 232 p. [in Ukrainian].
8. Yaroshenko O.G. (2009) *Himiya. 9 klas pidr.[dlya sered. zagal`noosv. shkoly`].* [Chemistry: A tutorial for grade 11 general education institutions (standard level)]. Kyiv: Osvita, 2009. 223 p. [in Ukrainian].

(переклад на англ.зроблено особисто авторами статті)

УДК 378.011: 78

ЛЮ Цзін

аспірантка кафедри теорії та методики музичної освіти, хорового співу і диригування факультету мистецтв імені Анатолія Авдієвського Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова

вул. Тургенівська, 11, м.Київ, 01054

E-mail: kafedra410@gmail.com

ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗВИТКУ ВОКАЛЬНОГО СЛУХУ ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Анотація. Стаття розкриває особливості розвитку вокального слуху підлітків на уроках музичного мистецтва в загальноосвітній школі. Виокремлено значення розвитку вокального слуху школярів, що зумовлено глибоким емоційним впливом вокального мистецтва на формування особистості підлітка, оскільки музичне мистецтво оволодіває почуттями учнів раніше, ніж вони зможуть усвідомити сам процес спілкування з ним. Надано характеристики розвитку вокального слуху підлітків у процесі співацьких занять. Визначено шляхи ефективного розвитку вокального слуху школярів.

Ключові слова: розвиток вокального слуху, музичне мистецтво, підлітки, процес спілкування з музикою.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сучасний етап розвитку суспільства потребує перегляду та вдосконалення системи освіти, адже необхідність у вихованні інтелектуально та естетично розвиненої особистості є одним із найважливіших її завдань. Завдання навчання і виховання підлітків також продиктоване вимогами сьогодення і розглядаються в контексті освітніх процесів, спрямованих на розвиток особистості. Глобальною метою сучасної освіти має стати формування не людини освіченої, а людини культурної, ядром якої є свобода, гуманність, духовність, адаптивність, здатність до самовизначення у культурному світі. Досягнення цієї важливої мети можливе у контексті культурологічної педагогічної парадигми, яка утверджує ідею необхідності спрямування освіти на розвиток культури мислення, почуттів, поведінки особистості. У цьому контексті зростає значення мистецьких дисциплін, зокрема музичного мистецтва, що впливає на формування естетичних смаків та уподобань школярів. Навчання музики передбачає розвиток усіх музичних здібностей дитини. Це багатоаспектний комплексний процес, який водночас є виховним [2, 39]. У цьому процесі окреме місце посідає

© Лю Цзін, 2018

розвиток вокального слуху, зумовлений глибоким емоційним впливом вокального мистецтва на формування особистості учня, особливо підлітка, оскільки музичне мистецтво оволодіває почуттями учнів раніше, аніж вони зуміють усвідомити сам процес спілкування з ним.

Відзначаючи підвищення інтересу підлітків до вокального мистецтва, на жаль, доводиться констатувати, що через відсутність позитивного впливу та належного контролю з боку сім'ї та школи відбуваються певні негативні процеси у сучасному молодіжно-підлітковому середовищі, що веде до поглиблення їх морально-ціннісних деформацій (О.Панагушина).

Дослідники музичної педагогіки привертали увагу до питання формування звуковисотного, гармонічного, тембрового слуху, метро ритмічного відчуття, особливостей музичного сприйняття, багатоголосного співу. Розвиток вокального слуху залишався невирішеною проблемою в музичній педагогіці загальноосвітньої школи, незважаючи на ряд досліджень у цій галузі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Досліджуючи літературу з даного питання ми дійшли висновку, що концептуальними у розробці методики формування слухових уявлень стали положення щодо сутності та природи вокального слуху в процесі навчання співу учнів (В. Ємельянов, О. Маруфенко, В. Морозов, А. Менабені, Д. Огороднов, Г. Стулова, Ю. Юцевич та ін.), розвитку вокально-слухових і вокальних навичок (О. Козій, О. Маруфенко, Т. Ткаченко, Л. Тоцька, Лінь Є, Цзінь Нань, Чен Дін та ін.), наукових положеннях музично-педагогічної науки, сучасної теорії й наукових досліджень музичної освіти (Е. Абдуллін, О. Апраксіна, А. Козир, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька та ін.), теорії сучасного загальнокультурного і музичного виховання учнів засобами фольклору (А. Авдієвський, Н. Батюк, А. Болгарський, Б. Шеломов та ін.). Розвиток особистості засобами мистецтва обґрунтовано також в роботах М. Бахтіна, В.Бутенка, Л. Виготського, М. Кагана, Д. Лихачова, Л. Масол, В.Медушевського, В. Орлова, О. Рудницької, та ін. Науковці також відзначають вплив вокально-виконавської діяльності на всебічне виховання та музично-естетичний розвиток дітей (Е. Абдуллін, Ю. Алієв, О. Апраксіна, Б.Асаф'єв, В. Ємельянов та ін.).

Формування цілей статті (постановка завдання) – з позиції розгляду проблеми музичного навчання та виховання школярів проаналізувати та обґрунтувати зміст і сутність розвитку вокального слуху підлітків, провести рівневий аналіз та надати якісні характеристики означеному процесу.

Виклад основного матеріалу дослідження. Проблема розвитку вокального слуху підлітків є актуальною тому, що емоційний вплив

вокального мистецтва на формування особистості підлітка є великим і тому залучення учнів до цієї роботи є дуже важливим. З метою визначення рівнів розвитку вокального слуху підлітків та надання їм якісних характеристик нами було проведено констатувальний експеримент. За результатами проведення трьох етапів діагностування нами були розроблені якісні характеристики рівнів розвитку вокального слуху підлітків у процесі навчання музики, а саме: високого, середнього, низького. У своєму дослідженні ми враховували поширене в педагогічній науці уявлення про рівень як про «ступінь, величину розвитку та факт диференціювання за групами. Рівень сформованості того чи іншого утворення встановлюють (згідно з визначеними критеріями) як умовну міру, що дає змогу збагнути явище й на цій підставі дати йому оцінку» [1, 17].

Високий рівень розвитку вокального слуху підлітків характеризується стійкістю інтересу та наявністю внутрішньої мотивації до виконання вокально-хорових творів та завдань, пов'язаних із вокально-хоровою діяльністю, здатністю самостійно орієнтуватися у розмаїтті вокальних творів й оцінювати їх художню цінність. Учні даного рівня вирізняє прагнення ознайомлюватися зі значною кількістю творів вокального мистецтва, оволодіння спеціальним музично-теоретичним та музично-вокальним тезаурусом, уміння здійснювати вокально-слуховий аналіз вокального звучання. Підлітки із високим рівнем розвитку вокального слуху здатні свідомо контролювати, скеровувати й удосконалювати якість власного співу засобом слухової координації, спроможні до самоконтролю та адекватної самооцінки власної вокально-виконавської діяльності. Підлітки високого рівня володіють розвиненою вокальною технікою, сформованим інтонаційним, гармонічним, динамічним, метро-ритмічним вокальним слухом, вміють виразно, яскраво відтворювати художній образ вокального твору. Такі діти відчують потребу власного самовираження через вокально-виконавську діяльність.

Підліткам, які володіють *середнім рівнем* розвитку вокального слуху притаманний ситуативний інтерес до слухання та виконання вокальних творів певного музичного стилю, жанру. Вони є прихильниками вокальної музики, водночас володіють обмеженим слухацьким досвідом, не достатньо орієнтуються у художній цінності вокальних творів. Учні даної категорії обмежені у судженнях щодо якості звучання вокальних творів, що обумовлено недостатньою сформованістю музично-теоретичного тезаурусу та поверхневістю у здійсненні вокально-слухового аналізу вокального твору. Підлітки середнього рівня мають уявлення про ідеальне звучання й культуру вокального співу, властивості вокального звуку, здатні виявляти недоліки вокального звучання. Водночас, в них недостатньо сформована координація слуху і голосу, що характеризує їх

нездатність свідомо коригувати й покращувати якість власної вокально-виконавської діяльності. На цій основі у такої когорти дітей недостатньо адекватна самооцінка власної вокально-виконавської діяльності. Виконання вокальних творів відрізняється формальним підходом до відтворення художньо-образного змісту твору. У співі такі учні планомірно виконують задуману виконавську концепцію, але під час співу не здатні коригувати свій спів, бояться відійти від заздалегідь наміченого плану. Їх спів позбавлений емоційності й яскравості у відтворенні художнього образу.

Низький рівень властивий підліткам, які не виявляють ніякого інтересу до виконавської вокально-хорової діяльності. Вони не мають бажання співати у колективі, категорично відмовляються самостійно виконувати вокальні твори. Водночас, такі учні люблять слухати різноманітну сучасну вокальну музику, але їх інтерес обмежується якимось одним музичним напрямком, чи навіть одним-двома музичними виконавцями. Учні цієї категорії демонструють наявність нестійкого музичного слуху, що виявляється у відволіканнях під час слухання музики. Судження про виконання вокальної музики позбавлені логічного пояснення й музично-теоретичного обґрунтування. Для них становить трудність узгоджувати свій спів із еталонним звучанням вокальних творів, що свідчить про низький рівень координації вокального звуку в процесі виконавської діяльності. Підлітки даного рівня воліють уникати співацької діяльності, оскільки переконані у недостатній якості свого виконання, що в результаті унеможливорює виразність виконання ними художнього образу вокальних творів. За результатами констатувального експерименту був здійснений підрахунок середнього арифметичного значення кількісних та якісних показників розвитку вокального слуху підлітків за трьома структурними компонентами, а саме: мотиваційно-емоційним, когнітивно-рефлексивним, творчо-результативним.

Кількісні результати констатувального етапу дослідно-експериментальної роботи, які свідчать про те, що більшість досліджуваних підлітків володіють низьким рівнем розвитку вокального слуху (160 осіб (46,3%). Достатній відсоток таких, що продемонстрували середній рівень (141 учень (40,9%)), натомість підлітків із високим рівнем вокального слуху виявлено недостатньо – всього 44 особи (12,8%). Такі результати констатувального експерименту, превалювання низького і середнього рівнів розвитку вокального слуху учнів, можемо пояснити недостатньою роботою вчителів музичного мистецтва з формування вокальної техніки учнів у даний віковий період (період мутації дитячого голосу), захоплення учнів музикою низької художньо-естетичної вартості,

обмеженого залучення учнів до слухацької й концертно-виконавської діяльності, тощо.

Узагальнюючи результати констатувального експерименту, можемо зробити необхідні для подальшого дослідження висновки: підлітки виявляють інтерес до вокального мистецтва, мають недостатній запас музичних знань, обмежений недостатнім вокально-слуховим досвідом, слабо розвинені вокально-хорові навички й вокальну техніку. Отже, констатація потреби позитивних змін реального стану розвитку вокального слуху підлітків обумовлює необхідність розробки ефективної методики розвитку досліджуваного феномену у процесі навчання музики.

Теоретико-методологічне обґрунтування проблеми розвитку вокального слуху підлітків у процесі навчання музики й результати констатувального експерименту, які фактично визначили превалювання низького та середнього рівнів сформованості досліджуваного феномена, зумовили необхідність розробки і впровадження в навчально-виховний процес підлітків ефективної методики, реалізація якої сприяла б підвищенню інтересу учнів до виконавської співацької діяльності, формуванню вокально-музичного тезаурусу, свідомої координації вокального звуку й уміння здійснювати виконавський аналіз вокальних творів, тощо.

В основу розробки експериментальної методики формувального експерименту закладені теоретичні засади нашого дослідження, в яких вокальний слух ми розглядаємо як якість особистості (підлітка), сформованої на основі вокально-слухових уявлень щодо вокально-звукових еталонів у результаті активної розумової діяльності, що забезпечується глибиною естетичного сприйняття. Пріоритетними стали також педагогічні погляди знаних педагогів про те, що вокальний слух є фундаментом розвитку всіх музичних здібностей, а особливо – голосу, його сформованість є критерієм оцінки якості звучання голосу, тому його розвиток повинен стати першочерговим завданням вчителя й здійснюватися у процесі слухання, аналізу і виконання вокальних творів (Г.Стулова). Водночас, розвинений вокальний слух, за наявності пізнавальної активності, сформованості смаку та здатності до аналізу, має допомагати підліткам орієнтуватися у розмаїтті музики, особливо вокальної (зважаючи на великий вплив вокального мистецтва на молодь), що їх оточує.

У **висновках** варто підкреслити, що незважаючи на значну кількість педагогічних досліджень із проблеми розвитку музичних здібностей (зокрема слуху), проблема розвитку вокального слуху підлітків у процесі навчання музики ще потребує ґрунтовної розробки, зокрема в аспекті духовного, музично-естетичного становлення, соціалізації особистості та спрямування до художньо-творчої самореалізації з урахуванням складності цього вікового

періоду. Між тим, ці питання в умовах гуманізації освіти заслуговують особливої уваги.

Вважаємо за доцільне актуалізувати розвиток вокального слуху підлітків, враховуючи його естетичний потенціал, що обумовлено розвитком емоційної сфери та інтелектуальним розвитком учнів підліткового віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: методичні поради молодим науковцям /С.У. Гончаренко. – Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
2. Падалка Г.М. Музична педагогіка: курс лекцій з актуальних проблем викладання музичних дисциплін в системі педагогічної освіти /за ред. В.Г.Бутенка /Г.М. Падалка. – Херсон: ХДПІ, 1995. – 104 с.

Стаття надійшла до редакції 24.01.2018.

ЛЮ Цзин

аспірантка кафедри теорії і методики музикального образования, хорового пения и дирижирования факультета искусств имени Анатолия Авдеевского Национального педагогического университета имени М.П. Драгоманова

ул. Тургеневская, 11, г.Киев, 01054

E-mail: kafedra410@gmail.com

ОСНОВНЫЕ ХАРАКТЕРИСТИКИ РАЗВИТИЯ ВОКАЛЬНОГО СЛУХА ПОДРОСТКОВ НА УРОКАХ МУЗЫКАЛЬНОГО ИСКУССТВА

Резюме. Стаття раскрывает особенности развития вокального слуха подростков на уроках музыкального искусства в общеобразовательной школе. Выделены значение развитию вокального слуха школьников, обусловлено глубоким эмоциональным воздействием вокального искусства на формирование личности подростка, поскольку музыкальное искусство овладевает чувствами учащихся прежде, чем они смогут осознать сам процесс общения с ним. Предоставлено характеристики развития вокального слуха подростков в процессе певческих занятий. Определены пути эффективного развития вокального слуха школьников.

Ключевые слова: развитие вокального слуха, музыкальное искусство, подростки, процесс общения с музыкой.

LIU Jing

postgraduate student of the Department of Theory and Methodology of Musical Education, Choral Singing and Conducting of the Faculty of Arts named after Anatolii Avdiievskiy, National Pedagogical Dragomanov University

11Turhenivska str., Kyiv, 01054

E-mail: kafedra410@gmail.com

MAIN CHARACTERISTICS OF THE ADOLESCENTS' VOCAL HEARING DEVELOPMENT IN MUSICAL ART LESSONS

Summary. The article reveals the peculiarities of adolescents' vocal hearing development at the musical art lessons in the comprehensive school. The importance of developing the vocal hearing of schoolchildren is emphasized, due to the profound emotional impact of vocal art on the formation of the adolescent's personality, as the musical art takes possession of the students' feelings before they can realize the very process of communicating with it. The characteristics of adolescents' vocal hearing development in the process of singing lessons are given. The ways of effective development of vocal hearing of schoolchildren are determined.

Key words: development of vocal hearing, musical art, adolescents, process of communication with music.

Abstract. The modern stage of society's development requires the revision and improvement of the education system, the tasks of education and upbringing of adolescents are also considered in the context of educational processes aimed at the development of the individual. The global goal of modern education should be to form a person of a cultural nature, the core of which is freedom, humanity, spirituality, adaptability, ability to self-determination in the cultural world. In this context, the importance of artistic disciplines, in particular musical arts, is increasing. Learning music involves the development of all musical abilities of the child. The development of vocal hearing is due to the deep emotional influence of vocal art on the formation of the personality of the adolescent, as musical art captures the feelings of students before they are able to understand the process of communicating with him.

Different aspects of musical education are represented in scientific works, for example: the nature of vocal hearing in the process of singing (V. Yemelianov, O. Marufenko, V. Morozov, H. Stulova etc.), the development of vocal and hearing and vocal skills (O. Kozii, T. Tkachenko, L. Totska, etc.), modern theory and scientific researches in musical education (O. Apraksina, A. Kozyr, G. Padalka, O. Rudnitska etc.), the modern theory of general cultural and musical education of students by means of folklore (A. Avdiievskiy, N. Batiuk, etc.).

The aim of the article is to analyse and substantiate the content and essence of the development of vocal hearing of adolescents, conduct a level analysis and provide qualitative characteristics to the specified process taking into account the problem of musical education and the adolescents' upbringing.

In order to determine the levels of development of adolescents' vocal hearing and to provide them with qualitative characteristics, the author conducted a confirmatory experiment. As a result of the three stages of diagnosis, the author developed qualitative characteristics of the levels of development of adolescents' vocal hearing in the process of music education, namely: high, medium, and low. Quantitative results of the confirmatory stage of experimental work indicate that most of the studied adolescents had a low level of vocal hearing development (160 persons (46.3%), there were a lot of teenagers who demonstrated the average level (141 students (40.9%), on the contrary, adolescents with a high level of vocal hearing were only 44 people (12.8%).

In conclusion the author noted that despite the considerable amount of pedagogical research on the development of musical abilities (in particular, hearing), the problem of the development of adolescents' vocal hearing in the process of music education still needs to be developed, in particular in the aspect of spiritual, musical and aesthetic formation, socialization of the individual and the direction to artistic and creative self-realization with taking into account the complexity of this age period. Meanwhile, these issues in the conditions of humanization of education deserve special attention.

REFERENCES

1. Honcharenko, S.U. (2008). *Pedahohichni doslidzhennia: metodychni porady molodym naukovtsiam [Pedagogical research: methodical advice for young scientists]*. Kyiv-Vinnytsia: "Vinnytsia" [in Ukrainian].
2. Padalka G.M. (1995). *Muzychna pedahohika: kurs leksii z aktualnykh problem vykladannia muzychnykh dystsyplin v systemi pedahohichnoi osvity [Music Pedagogy: A course on current issues of teaching musical disciplines in the system of pedagogical education]*. Ed. V.G. Butenko. Kherson: CPI [in Ukrainian].

(переклала на англ. О. Є. Ішутіна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри теорії і практики початкової освіти ДДПУ)

УДК 378.14:371.214.46

СЕМЕНІХІНА Олена

д. пед. н., проф., Сумський державний педагогічний університет ім. А. С. Макаренка,
вул. Роменська, 87, м. Суми, 40002, Україна
E-mail: e.semenikhina@fizmatsspu.sumy.ua

БІЛОШАПКА Наталія

учитель математики, Державний ліцей-інтернат з посиленою військово-фізичною підготовкою «Кадетський корпус» імені І. Г. Харитоненка,
вул. Г. Кондратьєва, 165, м. Суми, 40021, Україна
E-mail: nata.belaya@ukr.net

ПРО ВИКОРИСТАННЯ ВЧИТЕЛЯМИ МАТЕМАТИКИ ЗАСОБІВ КОМП'ЮТЕРНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ

Анотація. У статті описана класифікація засобів комп'ютерної візуалізації по типу програмного забезпечення на програмні засоби математичного призначення і програмні засоби загального призначення. Подані характеристики описаних засобів комп'ютерної візуалізації і шляхи їх використання на уроках математики. Описано проміжні результати педагогічного експерименту по використанню засобів комп'ютерної візуалізації учителями математики.

Ключові слова: засоби комп'ютерної візуалізації, підготовка вчителя математики, програми динамічної математики, системи комп'ютерної математики, програми для реалізації майндмепінгу, сервіси для створення скрайбінг-презентацій, програми для створення інфографіки, об'єкти Smart-Art.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна освіта наразі характеризується інтенсифікацією навчального процесу, що обумовлено різними факторами, серед яких розвиток інформаційних технологій і експоненціальне збільшення інформаційного потоку, який в текстовому форматі часто ігнорується суб'єктами навчання. Тому варто переосмислити підготовку вчителя математики і зробити акцент на використанні потенціалу сучасного програмного забезпечення і візуалізації навчального матеріалу. Серед можливих шляхів такого переосмислення нами виділено використання засобів комп'ютерної візуалізації. Під засобами комп'ютерної візуалізації (ЗКВ) будемо розуміти комп'ютерні програми, в яких розробниками передбачені можливості

© Семеніхіна О. В., Білошайка Н., 2018

візуального представлення на екрані комп'ютера абстрактних математичних об'єктів або процесів, їх моделей в компактній формі (при необхідності в різних ракурсах), в деталях (з можливістю демонстрації внутрішніх взаємозв'язків складових частин, в тому числі прихованих в реальному світі) і, що особливо важливо, в розвитку (в тимчасовому і просторовому русі).

Аналіз основних досліджень і публікацій. Нами вивчено питання використання спеціалізованих програмних засобів для візуалізації математичних об'єктів. Зокрема, в роботі [10] обґрунтовано важливість формування професійної готовності майбутнього вчителя математики до використання програм динамічної математики (середовищ, де можливе створення і оперування математичними об'єктами для дослідження їх кількісних і якісних характеристик). У той же час залишається відкритим питання використання інших програмних продуктів, які на тих же уроках математики можуть виявитися прекрасною підтримкою у вивченні навчального матеріалу.

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є опис використання вчителями математики засобів комп'ютерної візуалізації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сьогодні в арсеналі вчителя є велика різноманітність технічних новацій – інтерактивні дошки, мультимедійні проектори, планшети, а також не менше затребуваним є спеціалізоване програмне забезпечення. Чільне місце серед останніх займають саме засоби візуалізації, завдяки яким можна уявити навчальний матеріал візуально, що дозволяє швидше і якісніше засвоювати нові системи понять, способи дій.

Проведене опитування та анкетування серед провідних педагогів Сумської області дали підставу виділити основні засоби комп'ютерної візуалізації в професійній роботі вчителя математики.

Якщо розглядати програми, покликані підтримати в цілому навчання математики, то їх варто розділити на два класи: програмні засоби математичного призначення і програмні засоби загального призначення (див. рис. 1).

Програмні засоби математичного призначення надають користувачеві допомогу в розв'язанні різних математичних задач, серед яких:

- арифметичні і логічні операції з дійсними і комплексними числами, обчислення значень функцій;
- дії над числами довільної розрядності і у будь-яких системах числення;

- символічне і чисельне диференціювання, інтегрування, обчислення сум і добутків, границь функцій;
- операції з векторами і матрицями;
- графічне представлення математичних об'єктів;
- розв'язування рівнянь, нерівностей та їх систем;
- побудова графіків довільних функціональних залежностей;
- розв'язування задач з параметрами тощо.

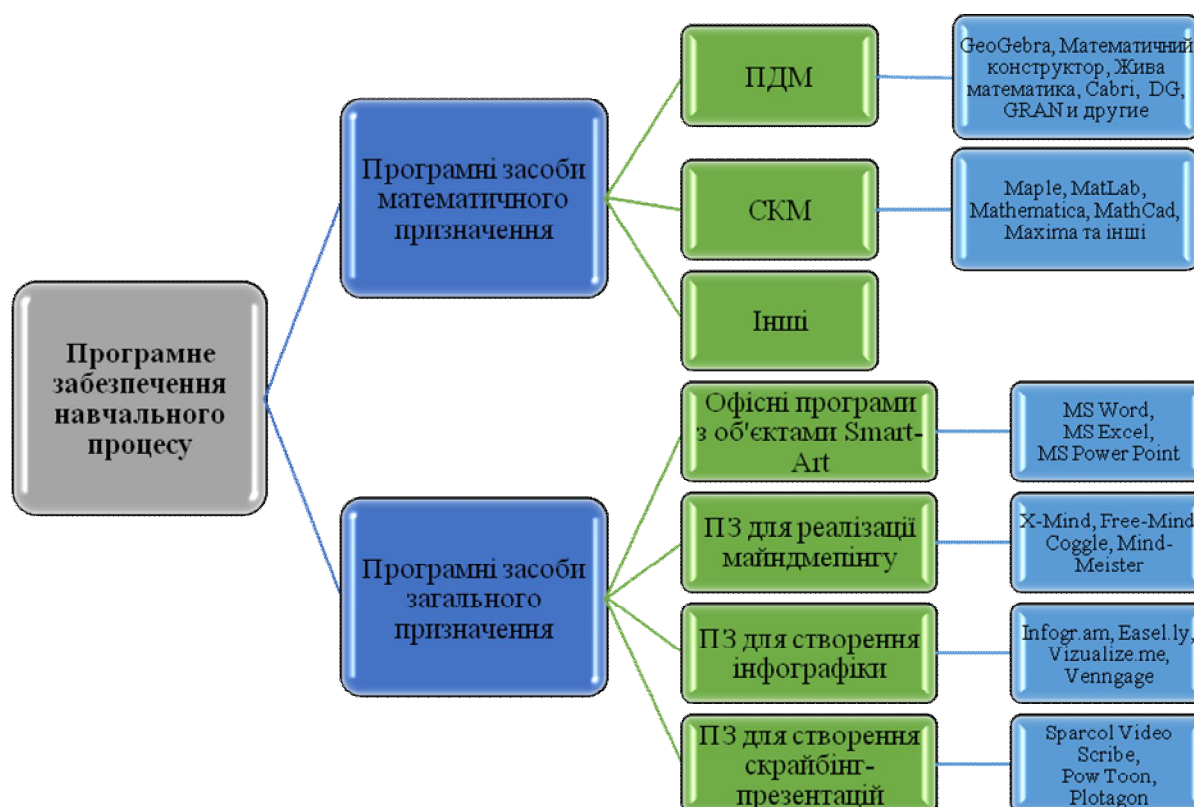

Рис. 1. Засоби комп'ютерної візуалізації

Серед таких програм розрізняють програми динамічної математики (ПДМ) – засоби комп'ютерної візуалізації математичних знань, які передбачають динамічне оперування різними математичними, в тому числі геометричними, об'єктами і можливість інтерактивного отримання відомостей про їх властивості [9] і системи комп'ютерної математики (СКМ) – середовища, які дозволяють автоматизувати виконання як чисельних, так і символічних обчислень [9]. У ПДМ (GeoGebra, Математичний конструктор, Жива математика, Cabri, DG, GRAN та інших) передбачена можливість «оживляти» побудовані конструкції, плавно змінюючи положення вихідних об'єктів, вимірювати довжини, площі і кути з обраною точністю для дослідження певних властивостей. СКМ

(Maple, MatLab, Mathematica, MathCad, Maxima та інші) особливо ефективні при розв'язуванні різних прикладних задач, в першу чергу задач математичного моделювання в науці і техніці.

До програмних засобів загального призначення ми відносимо: 1) офісні програмні продукти з об'єктами Smart-Art; 2) програми для реалізації майндмепінгу; 3) програми для створення інфографіки; 4) сервіси для створення скрайбінг-презентацій. Вони дають можливість подати навчальний матеріал в компактному, логічному, цілісному вигляді, завдяки чому можлива інтенсифікація навчання, активізація навчальної діяльності, підвищення інтересу до навчання.

Пакет офісних програм (текстовий і табличний процесори, програма для створення презентацій) сьогодні розробниками пропонується з функцією побудови «Smart» об'єктів. Їх використання на уроках математики зручне при систематизації і повторенні тієї чи іншої теми, при засвоєнні нового матеріалу, поданого покроково (алгоритм дій) тощо. Також їх використання виправдано під час презентацій або при підготовці дидактичних матеріалів, у тому числі при створенні узагальнених таблиць, схем, стендів для кабінету математики.

Майндмепінг (mindmapping) – це технологія, що дозволяє ефективно відновлювати інформацію (минуле), генерувати і фіксувати нові ідеї (майбутнє), робити висновки і встановлювати зв'язки між ними шляхом побудови інтелект-карт [7]. Ідея створення інтелект-карт полягає в використанні і поєднанні функції лівої і правої півкуль людського мозку для досягнення цілісного і наочного уявлення про розглянуте поняття. Фактично, це перехід від послідовного (текстового) викладу до мережевого або образного. [8].

Інтелект-карти – це ієрархічні діаграми, які використовуються для унаочнення ідей, проектів, завдань, які пов'язані з центральним ключовим поняттям і організовані радіально навколо нього. Вони застосовуються, з одного боку, з метою генерування, візуалізації, структуризації і класифікації ідей, а з іншого, – для полегшення (прискорення) процесу навчання [1], процесу вирішення проблеми або прийняття рішення, а також при складанні та написанні різних документів.

Нами вивчено думки працюючих учителів математики з використання програм для побудови інтелект-карт у професійній діяльності. Педагоги виділяють наступні програми: X-Mind, Free-Mind, Coggle, Mind-Meister [4].

Учителі відзначають, що використання інтелект-карт на уроках математики сприяє вирішенню цілої низки педагогічних завдань, а саме:

- дозволяє організувати взаємодію між учнями в ході групової роботи або рольових ігор;

- розвивати мислення, поліпшити пам'ять і уяву учнів, нагадати їм факти, слова, образи, фігури, формули;
- продемонструвати нові поняття та їх взаємозв'язки з уже відомими поняттями;
- аналізувати процеси або явища;
- систематизувати і узагальнювати навчальний матеріал [3].

Інфографіка як технологія візуальної комунікації, активно набирає популярність і вважається ефективною формою передачі інформаційного контенту [11]. Під інфографікою розуміють технологію подання навчального матеріалу у вигляді статистичних графіків, карт, діаграм, схем, таблиць [2]. Як будь-яка інша технологія, інфографіка має функціональне навантаження: застосування інфографіки покращує сприйняття навчального матеріалу, наочно демонструє складний і великий за обсягом матеріал, за інфографікою можна проаналізувати певні тенденції або процеси. Інфографіка акумулює великі обсяги фактів, візуальними образами позначає події в часі і просторі демонструє динаміку. Їй притаманні наочність, конкретність, самостійний зміст, вона не повторює текст, має властивості аналітичності, схематичності, практичності.

Для використання інфографіки у професійній діяльності працюючі вчителі виділяють наступні програми: Infogr.am, Easel.ly, Vizualize.me, Venngage [5]. Вони відзначають, що використовувати інфографіку можна на будь-якому етапі уроку. Наприклад, на етапі актуалізації опорних знань можна повторити основні поняття, аксіоми, теореми, формули. Крім того, інфографіку можна використовувати як при вивченні нового матеріалу, так і при повторенні. Як правило, навчальний матеріал, представлений в компактному і яскравому вигляді, більше привертає увагу учнів, ніж при звичайній розповіді. При систематизації та закріпленні знань можна використовувати інфографіку, в якій будуть і малюнки, і формули, і графіки, і схеми.

Скрайбінг – це технологія візуалізації навчального матеріалу, яка забезпечує відображення ключових моментів його змісту (властивостей об'єкта навчання, його внутрішніх і зовнішніх зв'язків) шляхом використання простих графічних елементів (малюнків, піктограм, символів, слів, схем, діаграм), послідовно створюваних на екрані відповідно до усного викладу (або аудіоряду) [4].

Використання скрайбінг-презентацій в навчанні обумовлено дидактичним потенціалом цієї технології і сприяє реалізації на більш високому рівні таких принципів навчання як природовідповідність, наочність, доступність, усвідомленість, емоційність. Використання скрайбінг-презентації в навчальному процесі допомагає організувати і

проаналізувати навчальний матеріал, розвиваючи при цьому критичне мислення (вербальна і візуальна інформація допомагають відновлювати в пам'яті отриману інформацію за допомогою візуальних образів). Серед сервісів для створення скрайбінг-презентацій учителями виділені Sparco! Video Scribe, Pow Toon, Go Animate, Plotagon [4].

Нами також досліджувалися переваги майбутніх учителів математики щодо використання ЗКВ у майбутній професійній діяльності. Зокрема, в результаті анкетування (табл. 1) (123 студента, випускники бакалаврату спеціальності «Математика*»), відповіді розподілилися наступним чином. Серед майбутніх учителів математики 65 % мають навички роботи з об'єктами Smart-Art; 15 % – з програмами для реалізації майндмепінг; 12 % створювали скрайбінг-презентації; 31 % створювали інфографіку.

Таблиця 1

Питання анкети

№	Запитання	Відповідь
1.	Чи доводилося Вам створювати візуальні моделі знань з використанням об'єктів Smart-Art?	Так / Ні
2.	Чи працювали Ви в програмах для створення інтелект-карт?	Так / Ні
3.	Чи доводилося Вам створювати скрайбінг-презентації?	Так / Ні
4.	Чи доводилося Вам створювати інфографіку?	Так / Ні
5.	Відзначте, на Ваш погляд, необхідні ЗКВ для майбутньої професійної діяльності, розставивши відповідно бали від 1 до 6.	а) об'єкти Smart-Art; б) програми для реалізації майндмепінгу; в) сервіси для створення скрайбінг-презентацій; г) програми динамічної математики, д) програми для створення інфографіки; е) системи комп'ютерної математики.
6.	Виберіть, на Ваш погляд, зручні у використанні програми для реалізації майндмепінгу.	а) X-Mind, б) Free-Mind, в) Coggle, г) Mind-Meister.

7.	Виберіть, на Ваш погляд, зручні у використанні програми для створення інфографіки.	а) Infogr.am, б) Easel.ly, в) Vizualize.me, г) Venngage, д) Photoshop.
8.	Виберіть, на Ваш погляд, зручні у використанні сервіси для створення скрайбінг-презентацій.	а) Sparcol Video Scribe, б) Pow Toon, в) Go Animate, г) Plotagon.
9.	Виберіть, на Ваш погляд, необхідні для професійної діяльності ПДМ.	а) GeoGebra (GeoGebra 5.0), б) Математичний конструктор, в) Жива математика, г) Cabri 3D, д) GRAN (Gran1, Gran2d i Gran3d).
10.	Назвіть, на Ваш погляд, необхідні для професійної діяльності СКМ.	а) Maple, б) MatLab, в) Mathematica, г) MathCad, д) Maxima.

Результати експерименту також показали наступне:

1) 100% студентів бажають використовувати в майбутній професійній діяльності технології візуалізації, зокрема ЗКВ;

2) серед запропонованих нами ЗКВ більшість майбутніх учителів математики на перше місце поставили смарт-схеми (об'єкти Smart-Art), на друге – програми для реалізації майндмепінгу, на третє – сервіси для створення скрайбінг-презентацій, на четверте – програми динамічної математики, на п'яте – програми інфографіки, на шосте – системи комп'ютерної математики;

3) серед програм для реалізації майндмепінгу майбутні вчителі будуть використовувати X-Mind (42%), Free-Mind (25%), Coggle (5%), Mind-Meister (15%);

4) для створення інфографіки студенти будуть використовувати Infogr.am (43%), Easel.ly (33%), Photoshop (11%);

5) серед сервісів для створення скрайбінг-презентацій студенти виділяють наступні: Sparkol Video Scribe (35%), PowToon (65%);

6) серед ПДМ студентам до вподоби GeoGebra 5.0 (35%), Cabri 3D (31%), Математичний конструктор (23%);

7) серед СКМ студенти обрали Maple (27%), Mathematica (32%), MathCad (35%), Maxima (30%).

Висновки. Інформатизація суспільства впливає на підростаюче покоління, яке в умовах експоненціального збільшення інформаційних ресурсів часто відмовляється читати тексти і з великим інтересом сприймає візуальні образи. Це обумовлює необхідність використання засобів візуалізації навчального матеріалу.

При вивченні математики програмні засоби можна розділити на два класи: програмні засоби математичного призначення і програмні засоби загального призначення. До перших відносяться ПДМ, СКМ тощо. До других – офісні програмні продукти з об'єктами Smart-Art, програми для реалізації майндмепінгу, програми для створення інфографіки, сервіси для створення скрайбінг-презентацій.

Провідні вчителі математики акцентують увагу на використанні ЗКВ на уроках математики, так як їх використання дозволяє забезпечити інтенсифікацію навчального процесу, активізацію навчальної та пізнавальної діяльності, підвищення візуальної грамотності та візуальної культури, розвиток критичного і візуального мислення.

Майбутні вчителі математики припускають використання у професійній роботі смарт-схем, програми для реалізації майндмепінгу, сервісів для створення скрайбінг-презентацій, програм динамічної математики, середовищ інфографіки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. CheiChang C. The Effect of Concept Mapping on Students' Learning Achievements and Interests // *Innovation in Education and Teaching International*. 2008. Vol. 45. N 4. P. 375-387.
2. Білошанка Н. М. Інфографіка як інноваційна технологія подання навчального матеріалу // *Актуальні аспекти фундаменталізації математичної підготовки в сучасних вищих навчальних закладах: погляд студентів і молодих вчених: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти і молодих вчених.* – Харків: ХНАДУ. – 2018. – 413 с.
3. Білошанка Н. М. До питання про використання інтелект-карт у професійній діяльності вчителя математики / Н. М. Білошанка // *М 34 Наукова діяльність як шлях формування професійних компетентностей майбутнього фахівця (НПК-2017): матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 7-8 грудня 2017 р., м. Суми; у 2-х частинах.* – Суми: ФОП Цьома С. П., 2017. – Ч. 1. – С. 144-147.

4. Білошапка Н. М. Про використання технологій і засобів візуалізації у професійній діяльності вчителя математики / Н. М. Білошапка / Теоретико-практичні проблеми використання математичних методів та комп'ютерно-орієнтованих технологій в освіті та науці: зб. матеріалів II Всеукраїнської конференції, 28 березня 2018 р., м. Київ / Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; Відповід. за вип.: Д. М. Бодненко, О. М. Глушак, О. С. Литвин, В. В. Прошкін. – К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2018. – 235 с.
5. Семеніхіна О. В. Професійна готовність майбутнього вчителя математики до використання програм динамічної математики: теоретико-методичні аспекти : монографія / О. В. Семеніхіна. – Суми: ВВП «Мрія», 2016. – 268 с.
6. Білошапка Н. М. Скрайбінг як технологія візуалізації навчального матеріалу в роботі вчителя / Н. М. Білошапка / Проблеми та інновації в природничо-математичній, технологічній і професійній освіті: збірник матеріалів VI-ї Міжнародної науково-практичної онлайн-конференції, м. Кропивницький, 19-20 квітня 2018 р. / За відп. ред. М. І. Садового. – Кропивницький: РВВ ЦДПУ ім. В. Винниченка, 2018. – 132 с.
7. Бьюзен Т. Г. Супермышление / Т. Г. Бьюзен, Б. Н. Бьюзен. – Минск: Попурри, 2003. – 420 с.
8. Гаврилова Т. А. Об использовании визуальных концептуальных моделей в преподавании / Гаврилова Т. А., Лещева И. А., Страхович Э. В. // Вестник С.-Петербур. ун-та. Сер. Менеджмент. 2011. Вып.4. – С. 124 – 150.].
9. Семеніхіна О. В. Комп'ютерно орієнтовані системи навчання математики: Навчальний посібник / О. В. Семеніхіна, М. Г. Друшляк. – Суми: СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2017. – 144 с.
10. Семеніхіна О. В. Теорія і практика формування професійної готовності майбутніх учителів математики до використання засобів комп'ютерної візуалізації математичних знань : дис. ... докт. пед. наук : 13.00.04. – Суми, 2017. – 480 с.
11. Смикиклас М. Инфографика. Коммуникация и влияние при помощи изображений / М. Смикиклас. – СПб.: Питер, 2014. – 152 с.

Стаття надійшла до редакції 12.01.2018.

СЕМЕНИХИНА Елена

д. пед. н., проф., Сумский государственный педагогический университет им. А. С. Макаренка,

ул. Роменская, 87, г. Сумы, 40002, Украина

E-mail: e.semenikhina@fizmatsspu.sumy.ua

БЕЛОШАПКА Наталья

учитель математики, Государственный лицей-интернат с усиленной военно-физической подготовкой «Кадетский корпус» имени И. Г. Харитоненка,

ул. Г. Кондратьева, 165, г. Сумы, 40021, Украина

E-mail: nata.belaya@ukr.net

ОБ ИСПОЛЬЗОВАНИИ УЧИТЕЛЯМИ МАТЕМАТИКИ СРЕДСТВ КОМПЬЮТЕРНОЙ ВИЗУАЛИЗАЦИИ

Резюме. В статье описана классификация средств компьютерной визуализации по типу программного обеспечения на программные средства математического назначения и программные средства общего назначения. Даны характеристики описанных средств компьютерной визуализации и пути их использования на занятиях по математике. Описаны промежуточные результаты педагогического эксперимента по использованию средств компьютерной визуализации учителями математики.

Ключевые слова. Средства компьютерной визуализации, подготовка учителя математики, программы динамической математики, системы компьютерной математики, программы для реализации майндмепинга, сервисы для создания скрайбинг-презентаций, программы для создания инфографики, объекты Smart-Art.

SEMENIKHINA Olena

Doctor of Pedagogical Sciences, prof., Sumy State Pedagogical University named after. A. S. Makarenko

street Romenskaya, 87, Sumy, 40002, Ukraine

E-mail: e.semenikhina@fizmatsspu.sumy.ua

BILOSHAPKA Nataliia

teacher of mathematics, State boarding school with intensive military-physical training "Kadetsky korpus" named after I.G. Kharitonenko,

street G. Kondratiev, 165, Sumy, 40021, Ukraine

E-mail: nata.belaya@ukr.net

ABOUT THE USE OF TEACHERS OF COMPUTER VISUALIZATION MATHEMATICS

Summary. The article describes the classification of computer visualization tools by type of software for software tools of mathematical purpose and software tools of general purpose. The presented characteristics of the described computer visualization tools and ways of their use in mathematics lessons. The intermediate results of a pedagogical experiment on the use of computer visualization tools by mathematics teachers are described.

Keywords: computer visualization tools, preparation of a mathematics teacher, dynamic mathematics programs, computer mathematics systems, programs for the realization of meandering, services for creation of scribing presentations, programs for creation of infographics, objects of Smart-Art.

Abstract. Modern education is currently characterized by an intensification of the educational process. Therefore, it is worth redefining the preparation of the mathematics teacher and focusing on the use of the potential of modern software and visualization of educational material. Among the possible ways of this rethinking, we have highlighted the use of computer visualization tools.

We have studied the use of specialized software for visualizing mathematical objects.

At the same time, it remains open to question the use of other software products that on the same mathematics lessons can be excellent support in learning the study material.

The purpose of this article is to describe the use of computer visualization by mathematics teachers.

The ranks of the specialized software are occupied by visualization tools. Thanks to them, it is possible to visualize educational material, which allows faster and better assimilate new systems of concepts, modes of action.

The conducted survey and questionnaire among the leading teachers of the Sumy region gave grounds to allocate the main means of computer visualization in the professional work of the teacher of mathematics.

Programs to support the teaching of mathematics should be divided into two classes: software tools for mathematical purposes and general-purpose software. Software mathematical applications include programs of dynamic mathematics, systems of computer mathematics, and others like that. Software tools of mathematical assignment provide the user with assistance in solving various mathematical problems, among which:

- arithmetic and logical operations with real and complex numbers, calculation of values of functions;
- actions on numbers of arbitrary number and in any number systems;

- symbolic and numerical differentiation, integration, calculation of sums and products, boundaries of functions, etc.

For general-purpose software, we include: 1) office software products with Smart-Art objects; 2) programs for the realization of meandering; 3) programs for creating infographics; 4) services for creating scribing presentations.

They provide an opportunity to submit study material in a compact, logical, holistic way, which allows for intensification of training, activation of educational activities, and increased interest in learning.

Informatization of society affects the younger generation, which, in conditions of exponential increase in information resources, often refuses to read texts and takes great interest in visual images. This necessitates the use of educational material visualization.

Leading mathematics teachers focus on the use of CVT in mathematics lessons, as their use allows for intensification of educational process, activation of educational and cognitive activity, improvement of visual literacy and visual culture, development of critical and visual thinking.

REFERENCES

1. CheiChang C. The Effect of Concept Mapping on Students' Learning Achievements and Interests // *Innovation in Education and Teaching International*. 2008. Vol. 45. N 4. P. 375-387.
2. Biloshapka N. M. Infohrafika yak innovatsiina tekhnolohiia podannia navchalnoho materialu // *Aktualni aspekty fundamentalizatsii matematychnoi pidhotovky v suchasnykh vyshchykh navchalnykh zakladakh: pohliad studentiv i molodykh vchenykh: materialy Vseukrainskoi naukovo-praktychnoi konferentsii zdobuvachiv vyshchoi osvity i molodykh vchenykh*. – Kharkiv: KhNADU. – 2018. – 413 s.
3. Biloshapka N. M. Do pytannia pro vykorystannia intelekt-kart u profesiinii diialnosti vchytelia matematyky / N. M. Biloshapka // *M 34 Naukova diialnist yak shliakh formuvannia profesiinykh kompetentnostei maibutnoho fakhivtsia (NPK-2017): materialy Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii, 7-8 hrudnia 2017 r., m. Sumy; u 2-kh chastynakh*. – Sumy: FOP Tsoma S. P., 2017. – Ch.1. – S. 144-147.
4. Biloshapka N. M. Pro vykorystannia tekhnolohii i zasobiv vizualizatsii u profesiinii diialnosti vchytelia matematyky / N. M. Biloshapka / *Teoretyko-praktychni problemy vykorystannia matematychnykh metodiv ta kompiutenro-oriietovanykh tekhnolohii v osviti ta nautsi: zb. materialiv II Vseukrainskoi konferentsii, 28 bereznia 2018 r., m. Kyiv* /

- Kyiv. un-t im. B. Hrinchenka; Vidpovid. za vyp.: D. M. Bodnenko, O.M.Hlushak, O. S. Lytvyn, V. V. Proshkin. – K.: Kyiv. un-t im. B.Hrinchenka, 2018. – 235 s.
5. Semenikhina O. V. Profesiina hotovnist maibutnoho vchytelia matematyky do vykorystannia proham dynamichnoi matematyky: teoretyko-metodychni aspekty : monohrafiia / O. V. Semenikhina. – Sumy: VVP «Mriia», 2016. – 268 s.
 6. Biloshapka N. M. Skraibinh yak tekhnolohiia vizualizatsii navchalnoho materialu v roboti vchytelia / N. M. Biloshapka / Problemy ta innovatsii v pryrodnycho-matematychnii, tekhnolohichnii i profesiinii osviti: zbirnyk materialiv VI-yi Mizhnarodnoi naukovopraktychnoi onlain-konferentsii, m. Kropyvnytskyi, 19-20 kvitnia 2018 r. / Za vidp. red. M. I. Sadovoho. – Kropyvnytskyi: RVV TsDPU im. V. Vynnychenka, 2018. – 132 s.
 7. Biuzen T. H. Superмышление / T. H. Biuzen, B. N. Biuzen. – Mynsk: Popurry, 2003. – 420 s.
 8. Havrylova T. A. Ob uspolzovanyu vyzualnykh kontseptualnykh modelei v prepodavanyu / Havrylova T. A., Leshcheva Y. A., Strakhovych Э. V. // Vestnyk S.-Peterb. un-ta. Ser. Menedzhment. 2011. Выр.4. S. 124 – 150.]
 9. Semenikhina O. V. Kompiuterno oriientovani systemy navchannia matematyky: Navchalnyi posibnyk / O. V. Semenikhina, M.H. Drushliak. – Sumy: SumDPU im. A. S. Makarenka, 2017. – 144 s.
 10. Semenikhina O. V. Teoriia i praktyka formuvannia profesiinoi hotovnosti maibutnykh uchyteliv matematyky do vykorystannia zasobiv kompiuternoї vizualizatsii matematychnykh znan : Dys. ... dokt. ped. nauk : 13.00.04. – Sumy, 2017. – 480 s.
 11. Smykyklas M. Ynfohrafiyka. Kommunykatyia y vlyiane pry pomoshchy yzobrazhenyi / M. Smykyklas. – SPb.: Pyter, 2014. – 152 s.

(переклад зроблено особисто авторами статті)

УДК 373.5.016:5.3

ВОЙНОВ Олег

учитель фізики астрономії й інформатики, спеціаліст вищої категорії,
старший учитель

Миколаївський заклад загальної середньої освіти I-III ступенів № 3
Миколаївської міської ради Слов'янського району Донецької області,
вул. Миру 8, м. Миколаївка, Слов'янський район, 84182, Донецька
область, Україна.

E-mail: bytic2010@gmail.com

БЄЛОШАПКА Олександр

старший викладач кафедри фізики, ДВНЗ Донбаський державний
педагогічний університет,

вул. Ген. Батюка 19, м. Слов'янськ, 84116, Донецька область,
Україна.

E-mail: beloshapka78@ukr.net

ДО ВИВЧЕННЯ ЗВУКОВИХ ЯВИЩ У КУРСІ ФІЗИКИ В СЕРЕДНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

Анотація. У даній статті подано матеріал щодо вивчення теми «Звук. Основні характеристики звуку. Сприйняття звуку людиною», який пропонується в основній (9 клас) і в старшій школі (10 клас).

Звук – це один з видів інформації, що людина одержує з навколишнього світу за допомогою органів почуттів. Уявлення про більшість речей і предметів уперше утворюються у свідомості людини саме на слух. Тому звукове повідомлення є найбільш природним і простим для сприйняття більшістю людей, а, отже - і найбільш діючим.

У світі існує велика кількість предметів, що мають своє неповторне звучання. Адже ви легко із закритими очима за звучанням зможете визначити десятки предметів і явищ, не кажучи вже про голоси знайомих вам людей: від рідних і близьких, до відомих акторів і співаків.

Більшість відомих звуків тісно пов'язані з асоціаціями, які вони викликають. Причому той самий звук для різних людей може викликати різні асоціації – навіть до протилежних. Маючи одне значення для одних людей, для інших цей звук може нести зовсім інше значення, сформоване з особистого досвіду, пов'язане з індивідуальними особливостями конкретної людини, а так само виробленими умовними рефлексами.

При сприйнятті звуку також дуже важливе середовище, у якому перебуває людина. Одне й теж звукове спровадження у сім'ї й на роботі, удень і вночі, сьогодні й учора буде сприйматися по-різному.

Сприйняття звуку може бути також зумовлено фізіологією й сприйнятливістю людини. Звукові низькочастотні коливання не помітні на слух можуть викликати почуття страху. Ритм музики може довести до трансу, і віддалити від реального сприйняття. Голосний і різкий звук може дратувати й нервувати.

Тому вивчення сприйняття звуку людиною, його характеристик і застосувань є важливим. Матеріал статті містить багато інформації про характеристики звуку і його ролі в житті людини.

Ключові слова: звук, звукові явища, висота звуку, частота звуку, спектр звуку, тембр звуку, сприйняття звуку людиною, область чутності, поріг чутності й больового відчуття, звуки й шуми, застосування звукових явищ.

Постановка проблеми в загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими й практичними завданнями. Відмічені зв'язки досліджуваного матеріалу з іншими науками, біологією, фізіологією, медициною, основами сучасних технологій, їх вплив на формування культурної компетенції й наукового світогляду учнів.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Питанням викладання теми «Звук. Звукові явища...» займалися фізики методисти Покровський О.А., Кірик Л.А., Коршак Є.В., Бабенко О. К., Сушинська І.Т. та інші. Проте, матеріал з цієї теми в існуючих підручниках для основної і старшої школи висвітлюється недостатньо. У підручнику «Фізика – 9» за ред. В. Г. Бар'яхтара, С. А. Довгого не розглядаються поняття особливості звуків утворених різними джерелами, спектри звуків, тембр звуку, сприйняття звуку людиною, область чутності, поріг чутності й больового відчуття. А в підручниках «Фізика – 10. Академічний рівень» В.Г. Бар'яхтара, Ф.Я. Божинової та «Фізика – 10. Рівень стандарту» Є.В. Коршак, Л.І. Ляшенко, В.Ф. Савченко питання, пов'язані з вивченням і застосуванням звукових явищ, на жаль, взагалі відсутні.

Формулювання цілей статті. Вважаємо доцільним доповнити матеріал такими важливими поняттями як висота звуку, частота звуку, особливості звуків, утворених різними джерелами, спектри звуків, тембр звуку, сприйняття звуку людиною, область чутності, поріг чутності й больового відчуття, звуки й шуми, їх вплив на людину та навколишнє середовище, області застосування звукових явищ.

Навчання фізиці, як і будь-якому предмету, має такі загальнодидактичні цілі: освітні, виховні та розвитку учнів. Освітні цілі навчання фізиці:

- дати учням знання з основ фізики на сучасному рівні в певній системі: *основні поняття, закони, теорії*;
- сформувати в учнів сучасну природно-наукову картину світу;
- оволодіння учнями методами наукового дослідження;
- ознайомлення з науковими основами сучасних технологій.

Мета навчання визначає значущість того або іншого матеріалу, структуру курсу фізики та стиль мислення, який формується в учнів.

Програма для середніх загальноосвітніх навчальних закладів України містить розділ «Коливання й хвилі», у якому передбачене вивчення звукових явищ в основній школі (9 клас) і в старшій школі (10 клас профільний рівень).

У підручниках цей матеріал викладається недостатньо повно. Серед характеристик звуку розглядається гучність і висота звуку.

Ми вважаємо за необхідне доповнити матеріал такими важливими поняттями як висота звуку, частота звуку, особливості звуків створюваних різними джерелами, спектри звуків, тембр звуку, сприйняття звуку людиною, область чутності, поріг чутності й больового відчуття, звуки й шуми, їх вплив на людину й навколишнє середовище, області застосування звукових явищ.

Крім того, нам здається доцільним, що можна ознайомити учнів із оцінкою рівнів сигналу за загальноприйнятою шкалою (у дБ) і можливістю виразити рівень сигналу в децибелах через характеристики звуку: рівень інтенсивності й рівень звукового тиску.

Все це необхідно для встановлення зв'язку навчального матеріалу з іншими науками, біологією, фізіологією, медициною, основами сучасних технологій, а також формування культурної компетенції й наукового світогляду учнів.

Пропонуємо свій варіант матеріалу з цієї теми і подачі його на уроці в 10-х класах Миколаївського ЗЗСО I–III ступенів № 3.

Тема. Звук. Основні характеристики звуку. Сприйняття звуку людиною. Музичні звуки й шуми.

Мета. Розглянути різновидність механічних хвиль – звукові хвилі й особливості сприйняття різних звуків людиною. Дати поняття учням про музичні звуки і їх характеристики, познайомити з явищем акустичного резонансу.

Обладнання: кабінет фізики, довідник з фізики та техніки для учнів, камертони на 440 Гц, звуковий генератор ГЗЧ, осцилограф електронний, підсилювач низької частоти ПНЧ, мікрофон динамічний, гучномовець на панелі, лінійки металеві пружні, лещата, медіа проектор, презентація «Звукові хвилі, їх характеристики та застосування.»

Тип уроку: урок одержання нових знань.

Хід уроку:

1. *Орг. момент*

2. *Актуалізація опорних знань*

1. Що представляє із себе механічна хвиля, чому і як вона виникає?

2. Навести приклади різних видів хвиль. Розглянути механізм утворення й поширення поздовжніх і поперечних хвиль?

3. Як розподіляється енергії при поширенні хвилі, що розуміють під швидкістю хвилі?

4. Що таке довжина хвилі? Яке значення має знання довжини хвилі?

5. Як поширюються хвилі в різних середовищах? Вказати особливості поздовжніх і поперечних хвиль у середовищі?

3. *Вивчення нового матеріалу*

Познайомити учнів із різними видами хвиль, звуковими хвилями, показати виникнення звукових хвиль за допомогою металевих лінійок, укріплених у лещатах.

Механічні коливання із частотами від 20 Гц до 20000 Гц називають звуковими хвилями. Будь-яке тіло, що коливається зі звуковою частотою, створює в навколишньому просторі звукову хвилю.

Отже, будь-яке тіло, що виконує коливання зі звуковою частотою є джерелом звуку. Але джерелами звуку можуть не тільки тіла, що виконують коливання: рух кулі в повітрі, супроводжується свистом, бурхливий біг води – шумом.

Швидкість звуку і її залежність від властивостей середовища, досвіди по визначенню швидкості звуку.

Вперше швидкість звуку в повітрі було виміряно в 1822 році А.Гумбольтом. Час поширення звуку визначався як час між спалахом під час пострілу з гармати й моментом приходу звуку.

У воді швидкість звуку вперше була виміряна Ж. Колладоном на Женевському озері в 1827 році. В 1832 році Жан Батист Біо виміряв швидкість звуку у твердому тілі – у чавунній трубі паризького водогону.

$v_{\text{зв.пов.}} \approx 331 \text{ м/с} \quad t = 0^\circ\text{C};$

$v_{\text{зв.Н}_2\text{О}} \approx 1435 \text{ м/с} \quad t = 8^\circ\text{C};$

$v_{\text{зв. сталі}} \approx 4980 \text{ м/с} \quad t = 15^\circ\text{C};$

$v_{\text{зв.Н}_2} \approx 1270 \text{ м/с} \quad t = 0^\circ\text{C};$

$v_{\text{зв.СО}_2} \approx 258 \text{ м/с} \quad t = 0^\circ\text{C}$

Одержали $v_{\text{зв.газ}} < v_{\text{зв.рід.}} < v_{\text{зв.тв.тіла.}}$

Підкреслимо, що швидкість звуку в середовищі залежить від стану середовища (тв. тіло, рідина, газ) і її властивостей (густина, пружність, температура).

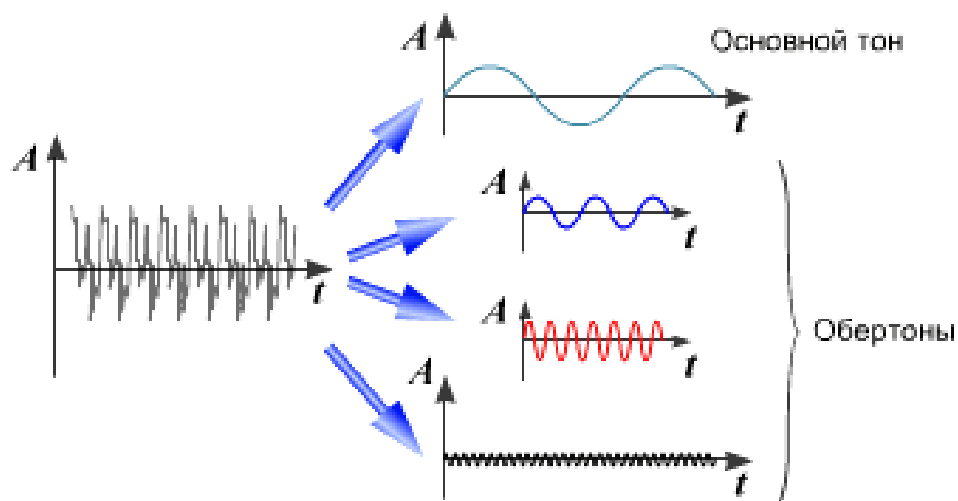
Демонстрація явища акустичного резонансу на прикладі резонансу камертонів на 440 Гц. Акустичний резонанс уперше спостерігав Леонардо да Вінчі під час звучання церковних передзвонів.

Резонансом називається різке збільшення амплітуди змушених коливань при наближенні частоти коливань, що змушують, до власної частоти коливальної системи (частоті вільних коливань). Резонансні явища можна спостерігати на механічних коливаннях будь-якої частоти, зокрема й на звукових коливаннях.

Знайомство учнів з різними музичними звуками та їх характеристиками.

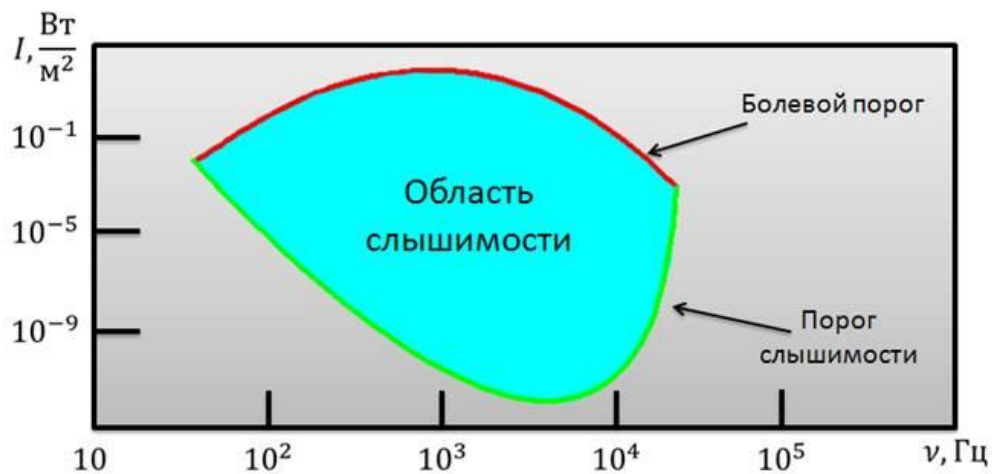
Звук, що виникає від тіла, яке виконує гармонічні коливання, називають музичним звуком або тоном. Музичні звуки видають різні музичні інструменти. Звуки різняться окрасою, висотою й гучністю. Висота звуку визначається частотою коливань. Однак джерела звуку, наприклад, музичні інструменти, видають не одну, а цілий ряд частот (набір частот) названих спектром, причому, енергія хвилі розподіляється неоднаково між цими частотами. У спектрі виділяється основний тон, на звук цієї частоти припадає найбільша енергія, а на інші частоти (обертони) припадає менша енергія, вони менше чутні.

У різних музичних інструментів при одній і тій же основній частоті розподіл енергії між неосновними частотами неоднаковий. Це створює своєрідний окрас звуку – характерний тембр звуку.

Основной тон и обертоны сложного звука

Людина сприймає неоднаково звуки різних частот. Найбільшу чутливість вухо має до звуків, частоти яких лежать у межах від 800 до 6000 Гц. Інтенсивність звуку (сила звуку) має бути достатньою, щоб викликати звукове відчуття. Однак, якщо інтенсивність перевищує деяку межу, то звук не чутний і викликає тільки больові відчуття.

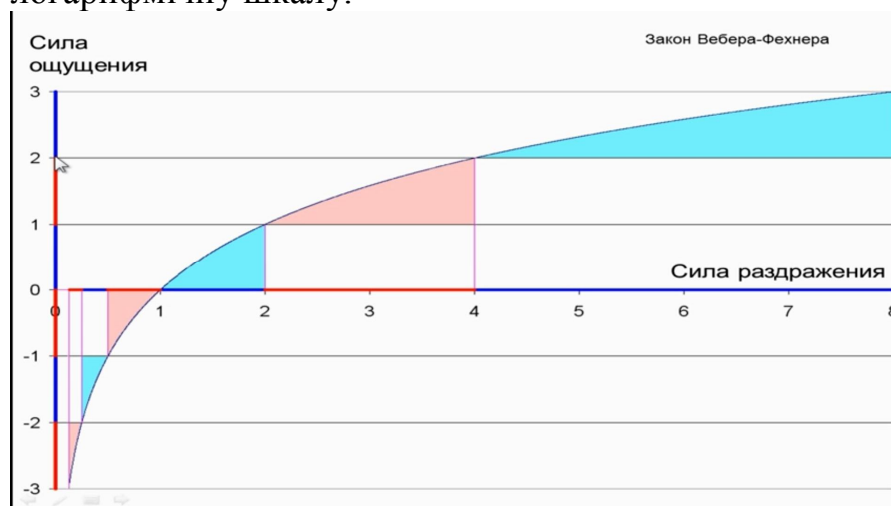
Так от, для кожної частоти існує найменша (поріг чутності) і найбільша (поріг болювого відчуття) інтенсивність звуку, яка здатна викликати звукове сприйняття.

Інтенсивність звуку визначається кількістю енергії, яка передається звуковою хвилею за одиницю часу крізь одиничну площадку. Вона залежить від амплітуди коливань. Гучність звуку – це відчуття звуку певної сили людським вухом. Гучність звуку залежить від його інтенсивності (сили), однак гучність звуку зростає не прямо пропорційно силі звуку. Існує загальний закон Вебера-Фехнера, який відбиває залежність інтенсивності відчуття від ступеня фізичного впливу на органи почуттів, що викликає відчуття.

$$E = k \cdot \lg I + C \quad E \sim \lg I$$

де E – інтенсивність відчуття, I – інтенсивність фізичного впливу на органи почуттів.

Тому що інтенсивність відчуття пропорційна логарифму інтенсивності сигналу. Отже, оцінка гучності сигналу потребує логарифмічну шкалу.

$$E \sim \lg I$$

Розглянемо особливості визначення рівнів сигналу (наприклад шуму або гучності) і одиниці виміру таких рівнів.

1Бел (1Б) – одиниця логарифмічної величини, яка являє собою логарифм відношення фізичної величини до однойменної фізичної величини прийнятої за одиницю виміру, яка характеризує рівень (посилення, ослаблення) сигналу.

За вихідну величину звичайно приймають поріг чутливості людського вуха – найменшу амплітуду звукового сигналу за якої вуха починає розрізняти звук $I_{\min} = 10^{-12}$ Вт/м². Поріг болювого відчуття $I_{\max} \approx 1$ Вт/м²

$$1 \text{ Б} = 10 \text{ дБ} \quad 1 \text{ дБ} = 0,1 \text{ Б}$$

$$N = \lg \frac{P_2}{P_1} \quad (\text{Б}) \quad N = 10 \cdot \lg \frac{P_2}{P_1} \quad (\text{дБ})$$

$$P = I^2 \cdot R = \frac{U^2}{R}$$

$$N = 10 \cdot \lg \frac{U_2^2}{U_1^2} = 10 \cdot \lg \left(\frac{U_2}{U_1} \right)^2 = 20 \cdot \lg \left(\frac{U_2}{U_1} \right) \quad (\text{дБ})$$

Аналогічно можна визначити рівень сигналу в децибелах за допомогою характеристик звуку: рівень інтенсивності й рівень звукового тиску.

$$N = 10 \cdot \lg \frac{I}{I_0} = 20 \cdot \lg \frac{\Delta p_{\text{эф}}}{\Delta p_0}$$

Рівень сигналу у дБ	Відношення U_2 / U_1	Рівень сигналу у дБ	Відношення U_2 / U_1
0	1	6	2,0
1	1,12	7	2,2
2	1,26	8	2,5
3	1,4	9	2,8
4	1,6	10	3,2
5	1,8	20	10

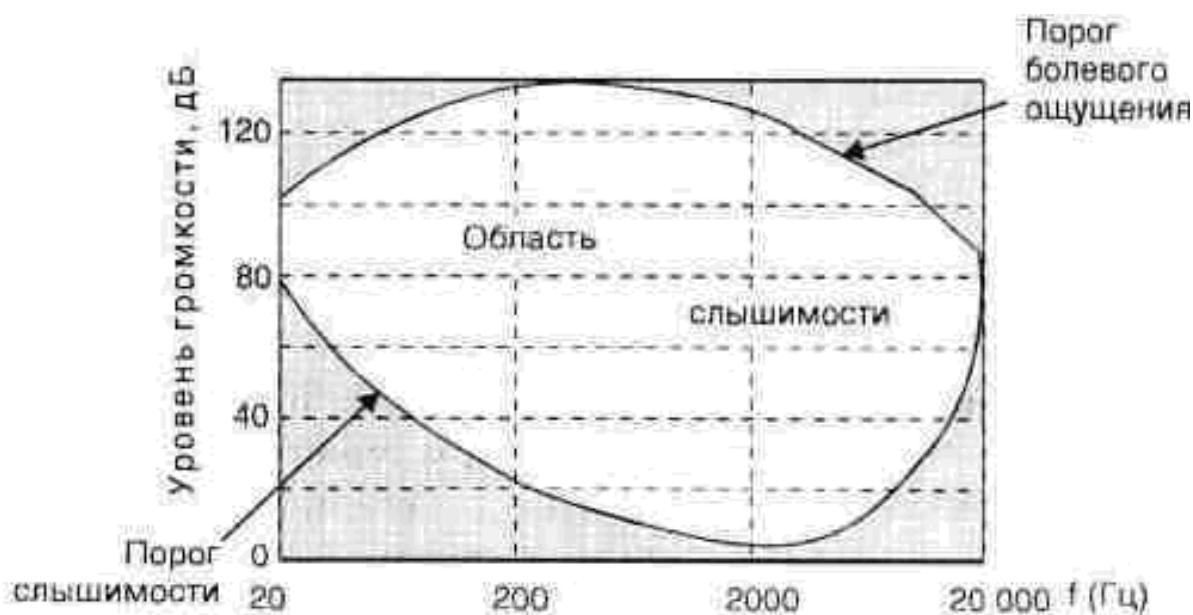
$$36 \text{ дБ} = (20 + 10 + 6) \text{ дБ}$$

$$\frac{U_1}{U} = 10 \cdot 3,2 \cdot 2 = 64 \text{ рази}$$

Наприклад, гучність звуку в 20 дБ означає, що амплітуда звукового сигналу в 10 разів більше амплітуди сигналу, що відповідає порогу чутливості вуха людини.

Користуючись логарифмічною шкалою можна оцінити рівень зміни будь-якої фізичної величини, що змінюється за логарифмічним законом.

Джерело звуку	N (дБ)	I (Вт/м ²)	$\Delta p_{эф}$ (Па)
Межа чутності	0	10^{-12}	$2 \cdot 10^{-5}$
Тихий шепіт	20	10^{-10}	$2 \cdot 10^{-4}$
Голосна мова	70	10^{-5}	$6,3 \cdot 10^{-2}$
Оркестр голосно	100	10^{-2}	2
Больова межа	130	10	63

Показати учням на досвідах зі звуковим генератором і осцилографом залежність висоти звуку від частоти коливань і гучності звуку від амплітуди коливань.

Але якби ми порівнювали звуки різних частот, то крім амплітуди нам довелось б ще порівнювати й їхні частоти. При однакових амплітудах як більш голосні ми сприймаємо частоти, яких лежать у межах від 1000 до 5000 Гц.

Висота звуку – характеристика частоти звукової хвилі, чим більше частота коливань джерела звуку, тим вище утворений їм звук.

Питання.

Хто в польоті швидше махає крильцями – муха, джміль або комар?

Частота коливань крил комах і птахів у польоті, Гц

Лелеки	≈ 2	Комарі	500-600
Метелики-капусниці	до 9	Мухи кімнатні	190-330
Горобці	до 13	Бджоли	200-250
Ворони	3-4	Джміль	220
Жуки травневі	≈ 45	Гедзі	≈ 100

Яких птахів і комах ми чуємо, а яких не чути?

У якої комахи найвищий звук? (У комара)

Частота звукових коливань, що відповідають голосу людини, становить від 80 до 1400 Гц.

При збільшенні частоти в 2 рази звук підвищується на октаву – саме із цих міркувань і була обрана октава. Кожна октава поділяється на 12 інтервалів.

Тембр звуку визначається формою звукових коливань.

Ми знаємо, що гілки камертона виконують гармонійні (синусоїдальні) коливання. Таким коливанням властива тільки одна строго певна частота. Гармонійні коливання є найпростішим видом коливань. Звук камертона є чистим тоном.

Чистим тоном називається звук джерела, що виконують гармонійні коливання однієї частоти.

Звуки від інших джерел (наприклад, звуки різних музичних інструментів, голосу людей, звук сирени та інші) являють собою сукупність гармонійних коливань різних частот, тобто сукупність чистих тонів.

Найнижча (тобто найменша) частота такого складного звуку називається основною частотою, а відповідний їй звук певної висоти – основним тоном (іноді його називають просто тоном). Висота складного звуку визначається саме висотою його основного тону.

Всі інші тони складного звуку називаються обертонами. Частоти всіх обертонів даного звуку в ціле число раз більше частоти його основного тону (тому їх називають також вищими гармонійними тонами).

Обертони визначають тембр звуку, тобто така його якість, що дозволяє нам відрізняти звуки одних джерел від звуків інших. Наприклад, ми легко відрізняємо звук рояля від звуку скрипки навіть у тому випадку, якщо ці звуки мають однакову висоту, тобто ту саму частоту основного

тону. Відмінність цих звуків обумовлено різним набором обертонів (сукупність обертонів різних джерел може відрізнятися кількістю обертонів, їхніми амплітудами, зсувом фаз між ними, спектром частот).

Таким чином, тембр звуку – це суб'єктивна, тобто обумовлена на слух, характеристика якості звуку, залежна від його спектра. Оцінка звуків за тембром доповнює їхню характеристику за гучністю й висотою звуку і дозволяє розрізнити між собою звуки різних джерел, наприклад, дізнаватися звуки певних музичних інструментів.

4. Закріплення нового матеріалу (10 хв.)

1. Як за звуком можна відрізнити працює електродвигун вхолосту або під навантаженням?

2. Чим музичні звуки відрізняються від шуму?

Шум – сукупність безлічі різноманітних короткочасних звуків (хрускіт, шелест, шерех, стукіт і т.п.) – являє собою накладення великої кількості коливань із близькими амплітудами, але різними частотами (має суцільний спектр).

(Шум відрізняється від музичного тону тим, що йому не відповідає яка-небудь певна висота звуку. У шумі присутні коливання всіляких частот і амплітуд.)

3. Годинник установлений за звуковим сигналом від радіоприймача. У якому випадку годинник буде зроблено більш точно: улітку або взимку?

(Улітку, тому що швидкість звуку в повітрі збільшується з температурою)

4. Чи можуть космонавти при виході у відкритий космос спілкуватися між собою за допомогою звукової мови?

(На відстані ні, тому що в космічному вакуумі відсутні умови для поширення звукових хвиль. Однак, якщо космонавти дотикнуться шоломами скафандрів, вони можуть почути один одного.)

5. Чому стовпи ліній електропередач гудуть від вітру?

(Від вітру виникають хаотичні коливальні рухи дротів. Коливання дротів через ізолятори передаються стовпам. У стовпах збуджуються стоячі звукові хвилі.)

5. Додатковий матеріал (для допитливих)

Людина має такий унікальний орган як вухо – приймач звуку. Давайте розглянемо, як людина чує.

Звукові хвилі, що поширюються в повітрі, проходять складний шлях, перш аніж ми сприймемо їх. Спочатку вони проникають у вушну раковину й змушують вібрувати барабанну перетинку, що замикає зовнішнє вухо. Слухові кісточки доносять ці коливання до овального віконця внутрішнього вуха. Плівка, що закриває віконце, передає вібрації рідини

равлика. Нарешті коливання досягають слухових кліток внутрішнього вуха. Головний мозок сприймає ці сигнали й розпізнає шуми, звуки, музику, мову.

Голос людини характеризують: тоновий діапазон, гучність, тембр.

Одна з найважливіших характеристик голосу його тембр, тобто набір спектральних ліній, серед яких можна виділити піки, що складаються з декількох обертонів, – так званих формантів. Саме форманти визначають секрет індивідуального звучання голосу й дозволяють розпізнавати мовні звуки. У різних людей форманти того самого звуку відрізняються за частотами, їх межами та інтенсивністю. Тембр голосу строго індивідуальний, оскільки в процесі звукоутворення важливу роль відіграють специфічні для кожного індивідуума резонаторні порожнини ковтки, носа, коло носових пазух і т.д. Неповторність людського голосу можна порівняти лише з неповторністю візерунка відбитків пальців. У багатьох країнах світу, магнітофонний запис людського голосу вважається незаперечним юридичним документом, підробити який не можливо.

Спектри голосів співаків відрізняються від спектра голосу звичайної людини: у них сильно виражена висока співоча форманта, тобто обертони із частотами 2500-3000 Гц, які надають голосу дзвінкий відтінок. У видатних співаків вони становлять у спектрі до 35 і більше відсотків, у той час як у досвідчених – 15-30%, а в початківців – 3-5% .

Загально прийнято виділяти три різновиди голосу: у чоловіків – бас, баритон, тенор; у жінок – альт, сопрано й сопрано. Цей поділ є більшою мірою штучним: він не враховує велику кількість “проміжних” голосів, тому що поки немає об'єктивного методу оцінки якості голосу через безмежне сполучення його властивостей.

Розглядаючи звукові коливання не можна не звернути уваги на вплив шумів на організм людини.

Тривалий вплив шумів на людину приводить до ушкодження центральної нервової системи, підвищенню кров'яного й внутрічерепного тиску, порушенню нормальної роботи серця, запамороченню. Шкідливий вплив сильних шумів на людину було замічено давно. Ще понад 2000 років тому в Китаї як покарання ув'язнені піддавалися безперервному впливу звуків флейт, барабанів і горланів, поки не падали на смерть. При потужності шуму 3 кВт і частоті 800 Гц порушується здатність ока до фокусування. Потужність шуму 5-8 кВт дезорганізує роботу кістякової мускулатури, викликає параліч, втрата пам'яті. Потужність шуму близько 200 кВт приводить до смерті. Саме тому у великих містах заборонено використання різких і гучних сигналів. Значно знижують шуми дерева, чагарники, які їх поглинають. Тому уздовж доріг із інтенсивним

автомобільним рухом вкрай необхідні зелені насадження. Тиша значно підвищує гостроту слуху.

6. Домашнє завдання

Практичне завдання: визначення залежності висоти тону від частоти коливань, використовуючи шматочок гумової нитки.

Висновки.

1. Поданий матеріал встановлює тісний зв'язок з іншими шкільними предметами біологією, хімією, історією, музикою, мистецтвом з галузями діяльності людини: науками, медициною, фізіологією, військовою справою, основами сучасних технологій.

2. Цей матеріал сприяє формуванню культурної компетенції й наукового світогляду учнів.

3. Даний матеріал активує пізнавальну та розумову діяльність учнів, їх інтерес і успішність в навчанні, сприяє свідомому вибору майбутньої професії.

4. Спираючись на ці висновки ми наполегливо пропонуємо включення даного матеріалу цієї теми до учбового процесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Перышкин А. В. , Гутник Е. М. Физика 9 класс. – М.: Дрофа, 2003. - 308 с.
2. Громов С.В., Родина Н. А. Физика 8 класс М.: Просвещение, 2002. - 158 с.: ил.
3. Мощанский В. Н. Физика 9. Механика пробный учебник для 9 класса общеобразовательных учреждений М: Просвещение 1994. – 272 с.
4. Аганов А.В., Сафиуллин Р.К., Скворцов А.И., Таюрский Д.А. Физика вокруг нас. Качественные задачи по физике. 3-е изд., испр. М.: Дом педагогики, 1998. - 336 с.: ил.
5. Чандаева С. А. Физика и человек : Пособие для учителей физики общеобразоват. учреждений / С. А. Чандаева. - М. : АО "Аспект-пресс", 1994. - 335 с.: ил.
6. Бабенко О. К. Методика викладання коливальних і хвильових явищ у середній школі : посіб. для вчителів фізики і студентів пед. вузів. - К. :Рад. шк., 1958. - 362 с.
7. Пономарьова А. Кристалево чисті звуки. Інтегрований урок фізики та історії музичного мистецтва. 8 клас // Фізика (газ.) + Фізика Бібліотека. (комплект). - 2013. - № 8
8. Шарко В. Метеріали для проведення поточного контролю знань учнів з теми "Звукові коливання і хвилі // Фізика та астрономія в рідній школі. - 2016. - № 5. - С. 10-14.

9. Банак, Р. Методика проведення лабораторної роботи "Визначення довжини звукової хвилі методом резонансів" // Фізика та астрономія в рідній школі. - 2016. - № 5. - С. 37-40.
10. Сиротюк, Т. Звук. Голос. Спів. Як вони пов'язані між собою? // Фізика та астрономія в рідній школі. - 2017. - № 4. - С. 13-20.
11. Сушинська, І. Т. Звук. Характеристики звуку. Вплив звуку на живі організми. Фізика та біологія. 9 клас // Фізика в школах України. - 2017. - № 23/24. - С. 37-39.
12. Сушинська, І. Звук. Характеристики, вплив на живі організми. 8-й клас // Фізика "ШС". - 2017. - № 11. - С. 18-21.

Стаття надійшла до редакції 26.01.2018.

ВОЙНОВ Олег

учитель физики астрономии и информатики, специалист высшей категории, старший учитель

Николаевское заведение общего среднего образования I-III степеней № 3 Николаевского городского Совета Славянского района Донецкой области

ул. Мира 8, г. Николаевка, 84182, Донецка область, Украина.

E-mail: bytic2010@gmail.com

БЕЛОШАПКА Александр

старший преподаватель кафедры физики ГБУЗ Донбасский государственный педагогический университет,

ул. Ген. Батюка 19, г. Славянск, 84116, Донецкая область, Украина.

E-mail: beloshapka78@ukr.net

К ИЗУЧЕНИЮ ЗВУКОВЫХ ЯВЛЕНИЙ В КУРСЕ ФИЗИКИ В СРЕДНИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ

Резюме. В данной статье рассматривается изучение звуковых явлений в основной школе (9 класс) и в старшей школе (10 класс профильный уровень).

Звук – это один из видов информации, который человек получает из окружающего мира с помощью органов чувств. Представление о многих вещах и предметах впервые создаются в сознании человека именно на слух. Поэтому звуковое сообщение является наиболее естественным и простым для восприятия большинства людей, а, следовательно – и наиболее действенным.

В мире существует большое количество предметов, имеющих своё неповторимое звучание. Ведь вы без труда с закрытыми глазами по звуку сможете определить десятки предметов и явлений, не говоря уже о голосах знакомых вам людей: от родных и близких, до известных актёров и певцов.

Большинство известных звуков тесно связаны с ассоциациями, которые они вызывают. Причём один и тот же звук для разных людей может вызывать разные ассоциации – вплоть до противоположных. Имея одно значение для одних людей, для других этот звук может нести совершенно иное значение, сформированное из личного опыта, связанное с индивидуальными особенностями конкретного человека, а так же выработанными условными рефлексам.

При восприятии звука так же очень важна атмосфера, в которой находится человек. Одно и то же звуковое сопровождение дома и на работе, днём и ночью, сегодня и вчера будет восприниматься по-разному.

Восприятие звука может так же обуславливаться физиологией и восприимчивостью человека. Звуковые низкочастотные колебания не различимые на слух могут вызывать чувство страха. Ритм музыки может вводить в транс, и уводить от реального восприятия. Громкий и резкий звук может раздражать и нервировать.

Поэтому изучение восприятия звука человеком, его характеристик и применений является важным. Материал статьи содержит интересную и важную информацию о характеристиках звука и его роли в жизни человека.

Ключевые слова: звук, звуковые явления, высота звука, частота звука, спектры звуков, тембр звука, восприятие звука человеком, область слышимости, порог слышимости и болевого ощущения, звуки и шумы, применение звуковых явлений.

VOINOV Oleg

teacher of physics, astronomy and computer science, the highest category expert, the senior teacher

Mykolajiv establishment of general secondary education I-III degrees No. 3 of Mykolajiv city council of Slavic district of Donetsk region

Mira 8 st., Mykolajevka, 84182, Donetsk region, Ukraine.

E-mail: bytic2010@gmail.com

BELOSAPKA Alexander

senior lecturer of the Department of Physics Donbass State Pedagogical University,

General Batyuka 19 st., Slovyansk, 84116, Donetsk region, Ukraine.

E-mail: beloshapka78@ukr.net

ABOUT THE SOUND PHENOMENA STUDY IN THE PHYSICS IN MIDDLE EDUCATIONAL INSTITUTIONS.

Summary. Sound is one of the types of information that a person receives from the surrounding world with the help of the sense organs. The idea of many things and objects is created in the mind of man by hearing for the first

time. Therefore, the sound message is the most natural and simple for the perception of most people, and, consequently, the most effective.

So, the study of of a person's sound perception, its characteristics and applications is important. The material of the article includes interesting and important information about the characteristics of sound and its role in human life.

This article deals with the study of sound phenomena in primary and high school.

Key words: sound, sound phenomena, sound height, sound frequency, sound spectra, timbre of sound, human perception of sound, earshot, threshold of audibility and pain, sounds and noises, use of sound phenomena.

Abstract. The authors analyze the process of teaching as for the topic "Sound. Sound phenomena "in textbooks for secondary schools in Ukraine. They single out the shortcomings of the material presentation of the topic.

It's proposed to supplement the educational material with important concepts such as the height of sound, the frequency of sound, the features of the sounds produced by different sources, the spectra of sounds, the timbre of sound, the perception of human sound, the earshot, the threshold of audibility and pain, sounds and noises, their effect on humans and the surrounding environment, the field of application of sound phenomena.

The authors propose a material that can be used while studying this topic. The material presented in the article can be used to obtain new knowledge, its systematization and generalization. The article also gives examples of tasks for the material fixing. It can be concluded that the article has great practical importance and can be used in the educational process in general secondary educational institutions when teaching physics.

This material activates cognitive and intellectual activity of students, their interest and studying success, contributes to the conscious choice of the future profession.

REFERENCES

1. Peryishkin A. V. , Gutnik E. M. Fizika 9 klass. – M.: Drofa, 2003. - 308 s.
2. Gromov S.V., Rodina N. A. Fizika 8 klass M.: Prosveschenie, 2002. - 158 s.: il.
3. Moschanskiy V. N. Fizika 9. Mehanika probnyiy uchebnik dlya 9 klassa obsheobrazovatelnyih uchrezhdeniy M: Prosveschenie 1994. – 272 s.
4. Aganov A.V., Safiullin R.K., Skvortsov A.I., Tayurskiy D.A. Fizika vokrug nas. Kachestvennyie zadachi po fizike. 3-e izd., ispr. M.: Dom pedagogiki, 1998. - 336 s.: il.

5. Chandaeva S. A. Fizika i chelovek : Posobie dlya uchiteley fiziki obscheobrazovat. uchrezhdeniy / S. A. Chandaeva. - M. : AO "Aspektpress", 1994. - 335 s.: il.
6. Babenko O. K. Metodika vikladannya kolivalnih I hvilovih yavisch u serednly shkoll : poslb. dlya vchitelliv fiziki I studentiv ped. vuziv. - K. : Rad. shk., 1958. - 362 s.
7. Ponomarova A. Krishtalevo chistI zvuki. Integrovaniy urok fiziki ta IstorIyi muzichnogo mistetstva. 8 klas // Fizika (gaz.) Fizika Biblioteka. (komplekt). - 2013. - # 8
8. Sharko V. MeterIali dlya provedennya potochnogo kontrolyu znan uchniv z temi "Zvukovi kolivannya I hvill // Fizika ta astronomIya v ridnly shkoli. - 2016. - # 5. - S. 10-14.
9. Banak, R. Metodika provedennya laboratornoyi roboti "Viznachennya dozhini zvukovoi hvill metodom rezonansiv" // Fizika ta astronomIya v ridnly shkoli. - 2016. - # 5. - S. 37-40.
10. Sirotiyuk, T. Zvuk. Golos. Spiv. Yak voni pov'yazanI mizh soboyu? // Fizika ta astronomIya v ridnly shkoll. - 2017. - # 4. - S. 13-20.
11. Sushinska, I. T. Zvuk. Harakteristiki zvuku. Vpliv zvuku na zhivI organIzmi. Fizika ta biologIya. 9 klas // Fizika v shkolah Ukrayini. - 2017. - # 23/24. - S. 37-39.
12. Sushynska, I. Zvuk. Harakterystyky, vplyv na zhyvi organizmy. 8-j klass // Fyzyka "ShS". - 2017. - №11. - S. 18-21.

(переклав на англійську мову Жукова М. К. - старший лаборант кафедри германської та слов'янської філології, ДВНЗ "Донбаський державний педагогічний університет")

ПСИХОЛОГІЯ

УДК 159.9.07:616.12-008.331.1-056.24

ЄГОРОВА Олена

кандидат психологічних наук, доцент кафедри прикладної психології Донбаського державного педагогічного університету, Академія педагогічних наук України.

вулиця Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: egorovahb@list.ru

АСЛАНЯН Тетяна

кандидат психологічних наук, доцент кафедри прикладної психології Донбаського державного педагогічного університету, Академія педагогічних наук України.

вулиця Г. Батюка, 19, м. Слов'янськ, 84116, Україна

E-mail: taslanyanserg@gmail.com

ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ГІПЕРТОНІЇ У ВІТЧИЗНЯНИХ ХВОРИХ (НА МАТЕРІАЛІ ВИЩОЇ ШКОЛИ)

Анотація. В даній статті проаналізовано стан проблеми походження гіпертонії в сучасній науці. Проведено аналіз концепцій і напрямів психологічних досліджень, що займаються вивченням даного феномена.

Проведено психодіагностичне обстеження працюючих у вищих навчальних закладах гіпертонічних хворих, які не досягли пенсійного віку або ж є пенсіонерами. Показано, що прояви емоційної сфери, агресії та образу «Я» в обох групах хворих мають свою специфіку. Визначено переважний вплив психологічних факторів на підвищення артеріального тиску у гіпертоніків різних груп. Представлено перспективні шляхи подальшого дослідження.

Ключові слова: гіпертонія, гіпертонік, пенсіонер, агресивність, ворожість, образ «Я», взаємозв'язки.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Проблема гіпертонії в наш час є досить актуальною. За даними ВООЗ, більше 1 мільярду людей на планеті страждає від гіпертонії. Згідно даних УНІАН прес-служби Міністерства охорони здоров'я України, в країні майже 12 млн. осіб хворіє на гіпертонію, а також кожен рік з'являється ще 1 млн. випадків нових хворих. При цьому 67% пацієнтів навіть не підозрюють, що в них є гіпертонія.

Високий артеріальний тиск значно підвищує ризик захворіти ішемічною хворобою серця [9].

Як відмічає О. Малишева, судини і серце гіпертоніка працюють в стані підвищеного навантаження. І з часом втрачається еластичність, можуть утворитися тромби, - що в результаті веде до крововиливу, інсультів і інфарктів [9]. Особлива небезпека в тому, що гіпертонія може бути безсимптомною. Своєчасне виявлення хвороби та її лікування дозволить знизити смертність від ускладнення гіпертонічної хвороби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема гіпертонії все більше привертає увагу у медиків (Гідлер Д., Лобзін В., Ібрагімова К., Кудрявцев В., О कोरोков О., Петровський Б., Решетников М., Шипіцина Л. та ін.) і психологів (Александр Ф., Аршавський В., Блохіна В., Боухал М., Вассерман Л, Данбар Ф., Єніколопов С., Кречмер Е., Конечний Р., Лебединський М., М'ясищев В., Менделевич В., Рейковський Я., Ротенберг В., Шостакович В. та ін).

Гіпертонія (від грецьк. *huper* – підвищення, надмірність; *tonos* – напруження) – підвищення кров'яного тиску, здебільшого в артеріях, у людини або тварин; настає внаслідок деяких захворювань [2, с. 139]. Розрізняють три форми гіпертонічної хвороби: 1) серцеву - зустрічається в 60-65 % випадків, 2) мозкову - 20-25 %, 3) ниркову - 10–12 % (Введенський Б.А., 1964) [3].

Доктор медичних наук, голова Інституту кардіології України І. Чазова (2017) вважає, що гіпертонія має певні ознаки: головний біль, порушення зору, апатію, дратівливість, сонливість, хронічну втому та ін., - але стан хворого може бути покращено в ході реалізації програми з боротьби зі скачками тиску у населення [9].

Існують різні підходи до проблеми підвищення артеріального тиску.

Так, одні дослідники вважають, що гіпертонія може виникати у хворих з синдромом обструктивного апное сну (Ібрагімова К., 2011).

Інші дотримуються теорії стресу (Кеннон У., 1929; Сельє Г., 1982), за якою стеночно негативні емоції (гнів або страх) біологічно доцільні. Незалежно від природи стресора організм людини автоматично готується справитися з екстреною ситуацією. Ця реакція називається «бийся або біжи»: м'язи напружуються, частота дихання збільшуються, частота серцебиття, кров'яний тиск також збільшуються, що і викликає гіпертонію [1].

Також постійний шум на робочому місці може сприяти виникненню гіпертонії, згідно дослідженню Національного інституту безпеки та гігієни праці США [9].

Як вважають прихильники психосоматики, психосоматичні розлади складають значну частину «хвороб цивілізації». До двох основних груп психосоматичних розладів відносяться «великі» психосоматичні розлади

(ішемічна хвороба серця (I20-I25), гіпертонічна хвороба або гіпертензія (I10) та ін.) і «малі» – так звані «органні неврози» (F45.3).

В соматопсихології популярна модель «святої сімки» («*holy seven*»), згідно якої до класичних психосоматичних захворювань відносять хвороби, роль психологічних чинників в етіопатогенезі яких доведена: виразкова хвороба дванадцятипалої кишки, бронхіальна астма, цукровий діабет, нейродерматити, ревматоїдний артрит, виразковий коліт, есенціальна гіпертонія [5].

В більшості випадків чітко датувати початок захворювання неможливо (Малкіна-Пих І., 2009). Проте причинами гіпертонії називають внутрішні конфлікти (Gentry W. et al., 1982; Irvine J. et al., 1991; Saab P., Schneiderman N., 1993), ситуації хронічного напруженого очікування (Grace W., Graham D., 1952).

Чисельні експерименти показали, що під час переживання страху, гніву та озлобленості підвищується тиск і що хронічне емоційне перенапруження може приводити до стійкої гіпертонії (Cannon W., 1929; Groen J. et al., 1982; Reindell A. et al., 1971). Загальноприйнята думка, що у гіпертоніків існує пов'язана із страхом хронічно пригнічувана агресія (Шостакович В., Блохіна В., 1970) [8].

Той факт, що есенціальна гіпертонія часто зустрічається у членів однієї сім'ї, може інтерпретуватися як «психологічне спадкоємство» (Hermann et al., 1989).

Александр Ф. (1951) вважав, що поява гіпертонії обумовлена бажанням відкрито виражати ворожість при одночасній потребі в пасивній та адаптованій поведінці (цит. за [5]).

Характерна ситуація, що провокує захворювання - це життєві конфлікти, які мобілізують ворожість і прагнення до самоствердження і одночасно створюють неможливість їх вільного виразу.

В більшості психіатричних досліджень підкреслено, що важливу роль у виникненні гіпертонії грає стримування ворожих схильностей. Це підтверджує спостереження Кеннона, що страх та лють сприяють підвищенню кров'яного тиску у тварин. Психоаналітичні дослідження виявили, що на рівень кров'яного тиску впливає постійне стримування агресивних стимулів, пов'язаних з тривожністю та комплексом неповноцінності; такі хворі не здатні вільно виражати свої агресивні імпульси (Литвина О.).

Гнів, орієнтований на подолання виниклої проблеми, здається основною причиною виникнення есенціальної гіпертонії (I10), стенокардії (I20) і інфаркту міокарду (I21). Гнів і ворожість відносяться до тих компонентів особистості (типу «А»), в яких полягає відмінність між

особами, що мають або не мають серцево-судинні захворювання (Перре М., Бауманн У., 2002) [7].

Люди з поведінкою типу «А» ворожі, агресивні, нетерплячі і дуже захоплені роботою. Екман вважає, що за переважанням певних комплексів в міміці обличчя можна визначити приналежність до поведінкового типу «А», що схильний до захворювань серцево-судинної системи (гіпертонічної хвороби (I10), ішемічної хвороби серця (I20 - I25)). Тип «А», на його думку, відрізняється постійно нахмуреним обличчям, напруженою лицьових м'язів, стислою лінією рота, великою кількістю гримас (цит. за [6]).

У кожній сім'ї між батьками і дітьми формуються правила, за якими регулюються конфлікти («сімейне накопичення» есенціальної гіпертонії); у сім'ях з батьком-гіпертоніком діти мають менш ефективні можливості для перенесення і вирішення конфліктів, про що свідчить переважання в цих сім'ях негативно-невербальної комунікації (наприклад, не давати відповідь, відгортати голову, уникати контакту поглядами). Дослідження вказують на те, що обмежене сприйняття конфлікту і стресу та уникнення конфлікту корелюють з появою підвищеного тиску крові, тобто це типи поведінки, які діти в процесі соціалізації в сім'ї набувають від гіпертоніка-батька (Theorell T., 1990; Любан-Плоцца Б. та ін., 2000).

У роботі [4] гіпертоніки описуються як люди відповідальні, обов'язкові, працелюбні, товариські. У них виникають внутрішні і зовнішні конфлікти, від яких вони не можуть емоційно відсторонитися. У своїй установці на скромність вони відмовляються від своїх потреб на користь інших, бажаючи дістати від них схвалення і не провокувати агресію або неприязнь. Саме ці ознаки - готовність допомогти, сором'язливість, хронічно пригнічена агресивність - і складають маніфестні властивості особистості, які мають велике значення для формування характерних реакцій придушення потреб, що сприймаються як небезпечні. У багатьох гіпертоніків це форма захисту від власних агресивних спонук (Diamond E., 1982). Треба назвати також специфічний особистісний профіль для хворих на гіпертонію, описаний Данбар Ф., 1947.

Згідно іншого дослідження (Ейдемільер Е., 2007), специфічного особистісного профілю у гіпертонічних хворих не існує, а психологічні проблеми можуть бути підсилені сімейним оточенням.

Є дані, що коли людина пригнічує гнів, тримає його в собі, це може мати ще більш руйнівні наслідки для серця, чим відкрито виражена злість (Spielberger C. et al., 1985).

За Дж. Дрейпер, з розвитком певних невротичних симптомів кров'яний тиск у окремих гіпертоніків падає до нормального рівню.

У країнах Заходу гіпертонія частіше зустрічається в залежних соціальних групах, виявляючи зв'язок патології з дією соціального преса пригноблення і приниження. Серед професій гіпертонія спостерігається у людей з інтенсивною нервовою напругою: інженери, адміністратори, фінансові працівники, телефоністки, телеграфісти (Муханова Н.).

Відомі «гострі епідемії» артеріальних гіпертензій, що виникли після землетрусів в Ашхабаді, Ташкенті. Ленінградцям добре знайома «блокадна гіпертензія», майже поголовний підйом артеріального тиску у населення затопленого берега при розливі річки (Буль П., 1968) та ін.

Таким чином, проведений аналіз теоретичних досліджень стану есенціальної гіпертонії засвідчує, що все ще проблемним залишається питання щодо психологічних факторів, які негативно впливають на перебіг гіпертонічної хвороби у хворих непенсійного віку та хворих-пенсіонерів [1, 4-6, 7, 9].

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою даної статті є експериментальне вивчення психологічних факторів у вітчизняних гіпертоніків: непенсійного віку та пенсіонерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Дане дослідження проводилось на базі вишів Донецької області. Експериментальну вибірку склали особи с серцево-судинними захворюваннями. Вікові параметри – від 22 до 72 років.

Для вирішення поставлених завдань були застосовані методи (спостереження, бесіда, анкетування), психодіагностичні методики (методика діагностики самооцінки психічних станів Г. Айзенка; методика діагностики показників і форм агресії А. Басса, А. Даркі в адаптації А. Осницького; методика «Кінетичний рисунок сім'ї», або КРС Р. Бернса, С. Кауфмана в адаптації Г. Хоментausкаса; методика «Чотири персонажі» В. Лосева, А. Лунькова; методи математичної статистики (лінійна кореляція Пірсона, t-критерій Ст'юдента).

За результатами нашого дослідження були отримані наступні дані.

Використання *анкети* дало можливість виявити дві групи опитаних: гіпертоніки непенсійного віку (57,1%) та гіпертоніки-пенсіонери (42,9%). При цьому показники стадії гіпертонії в групах розподілились таким чином: 1 стадія (41,7% хворих в групі 1 та 0% в групі 2), 2 стадія (58,3% хворих в групі 1 та 66,7% в групі 2), 3 стадія гіпертонії (відповідно 0% хворих в групі 1 та 33,3% в групі 2). Тобто ми бачимо, що в першій групі працюючих представлені 1 та 2 стадія, в другій групі – 2 та 3 стадія хвороби.

Завдяки *анкетуванню* також були виявлені інші типологічні особливості хворих, що певним чином впливають на протікання хвороби. Так, підсилюють прояви гіпертонії вік хворих ($r = 0,694$, $\rho \leq 0,001$); вага людини (незначимо) та конституція її тіла (незначимо); незадоволеність

стосунками в родині ($r = 0,542$, $\rho \leq 0,001$) та своєю зовнішністю ($r = 0,541$, $\rho \leq 0,001$) також можуть сприяти росту артеріального тиску (це співпадає з дослідженнями медиків, наприклад Зеленіна Ф., 1963). А ось зростання кількості проживаючих в родині може зменшувати рівень артеріального тиску людини ($r = -0,262$, $\rho \leq 0,10$).

За методикою Г. Айзенка, тривожність, фрустрація сягають високого рівня, і у гіпертоніків непенсійного віку показники переважають (незначимо); ригідність в обох групах співпадає і сягає високого рівня; агресивність на середньому рівні і у хворих пенсійного віку переважає (незначимо). Також були здобуті значущі показники r лінійної кореляції, які вказують на залежність зростання рівню кров'яного тиску у пенсіонерів від тривожності ($r = 0,267$, $\rho \leq 0,10$), фрустрації ($r = 0,443$, $\rho \leq 0,01$), агресивності ($r = 0,491$, $\rho \leq 0,001$), ригідності (незначимо).

Як показала методика А. Басса, А. Даркі, всі форми агресії у гіпертоніків сягають високих рівнів, при цьому найбільше виражене почуття провини, найменше – роздратування.

При роздільному розгляді середніх показників в обох групах виявлено, що у хворих непенсійного віку переважає образа ($\rho \leq 0,05$), почуття провини ($\rho \leq 0,10$), індекс ворожості ($\rho \leq 0,05$) та індекс агресивності ($\rho \leq 0,05$); інші форми - фізична та вербальна агресія, негативізм, роздратування та підозрілість - більш виражені, всі незначимо. А ось показники непрямой агресії в обох групах співпадають.

Агресія впливає на протіканні гіпертонічної хвороби. Так, роздратування ($r = 0,414$, $\rho \leq 0,01$) та почуття провини ($r = 0,426$, $\rho \leq 0,01$) можуть підвищувати рівень артеріального тиску у хворих непенсійного віку, а підозрілість (незначимо) та образа ($r = 0,289$, $\rho \leq 0,10$) – у гіпертоніків-пенсіонерів, що підтверджує дослідження Ю. Губачева (1973).

Застосування *малюнкової проби КРС* виявило середні рівні неповноцінності, ворожості, фрустрації в родинях гіпертоніків та високий рівень тривожності, при цьому всі показники в групі працюючих хворих більш виражені (незначимо).

Гіпертоніки потерпають від переживання негативних емоцій в сім'ї. Так, рівень артеріального тиску у хворих непенсійного віку може підвищитися під впливом неповноцінності в родині ($r = 0,355$, $\rho \leq 0,10$), тривожності ($r = 0,488$, $\rho \leq 0,05$) та найбільше - фрустрації ($r = 0,529$, $\rho \leq 0,01$). У гіпертоніків пенсійного віку тривожність в родині ($r = 0,401$, $\rho \leq 0,10$) та фрустрація ($r = 0,478$, $\rho \leq 0,01$) також негативно впливають на протікання гіпертонічної хвороби. Але найбільшу шкоду хворому пенсіонеру приносить ворожість в сім'ї ($r = 0,756$, $\rho \leq 0,001$).

При тестуванні за *методикою «4 персонажі»* досліджуваним треба було зобразити себе за допомогою тварини, рослини, неживого предмету та фігури людини. Показниками образу «Я» є різні ознаки.

Малюнок тварини відбиває, наприклад, «відношення до життєвої енергії» у людини (шкала 1). В свою чергу, виділяються окремі ознаки. «Тенденція приручити життєву енергію» (це бажання «приручити» свою тілесність, контролювати все, що пов'язано зі своїм тілом та його проявами, наприклад, коли автор обирає для малюнка домашніх тварин): в обох групах показники високих рівнів, і у гіпертоніків–пенсіонерів вони переважають ($t = 2,076$, $p \leq 0,05$). «Наявність негативного в собі» (наприклад, людина зображує себе у вигляді павука): показники середнього рівню, і у працюючих хворих вони більше (незначимо). «Символ сили та влади» (в якості тварини, наприклад, автор обирає лева): також показники середнього рівню, і у хворих непенсійного віку вони трохи переважають (незначимо). В цілому по шкалі 1 середні показники в обох групах майже співпадають, але в групі пенсіонерів вони вищі (незначимо).

Малюнок рослини показує «відношення людини до процесу свого розвитку» (шкала 2): в більшій мірі «приймають свій розвиток» гіпертоніки пенсійного віку (незначимо); агресивні тенденції частіше спостерігаються у хворих непенсійного віку; порівняння середніх показників в обох групах по шкалі 2 виявило незначне переваження у пенсіонерів.

За допомогою малюнка неживого предмету можна вивчати «стабільність і визначеність» (шкала 3): стабільність переважає у хворих непенсійного віку (незначимо), більш невпевнені гіпертоніки групи пенсіонерів (незначимо); в цілому по шкалі середні показники в групі гіпертоніків непенсійного віку вище (незначимо).

Малюнок фігури людини показує, в якій мірі хворий «приймає себе» (шкала 4): так, «прийняття своєї статті» у респондентів нашої вибірки дуже високого рівню, але у людей пенсійного віку переважає (незначимо); «прийняття свого віку» у досліджуваних хворих сягає високого рівню, і у гіпертоніків непенсійного віку вище ($t = 1,857$, $p \leq 0,10$); а ось «приймають свою епоху» краще хворі пенсійного віку ($t = 10,999$, $p \leq 0,001$). Взагалі по шкалі 4 середні показники у хворих непенсійного віку незначно вище.

Підрахування коефіцієнтів кореляції показало, що підвищенню рівню артеріального тиску в групі гіпертоніків непенсійного віку сприяють бажання сили та влади ($r = 0,357$, $p \leq 0,10$), неприйняття своєї статі ($r = -0,378$, $p \leq 0,10$), свого віку ($r = -0,357$, $p \leq 0,10$). В групі хворих–пенсіонерів на зростання артеріального тиску впливають бажання контролювати все, що пов'язано зі своїм тілом і його проявами ($r = 1,0$, $p \leq 0,001$), наявність

негативного в собі ($r = 1,0$, $\rho \leq 0,001$), прагнення до сили та влади ($r = 0,661$, $\rho \leq 0,01$), неприйняття свого розвитку ($r = 0,357$, $\rho \leq 0,10$), нестабільність ($r = -0,378$, $\rho \leq 0,10$), невпевненість ($r = 0,378$, $\rho \leq 0,10$), неприйняття свого віку ($r = 0,479$, $\rho \leq 0,05$).

З метою корекційно – профілактичної роботи для групи гіпертоніків було розроблено тренінг з використанням методів психотерапії [1].

Висновки.

Результати проведеного нами дослідження дозволяють зробити наступні висновки: були встановлені відмінності у прояві рівню артеріального тиску, емоційної сфери, форм агресії, негативних емоційних станів в родинах, образу «Я» – у гіпертоніків обох груп. Факторами підвищення артеріального тиску у всіх хворих на гіпертонію виступають вік, вага, незадоволеність стосунками в родині та своєю зовнішністю, зменшення кількості проживаючих в родині.

У хворих *непенсійного віку* психологічними факторами, що негативно впливають на протіканні гіпертонічної хвороби, можуть бути: роздратування та почуття провини; неповноцінність, тривожність та фрустрація в родині; бажання сили та влади, неприйняття своєї статі та неприйняття свого віку.

Основними психологічними факторами у *гіпертоніків пенсійного віку* являються тривожність, фрустрація, агресивність; підозрілість та образа; ворожість в сім'ї; бажання контролювати все, що пов'язано зі своїм тілом та його проявами; наявність негативного в собі; прагнення до сили та влади, неприйняття свого розвитку, нестабільність та невпевненість.

Високі рівні гіпертонії можуть бути подолані в ході корекційно – профілактичного тренінгу з елементами психотерапії. Вивчення впливу мотивації на кризові стани у вітчизняних гіпертоніків є перспективою нашого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Введение в психологию: Учебник для студентов университетов / [Р.Л. Аткинсон, Р.С. Аткинсон, Э.Е. Смит и др.]. – М.: ОЛМА - ПРЕСС, 2003. – 672 с.
2. Нечволод Л.І. Гіпертонія // Сучасний словник іншомовних слів. – Харків: ГОРСІНГ - ПЛЮС, 2007. – С. 139.
3. Гипертоническая болезнь // Популярная медицинская энциклопедия / [под ред. Б.А. Введенского]. – М.: Энциклопедия, 1963. – С. 247-250.
4. Малкина-Пых И.Г. Эссенциальная гипертензия // Психосоматика. – М.: Эксмо, 2009. – С. 751-757.

5. Менделевич В.Д. Психосоматические расстройства и заболевания // Клиническая и медицинская психология: Учебное пособие. – 5-е изд. – М.: МЕДПРЕСС - информ, 2005. – С. 249-261.
6. Основы психосоматики // Клиническая психология / [под ред. Б.Д. Карвасарского]. – СПб.: Питер, 2007. – С. 476-512.
7. Соматофорные и диссоциативные (конверсивные) расстройства: этиология и анализ условий возникновения // Клиническая психология / [под ред. М. Перре, У. Бауманна]. – СПб.: Питер, 2002. – С. 1133-1156.
8. Шостакович В.В. Серцево-судинні захворювання // Медична психологія. – К.: Вища школа, 1970. – С. 166-167.
9. Укротители гипертонии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : www.ecologylive.club

Стаття надійшла до редакції 06.02.2018.

ЕГОРОВА Елена

кандидат психологических наук, доцент кафедры прикладной психологии Донбасского государственного педагогического университета, Академия педагогических наук Украины.

улица Г. Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: egorovahb@list.ru

АСЛАНЯН Татьяна

кандидат психологических наук, доцент кафедры прикладной психологии Донбасского государственного педагогического университета, Академия педагогических наук Украины.

улица Г. Батюка, 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: taslanyanserg@gmail.com

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ФАКТОРЫ ГИПЕРТОНИИ У ОТЕЧЕСТВЕННЫХ БОЛЬНЫХ (НА МАТЕРИАЛЕ ВЫСШЕЙ ШКОЛЫ)

Резюме. В данной статье проанализировано состояние проблемы происхождения гипертонии в современной науке. Проведен анализ концепций и направлений психологических исследований, занимающихся изучением данного феномена.

Проведено психодиагностическое исследование гипертонических больных непенсионного возраста или пенсионеров, работающих в высшей школе. Показано, что проявления эмоциональной сферы, агрессии и образа «Я» в обеих группах больных имеют свою специфику. Выявлено преобладающее влияние психологических факторов на повышение артериального давления у гипертоников разных групп. Представлены перспективные направления дальнейшего исследования.

Ключевые слова: гипертония, гипертоник, пенсионер, агрессивность, враждебность, образ «Я», взаимосвязи.

EGOROVA Elena

candidate of psychological sciences, associate professor of department of applied psychology of Donbass state pedagogical university, Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

St. H. Batiuka, 19, Sloviansk, 84116, Ukraine

E-mail: egorovahb@list.ru

ASLANIAN Tetiana

candidate of psychological sciences, associate professor of department of applied psychology of Donbass state pedagogical university, Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

St. H. Batiuka, 19, Sloviansk, 84116, Ukraine

E-mail: taslanyanserg@gmail.com

PSYCHOLOGICAL FACTORS OF ARTERIAL HYPERTENSION AT DOMESTIC PATIENTS ON THE HIGHER SCHOOL MATERIAL

Summary. The article analyses the theoretical basis of the research of the problem of high blood pressure in the modern science. The analysis of conceptions and directions of psychological researches of this phenomenon is conducted.

Psychological diagnostic study of hypertensive patients which are or not are the pensioned workers has been conducted. The differences in the display of emotional sphere, aggression and the “I” images in both groups of patients were got. An author exposed prevailing influence of psychological factors on the increase of bloody pressure at sick different groups.

Perspective directions of further research were presented.

Keywords: high blood pressure, hypertensive patients, pensioner, aggressiveness, hostility, “I” images

Abstract. The article deals with the problem of hypertension nature in modern science. Different concepts and approaches in medical and psychological studies concerning the phenomenon of hypertension have been analyzed.

The approach to hypertension involving patients with obstructive apnoea of dream (Ibragimova K., 2011) as well as the approaches whose authors (Alexander F. 1959, Kennon W. 1929, Selie G. 1982) regard stress (fear) and negative emotions (exasperation, anger) as a cause of hypertension are considered.

In somatopsychology prevailing is the “holy seven” model which treats as psychosomatic the diseases with the established role of psychological factors in etiopathogenesis: duodenal ulcer; bronchial asthma, pancreatic diabetes; neurodermatosis; atrophic arthritis; ulcerative colitis, essential hypertension.

The subject of the research is the psychological factors causing essential hypertension to Ukrainian citizens.

The research issue is “Psychological factors of hypertension of Ukrainian patients (on the higher school material)”.

The objective of the research is to give the comparative analysis of psychological factors of Ukrainian patients of both pensionable and non-pensionable ages.

The research work was conducted on the Donetsk Region University basis. An array of cardiovascular patients (pensionable and non-pensionable hypertensive patients) underwent a confirmatory experiment using the method of questioning and psychodiagnostic techniques (the methods of diagnosis of self-esteem of mental states by H. Eysenck; the methods of diagnosis of signs and forms of aggression by A. Bass, A. Darky; projective method “Kinetic drawing of the family” by R. Burns, S. Kauffman; projective method “Four characters” by V. Losev, A. Lunkov) which revealed significant differences in the levels of blood pressure, emotional spheres, forms of aggression, negative emotional states in the families, “I” images of hypertensive patients of both groups.

This allows developing a psychological service at higher educational establishments. To gain remedial and preventing aims there has been developed a training practice for patients to overcome high levels of hypertension. Studying of the influence of motivation on the crisis states of hypertensive patients is considered prospective for our further research.

REFERENCES

1. Vvedenie v psihologiyu: Uchebnik dlya studentov universitetov / [R.L. Atkinson, R.S. Atkinson, E.H.E. Smit i dr.]. – M.: OLMA - PRESS, 2003. – 672 s.
2. Nechvolod L.I. Hipertoniya // Suchasnyy slovnyk inshomovnykh sliv. – Kharkiv: TORSINH - PLYuS, 2007. – S. 139.
3. Gipertonicheskaya bolezn' // Populyarnaya medicinskaya ehnciklopediya / [pod red. B.A. Vvedenskogo]. – M.: EHnciklopediya, 1963. – S. 247-250.
4. Malkina-Pyh I.G. EHssensial'naya gipertenziya // Psihosomatika. – M.: EHksmo, 2009. – S. 751-757.
5. Mendeleovich V.D. Psihosomaticheskie rasstrojstva i zabolevaniya // Klinicheskaya i medicinskaya psihologiya: Uchebnoe posobie. – 5-e izd. – M.: MEDPRESS - inform, 2005. – S. 249-261.
6. Osnovy psihosomatiki // Klinicheskaya psihologiya / [pod red. B.D. Karvasarskogo]. – SPb.: Piter, 2007. – S. 476-512.

7. Somatofornye i dissociativnye (konversivnye) rasstrojstva: ehtiologiya i analiz uslovij vozniknoveniya // Klinicheskaya psihologiya / [pod red. M. Perre, U. Baumanna]. – SPb.: Piter, 2002. – S. 1133-1156.
8. Shostakovych V.V. Sertsevo-sudynni zakhvoryuvannya // Medychna psykhohohiya. – K.: Vyshcha shkola, 1970. – S. 166-167.
9. Ukrotiteli gipertonii [Elektronnyj resurs]. – Rezhim dostupa : www.ecologylive.club

(переклад на англійську зроблено Пампурою С.Ю. – кандидатом філологічних наук, доцентом кафедри іноземних мов ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»)

УДК 159.964.21

МЕЛЮЯН Анаїт

канд. психол. наук, професор, зав. каф. прикладної психології ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
вул. Генерала Батюка 19, м Слов'янськ, 84116, Україна
E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

ГЛИБИННО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ СУБ'ЄКТА

Анотація. У статті розглядається агресивна поведінка як форма активності суб'єкта і базується на взаємозв'язку лібідних та мортідних тенденцій. Найчастіше вона пов'язана з глибинно-психологічними детермінантами і каталізується актуальною ситуацією взаємодії та впливу негативних зовнішніх факторів. У явному або прихованому вигляді агресивна поведінка найчастіше спрямовується на руйнування стосунків, що детермінується особистісною проблематикою суб'єкта. Такі тенденції можуть задаватися об'єктними відношеннями, що формуються під впливом Едипового комплексу та амбівалентних почуттів до первинних лібідних об'єктів.

Ключові слова: глибинна психологія, агресія, мотивація, об'єктні відношення, Едипів комплекс.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. На важливість феномену мотивації у пізнанні психічних явищ вказували багато дослідників. Згідно сучасних теорій особистості у психології, розуміння мотивації може сприяти глибшому розумінню психіки суб'єкта у її цілісних проявах, і насамперед його актуальної поведінки, не обмежуючись пізнанням індивідуальних особливостей. Мотивація

пов'язана з двома важливими механізмами психіки, що мають в основі тенденцію “до сили” – прагнення до досягнення бажаного результату, успіху, або ж уникнення невдач, помилок.

При дослідженні проблеми агресивності мотив дозволяє віднайти взаємозв'язки між першопочатковими умовами її виникнення, конкретною ситуацією та наступною агресивною дією, а поєднання понять “мотив” і “мотивація” дозволяє пояснювати та прогнозувати виникнення агресивної поведінки, що є важливим у контексті пізнання внутрішніх глибинно-психологічних детермінант поведінки. Якщо мотиваційний фактор несе функцію прогнозування, то його розуміння є надзвичайно важливим у контексті розв'язання проблеми упередження агресивних дій.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Кожен з теоретичних напрямів, що розглядає особливості інфантильних витоків агресивності, які нам вдалося виділити в літературі, видається діагностично неповним, бо не враховує системні характеристики несвідомого. Проте важливо назвати провідні з таких теорій: перша - розглядає агресію, яка детермінується переживаннями незадоволення (біль, дистрес) та носить інстинктивний характер (Г.Таренс, К.Хорні, А.Фрейд та ін.); друга до пускового механізму відносить негативний афект і когнітивні установки, які спрацьовують під впливом ситуативних детермінант, що породжують фрустрацію (Л. Берквіц, Дж. Доллард, О.Кенберг, Н.Міллер та ін.); третя – робить акцент на соціальному наочінні, яке детермінує агресію при допомозі образів, слів та дій (А.Бандура, А.Гросс, А. Реан, І.А.Фурманов та ін.).

Якщо взяти за основу соціально-перцептивний ракурс розгляду феномену агресії, то інфантильний аспект її детермінації пов'язується з травматичним досвідом у дитинстві (М.Кляйн), який вносить дисгармонію у систему емоційної регуляції і створює неадекватні схеми соціальної перцепції, підозріле та вороже ставлення до оточуючих, бажання заподіяти шкоди тому, хто сприймається як джерело власного невдоволення.

Формування цілей статті (постановка завдання). Дослідження мотивації агресивної поведінки суб'єкта з точки зору глибинної психології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Поняття “агресія” окреслює велику кількість різноманітних дій, які “порушують фізичну або психічну цілісність іншої людини (або групи людей), спричиняють матеріальні збитки, перешкоджають здійсненню її намірів, протидіють її інтересам або ведуть до їх знищення” [1, с.365].

Психоаналітичне бачення агресії таке - це тенденція (або їхня сукупність), яка проявляється в реальній поведінці або фантазії, мета якої - завдати шкоди іншій людині, знищити її, примусити до певних дій, принизити і т.п. [3, с.43]. Агресія не обов'язково проявляється у безпосередній руйнівній дії чи насильстві. Будь-яка негативна поведінка

(наприклад, відмова в допомозі, іронія) може бути проявом агресії. Здобуток психоаналізу полягає у введенні незалежного агресивного або деструктивного потягу, що походить від потягу “до смерті”, та ствердженні всеприсутності нееротичної агресії, що є досить неоднозначним психічним феноменом.

Сьогодні існує безліч досліджень з проблеми агресії та агресивності, проте залишається малодослідженим аспект глибинно-психологічної детермінації агресії. Усе це вказує на складність та неоднозначність даної проблеми, яка, можливо, потребує нових шляхів наукового дослідження та розробки практичних засад її психологічного пізнання та корекції.

Ми схильні вважати, що оскільки поняттям “агресія” окреслюються майже усі деструктивні тенденції, то є небезпека втратити з поля зору першопочатковий імпульс (мотив), у результаті якого відбувається руйнівна дія. Агресивні тенденції є досить різноманітними, психіка у кожного суб'єкта індивідуально-неповторна, тому складність може полягати у диференціюванні агресивних проявів, що важливо враховувати при дослідженні мотивації агресії. До того ж, слід розрізняти тенденцію до агресії та агресивний прояв.

У контексті нашого дослідження важливо вказати, що у З.Фрейда теорія мотивації у її завершеному вигляді була сформульована у 1915р. у роботі “Потяги та долі потягів” [4], де внутрішній світ людини представлений як динаміка конфліктів. Перша його класифікація мотивів базувалася на потребах “Я” (або “підтримки власного існування”) та сексуального потягу (лібідо). Пізніше потреби “Я” були замінені на агресивні потреби (мортідо), що започаткувало існування антагоністичних потягів: до життя (лібідо) та до смерті (танатос); агресивність же розглядалася як вираження останнього.

Під “потягом до життя” З.Фрейд має на увазі групу потягів, які протистоять “потягу до смерті”. Потяг “до життя” інколи позначають терміном “Ерос”, який є не лише сексуальним потягом, але й слугує самозбереженню організму. Потяги “до смерті” спрямовані на ліквідацію, нівелювання напруги в організмі та спрямування до певного неорганічного стану повного спокою. Потяг “до життя” має на меті не лише збереження живого організму, а й єднання його з іншими. Потяг “до смерті” часто має тенденцію повернення до попереднього стану (“в утробу”).

В основі потягу “до життя” нерідко лежить принцип зв'язування: “Ерос – це зв'язок, і мета його – створювати і зберігати якомога більше єдностей, тоді як мета потягу “до смерті”, навпаки, - у тому, щоб розривати зв'язки і тим самим руйнувати об'єкти. Важливо підкреслити, що потяг “до смерті” значною мірою має зорієнтованість усередину суб'єкта, на саморуйнацію, і лише вторинно проявляється у формі

зовнішньої агресії. Загалом цей потяг задає тенденцію людини до руйнації (роз'єднання).

Поняття “роз'єднання” З.Фрейд ввів у роботі “По той бік принципу задоволення” (1920 р.) [4] на означення того, що для кожної живої істоти існує спонукання повернутися в неорганічний стан. Живі істоти виникли пізніше неживих і тому виникає потяг повернення до свого попереднього *стану*. В розвитку індивідуального лібідо З.Фрейду вдалося виявити складні взаємини потягів “до життя” і “до смерті”. З останнім пов'язані такі поняття як “амбівалентність”, “агресивність”, “садизм” і “мазохізм”.

Поняття Едипового комплексу, на думку дослідника, є першопочатково навантаженим агресивною тенденцією, яка спричиняється полярністю між любов'ю (ніжністю) до батьків (або одного з батьків) та ненавистю (агресивністю) по відношенню до них, що одночасно притаманні суб'єкту. З.Фрейд зазначав, що інстинкт самозбереження потребує агресивності, а сумління – не що інше, як переорієнтація агресії всередину самого суб'єкта. Тому у будь-якої людини існує потенційна готовність до агресії, яка у поведінці може проявлятися у примітивних (регресивних) формах [3, с.14–15]. М.Кляйн [3, с.14] висловила припущення, що у чистому вигляді агресивності не існує, обов'язково є взаємодія між агресивними та лібідіозними тенденціями, вона лише виявляється у кожного суб'єкта і в будь-якій ситуації у різних пропорціях. А.Адлер та С.Шпильрейн [3, с.15] вказували на наявність потягу до деструктивності, а дослідник В.Штекель зазначав, що ненависть як різновид агресивності є більш первинною, аніж любов.

К.Хорні визначила серед типів особистості агресивний тип характеру, що вороже налаштований до інших людей, які вважаються потенційними ворогами, а оточуючий світ сприймається як арена боротьби усіх проти всіх. Е.Фромм, досліджуючи типи агресії, розрізняє доброякісну агресію (тобто таку, яка сприяє адаптації до життя), та злякисну (що не пов'язана із збереженням життя). Доброякісна агресія проявляється у самообороні як відповіді на загрозу життю. Злякисна знаходить вияв у прагненні володарювати над іншими людьми, наносячи їм шкоду, знищуючи собі подібних. Французький психоаналітик Ж.Лакан [3, с.16] наголошував на необхідності розрізнення понять агресивності та агресії. На його думку, агресія – це потенційна, екзистенційна тенденція, яка є швидше уявною, віртуальною, аніж реальною. Тому вона може і не перетворитись на агресивність як акт поведінки.

Оскільки спрямованість психіки кожного конкретного суб'єкта визначають дві магістральні енергетичні лінії – лібідо і мортідо, то ми змушені торкатися не просто мортідо як енергії, що стимулює агресію, а саме *взаємозв'язків* лібідо і мортідо. Енергія лібідо та мортідо пов'язана з

потягами Ід, які потім знаходять вираження в об'єктних відношеннях суб'єкта, що активно розвиваються в період розвитку його Едипової залежності. Якщо агресія передбачає взаємозв'язок лібідо і мортідо, то важливо, щоб процес виховання (а тим більше психокорекції) сприяв розвитку лібідних тенденцій, що зменшить амбівалентність почуттів та нівелює схильність суб'єкта до девіантної поведінки. За умов виокремлення агресії у психіці відбувається від'єднання мортідо (набуття самостійності) від лібідо як самостійного потягу, який переходить у деструкцію, що можемо спостерігати у поведінці деструктивних особистостей. Тоді агресивні тенденції настільки заповняють суб'єкта, що лібідо вимушене підкоритися агресії та частково підживлювати її у руйнівних діях.

Оскільки феномен агресії базується на взаємозв'язку лібідних та мортідних тенденцій, можуть виникати амбівалентні почуття суб'єкта до своїх близьких та до самого себе, що екстраполюється згодом на інших людей. Амбівалентне ставлення з'являється у ранньому дитинстві і має своїм джерелом притяжіння табуйованого порядку, що пов'язаний з Едиповим комплексом, до близьких людей (батьків). Емоційне єднання з такими людьми сприяє формуванню "умовних цінностей", які мають індивідуально-неповторний характер та супроводжують суб'єкта у житті. Тому агресія пов'язана з "умовними цінностями", оскільки агресивні тенденції найчастіше беруть свій початок з дитинства як форма наслідування поведінки значущих людей. Важливого сенсу у цьому контексті набувають особливості виховання у сім'ї. Так, діти, чий батьки часто використовують покарання як метод виховання, застосовують схожі агресивні форми поведінки у стосунках з іншими людьми та стають самі більш агресивними. Встановлено взаємозв'язок між відсутністю одного з батьків у сім'ї та рівнем агресивності, ризик виникнення якої підвищується. Оскільки умовні цінності обслуговують захисну систему, що суб'єктивно інтегрує психіку у напрямі "до сили", вони тісно пов'язані з функціонуванням ідеалізованого "Я". Якщо під час психокорекційної роботи така ідеалізація розвінчується, у суб'єкта виникають опори у вигляді агресії. Невідкоректований суб'єкт схильний деструктивно реагувати та діяти замість того, щоб переглянути власну поведінку та життєві цінності. Така агресія може посилюватися почуттям провини, яке не завжди усвідомлюється, однак змушує людину шукати виправдань власній агресивності, яка посилюється також почуттям ненависті, що шукає виходу в руйнівних діях.

Якщо умовні цінності обумовлюють дію захисних механізмів, що можуть мати базовий або ситуативний характер, то агресивність, яка завжди супроводжує особистісну проблематику (яку маскують захисти)

також може набувати ситуативного або глобального характеру. Агресія як реакція на актуальну ситуацію може проявлятися під впливом ситуативних факторів (втома, спека, фізичне нездужання або як інструмент впливу), виявляється у будь-яких формах і найчастіше є швидкоплинною. Глобальна агресія заповнює особистість і забарвлює будь-який її поведінковий акт у явній або прихованій формі.

Висновки. Таким чином, агресія – це енергетика, у якій поєднуються різноспрямовані імпульси добра і зла, яку неможливо нівелювати, глобальне змінити та переорієнтувати. Суб'єкт усвідомлює агресивні потяги, але не усвідомлює їхньої енергетичної детермінації, тому зберігається спонтанна тенденція об'єктивування її у поведінці. Агресія пов'язана з лібідними аспектами, які поряд з агресивними тенденціями супроводжують суб'єкта упродовж його життя. Психокорекція допомагає вивільнити конструктивний потенціал особистості з-під затисків агресії (руйнації) та невиправданого інфантилізму, який блокує наближення до ідеалу “Я”. Важливо розуміти, що усвідомлення спрямування деструктивної енергетики не знімає її дієвість, однак послаблює її імперативність. Останнє відкриває можливість приєднання її до конструктивних намірів суб'єкта, що гармонізуються з реальними вчинками, спрямованими на добро. За таких умов суб'єкт упереджує себе від психологічно руйнівних дій, які призводять до самотності та ускладнюють процес самореалізації. У подоланні агресії велику роль відіграє когнітивний аспект – здатність зрозуміти, об'єктивно побачити результат деструктивних вчинків, а також розвиток шляхів сублимації та творчої діяльності, яка має оздоровчий ефект, приносить особистісне зростання та сприяє оптимізації взаємин з іншими людьми.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Конюхов Н.И. Словарь-справочник практического психолога / Н.И. Конюхов. – Воронеж: НПО “МОДЕК”, 1996. – 356с.
2. Майерс Д. Социальная психология / Д. Майерс. – СПб.: «Питер Пресс», 2002. – 684с.
3. Психоданализ. Популярная энциклопедия. – М.: Олимп; ООО "Фирма "Издательство АСТ", 1998. – 592с.
4. Фрейд З. Вступ до психоаналізу. Лекція 35 /З. Фрейд. – К.: 1998. – 672с.
5. Фромм Э. Анатомия человеческой деструктивности /Э.Фромм. – М.: «Республика», 2016. – 447с.

Стаття надійшла до редакції 06.02.2018.

МЕЛЮЯН Анаит

канд. психол. наук, профессор, зав. каф. прикладной психологии
ГВУЗ «Донбасский государственный педагогический университет»

ул. Генерала Батюка 19, г. Славянск, 84116, Украина

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

**ГЛУБИННО-ПСИХОЛОГИЧЕСКИЙ ПОДХОД К ПРОБЛЕМЕ
МОТИВАЦИИ АГРЕССИВНОГО ПОВЕДЕНИЯ СУБЪЕКТА**

Резюме. В статье рассматривается агрессивное поведение как форма активности субъекта и базируется на взаимосвязи либидных и мортальных тенденций. Чаще всего она связана с глубинно-психологическими детерминантами и катализируется актуальной ситуацией взаимодействия и влияния негативных внешних факторов. В явном или скрытом виде агрессивное поведение чаще всего направляется на разрушение отношений, детерминируется личностной проблематикой субъекта. Такие тенденции могут задаваться объективными отношениями, которые формируются под влиянием Эдипова комплекса и амбивалентных чувств к первичным либидным объектам.

Ключевые слова: глубинная психология, агрессия, мотивация, объектные отношения, Эдипов комплекс.

MELOYAN Anahit

PhD in Psychological Sciences, Professor of applied psychology
department of Donbas State Pedagogical University

General Batiuk Street 19, Sloviansk, 84116, Ukraine

E-mail: anaitmeloyan@gmail.com

**DEPTH-PSYCHOLOGICAL APPROACH TO THE PROBLEM OF
MOTIVATION OF AGGRESSIVE BEHAVIOR OF THE SUBJECT**

Summary. The article considers aggressive behavior as a form of the subject's activity and is based on the interrelation of the libidinal and mortal tendencies. Most often, it is associated with depth-psychological determinants and is catalyzed by the current situation of interaction and the influence of negative external factors. In an explicit or hidden form, aggressive behavior is most often directed towards the destruction of relations, determined by the personal problematic of the subject. Such tendencies can be specified by object relations, which are formed under the influence of the Oedipus complex and ambivalent feelings towards the primary libidinal objects.

Keywords: depth psychology, aggression, motivation, object relations, Oedipus complex.

Abstract. The article deals with the depth-psychological motives of aggressive behavior of the subject. The term "aggression" outlines a large number of various actions that "violate the physical or mental integrity of another person (or group of people), cause material damage, impede the pursuit

of its intentions, counter its interests or lead to their destruction." From the point of view of Z. Freud, the phenomenon of aggression is based on the interconnection of libid and morbid tendencies, there may be ambivalent feelings of the subject to his relatives and to himself, extrapolated subsequently to other people. An ambivalent attitude appears in the early childhood and has its source of attraction of the taboo order associated with the Oedipal complex to close people (parents). The concept of the Oedipus complex is initially loaded with an aggressive tendency that is caused by the polarity between love (tenderness) of parents (or one of the parents) and hatred (aggressiveness) with respect to them, which is at the same time inherent to the subject.

The material presented in this article shows the enormous role of the Oedipus period of the subject's development and its residual phenomena in the form of mechanisms that determine behavior. Each time, such a determination has an individual-unique plot, which often acquires fateful significance. However, in this uniqueness, there are common trends that are determined by the depth-psychological origins of aggression, namely: the tendency to "psychological death" and "to psychological impotence", which contradicts the tendencies "to life" and "to people".

REFERENCES

1. Konyukhov N.I. Slovar'-spravochnik prakticheskogo psikhologa / N.I. Konyukhov. – Voronezh: NPO "MODÉK", 1996. – 356 s.
2. Mayyers D. Sotsial'naya psikhologiya / D. Mayyers. – SPb.: «Piter Press», 2002. – 684 s.
3. Psikhoanaliz. Populyarnaya entsiklopediya. – M.: Olimp; ООО "Firma "Izdatel'stvo AST", 1998. – 592 s.
4. Freyd Z. Vstup do psikhoanalízu. Lektsiya 35 / Z. Freyd. – K.: 1998. – 672s.
5. Fromm E. Anatomiya chelovecheskoy destruktivnosti / E.Fromm. – M.: «Respublika», 2016. – 447s.

(переклад на англійську зроблено Мелоян А.Е.)

ЗМІСТ

ВИЩА ШКОЛА

ОМЕЛЬЧЕНКО Світлана, ШУЛИК ТЕТЯНА	4
ПЕДАГОГІЧНА ФАСИЛІТАЦІЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ СУЧАСНИХ ЗАКЛАДІВ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	
НОСКО Микола, ДОЛІНСЬКА Людмила	13
РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ В СИСТЕМІ ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА КОЛЕДЖУ	
МАЛИХІН Володимир	26
МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ІНЖЕНЕРІВ-ПЕДАГОГІВ КОМП'ЮТЕРНОГО ПРОФІЛЮ У ГАЛУЗІ БЕЗПЕКИ ІНФОРМАЦІЙНИХ СИСТЕМ	
КОЗИР Алла	39
ЕТНОКУЛЬТУРНИЙ КОНТЕКСТ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ ТА ХОРЕОГРАФІЇ	
МАСЛОВ ВАЛЕРІЙ	47
МОВНЕ ЗНИЖЕННЯ ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ФЕНОМЕН	
ВАН Кань	60
ЗМІСТОВНО-ІНТЕГРАЦІЙНИЙ НАПРЯМОК ФОРМУВАННЯ ЕМОЦІЙНО-ОБРАЗНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	
ЯН Цзюнь	68
РІВНЕВИЙ АНАЛІЗ СФОРМОВАНOSTІ ІНФОРМАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОГО НАВЧАННЯ	
БЕСЕДІН Борис, СМОЛЯКОВ Олексій	76
НАВЧАЛЬНІ ТЕХНОЛОГІЇ ХХІ СТОЛІТТЯ: «STEM-ОСВІТА»	
КОХАН Інна	85
ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ІНЖЕНЕРА-ПЕДАГОГА	
КРАСІН Сергій	93
СУТНІСТЬ ПОНЯТТЯ «ГОТОВНІСТЬ ДО УСВІДОМЛЕНОГО БАТЬКІВСТВА (МАТЕРИНСТВА)»	
КУЧЕР Світлана	104
СИСТЕМА ДИЗАЙН-ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАСАДАХ ЕТНОДИЗАЙНУ	

МАЛАЗОНІЯ СВИТЛАНА	114
РОЗВИТОК ОСОБИСТОСТІ ВИЗНАЧАЄ ВИБІР ПРОФЕСІЇ	
НІКІТСЬКА ЮЛЯ	122
АКТУАЛЬНІСТЬ РЕФОРМУВАННЯ ПРОЦЕСУ УПРАВЛІННЯ СИСТЕМОЮ ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ	
ЛЕЩЕНКО ПЕТРО	130
РОЗВИТОК ГЛОБАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗАСОБАМИ КОМП'ЮТЕРНИХ ІГОР	
КАБАЦЬКА ОЛЕНА	144
ФОРМУВАННЯ НАВИЧОК САМОКОНТРОЛЮ ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ	
ЗАГРЕБЕЛЬНИЙ СЕРГІЙ, КОСТІКОВ ОЛЕКСАНДР	152
ВИКОРИСТАННЯ МЕРЕЖНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВІДКРИТИХ СИСТЕМ У НАВЧАННІ ЗА ДОПОМОГОЮ ПРОГРАМНИХ ЗАСОБІВ З ТЕСТУВАННЯ «АЙРЕН» ТА «MOODLE»	
ДЕРЕВ'ЯНКО ДЕНИС	161
УПРАВЛЕННЯ СИСТЕМОЮ ПОДГОТОВКИ УЧИТЕЛЕЙ НАЧАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ К ПРЕПОДАВАНІЮ ОСНОВ ІНФОРМАТИКИ В НАЧАЛЬНІЙ ШКОЛЕ	
ГОЛОВКО СВИТЛАНА	171
ДІАГНОСТИКА РІВНЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ З МЕНЕДЖМЕНТУ В ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ	
БЕСПАЛОВА ОКСАНА	183
ФІЗКУЛЬТУРНО-ОЗДОРОВЧІ ТЕХНОЛОГІЇ У ПРОФЕСІЙНІЙ ПІДГОТОВЦІ ФІЗИЧНОГО РЕАБІЛІТОЛОГА	
АНДРІЮЩЕНКО ЯНА	192
ВПРОВАДЖЕННЯ ТЕХНОЛОГІЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ОСВІТИ ФІЛОЛОГІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ В УМОВАХ КОМПЕТЕНТІСНО ОРІЄНТОВАНОГО КОМП'ЮТЕРНОГО СЕРЕДОВИЩА	
ХАРЧЕНКО СЕРГІЙ	198
АНАЛІЗ РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕДАГОГІЧНОГО ЕКСПЕРИМЕНТУ З ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ У ПРОЦЕСІ ПРОФЕСІЙНО-ПРИКЛАДНОЇ ФІЗИЧНОЇ ПІДГОТОВКИ	
ЛОДАТКО ЄВГЕН	216
ФОРМУВАННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ У КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	

ЧЕРНЕНКО НАТАЛІЯ	225
КОМПЕТЕТНІСНИЙ ПІДХІД У ПІДГОТОВЦІ СУЧАСНИХ КЕРІВНИКІВ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	
БОРОЗЕНЕЦЬ НАТАЛІЯ	235
РОЛЬ ПРОФЕСІЙНО СПРЯМОВАНИХ ЗАВДАНЬ З МАТЕМАТИЧНОЇ СТАТИСТИКИ В КУРСІ ВИЩОЇ МАТЕМАТИКИ АГРАРНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ	
БЕЗУГЛИЙ ДМИТРО	245
МОДЕЛЬ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ІНФОРМАТИКИ ДО ВИКОРИСТАННЯ ЗАСОБІВ КОМП'ЮТЕРНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ В ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	

ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ

ПЛІСКО ЄВГЕН	255
ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ НЕПОВНОЛІТНІХ ПРАВОПОРУШНИКІВ В УКРАЇНІ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХІХ – НА ПОЧАТКУ ХХ СТ.	

ЗАГАЛЬНА ШКОЛА

СИПЧЕНКО ВАЛЕРІЙ, БУРЧАК СТАНІСЛАВ, БУРЧАК ЛІАНА	263
ІНТЕГРАЦІЯ ЗНАНЬ УЧНІВ З ХІМІЇ ТА МАТЕМАТИКИ В СУЧАСНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ	
ЛЮ ЦІН	281
ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ РОЗВИТКУ ВОКАЛЬНОГО СЛУХУ ПІДЛІТКІВ НА УРОКАХ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА	
СЕМЕНІХІНА ОЛЕНА, БІЛОШАПКА НАТАЛІЯ	289
ПРО ВИКОРИСТАННЯ ВЧИТЕЛЯМИ МАТЕМАТИКИ ЗАСОБІВ КОМП'ЮТЕРНОЇ ВІЗУАЛІЗАЦІЇ	
ВОЙНОВ ОЛЕГ, БІЛОШАПКА ОЛЕКСАНДР	302
ДО ВИВЧЕННЯ ЗВУКОВИХ ЯВИЩ У КУРСІ ФІЗИКИ В СЕРЕДНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ	

ПСИХОЛОГІЯ

ЄГОРОВА ОЛЕНА, АСЛАНЯН ТЕТЯНА	318
ПСИХОЛОГІЧНІ ФАКТОРИ ГІПЕРТОНІЇ У ВІТЧИЗНЯНИХ ХВОРИХ (НА МАТЕРІАЛІ ВИЩОЇ ШКОЛИ)	
МЕЛЮАН АНАІТ	329
ГЛИБИННО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД ДО ПРОБЛЕМИ МОТИВАЦІЇ АГРЕСИВНОЇ ПОВЕДІНКИ СУБ'ЄКТА	

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ СТАТЕЙ

До уваги авторів!

Збірник наукових праць “Гуманізація навчально-виховного процесу” є фаховим виданням із педагогічних наук (Затверджено Рішенням Атестаційної колегії Міністерства освіти і науки України від 30.06.2015 р.). Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 21279-11079ПР, видано 26.03.2015 р. Державною реєстраційною службою України.

Фахове друковане періодичне видання зареєстровано в базі даних Міжнародного Центру ISSN в Парижі, йому присвоєно ISSN 2077-1827.

Періодичність видання – 6 разів на рік: лютий, квітень, червень, вересень, жовтень, грудень.

Містить наступні розділи: ВИЩА ШКОЛА; ІСТОРІЯ ПЕДАГОГІКИ; ЗАГАЛЬНА ШКОЛА; ПОЧАТКОВА ШКОЛА; ВИХОВАННЯ; ДОШКІЛЬНЕ ВИХОВАННЯ; ПСИХОЛОГІЯ; СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА; ДЕФЕКТОЛОГІЯ.

Перш ніж подати статтю до друку уважно прочитайте вимоги та неухильно їх дотримуйтесь. У публікації повинні відповідати поля, шрифт, інтервал, структурні елементи, список використаної літератури тощо. Деякі автори оформлюють статті, згідно вимог, які надають інші фахові видання або на власний розсуд.

Набір тексту статті здійснюється у форматі Microsoft Word (*.doc, docx, rtf), на папері формату А 4 (книжковий), береги скрізь по 2,5 см., вирівнювання по ширині, абзац – 1,25, шрифт 14 TNR, через 1,5 інтервали.

НЕ: користуйтеся для форматування тексту пробілами, табуляцією й автоматичним переносом; ставте переноси вручну; використовуйте колонтитули, зноски та автоматичні перекладачі.

Обсяг статті – 8–20 аркушів (до 40 000 знаків із пробілами). Мінімальний обсяг основного тексту (без анотації, ключових слів і літератури) від 8 сторінок.

Згідно Постанови Президії ВАК України № 7–05/1 від 15.01.2003 року „Про підвищення вимог до фахових видань, внесених до переліку ВАК України”, а також ДСТУ 7152:2010 „Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках” до друку приймаються лише статті, де присутні необхідні елементи:

1. УДК. Кожній новій статті присвоюється своя УДК. Надається довідково-бібліографічним відділом бібліотеки ВНЗ, де ви працюєте. За правильність надання УДК несуть відповідальність працівники бібліотеки.

2. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я (мовою публікації).

3. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія – подається за скороченою формою згідно ДСТУ 3582-97: <https://kis.mon.gov.ua/sites/default/files/stup.pdf>, а також Бюлетеню ВАК України, № 10, 2010 (див. табл. 3, с. 8) та за правилами ділової української мови, місце роботи – вказується повністю, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча (мовою публікації).

4. Назва статті (мовою публікації).

5. Анотація (мовою публікації) обсягом не менш як 1800 знаків (наказ МОН України „Про затвердження Порядку формування Переліку наукових фахових видань України” № 32 від 15.01.2018).

6. Ключові слова: 5–8 слів чи словосполучень (мовою публікації).

7. Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями.

8. Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття.

9. Формулювання цілей статті (постановка завдання).

10. Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

11. Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку.

Текст має бути уважно вчитаний і перевірений. Статті друкуються в авторській редакції. Відповідальність за допущені помилки та неточності несуть автори публікацій.

12. Список використаної літератури розміщують у кінці статті за порядком цитування. Дотримуйтесь встановленим вимогам щодо оформлення літератури (ДСТУ 8302:2015 „Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання” <http://lib.pu.if.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>). Джерела подаються у квадратних дужках [1, с. 3]. Посилання на роботи, що не публікувались неприпустиме. Для нумерації використовуйте список. Не ставте цифри вручну та не оформлюйте літературу в таблиці.

13. Знак охорони авторського права (ДСТУ 4861 „Видання. Вихідні відомості” п. 7.1.1.7) розміщують унизу першої сторінки публікації (© Кучер С., 2018).

Таблиці, формули, ілюстрації повинні бути з арабською нумерацією (Бюлетень ВАК України. – 2007. – № 6. – С. 12–13).

Увага! Незалежно від наукового ступеня, звання, посади до статті додаються внутрішня і зовнішня рецензії, завірені підписом і печаткою начальника відділу кадрів навчального закладу.

Російською мовою

14. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я.

15. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча.

16. Назва публікації.

17. Резюме обсягом не менш 1800 знаків (наказ МОН України № 32 від 15.01.2018).

18. Ключові слова.

Англійською мовою

19. Відомості про автора (ів) – прізвище та ім'я.

20. Вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи, адреса, назва країни, e-mail: особиста або робоча.

21. Назва публікації.

22. Анотація (Summary) має містити 500 символів (70 слів або 7–8 рядків).

23. Реферат (Abstract) має бути не менш як 1800 знаків (наказ МОН України № 32 від 15.01.2018) до 2800 знаків. Його структура включає в себе всі елементи, що повинні бути у статті (Постанова Президії ВАК України № 7–05/1 від 15.01.2003 р.): 1) постановка проблеми... (Introduction); 2) аналіз останніх досліджень і публікацій... (Analysis of publications); 3) формулювання цілей статті (постановка завдання) (Purpose); 4) виклад основного матеріалу дослідження... (Results); 5) висновки... (Conclusion).

24. Ключові слова (Keywords).

25. Список використаної літератури (References) оформлюється за міжнародним бібліографічним стандартом АРА (Американська психологічна асоціація): <http://www.bibme.org/citation-guide/APA/book>). З прикладами оформлення можна ознайомитися на сайті: <http://psychling.phdpu.edu.ua/images/recenzent/Oformlenya%20literatyr.pdf>

Можна скористатися online-сервісами для складання бібліографічних посилань: 1) <http://www.citationmachine.net>; 2) <http://www.neilstoolbox.com/bibliography-creator/>; 3) <http://www.citethisforme.com/walkthrough>; 4) <http://wikindx.sourceforge.net>; 5) <http://www.easybib.com>.

Для транслітерації літератури з державної мови на латинку пропонуємо скористатися сервісом <http://translit.kh.ua/?passport#lat/passport>, а з російської – <http://ru.translit.net/?account=mvd>. Іншомовні видання перекладу підлягають.

26. Згідно ДСТУ 7152:2010 вказують ініціали і прізвище перекладача (переклав на англ. А. Петров – вчене звання, вчений ступінь, посада, професія, місце роботи).

Сподіваємось на порозуміння і подальшу співпрацю.

Алгоритм подання матеріалу:

1) Статті подаються повністю підготовленими до друку на електронну скриньку кафедри педагогіки вищої школи Донбаського державного педагогічного університету – kaf.phsdspu@gmail.com.

2) Технічний редактор перевіряє публікацію на відповідність до вимог. Потім стаття проходить внутрішнє і зовнішнє рецензування фахівцями з відповідного профілю.

3) Друк здійснюється за рахунок авторів публікацій. 1 сторінка коштує 40 грн. Вартість 1 збірника 40 грн. Друковане видання надсилається авторові поштою за вказаною адресою у довідці.

Плата за публікацію статті здійснюється після її рекомендації до друку. Вам буде відправлено повідомлення електронною поштою суму для оплати і номер рахунку.

4) До статті додаються рецензії (внутрішня і зовнішня) незалежно від наукового ступеня. Тобто на статтю доктора чи кандидата наук потрібно подавати рецензії.

5) На окремому аркуші подається довідка про автора (не рахується як друкована сторінка, не входить в оплату за статтю).

Довідка про автора

Прізвище, ім'я, по батькові	
Домашня адреса	
Контактні телефони	
E-mail	

6) Копія чеку про оплату за статтю.

Отже, автор надсилає електронною поштою файли:

1. Стаття для друку (назва файлу: Ст_ Кучер С.doc.).
2. Довідка про автора (назва файлу: Довідка про автора_ Кучер С.doc.).
3. Фотокопія (сканована) рецензій у форматі pdf., jpeg. (назва файлу: Рецензія_ Кучер С.pdf.).
4. Ксерокопія (сканер) чеку про сплату за статтю у форматі pdf., jpeg. (назва файлу: Чек_ст. Кучер С.pdf.).

ЗРАЗОК ОФОРМЛЕННЯ СТАТТІ (фрагмент)

УДК 378.147.88:74

КУЧЕР Світлана

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри педагогіки та методики технологічної освіти, ДВНЗ «Криворізький державний педагогічний університет», Кривий Ріг, Україна

E-mail: kucher.svit.leon@gmail.com

СИСТЕМА ДИЗАЙН-ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАСАДАХ ЕТНОДИЗАЙНУ

Анотація. У статті досліджується проблема здійснення професійної підготовки вчителів технологій на засадах етнодизайну як педагогічної системи. Розкрито особливості фахової підготовки майбутніх учителів технологій та з'ясовано взаємозв'язок між: змістом професійної компетентності вчителя технологій, задачами технологічної освіти та можливостями етнодизайну як джерела нових концепцій проектно-перетворювальної діяльності...

Ключові слова: фахова компетентність, учитель технологій, етнодизайн, національний дизайн, система.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливим науковими чи практичними завданнями. В парадигмі проектної технології навчання вчитель повинен вміти вирішувати багато завдань, пов'язаних із розробкою творчих проектів, що в свою чергу потребує виконання ескізів, об'єктів праці з елементами новизни та художньої осмисленості, використання засобів проектної графіки, комп'ютерних технологій, макетування, сучасних технологій виготовлення продуктів дизайну, а також підготовкою педагогічного і методичного супроводу процесу художньо-практичної діяльності учнів. ...

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. Проблема формування професійної компетентності майбутнього фахівця (зокрема вчителя технологій) піднімається у багатьох дослідженнях вітчизняних і зарубіжних вчених. Теоретичні засади вітчизняної технологічної освіти зробили внесок П. Атугов, А. Вихрущ, Р. Гуревич, О. Коберник, М. Корець, Л. Оршанський, В. Сидоренко, В. Стешенко, Г. Терещук, О. Торубара, Д. Тхоржевський та ін. Формування професійної компетентності вчителя технологій у різних аспектах і в цілому є предметом досліджень науковців О. Гончаренко, К. Власенко, А. Малихіна, О. Севастьянова, А. Бровченко.

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначення ролі етнодизайну як ціннісної та змістової основи формування компетентності майбутніх учителів технологій у процесі дизайн-підготовки. Згідно системного підходу до дизайн-підготовки поставлено завдання визначити можливості використання концепції етнодизайну в реалізації неперервної дизайн-підготовки студентів в університеті.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Поняття фахової компетентності вчителя виражає єдність його теоретичної та практичної готовності до професійної діяльності в цілісній структурі особистості й характеризує його професіоналізм. Виходячи з цього, компетентність проявляється не лише у знаннях та вміннях, але й у самостійній, відповідальній, ініціативній взаємодії особистості фахівця в зі світом. Завдяки інтегративному характеру власне компетентність поєднує професійні та особистісні якості, спрямовує їх на опанування знань, цілеспрямоване застосування їх у плануванні

© Кучер С., 2018

і реалізації діяльності, активізує людину до розвитку власних здібностей, самореалізації в соціально корисній діяльності, забезпечує професійне становлення.

На нашу думку, обов'язковою умовою формування належного рівня професійної компетентності майбутнього вчителя технологій є реалізація системи дизайн-підготовки протягом навчання в університеті, результатом якої має бути сприяння усвідомленню студентами рівня власної компетентності в навчальному предметі і прагнення до його підвищення.

Як будь яке комплексне утворення, професійна компетентність вчителя складається з певних елементів, формування яких у взаємозв'язку має утворити своєрідну структуру, систему і послідовність. Зазвичай дослідники виділяють наступні загальні компоненти професійної компетентності: мотиваційно-ціннісний (що передбачає ціннісне ставлення до обраної професії), когнітивний (змістово-понятійний), операційно-діяльнісний. Розглянемо детальніше можливості формування названих компонентів при вивченні етнодизайну студентами.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Етнодизайн, як ціннісна та змістова основа формування компетентності майбутніх учителів технологій у процесі дизайн-підготовки, має вплив не лише на когнітивну сферу особистості, а й на мотиваційно-ціннісну...

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Мамаев В.А. Аксиологический подход в воспитании студенчества // Вестник ЮУрГУ. – 2012. – № 41. – С. 134–136. Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/aksiologicheskiy-podhod-v-vospitanii-studentstva>.
2. Нариси з історії українського дизайну ХХ століття : зб. статей / Ін-т проблем сучасного мистецтва НАМ України; за заг. ред. М. І.Яковлева; редкол. : В.Д. Сидоренко (голова), А. О. Пучков, О. В. Сіткарьова та ін. – К. : Фенікс, 2012. – 256 с. : іл.
3. Руденченко А. А. Методологічні основи навчання етнодизайну у вищих мистецьких закладах // Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г. Шевченка. – Чернігів : ЧНПУ, 2013. – Вип.110. – С. 278–282.
4. Оршанський Л. Етнодизайн як інноваційний художньо-естетичний компонент технологічної освіти // Молодь і ринок. – 2011. – №1. – С.38-41.
5. Бровченко А.І. Формування фахової компетентності з основ етнодизайну у майбутніх учителів трудового навчання: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.02 «Теорія та методика трудового навчання» / А.І. Бровченко. – К., 2011. – 21 с.
6. Исаев И. Ф. Аксиологический и культурологический подходы к исследованию проблем педагогического образования в научной школе В. А. Сластенина / И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов // Известия Рос. академии образования. – 2000. – № 3. – С. 193–208.
7. Сиваш І. О. Теоретико-методологічні підходи до розуміння етнодизайну на сучасному етапі культури творчості // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2016. – № 2. – С. 105-109.
8. Фалько В.П. Формирование художественно-проектной компетенции педагога профессионального обучения в области дизайна: автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук.; спец. 13.00.08 «Теория и методика профессионального образования» / В.П. Фалько. – Екатеринбург: Рос. гос. проф.-пед. ун-т, 2009. – 27 с.

Стаття надійшла до редакції 25.01.2018.

КУЧЕР Светлана

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедры педагогики и методики технологического образования, ГВУЗ Криворожский государственный педагогический университет (г. Кривой Рог, Украина)

E-mail: kucher.svit.leon@gmail.com

СИСТЕМА ДИЗАЙН-ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ТЕХНОЛОГИЙ НА ОСНОВЕ ЭТНОДИЗАЙНА

Резюме. В статье исследуется проблема осуществления профессиональной подготовки учителей технологий на основе этнодизайна как важной составляющей содержания технологического образования. Раскрыто содержание профессиональной подготовки будущих учителей технологий на основе этнодизайна и выяснено взаимосвязь между: содержанием профессиональной компетентности учителя технологии, задачами технологического образования и возможностями этнодизайна как источника новых концепций проектно-преобразовательной деятельности.

Ключевые слова: профессиональная компетентность учителя технологий, этнодизайн, национальный дизайн, система.

KUCHER Svitlana

Candidate of Pedagogic Sciences (Ph. D.), Associate Professor, Associate Professor at the Department of Department of Pedagogy and Methods of Technologies

Kryvorizhian state pedagogical university, Kryvyi Rih, Ukraine

E-mail: kucher.svit.leon@gmail.com

SYSTEM DESIGN OF PREPARATION OF FUTURE TEACHERS OF TECHNOLOGIES ON THE BASIS OF ETHNICDESIGN

Abstract. Introduction. The article solves the problem of studying ethnic design in the system of design training of future technology teachers.

Analysis of publications. The theoretical fundamentals of domestic technological education were contributed by P. Atutov, A. Vichrusch, R. Gurevich, O. Kobernik, M. Korets, L. Orshansky, V. Sidorenko, V. Steshenko, G. Tereshchuk, O. Torubara, D. Tcherzhevsky etc. The formation of the professional competence of a technology teacher is the subject of research by scholars O. Goncharenko, K. Vlasenko, A. Malikhina, O. Sevastianova, A. Brovchenko.

Purpose. Determination of the role of ethnodizaina as a content and procedural basis for the formation of competence of future technology teachers in the design process.

Results. The essence of the concept of "ethnic design" is clarified in comparison with the decorative arts and design. The main ways of organizing design training on the material of ethnic design are related to the composition of the professional competence of the teacher of technology and the objectives of technological education. The peculiarities of the training of future technology teachers on the basis of ethno-design are revealed, and the relationship between: the content and capabilities of ethnodizaina as a source of new concepts of design and transformation activity are clarified.

The professional activity of the technology teacher on the basis of ethnic design presupposes the presence: a thesaurus of knowledge on folk decorative arts and design; possession of traditional technology of making products; creative approach to project development.

The development of the professional competence of the technology teacher on the basis of national (polyethnic) culture, a way to think creatively, to offer new ideas, to use non-standard solutions will make his professional work perfect.

Conclusion. The possibilities of using the concept of ethnic design in the system of design training students according to the components of the professional competence of the technologies teachers are determined: formation of the motivational-value sphere in the study

of the achievements of folk artists and the value of decorative art recognized by the world; the development of the cognitive sphere in the process of mastering the history, traditions and symbols of folk art; basing the activity component on the active use of folk culture studies in their own design projects.

Key words: professional competence, the technology teacher, ethnic design, national design, system.

REFERENCES

1. Mamaev V.A. (2012). Aksiologicheskiiy podkhod v vospitanii studenchestva [Axiological approach in the education of students] Retrieved from <https://cyberleninka.ru/article/n/aksiologicheskiiy-podkhod-v-vospitanii-studenchestva> [in Russian].
2. Yakovlev, M. I., Sidorenko V.D. et al. (Eds.). (2012). Narisy z istoriyi ukrayins'koho dyzaynu XX stolittya [Essays on the history of Ukrainian design of the twentieth century]. *Institute of Modern Art Problems of Ukrainian National Academy of Sciences*. K.: Phoenix. [in Ukrainian].
3. Rudenchenko, A. A. (2013). Metodolohichni osnovy navchannya etnodyzaynu u vyshchyykh mystets'kykh zakladakh [Methodological bases of ethnodizaine training in higher artistic institutions]. *Visnyk Chernihivs'koho natsional'-noho pedahohichnoho universytetu imeni T. H. Shevchenka. – Bulletin of the Chernigov National Pedagogical University named after TG Shevchenko*, 110, 278-282. [in Ukrainian].
4. Orshans'kyy, L. (2011). Etnodyzayn yak innovatsiynnyy khudozhn'o-estetychnyy komponent tekhnolohichnoyi osvity [Ethnodizayn as an innovative artistic and aesthetic component of technological education]. *Molod' i rynok – Youth and Market*, 1,38-41. [in Ukrainian].
5. Brovchenko, A.I. (2011). Formuvannya fakhovoyi kompetentnosti z osnov etnodyzaynu u maybutnikh uchyteliv trudovoho navchannya [Formation of professional competence on the basics of ethnodizaina in future teachers of labor education]. *Extended abstract of candidate's thesis*. K.: National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov. [in Ukrainian].
6. Isaev, I.F., Shiyarov E. N. (2000) Aksiologicheskiiy i kul'turologicheskiiy podkhody k issledovaniyu problem pedagogicheskogo obrazovaniya v nauchnoy shkole V. A. Slastenina [Axiological and culturological approaches to the study of the problems of pedagogical education in the scientific school of VA Slastenin] *Izvestiya Ros. akademii obrazovaniya – News of the Rus. Academy of Education*, 3, 193-208. [in Russian].
7. Sivash, I.O. (2016). Teoretyko-metodolohichni pidkhody do rozuminnya etnodyzaynu na suchasnomu etapi kul'turo tvorchosti [Theoretical and methodological approaches to the understanding of ethnodizaina at the present stage of the culture of creativity]: *Visnyk Natsional'noyi akademiyi kerivnykh kadriv kul'tury i mystetstv – Bulletin of the National Academy of Cultural and Arts Management*, 2, 105-109. [in Ukrainian].
8. Falco V.P. (2009). Formirovaniye khudozhestvenno-proyektnoy kompetentsii pedagoga professional'nogo obucheniya v oblasti dizayna [Formation of the artistic and design competency of the teacher of professional training in the field of design]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Ekaterinburg, Russian State Professional and Pedagogical University. [in Russian].

(англійською переклала Н. Гриняєва – викладач іноземних мов Криворізького коледжу економіки та менеджменту Київського національного економічного університету ім. Вадима Гетьмана)

**Перелік
наукових фахових видань України,
в яких можуть публікуватися результати дисертаційних робіт
на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук**

Затверджено
наказами Міністерства
освіти і науки України
від 12.05.2015 № 528
від 13.07.2015 № 747

№	Назва видання	Засновник (співзасновники)	Галузь науки	Дата включення, поновлення (внесення змін)	Дата попереднього включення
216.	Гуманізація навчально-виховного процесу	ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»	педагогічні	13.07.2015	10.02.10

Збірник наукових праць “Гуманізація навчально-виховного процесу” зареєстровано в міжнародній базі даних: ISSN 2077-1827 (англ. International Standard Serial Number). Кожному друкованому засобу надається унікальний номер у Міжнародному Центрі в Парижі, який дозволяє ідентифікувати періодичне видання.

ГУМАНІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОГО ПРОЦЕСУ

Збірник наукових праць

Виходить 6 разів на рік
Заснований у вересні 1996 р.

№ 1 (87) 2018

За загальною редакцією проф. В. І. СИПЧЕНКА

Відповідальний за випуск:
Швидкий С.М. – доктор історичних наук, доцент,
проректор з науково-педагогічної роботи ДДПУ

Макет і верстка – *Черкашина Л.А.*

З матеріалами збірок можна ознайомитися на сайтах:
<http://www.slavdpu.dn.ua/index.php/nauk/naukbooks/694-gnvp>;
http://intellect-invest.org.ua/ukr/pedagog_editions_collection_of_scientific_labours/;
<http://www.nbu.gov.ua>.

Підписано до друку 15.02.2018 р.
Формат 60x84/16.
Ум.-друк. арк. 19,70. Обл.-вид. арк.19,33.
Наклад 300 пр. Зам. № 997

Видавець:

ТОВ «Видавництво НТМТ»
Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виготівників і
розповсюджувачів видавничої продукції
ДК № 1748 від 15.04.2004 р.
пр. Науки, 58, к. 106,
м. Харків, 61072,
тел.: (057) 763-03-80, (057) 763-03-72,
факс: +38(057) 763-03-72
E-mail: ntmt@tns.kharkov.ua

Виготовлювач:

ТОВ «Цифрова типографія»
вул. Данилевського, б. 30,
м. Харків, 61058,
тел.: (050) 326-14-40
E-mail: cyfra_druk@i.ua